

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 508
Παρασκευή
27 Νοεμβρίου 1992
Δρχ. 250

ΠΑΥΡΟΝ,
ΑΠΑΛΑΝΤΑ
ΟΣ
ΙΜΟΝΙΣΜΕΝΟΥ

νέντευξη
τον Νίκο
ύνδουρο

ΦΩΤΗΣ
ΚΟΥΒΕΛΗΣ:

«Δεν
αποδέχομαι
τη
μετάβαση
στην
αντίπερα
όχθη...»

ΠΟΛΕΜΟΣ Ή ΕΙΡΗΝΗ:

Γράφουν:

- ΣΤ. ΝΕΣΤΩΡ
- ΣΤ. ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΘΕΑΣ ΕΥΑΣ

Μια διαδρομή μέσα απ'
τους μύθους τα σύμβολα
και τις λατρευτικές τελετές
για τη θεά-γυναίκα.
Με θαυμάσιες εικόνες από
τα βάθη των αιώνων
μέχρι σήμερα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Το ΤΡΑΓΟΥΔΙ της ΘΕΑΣ ΕΥΑΣ

Μια διαδρομή
μέσα απ' τους μύθους
τα σύμβολα και
τις λατρευτικές τελετές
για τη θεά,
με θαυμάσιες εικόνες
από τα βάθη των αιώνων
μέχρι σήμερα

MANUELA DUNN MASCETTI

ΕΝΑ ΟΜΑΔΙΚΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΤΟΥ ΒΑΛΣ

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΟΥΣ είναι ο συναρπαστικός οικογενειακός θρύλος της διάσημης βιεννέζικης οικογένειας μουσικών που άρχισε με τον πατέρα Στράους σαν φτωχό βιολιστή.

Η διαμάχη πατέρα και γιού, το αβυσσαλέο μίσος και ο φθόνος τους, η δυσπιστία και οι δολοπλοκίες, που ολοένα κυριαρχούσαν σ' αυτή τη μεγάλη δυναστεία μουσικών, εικονογραφούνται σ' αυτό το μυθιστόρημα που σφύζει από ζωή και αθάνατη μουσική.

PETER PRANGE

Η Δυναστεία
των
Στράους

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

στον γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21 - τηλ. 3615433

- Περίοδος Β'
- Χρόνος 19ος
- Τεύχος 508

Παρασκευή 27 Νοεμβρίου 1992
Δρχ. 250

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240

FAX: 72.26.107 TELEX: 214179 ANTI

Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ

Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα

Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ

Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ

Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ

Φωτοστοιχειοθεσία.
LEGATO ΕΠΕ

Χαλκοκονδυλίου 9
Τηλ. 36.03.607 - 36.02.392

Εκτύπωση:
ΔΙΘΟΤΥΠ Α.Ε.

Ιασίου 5 - Περιστέρι
121 31 Αθήνα

Τηλ. 5722201

Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.

Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

επικουρικού
ξ. 2.700 δρχ.
τήση 5.400
τήση Οργανισμών,
ραπτεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
επικουρική ετήσια: 4.800

επικουρικού
αρώπη - Μεσογ. χώρες:

άμνη: δολ. 27

ήση: δολ. 54

Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -

αυστρία - Ωκεανία:

άμνη: δολ. 30

ήση: δολ. 60

Εμβάσματα, επιταγές:

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ

Δημοχάρους 60

115 21 ΑΘΗΝΑ

Η ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250

ΔΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

• Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:

Περιοδικό «ΑΝΤΙ»

Δημοχάρους 60

τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240

• Για τα βιβλιοπωλεία

Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου.

Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.

Λαοσάνη 9,

Τηλ. (031) 285.857

54 622 Θεσσαλονίκη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

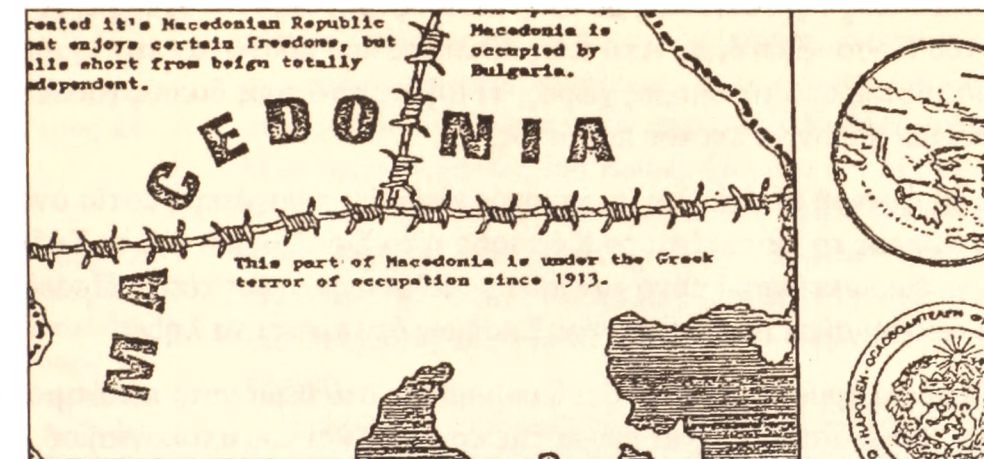
ΒΟΥΛΗ: ΜΙΑ ΝΕΑ ΣΤΗΛΗ 5

Το Κοινοβούλιο, ακρογωνιαίος λίθος της δημοκρατίας. Μια νέα στήλη για ό,τι γίνεται (κι ό,τι έπρεπε να γίνεται) στη Βουλή από τον Τάσο Γκουριώτη.

Ο ΦΩΤΗΣ ΚΟΥΒΕΛΗΣ ΜΙΛΑ ΣΤΟ ΑΝΤΙ 12

Αντίπαλες στρατηγικές, προσωπικές και ιδιοτελείς στοχεύσεις, φυγόκεντρες τάσεις: η εικόνα του ΣΥΝ. Ο βουλευτής και μέλος της Πολιτικής Γραμματείας Φώτης Κουβέλης μιλάει στο ΑΝΤΙ: «Δέν αποδέχομαι τη μετάβαση στην αντίπερα όχθη».

ΒΑΛΚΑΝΙΑ: ΠΟΛΕΜΟΣ Ή ΕΙΡΗΝΗ; 15-21

Αναστατωμένη Βαλκανική. Ποιές οι κινήσεις στην πολιτική σκακιέρα και ποιές οι προοπτικές; Γράφει ο Στ. Κούλογλου. Ακόμη, ο Στέλιος Νέστωρ εκτιμά τι θα συμβεί με την απόφαση αναγνώρισης των Σκοπίων που επίκειται. Και ο Θ. Βέικος γράφει για τον εθνικισμό και τη διαμάχη περί το όνομα..

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ: ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ 22-26

Τι γίνεται με τις κρατικές σχολές δημοσιογραφίας; Το δεύτερο μέρος της έρευνας για τα σχολεία «μαζικής παραγωγής» νέων δημοσιογράφων.

Ω, ΤΙ ΚΟΣΜΟΣ 27-40

Δεκατέσσερις σελίδες για ό,τι γίνεται στον κόσμο. Πολιτικοί κλυδωνισμοί στην Ιταλία, νεοναζιστικής έκρηξης στη Γερμανία συνέχεια, η Τσεχοσλοβακία θα είναι σε λίγο παρελθόν. Πού συμβαίνει τι - και κυρίως, γιατί;

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ: ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ; 41

Ως τότε η τυφλή πολιτική της καταστολής θα θεωρείται μονόδρομος στην καταπολέμηση του προβλήματος των ναρκωτικών; Άραγε, οι υποστηρικτές της εθελουφλούν. Γράφει ο Δ. Σπυράκος.

Ο ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΟ ΑΝΤΙ

Με την επανεμφάνισή του στο 33ο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης ο Νίκος Κούνδουρος, αναζωπύρωσε τις συζητήσεις για τον ελληνικό κινηματογράφο τις δυνατότητες και τις προοπτικές του. Ο σκηνοθέτης μιλά στο ΑΝΤΙ για την νέα ταινία του, «Μπαϋρον, η μπαλάντα ενός δαιμονισμένου», καθώς και για το παρελθόν και το μέλλον του στο όλο και πιο ανταγωνιστικό προσκήνιο του «οπτικοακουστικού».

Σελ. 44

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ 6

Το παρόν είναι η εκδίκηση του μέλλοντος

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 8

ΔΙΑΛΟΓΟΣ 42

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ 43

Ο απόηχος του Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης, η συνέχεια της κριτικής του Μανώλη Βασιλάκη στο «Εγκόλπιον ορθής γραφής» του Ταχυδρόμου. Ένα κείμενο για τη ζωντανή ελληνική γλώσσα που μιλιέται ακόμη στην Κύπρο. Και, στην τελευταία σελίδα, ο Γιάννης Πατίλης.

* Ο Στάθης απουσιάζει εκτάκτως, καθ' ότι δεν μπόρεσε να αντισταθεί στην καταλυτική πρόκληση του ιού της γρίπης. Περαιστικά...

Η ΟΡΘΗ ΛΥΣΗ ΣΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΩΣΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ

ΣΕ ΔΥΣΚΟΛΗ καμπή έχει εισέλθει το θέμα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας των Σκοπίων κατά τρόπο που να ικανοποιεί τις ελληνικές θέσεις και τα ελληνικά συμφέροντα. Οι πυρετώδεις διπλωματικές διαβουλεύσεις σε πολλά επίπεδα δεν εκφράζουν παρά τον πολύπλοκο ιστό του θέματος και τα ποικίλα συμφέροντα που εμπλέκονται στην επίλυσή του.

ΟΛΑ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ότι η διάσκεψη κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Εδιμβούργο θα είναι το τέλος του δρόμου. Θα το επιδιώξει η ελληνική πλευρά, όπως έχει δηλώσει ο πρωθυπουργός. «Θα πρέπει να υπάρξει λύση στο πρόβλημα, γιατί δεν είναι καλό να διαιωνίζεται», είπε την περασμένη Κυριακή στην Αθήνα, ο ειδικός απεσταλμένος της βρετανικής προεδρίας, πρέσβης κ. Ρόμπιν Ο' Νηλ.

ΟΙ ΠΙΕΣΕΙΣ που ασκούνται για την άρση της εκκρεμότητας είναι πολλές. Η αίτηση των Σκοπίων στον ΟΗΕ για αναγνώριση στενεύει τα χρονικά περιθώρια. Η σκοπιανή προπαγάνδα εκμεταλλεύεται το φόβο του πολέμου και τη γενίκευση της εμφύλιας σύρραξης στη Βοσνία για να εκμαιεύσει θετική απόφαση και ευρίσκει αρκετά ευήκοα ώττα. Ζητεί μάλιστα ο κ. Γκλιγκόροφ και αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ για να τον προστατέψουν· άραγε από ποιούς; Από τους Βούλγαρους που τον έχουν αναγνωρίσει; Από τους Σέρβους που έχουν προ πολλού αποσύρει τα στρατεύματά τους; Από τους Αλβανούς της Αλβανίας με τους οποίους έχει άριστες σχέσεις; Από τους ανίσχυρους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου; Από τους Έλληνες που πρότειναν την εγγύηση των συνόρων της Δημοκρατίας αυτής από τις όμορες χώρες; Ή μήπως από τους δικούς του Αλβανούς που και αυτοί μάλλον φρόνιμα κάθονται επί του παρόντος;

ΠΕΡΑ από τη φανερή κινδυνολογία, γεγονός είναι ότι πιθανότερη εστία ανάφλεξης και εξάπλωσης της σύρραξης προς το Νότο είναι το Κόσσοβο ή το Σαντζάκ και όχι τα Σκόπια. Η Ελλάδα δεν κινδυνεύει να εμπλακεί παρά μόνο «αν πάει γυρεύοντας», όπως είπε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι το θέμα των Σκοπίων δεν πρέπει να λήξει.

ΕΧΟΥΜΕ επανειλημμένως τονίσει ότι δαπανήσαμε στο θέμα αυτό πολύτιμο πολιτικό και διπλωματικό κεφάλαιο. Δεν είναι η ώρα της κριτικής και του απολογισμού, για τον απλούστατο λόγο ότι εδώ όπου έφθασαν τα πράγματα θα αποτελούσε εθνική τραγωδία μια ήττα, με απρόβλεπτες συνέπειες στο πολιτικό καθεστώς. Το θέμα δεν είναι να πέσει μια κυβέρνηση και να έλθει μια άλλη. Αυτό είναι κάτι το απολύτως δημοκρατικό και ακίνδυνο σε μια σύγχρονη δημοκρατική πολιτεία.

ΤΟ ΘΕΜΑ είναι το βαρύτατο τραύμα που θα αφήσει, το μειωμένο κύρος της χώρας και η εξουδετέρωσή της ως σοβαρής δύναμης στον γύρω χώρο της.

ΑΠΟ ΑΥΤΗ τη σκοπιά προέχει, είναι επιτακτική εθνική ανάγκη, να δοθεί η μάχη μέχρι το τέλος. Και όλες οι κινήσεις, απ' όπου και αν προέρχονται, από την κυβέρνηση ή τα κόμματα, είναι ευπρόσδεκτες και θετικές εφόσον συγκλίνουν στον ίδιο στόχο.

ΣΥΜΦΩΝΑ μ' όλα τα δεδομένα, που δεν αποκλείεται όμως να ανατραπούν την τελευταία στιγμή, το καλύτερο που έχουμε να περιμένουμε από το Εδιμβούργο είναι η επιβεβαίωση της απόφασης της Λισσαβώνας και όνομα για τη διεθνή αναγνώριση των Σκοπίων που δεν θα περιέχει τον όρο Μακεδονία.

ΑΠΟ ΤΗΝ ελληνική πλευρά απαιτείται όχι μόνο σθένος αλλά και διπλωματική ενεργοποίηση προς πάσα κατεύθυνση ώστε να συμβάλει στην αποτροπή τής εξάπλωσης του πολέμου. Η διεθνής κοινότητα, και ιδιαίτερα η Ευρωπαϊκή, θα πρέπει να αφήσει κατά μέρος τις υποκρισίες και τα κροκοδείλια δάκρυα για την αιματοχυσία στη Βοσνία για την οποία έχει τεράστιες ευθύνες και να επιτρέψει την Ελλάδα να παίξει τον θετικό της ρόλο στην περιοχή, επειδή ούτε διεκδικεί ούτε απειλεί.

Η ΛΥΣΗ του θέματος των Σκοπίων θα επιτρέψει στη χώρα να συγκεντρωθεί επίσης στα σοβαρά της οικονομικά προβλήματα και να αποκαταστήσει, αν υπάρξει λογική, τη διαταραγμένη κοινωνική ισορροπία. Τότε θα έχει και ισχυρότερη φωνή προς τα έξω, αλλά και οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις θα δρομολογηθούν σε σωστή πορεία.

ΑΣ ΜΗΝ είναι οι σκέψεις αυτές απλώς ένα ακόμα ευχολόγιο.

• Το ANTI, μετά από αρκετές τειραειές, «ξανα-
μπάνει» στη Βουλή. Ο πρώτος συντάκτης –και
«διδάξας»– της στήλης, ο Πέτρος Στάγκος, ο ο-
ποίος τίμησε το περιοδικό με την προσφορά του
στις αρχές της δεκαετίας του '80, σήμερα βρίσκε-
ται αρκετά μακριά μας, στην Κολωνία. Απ' όπου,
όμως, μας στέλνει τακτικά τις συνεργασίες του.

Το περιοδικό πιστεύουμε ότι με την στήλη αυ-
τή θα συμβάλει στην πληρέστερη ενημέρωση των
αναγνωστών για ό,τι συμβαίνει στο Κοινοβούλιο,

«Διακοσμητική» Επιστημονική Υπηρεσία;

• Μια ελαστική αντίληψη για την
Επιστήμη

Οι πιο ίσοι...

«Η γυναίκα του Καίσαρα δεν πρέπει να είναι
όσο τίμια, αλλά και να φαίνεται τίμια». Για τους
συλλεγμένους όμως της αρμόδιας, για την άρση ή μη
της βουλευτικής ασυλίας, Επιτροπής της Βουλής,
η παραπάνω δεν έχουν, φαίνεται, ιδιαίτερη σημα-
σία. Έτσι μπορούν να κοιμούνται ήσυχοι, τόσο ο
βουλευτής της Ν.Δ. κ. Ε. Παπανικολάου, ο οποίος
ιππογορεύει για συνέργεια σε παράνομη αποφυ-
γική εμπόρου ναρκωτικών, όσο και ο συνάδελ-
φός του, του ΠΑΣΟΚ, κ. Κ. Διαμαντής, ο οποίος
ιππογορεύει για πλαστογραφία και υπεξαίρεση
δημόσιου χρήματος. Όπως και άλλοι 26 συνά-
δελφοί τους για τους οποίους οι αρμόδιοι εισαγγε-
γείς είχαν ζητήσει την άρση της βουλευτικής ασυ-
λίας και η Επιτροπή απέρριψε το αίτημά τους.
Παίρνουμε όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο, εκτός α-
πορισμένων που είναι πιο ίσοι από τους άλ-
λους...

Ημιμαθή και φασιστοειδή

«Ημιμαθή φασιστοειδή» χαρακτήρισε τους εκ-
παιδευμένους των ΜΜΕ ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ κ.
Ιωαννίδης, επειδή τα «ημιμαθή φασιστοειδή»,
έχουν κριτική στους «πατέρες του Έθνους», για
την αύξηση των αποδοχών που οι ίδιοι επιφυλάσ-
ουν για τους εαυτούς τους. Πώς λέγεται, κ. Φ. Ιω-
αννίδη, ο κρατικός λειτουργός που εκμεταλλεύεται
τη θέση του για να δημιουργήσει, μέσω ρουσφε-
τιστών και άλλων εξυπηρετήσεων, εκλογική βάση,
απορριπτόμενος να μπει στη Βουλή;

Ο καταλυτικός υπουργός

Ένα στα δέκα καταλυτικά αυτοκίνητα ρυπαίνει
περιβάλλον, αναφέρει σχετική είδηση από το
ΙΕΧΩΔΕ. Όμως ο υφυπουργός κ. Χ. Κατσι-
ννης, επιτέθηκε επιλεκτικά κατά μιας συγκεκρι-
μένης μάρκας αυτοκινήτων, μιλώντας στην ερη-
της Βουλής –λιγότεροι από δεκαπέντε βουλευ-
ήταν παρόντες και ουδείς της συμπολίτευσης–
περασμένη Παρασκευή, σε επερώτηση του Συ-
στημισμού για το περιβάλλον. Η είδηση ότι οι
αγωνιστικές αυτοκινητοβιομηχανίες κατέκλυ-
το γραφείο του υφυπουργού με ευχαριστήριες
οδές, ελέγχεται ως ανακριβής...

Η παπάζ παπάζ ή ζευγάς ζευγάς

Ισοπαλικές θέσεις, τόσο από τον υπουργό
Εθνικής Αμύνης και Δικαιοσύνης, κ. Ι. Βαρθιτω-
σο και από έναν εκ των κορυφαίων στελεχών
της ομάδας φίλων του κ. Α. Σαμαρά, τον βουλευτή
κ. Ν. Κακλαμάνη σχετικά με το ασυμβίβαστο
βουλευτικού αξιώματος, με αυτό του υπουρ-
Κατά τον υπουργό, μόνο εξωκοινοβουλευτικά
παιδιά θα πρέπει να ανέρχονται στο υπουργικό
μα. Κατά τον κ. Ν. Κακλαμάνη, ένας βουλευ-
τικός διορίζεται υπουργός ή υφυπουργός θα
είναι να παραιτείται από το βουλευτικό αξίωμα.
Αν όχι, να πάψει να υφίσταται η πελατειακή σχέ-
ση υπάρχει ανάμεσα στους υπουργούς με τους
πρόξενους τους. Άκρως ενδιαφέρουσες προ-
βλέψεις. Αναμένουμε συνέχεια.

Το νομοσχέδιο για την εκμετάλλευση των λατομείων, που απασχόλησε τις τελευταίες δέκα
ημέρες τη Βουλή, και τα όσα ακούστηκαν και λέχθηκαν σχετικά με τη «συμβατότητα» του νο-
μοσχεδίου προς το σύνταγμα, έφεραν κι ένα άλλο σημαντικό θέμα στην επικαιρότητα. Το ρόλο
που παίζει η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής ή το «Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Σχεδίων και Προτάσεων Νόμων» της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών, όπως είναι ο πλή-
ρης τίτλος της συγκεκριμένης υπηρεσίας.

Η υπηρεσία, λοιπόν, εξέδωσε μία έκθεση σχετικά με το αν βασικές διατάξεις του νομο-
σχεδίου είναι σύμφωνες ή αντίκεινται στο ισχύον σύνταγμα της χώρας. Μια έκθεση που υπο-
γράφεται από τον καθηγητή κ. Α. Μάνεση για το Επιστημονικό Συμβούλιο, τον προϊστάμενο
της Διεύθυνσης, αν. καθηγητή κ. Α. Παντελή, τον προϊστάμενο του Τμήματος, κ. Σ. Κουσουλή,
και τους εισηγητές, κ. Ι. Καρέτσου και Α. Σκόρδα. Το περιεχόμενο της έκθεσης δεν αφήνει
περιθώρια για παρερμηνείες: Το νομοσχέδιο για τα λατομεία «σκάβει» το σύνταγμα και τις
σχετικές οδηγίες της ΕΟΚ, με ένα μπαράζ διατάξεων και άρθρων που θα μπορούσαν να
προκαλέσουν ανυπολόγιστη οικολογική καταστροφή από τη στιγμή που θα εφαρμόζονταν. Το
περιεχόμενο της έκθεσης ήταν σαφέστατο. Κι όμως, ο αρμόδιος υφυπουργός Βιομηχανίας κ. Β.
Μαντζώρης, μιλώντας στη Βουλή, όχι μόνο δεν δέχθηκε το πόρισμα της Υπηρεσίας, αλλά σε
συνέντευξή του στην κρατική τηλεόραση άφησε υπόνοιες για την αμεροληψία της, λέγοντας ότι
«είναι περίεργο που κατατέθηκε τη συγκεκριμένη στιγμή η έκθεση και όχι πιο πριν». Δηλαδή
τον ξένισε το γεγονός ότι η Επιστημονική Υπηρεσία κατέθεσε κατά τη διάρκεια της έναρξης
της συζήτησης στην Βουλή την έκθεσή της και δεν τον «συγκίνησε» το περιεχόμενο της
έκθεσης.

Η ουσία είναι ότι ανάλογες εκθέσεις της Επιστημονικής Υπηρεσίας χρησιμοποιούνται κατά
το δοκούν, τόσο από την κυβέρνηση όσο και από την αντιπολίτευση. Δηλαδή όταν οι εκθέσεις
καταλήγουν σε απορριπτική εισήγηση για το συζητούμενο νομοσχέδιο –όπως στην περίπτωση
του νομοσχεδίου των λατομείων– τότε η κυβέρνηση μιλάει για «μη δεσμευτική εισήγηση», ενώ
όταν είναι θετική για το νομοσχέδιο η έκθεση, τότε οι υπουργοί και οι εισηγητές της πλειο-
ψηφίας κραδαίνουν από το βήμα την έκθεση ως «πιστοποιητικό νομιμότητας» του εκάστοτε
συζητούμενου νομοσχεδίου. Αντίστοιχα συμβαίνουν και «στην άλλη πλευρά του λόφου».

Και στην περίπτωση του συζητούμενου νομοσχεδίου, υπήρξε έντονη αντίδραση και από
συμπολιτευόμενους βουλευτές, αλλά κυρίως «προειδοποιήσεις» από τον πρόεδρο της
δημοκρατίας κ. Κ. Καραμανλή, καθώς και μία επιστολή του κ. Μ. Έμπερτ προς τον υφυπουργό
για «να ξανασκεφτεί το θέμα». Με αποτέλεσμα να σταλεί ολόκληρη ομάδα από συνεργάτες
του κ. Β. Μαντζώρη προς συνάντηση του Επιστημονικού Συμβουλίου, σε μια προσπάθεια να
πειστεί η Υπηρεσία να «επανεξετάσει» την έκθεση. Σε άλλες περιπτώσεις, οι κύριοι υπουργοί
αναφέρονται με επιεικώς περιφρονητικό τρόπο στις εκθέσεις της Υπηρεσίας. Εκθέσεις που
κανονικά θα έπρεπε να αποτελούν την «πυξίδα» συνταγματικότητας του κάθε νομοσχεδίου.
Εκτός και αν η Επιστημονική Υπηρεσία δεν θεωρείται αξιόπιστη. Διότι δεν νοείται από
νομοσχέδιο σε νομοσχέδιο να δέχεται τα πυρά ή την περιφρόνηση, άλλοτε της κυβέρνησης και
άλλοτε της αντιπολίτευσης, ανάλογα με το περιεχόμενο της έκθεσης για το υπό συζήτηση
νομοσχέδιο. Είναι αναγκαία η αναβάθμιση του ρόλου του Επιστημονικού Συμβουλίου και η
απόκτηση κάποιου χαρακτήρα «δεσμευτικότητας», των εκθέσεών του, για το κάθε νομοσχέδιο.

Όσο για την ουσία του νομοσχεδίου, η άποψη του βουλευτή του ΠΑΣΟΚ κ. Ν. Βρεττού για
«νομοσχέδιο, όχι απλώς “φωτογραφικό”, αλλά άλμπουμ φωτογραφιών φίλων της Ν.Δ.», δίνει
αρκετά γλαφυρά το περιεχόμενό του. Αλλά ελέγχονται και ως υπερβολικές οι κατηγορίες του
ιδίου βουλευτή για «δάκτυλο της Μαφίας πίσω από το νομοσχέδιο, επειδή η Καστελοτρούζι έχει
μπει στην ελληνική αγορά» (σ.σ. υπονοεί ως βέβαιο ότι η ιταλική εταιρεία ελέγχεται από τη
Μαφία...).

Από την άλλη πλευρά, ο υφυπουργός σε μία από τις τροποποιήσεις αύξησε τις ζώνες προ-
στασίας γύρω από τις περιοχές των λατομείων από 500 (!) μ., σε 1.000 μ. Ήταν και η πιο
ουσιαστική βελτίωση που επήλθε στο νομοσχέδιο.

Το παρόν είναι η εκδίκηση του μέλλοντος

ΟΙ ΗΜΕΡΕΣ του παρελθόντος και του παρόντος είναι οι ημέρες του μέλλοντος, όπως θα έλεγε και ο άγγλος ποιητής.

Ο απολογισμός των τελευταίων ημερών σε όλα τα κόμματα και για όλα τα κρίσιμα προβλήματα του τόπου προδικάζει τις εξελίξεις των επόμενων ημερών, ιδιαίτερα των δυο κρίσιμων εβδομάδων έως τη Σύνοδο Κορυφής του Εδιμβούργου κατά την οποία δεν θα κριθεί αποφασιστικά το Σκοπιανό απλώς αλλά και όλη η πορεία του Μάαστριχ. Οι προβλέψεις των Ευρωπαίων είναι ότι η επομένη του Εδιμβούργου σε τίποτα δεν θα είναι όμοια με την προηγούμενη. «Η θα υπάρξουν οριστικές αποφάσεις ή θα βαδίσουμε με την όπισθεν πλέον» είναι ο γενικός προβληματισμός.

ΟΙ ΗΓΕΤΕΣ της Κοινότητας θα πρέπει την 14η Δεκεμβρίου να έχουν αποφασίσει για την πορεία της σύγκλισης στα νομισματικά, το θέμα της GATT και γενικότερα των σχέσεων με τις ΗΠΑ, την επικύρωση της Συνθήκης με βάση συγκεκριμένες διαδικασίες και δεσμεύσεις από τις χώρες - πονοκέφαλους όπως η Αγγλία και η Ολλανδία και τη βαλκανική πολιτική της Κοινότητας. Από την άποψη αυτή «δεν ανήκουμε απλώς αλλά συμβαδίζουμε με την Ευρώπη» εφόσον το Εδιμβούργο αποτελεί σταθμό και πρόκριμα της πορείας της χώρας. Είναι βέβαιο, κατά τη γνώμη μας, ότι μετά τις 14 Δεκεμβρίου να δρομολογηθούν εξελίξεις, με επίκεντρο το Σκοπιανό, οι οποίες θα εντείνουν τα σημερινά φαινόμενα πόλωσης στη δημόσια ζωή και κατακερματισμού στο χώρο της «Νέας Δημοκρατίας», ενώ θα παραμένει ζητούμενο η χάραξη και -πολύ περισσότερο- η σοβαρή εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής.

Χρόνος παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ της Δημοκρατίας κ. Κων. Καραμανλής τις τελευταίες ημέρες αποκάλυψε την προσωπική του τακτική, που θα την τηρήσει και τις επόμενες εβδομάδες. Έχει επιλέξει την τακτική της παράλληλης σύμπλευσης με την εξωτερική πολιτική της Κυβέρνησης, ενώ διαφωνεί επιλεκτικά -και πιέζει για αλλαγές μόνο όπου ενδιαφέρεται- σε θέματα και πρόσωπα της εσωτερικής πολιτικής ζωής. Πιέζει σε εκείνα, τα οποία θεωρεί ότι είτε αμφισβητούν είτε κατεδαφίζουν την προσωπική του επιρροή στον ευρύτερο κρατικό μηχανισμό, λ.χ. διοικήσεις, ή την υστεροφημία του σε θέματα κοινωνικής ευαισθησίας (Βουτσάς, λατομεία και περιβάλλον). Πλέον τούτων ουδέν. Ειδικότερα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν διακινδυνεύει τη διατύπωση θέσεων και την ανάληψη πρωτοβουλιών για θέματα εξωτερικής πολιτικής και ούτε θα το επιχειρήσει στο άμεσο μέλλον. Δεν βλέπει ότι υπάρχουν δυνατότητες για ομόφωνες αποφάσεις και χειρισμούς είτε στο θέμα των Σκοπίων είτε στο θέμα της Τουρκίας και της Βουλγαρίας - τα οποία τον προβληματίζουν περισσότερο και από το σκοπιανό.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ κ. Κων. Μητσotάκης, όπως απέδειξαν οι τελευταίες ημέρες αλλά και όπως προοιωνίζονται οι επικείμενες, έχει επιλέξει την άσκηση μιας προσωπικής, ηγεμονικής πολιτικής σε όλα τα κυβερνητικά θέματα. Χρησιμοποιεί τον κ. Μ. Έμπερτ για πρόσκαιρες εντυπώσεις, δεν κρύβει την αντιπάθεια της οικογένειάς του

για τον κ. Α. Σαμαρά και είναι αντίθετος σε κάθε συλλογική επιδίωξη. Επιδίδεται σε διακηρύξεις ενότητας και εθνικής συναρμολόγησης με τους άλλους χειροκροτητές, υπηρέτες των σκοπών και των χειρισμών του Ναπολεόντειο σύνδρομο περίπου κι αν μη ομολογείται. Μόνο αυτό άραγε; Όχι ασφαλώς.

Τακτικές κινήσεις

ΣΧΕΤΙΚΑ με τις υποδείξεις των αμερικανών συμβούλων του κ. Μητσotάκη πρέπει να δώσει τη δημόσια εντύπωση τι «ακαταπόνητου μαχητή» στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, προκειμένου να αποκτήσει άλλοθι για τις -θεωρούμενες ως βέβαιες- αποτυχίες στο θέμα των Σκοπίων στο Εδιμβούργο και στον ΟΗΕ. Γνωρίζει προδιαγεγραμμένο τέλος της υπόθεσης και εξαντλείται σε τακτικές κινήσεις εντυπώσεων για τον εαυτό του, χωρίς διάθεση να διαμορφώσει εθνικά πλαίσια πολιτικής, συλλογικές αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας, υλοποίηση του λαϊκού παράγοντα και ταυτόσημου Ελληνισμού. Ανάλογες επιλογές έχει κάνει και σε όλα τα θέματα της εσωτερικής πολιτικής, στα οποία αφενός «εξαγοραζόμαστε» και απ' ετέρου έχει φορτώσει έντεχνα τα θέματα φθοράς στους Σ. Μά (πορεία οικονομίας), Ι. Παλαιολόγους (αποκρατικοποιήσεις, βιομηχανικά συγκροτήματα) και Τζ. Τζαννετάκη (χειρισμός γάμων συμβάσεων). Πολιτική η οποία και σκευάζει «συνενόχους και όχι συνεργούς αξίας».

ΣΤΟ ΧΩΡΟ της κυβερνητικής παράταξης κανείς δεν πιστεύει ότι ο προβλεπόμενος τα τέλη του χρόνου ανασχηματισμός πρόκειται να λύσει τα προβλήματα εικόνας και συγχής, εκτός από το βόλεμα και τις καλές ελπίδες επανεκλογής ορισμένων «προσκειμένων» νέων βουλευτών. Όπως κανείς δεν πιστεύει ότι ο επικείμενος Προϋπολογισμός πρόκειται να λύσει τα προβλήματα της εθνικής οικονομίας και της εικόνας του κυβερνητικού έργου. Η πολυδιάσπαση -όπως το αποκαλύπτουν οι κινήσεις Σαμαρά και Έμπερτ- δεν αποτελεί μόνο γεγονός αλλά και συγχίζετα, βαθιά. Οι προσωπικές και οι δικές τακτικές εντείνονται όλο και περισσότερο και η ατμόσφαιρα κατακερματισμού και έντονης ρευστότητας είναι κυρίαρχη. Καθώς αναδίδει δυσάρεστη οσμή, καθώς φήμες για σκάνδαλα μεγαλώνουν. Αγώγος πολυμέτωπος, στον οποίο οι περισσότερες δυνάμεις καταναλώνονται στην αντίκριση επικρίσεων, στο πλήγμα του αντιπάλου παρά στην ανάπτυξη της φυσιογνωμίας ομάδας ή της πατριωτικής κίνησης.

Οι πάντες φθείρονται

ΣΥΝΕΠΕΙΑ: μέσα στην κυβερνητική πα-
τάξη οι πάντες φθείρονται και αδυνα-
νούν να παρουσιάσουν προτάσεις συνολι-
κής ενότητας που να υπερβαίνουν τις διά-
φορες αντιθέσεις. Οι ημέρες που πέρασαν
πιβεβαίωσαν τον «ακτιβισμό λέξεων» του
ΙΑΣΟΚ, το οποίο, ακόμα και όταν αρχίζει
άποια μαζική δραστηριότητα (πρόσφατα
ε τους απεργούς των προβληματικών και
των αγροτικών συλλόγους), την εγκατα-
λείπει σύντομα, όταν προκύπτουν φόβοι ότι
εν θα μπορέσει να την ελέγξει έως το τέ-
λος. Το ΠΑΣΟΚ και προσωπικά ο «αδιαμφι-
γήτος» Ανδρέας Παπανδρέου συνεχί-
ζουν την τακτική της «εσωστρέφειας» του Κι-
ματος από πλευράς μαζικής δραστηριότη-
τος, τον έντονο συγκεντρωτισμό και την
ηττοσύνη ή έστω απροθυμία για θετικές
προτάσεις. Αποτελεί θετικό γεγονός των τε-
λευταίων ημερών ότι ο «Συνασπισμός» ανα-
έλλει την εσωτερική του αντιπαράθεση
και φιλοδοξεί με διάφορες πρωτοβουλίες
αποκτήσει νέους δεσμούς ή να ανανεώ-
σει τους παλαιούς με κοινωνικά κινήματα,
μάδες επιρροής (διανοούμενοι, καλλιτέ-
χνες, δημοσιογράφοι, γυναίκες, καθηγητές,

νομικοί) και με τα μεγάλα προβλήματα εκ-
συγχρονισμού της χώρας. Η Μ. Δαμανάκη
—με τελευταίο τραύμα την υπόθεση Λ. Βου-
τσά— φαίνεται να διέρχεται νέα περίοδο χά-
ριτος και έχοντας πλέον εγκαταλείψει τις
φιλοδοξίες να μετασχηματισθεί σε «σιδηρά
κυρία της αριστεράς». Όλα δείχνουν ότι η πε-
ρίοδος των προσωπικών στρατηγικών έχει
περάσει.

ΣΤΟ ΧΩΡΟ του ΚΚΕ η σταθερότητα των
απόψεων για το Μακεδονικό αμείβεται και
κάνει να μη φαίνονται οι άλλες ιδεολογικές
και πολιτικές αδυναμίες του κόμματος, πα-
ρά το γεγονός ότι οι τελευταίες τοποθετή-
σεις τόσο της Α. Παπαρήγα όσο και του Χ.
Φλωράκη —στην ίδια κατεύθυνση με εκείνες
του Λ. Κύρκου— κινδυνεύουν να προβλη-
θούν ως «ταύτιση του διεθνισμού του ΚΚΕ με
τον ενδοτισμό του Μητσοτάκη».

«Ο Θεός της Ελλάδος»

ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ίσως παρήγορη εξέλιξη η
αποτυχία της «μίνι - Βαλκανικής Διάσκεψης»
της Τουρκίας, η οποία φαίνεται ότι έχει πα-
ρεξηγήσει το ρόλο της για εποπτεία της ευ-
ρύτερης περιοχής και τον έχει αναγάγει —αν

κρίνει κανείς από τις τελευταίες δηλώσεις
Ντεμιρέλ— σε ρόλο ιμπεριαλιστικό, αλαζο-
νικό, που προκαλεί αντιδράσεις ακόμα και
σε φίλια κόμματα και κυβερνήσεις, όπως
στη Βουλγαρία και την Αλβανία. Όπως επί-
σης αποτελεί παρήγορο γεγονός ότι όλες οι
προβλέψεις συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι
δεν επίκειται πολεμική αναμέτρηση στο
Κοσσυφοπέδιο. «Ο Θεός της Ελλάδος φαίνεται
να φροντίζει καλύτερα από ορισμένους πολιτι-
κούς της», θα μπορούσε να πει κανείς.

ΟΙ ΗΜΕΡΕΣ του παρελθόντος και του
παρόντος κάτι ιδιαίτερα ανησυχητικό: ότι η
χώρα για το άμεσο μέλλον θα κληθεί να αντιμε-
τωπίσει μείζονα προβλήματα με επιμέρους, χωρι-
στές και ασύνδετες τακτικές και απλούς χειρι-
σμούς. Τους οποίους μπορεί να πληρώσουν
όλοι σύντομα και πάντως στο απώτερο μέλ-
λον οπωσδήποτε.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ είναι η εκδίκηση του μέλλο-
ντος.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Υ.Γ. Λόγω απουσίας του Αντήνορος, η
σκυτάλη της παρουσίασης των γεγονότων
του δεκαπενθημέρου περνάει εκ των πραγ-
μάτων στον Αντίλογο.

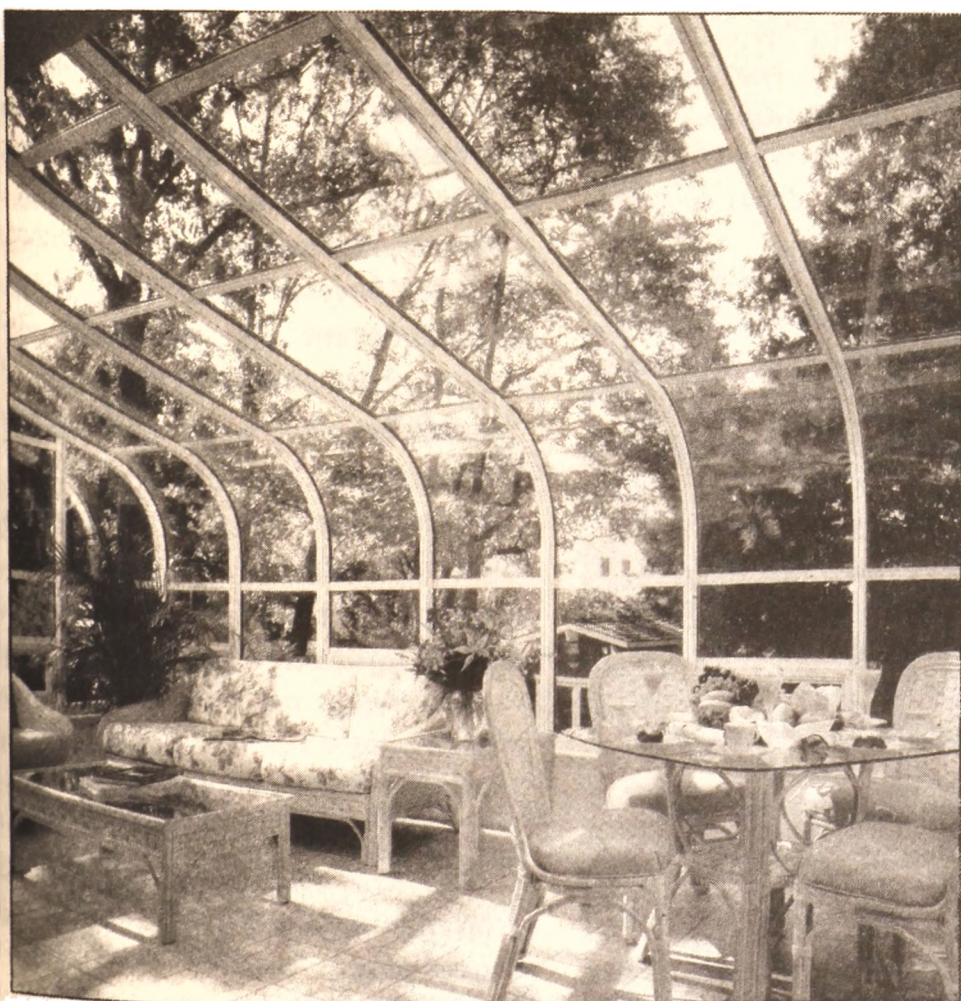
ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS®

Οι μόνοι με τόν «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

Ο ΟΠΟΙΟΣ :

- * Απορροφά τήν
ΥΠΕΡΙΩΔΗ ΑΚΤΙΝΟΒΟΗΪΑ
- * Τό καλοκαίρι
αντανακλά τή ΘΕΡΜΙΚΗ
ΑΚΤΙΝΟΒΟΗΪΑ τού ήλιου
- * Τό χειμώνα δέν
αφήνει νά διαφύγει η
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ
- * ΕΝΙΣΧΥΕΙ τήν
ηχομόνωση κατά 3
τουλάχιστον
ντεσιμπέλ

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. — ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ. : (0651) 31- 9 - 32, fax : 309-70

Α. Σαμαράς: ο δεύτερος γύρος

Αρκετά ενοχλημένος, ο κ. Μητσοτάκης απάντησε αρνητικά στο ερώτημα αν θα συναντήσει τον Α. Σαμαρά. Ήταν εύλογος αυτός ο τρόπος αντίδρασης, αφού η συνέντευξη του τέως υπουργού Εξωτερικών, η οποία δημοσιεύθηκε στον *Ελεύθερο Τύπο* όταν ο κ. Μητσοτάκης τελείωνε την επίσκεψή του στην Αμερική, περιέχει πολλά σημεία που σίγουρα θα εκνεύρισαν τον αρχηγό της Ν.Δ.

Ο κ. Σαμαράς εμφανίζεται ως εκπρόσωπος μιας κοινωνίας που «ζητάει έμπρακτη διαφάνεια παντού και νέα πρόσωπα που να βλέπουν μπροστά» και μιας νεολαίας που έχει την «οδυνηρή αίσθηση της χαμένης ελπίδας». Προειδοποιώντας ότι πολύ σύντομα θα διατυπώσει ολοκληρωμένες απόψεις για την οικονομική πολιτική, αφιερώνει όλη ουσιαστικά τη συνέντευξη στο θέμα της προωθούμενης από τον κ. Μητσοτάκη (μαζί με ορισμένους εταίρους της και την κυβέρνηση Μπους) «διπλής ονομασίας» των Σκοπίων.

Μιας ονομασίας που, κατά τον τέως υπ. Εξωτερικών, μετατρέπει την Ελλάδα σε «συνήγορο των Σκοπίων», αποτελώντας ένα «εφεύρημα», το οποίο συνεπάγεται και «διαίρεση της απόφασης της Λισσαβώνας», ενώ συνιστά «μεγίστη υποχώρηση» και «μέγα εθνικό λάθος διαρκείας».

Ο κ. Σαμαράς θεωρεί περίπου πράξη ηθικής αυτουργίας του «επεκτατισμού» και του «αλυτρωτισμού» των Σκοπίων την «έγκριση» που ο κ. Μητσοτάκης παρέχει στην ηγεσία της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας να χρησιμοποιεί τον όρο *Μακεδονία* για εσωτερική ονομασία, ενώ φοβάται ότι η «μεγάλη υποχώρηση» ίσως «αύριο δημιουργήσει προηγούμενο για την πλήρη αποθράσυνση και των Τούρκων...».

Στη συνέντευξή του ο μεσσήνιος «τοπάρχης» όχι μόνον υπερασπίζεται ως δική του σημαντική επιτυχία την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1991 με τους περίφημους τρεις όρους, αλλά για πρώτη φορά ασκεί κριτική στην απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης της 4ης Δεκεμβρίου 1991, θεωρώντας την «στην ουσία ασαφή», και φθάνοντας στο σημείο να πει ότι αν δεν έκανε τη δική του παρέμβαση στις 16 Δεκεμβρίου «θα φθάναμε στον παραλογισμό να συμφωνεί το υπουργικό συμβούλιο με το θέμα του Ντε Μικέλιν», ο οποίος, όπως και η απόφαση του υπουργικού συμβουλίου της 4-12-91, αρκούσαν σε έναν γεωγραφικό προσδιοριστικό όρο για την ονομασία των Σκοπίων.

Προχωρά όμως ακόμα περισσότερο και κατηγορεί ευθέως τους χειρισμούς του κ. Μητσοτάκη μετά την 16-12-91, ως χειρισμούς που αμφισβητούσαν την επιτυχία εκείνης της απόφασης, προσφέροντας «ερμηνείες» (τα εισαγωγικά είναι δικά του) για τον τρίτο όρο της (σ.σ. εκείνον της ονομασίας). Στη συνέχεια, δεν παραλείπει να μειώσει την αξία της απόφασης της Λισσαβώνας, αφού αυτή «έχει ένα μειονέκτημα έναντι (της απόφασης) της 16ης Δεκεμβρίου», το ότι δηλαδή «επαναβεβαιώνοντας την απόφαση του Γκιμαράες βάζει «συνεταίρο» στην τελική απόφαση για το όνομα των Σκοπιανών και τους ίδιους τους υπό κατηγορίαν Σκοπιανούς...».

Είναι σαφές για όποιον διαβάσει τη συνέντευξη αυτή ότι οι βολές του κ. Σαμαρά είναι οξύτατες και ευθύτατες κατά του κ. Μητσοτάκη ως πρωθυπουργού, ως υπουργού Εξωτερικών και ως αρχηγού της παράταξης, (της οποίας δηλώνει «μόνιμος κάτοικος»), ενώ με τη φράση του «δεν θα είναι χρήσιμο για τον τόπο να μιλήσω», επιφυλάσσεται σαφώς, όσο και με αρνητικό υπαινιγμό, να μιλήσει κάποτε και για τις απόψεις του προέδρου της δημοκρατίας την εποχή που ο ίδιος απεπέμφθη από την κυβέρνηση.

Να υποθέσουμε ότι ο κ. Σαμαράς τις κρίσιμες αυτές ημέρες ξεκινά έναν δεύτερο γύρο;

Να υποθέσουμε ότι αυτό που ο ίδιος ονομάζει «νέο κόμμα, ειδικού βάρους και εμβέλειας» είναι όχι μόνον ένα μέσον διαπραγματευτικής πίεσης, αλλά και ένα ανοιχτό ενδεχόμενο; Εξάλλου, ο ίδιος ο κ. Σαμαράς διαβεβαιώνει ότι «η κοινωνία βαρέθηκε τα λόγια»...

Χ.Κ.

Εισοδήματα

Τα στοιχεία που δόθηκαν στη Βουλή από τον υφυπουργό Οικονομικών κ. Δούκα για τη φοροδιαφυγή στα ελεύθερα επαγγέλματα είναι πράγματι εντυπωσιακά αφού ακόμα και το μέσο εισόδημα των ιατρών (το υψηλότερο μεταξύ των επαγγελματιών και επί της κυρίας πηγής) είναι

περίπου το ίδιο με το εισόδημα των μισθωτών (2.295.273 δρχ. έναντι 2.390.000 δρχ.). Ασφαλώς οι μέσοι αυτοί όροι κρύβουν μεγάλες ανισότητες εισοδημάτων σε κάθε επάγγελμα την ακριβή εισοδηματική διαστρωμάτωση του οποίου δεν γνωρίζουμε. Προκύπτει όμως ένα πολύ απλό ερώτημα. Αν τόσο πενιχρά είναι τα εισοδήματα των ελευθέρων επαγγελματιών, γιατί επιμένουν

Ακατανόητα

Παρακαλούνται οι οικονομολόγοι και άλλοι ειδικοί να εξηγήσουν ορισμένα φαινόμενα στην ελληνική οικονομία και τη πηγή προέλευσης τόσων χρημάτων που κυκλοφορούν ενώ το κράτος ιδρώνει για να μαζέψει τα οφειλόμενα και οι μισθωτοί σφίγγουν ακόμα πιο πολύ τη ζώνη τους.

Πολλοί δεν καταλαβαίνουν πώς είναι δυνατόν σε συνθήκες ύφεσης και λιτότητας να αυξάνονται οι ιδιωτικές καταθέσεις. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας, οι καταθέσεις αυξήθηκαν κατά 105,2 δισ. δρχ. τον περασμένο Αύγουστο και από την αρχή του έτους η αύξηση ήταν 704 δισ. δρχ. Όταν έχουμε λιτότητα μειώνεται το εισόδημα και κατά συνέπεια κατανάλωση. Λογικό. Για να διατηρήσει κανείς το ίδιο επίπεδο κατανάλωσης πρέπει είτε να περικόψει άλλες δαπάνες –αν κόβονται– ή να αποκτήσει πρόσθετα εισοδήματα σε περίοδο μάλιστα ανόδου και ανεργίας. Και αποταμιεύονται λοιπόν όλοι μας περισσεύουν. Και η μείωση του όγκου των λιανικών πωλήσεων στην περίοδο Ια Αυγούστου 1992 κατά 4,3%; Μυστήρια πράγματα.

Δεύτερον, δεν είναι μόνο η κατά δια. δραχμές αυξημένη αποταμίευση, αλλά και αγορά διαμερισμάτων, οικοπέδων και αγροκτημάτων. Η αύξηση μεταβιβάσεων ακινήτων μόνο στην Αττική στο α*.008 εξάμηνο του 1992 ήταν της τάξεως του 41,7%, στα διαμερίσματα σε 76,1%, αξία 168,2 δισ. δρχ. (με βάση την αντικειμενική αξία και όχι την εμπορική που υπολογίζει ανώτερη κατά 30% έως 40%).

Ας μην ξεχνάμε δε και την αλματώδη άνοδο αγοράς ιδιωτικών αυτοκινήτων.

Μας κατατρώγουν αυτά τα ερωτήματα το μόνο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι για πολλούς η λέξη «κρίση» προκαλεί ειρωνικά χαμόγελα.

τόσοι σε κάτι που ούτε τα προς το ζην δεν μπορούν να εξασφαλίσει πλέον; Και γιατί δεν σκέφτονται τη «μισθωτή εργασία» ως διέξοδο εφόσον εκεί προκύπτουν μεγάλα εισοδήματα; Στο τέλος, οι μόνοι προνομιούχοι σε αυτή πηγή θα είναι οι μισθωτοί.

Εκλεκτά «περιβάλλοντα»

Ο Β. Δαναλάτος είναι γνωστός: προφυλακισμένος στον Κορυδαλλό, κατηγορούμενος για ληστεία στα ΕΛΤΑ, για «προστασία» νυχτερινών κέντρων και για το φόνο του ψυχίατρου Η. Κοέν, έχει και παλαιότερα απασχολήσει τις αρχές με ένα κλοσάσιο που βρέθηκε στην κατοχή του, το οποίο περιελάμβανε και υπηρεσιακό όπλο κνύατου αξιωματικού της ΕΛΑΣ (το είχε δώσει στον και οπλουργό Δαναλάτο για.... επισκευή).

Ο κ. Ι. Γρυλλάκης είναι επίσης γνωστός: «αγωνιστής» μέσω της κλαδικής αποστράτων και η Ν.Δ. ήταν αντιπολίτευση, ο κ. Γρυλλάκης ε.α σήμερα ανταμείφθηκε από τον κ. Μητσotάκη μετά τον Απρίλιο του 1990 προαγόμενος σε σύμβουλο του Πρωθυπουργού για «θέματα δημοσίας τάξεως και ασφαλείας».

Ο Β. Δαναλάτος κατέθεσε πρόσφατα στον ναυκιτή πολλά και διάφορα για τις σχέσεις του με τον κ. Γρυλλάκη.

Ο «σύμβουλος επι θεμάτων ασφαλείας» του αρχηγού της κυβέρνησης δέχτηκε κάποια από αυτά που κατέθεσε ο «εκλεκτός» συνεργάτης του το κυριότερο από αυτά που δέχτηκε είναι η συνεργασία με τον Δαναλάτο ζητώντας να τον ενημερώνει για ζητήματα...

...ομοκρατίας και εμπορίου όπλων. ήπως έχει κάτι να δηλώσει το «περιβάλλον του Πρωθυπουργού» για τις «εκλεκτές» αυτές κορίες (κάποιων) επιτελών τους; Διότι πορεί ο κ. Γρυλλάκης να μην είναι πλέον επικράτοια τουλάχιστον) σύμβουλος του κ.

Μητσotάκη, όμως η συνεργασία του με τον κ. Γρυλλάκη «κνυουργό» χρονολογείται από την αρχή που προσέφερε τις... υπηρεσίες του για «δημόσια τάξη» στον σημερινό κνυουργό.

Χ.Κ.

ΚΛΙΜΑ ΣΗΨΗΣ

Πυκνώνουν τον τελευταίο καιρό τα σημάδια ότι η κατάχρηση, η ιδιοτελής ευνοιοκρατία, ο νεποτισμός στην εξουσία και τον κρατικό μηχανισμό «λάμπουν» ως τα σταθερότερα σημεία αναγνώρισης των τεκταινομένων στον δημόσιο βίο.

Δεν πρόλαβε να κοπάσει ο θόρυβος από τα σκάνδαλα στη γεωργία και ήρθε με πολλαπλασιαστική δύναμη η είδηση για εμπλοκή στελεχών των ΕΛΤΑ –μεταξύ των οποίων ένας τέως βασανιστής και νυν Πρόεδρος της Κυβερνητικής ΔΑΚΕ στα Ταχυδρομεία– σε ληστείες χρηματοπιστολών. Τώρα βέβαια το ότι αυτές οι ληστείες είχαν κατά καιρούς αποδοθεί από διάφορους φωστήρες (δημοσιογραφικούς και της Ασφάλειας) στη 17N, είναι κάτι που μάλλον κακό κάνει στον «αγώνα κατά της τρομοκρατίας»...

Το σκάνδαλο πλέον ωχριά ως έννοια, το ίδιο και η κατάχρηση δημοσίου χρήματος, όπως και η διαφθορά. Εδώ έχουμε περίπτωση όπου ο γενικός επιθεωρητής των ΕΛΤΑ ενοχοποιεί δημοσίως για «δόλια συμπεριφορά» συγκεκριμένα στελέχη της δημόσιας αυτής υπηρεσίας, στις υποθέσεις των επαναληπτικών ληστειών.

Έτσι όπως πάμε, θα δημιουργηθεί μια ιδιότυπη κλίμακα μεμπτών πράξεων, στην οποία η ιδιοποίηση δημοσίου χρήματος θα μπορούσε να αποτελεί έως και.. ανεκτή, και πάντως τουλάχιστον κοινότοπη, ενέργεια!

Χ.Κ.

Η ιδιωτεία του ιδιωτικού ή...

...και φορές που η παρούσα κυβέρνηση δίνει τη σαφέστατη αίσθηση πως τελεί λεπτομέρεια το ότι σχηματίστηκε σε εκτέλεση βουλήσεως των ήνων πολιτών: Τα κέντρα νομιμοποίησης της οικονομικής της «πολιτικής» αναζητεί πρωτίστως στην Κοινότητα – ως εύσημο ή ως αδήριτο των αποφάσεων και επιλογών της εκεί προσφεύγει το σημερινό κνυτικό επιτελείο της Ν.Δ., εκτός αν η Κοινότητα «δεν μας βολεύει» κινητή τηλεφωνία, ΕΑΣ, Πετρόλα κ.λπ.), οπότε «σφυράμε αδιάφορο-στρουθοκαμηλικώς...

...όπου που δεν είναι εύκολα κατανοητό είναι το αν κάποιες επιλογές κυβέρνησης στην πολιτική της «ιδιωτικοποίησης» απορρέουν από... πεία (κοινώς: βλακεία) και νομιμοποιούνται από τα ελαφρυντικά

που έχει ο ιδιώτης (οπότε μη-κατάλληλος για κυβερνήτης) ή αν προκύπτουν ως ευθεία προέκταση δουλειών προς τρίτους.

Ο λόγος για την Ξάνθη: η απόφαση της κυβέρνησης να ζητήσει από το Εφετείο το διορισμό εκκαθαριστών σε τέσσερις συνεταιριστικές βιομηχανίες με 2.000 εργαζόμενους σημαίνει ότι οι μελλοντικοί ιδιώτες θα προσφύγουν στα φθηνότερα εργατικά χέρια, των μουσουλμάνων κυρίως, τη στιγμή μάλιστα που οι κυβερνώντες γνωρίζουν πολύ καλά το ρεύμα της μετανάστευσης που πλήττει την περιοχή την τελευταία περίοδο.

Ας διαλέξουν οι κυβερνώντες: είναι ιδιώτες ή δουλεύουν απλώς υπέρ τρίτων;

Γ.Χ.

Μήνας Νοέμβριος

Τελειώνει ο Νοέμβριος. Σήμερα Παρασκευή είναι 27 Νοεμβρίου και όταν κυκλοφόρησε το προηγούμενο τεύχος (αρ. 507) ήταν 13 Νοεμβρίου και όχι, όπως λανθασμένα γράψαμε στο εξώφυλλο, 13 Οκτωβρίου. Τέτοια λάθη έχουν δυστυχώς γίνει και στο παρελθόν. Για αυτοτιμωρία μας αποφασίσαμε να δώσουμε μια ετήσια συνδρομή σε εκείνον τον υπομονετικό αναγνώστη μας που θα ξεφυλλίσει τα 508 τεύχη του ΑΝΤΙ και θα επισημάνει τα περισσότερα από τα λάθη που αναφέρονται είτε στην αρίθμηση των τευχών είτε στην ημερομηνία. Θα δημοσιεύσουμε όλα αυτά τα ημαρτημένα και θα σας εγγράψουμε και συνδρομητές. Σπεύσατε...

Αλλά υπήρξαν και άλλα σφάλματα. Επισημαίνουμε το κυριότερο του προηγούμενου τευχους:

- Στο άρθρο του Ευθ. Χ. Στοφορόπουλου (Τα αίτια μιας ενδεχόμενης αποτυχίας), στη σ. 18, 22η σειρά της δεύτερης στήλης, αντί «κρίσιμης και «ανεπίσημης» διπλωματίας», το σωστό είναι: «επίσημης και «ανεπίσημης» διπλωματίας».

Εξάλλου, παροράματα υπήρξαν και σε δύο κείμενα από τη Γερμανία, που δημοσιεύθηκαν παλιότερα:

- Στο κείμενο του Βαγγ. Σακκάτου για τη ρατσιστική χιονοστοιβάδα (τχ. 504), τα εργατικά κόμματα μετατράπηκαν από λάθος σε κυβερνητικά κόμματα (τα οποία, ως γνωστόν, δεν είναι καθόλου εργατικά αλλά σαφώς και μαχητικά αντεργατικά, σημειώνει ο συνεργάτης μας).

- Στο κείμενο του Σπ. Μοσκόβου για τη Διεθνή Έκθεση Βιβλίου (Υποκειμενικά, τχ. 505), η διατύπωση ότι δεν «πρόκειται για πολιτιστική εκδήλωση αλλά για οίκο εμπορίου όπου διακινούνται δικαιώματα έκδοσης βιβλίων» μετατράπηκε σε «χώρο όπου δεν πραγματοποιείται πολιτιστική εκδήλωση, αλλά εμπόριο»!

Συγγνώμη.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ «ΚΟΙΝΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ»

Με τις σημαίες της κάθαρσης και της αποκατάστασης του ήθους στον δημόσιο βίο πήρε την εξοσία η Ν.Δ. και με τα εύσημα της διευκόλυνσης ιδίων συμφερόντων πάει να τελειώσει (αν τελειώσει το βίο της).

Περί Δημοσίας Επιχειρήσεως Ηλεκτρισμού ο λόγος. Πλήθος πλέον τα δημοσιεύματα περί ενεργειών της κυβέρνησης και προσωπικά του ίδιου του αρχηγού της Κ. Μητσοτάκη προς όφελος συμφερόντων συγκεκριμένων εταιρειών που ενδιαφέρονται να πάρουν τις μεγάλες μονάδες ηλεκτροπαραγωγής οι οποίες «προγραμματίζονται» στο Λαύριο και αλλού (Θίσβη, Σιδηρόκαστρο) με χρησιμοποίηση φυσικού αερίου.

Όπως υπάρχουν και πλήθος δημοσιεύματα που αναφέρονται σε πολύ συγκεκριμένες και εξαιρετικά τεκμηριωμένες αντικρούσεις αυτών των μεθοδεύσεων (διότι για τέτοιες πρόκειται) εκ μέρους των κατ' εξοχήν αρμοδίων. Στους τελευταίους συγκαταλέγεται πλέον (από τις 13 Νοεμβρίου) η πλειοψηφία του Δ.Σ. της ΔΕΗ, η οποία ετάχθη εναντίον της ανάληψης του μεγάλου έργου του Λαυρίου από ιδιωτικό όμιλο – η μειοψηφία του Δ.Σ. της Επιχείρησης τάχθηκε υπέρ με το αιτιολογικό ότι «υπάρχουν άνωθεν εντολές».

Αυτές τις εντολές φαίνεται πως εκτελεί ο κ. Παλαιοκρασάς, ο οποίος είναι ίσως και η καλύτερη κίνηση του κ. Μητσοτάκη στον τελευταίο ανασχηματισμό, μια και η «υπόθεση ΔΕΗ» μπορεί να «κλείσει» υπέρ των συμφερόντων που εκπροσωπεί ο Πρωθυπουργός, με λίγο πολιτικό κόστος αφού ο σημερινός Υπ. Βιομηχανίας είναι υπ' ατμόν για... Βρυξέλλες.

Ο κ. Παλαιοκρασάς, εν όψει των «αντιδράσεων» που συναντά –και στις οποίες δεν έχει ούτε λέξη πει επί της ουσίας τους– σκέπτεται, με τη συνήθη κοντοπονηριά, να θεσπίσει μία Επιτροπή τον ενεργειακό προγραμματισμό της χώρας, η οποία θα λογοδοτεί μόνον στην... κυβέρνηση.

Έχει μήπως αντίρρηση κανείς ότι η σημερινή κυβέρνηση και η ηγεσία της αντιπροσωπεύει το «κοινό συμφέρον» τού, κατά τον «ευφυή» κ. Ανδριανόπουλο, «μέσου Έλληνα»; Έχει κανείς αντίρρηση ότι αυτή η κυβέρνηση μας απάλλαξε από το «κοσκήλειον άγος»; Η μήπως έχει αντίρρηση είναι έντιμο αυτή η κυβέρνηση, που ως αντιπολίτευση επετέθη λαύτως κατά του «κουτσονόμου» να αναθέτει σε ιδιώτες την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με τροπολογία στο σκανδαλώδες νομοσχέδιο περί λατομείων;

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΔΙΑΡΚΕΙ ΠΟΛΥ

«Πιθανόν πολλοί θα βρουν προκλητικό που δεν αρκούμαι στη σιωπή, μετά την πράξη που διέπραξα, μετά την απόφαση για το ακαταλόγιστο που την έκρινε, ακαταλόγιστο χάρη στο οποίο, σύμφωνα με την τρέχουσα έκφραση, ευνοήθηκα. Αν δεν απολάμβανα αυτού του προνομίου, θα υπήρχε εις βάρος μου ποινική δίωξη εάν όμως είχε υπάρξει παραπομπή θα είχα την υποχρέωση να απαντήσω.

Το βιβλίο αυτό είναι η απάντηση που θα ήμουν υποχρεωμένος να δώσω αν είχε υπάρξει εις βάρος μου ποινική δίωξη. Και το μόνο που τώρα επιζητώ είναι να μου αναγνωρίσουν αυτό που διαφορετικά θα ήταν υποχρέωσή μου.

Εννοείται έχω πλήρη επίγνωση ότι η απάντηση, που εδώ επιχειρώ να δώσω, δεν είναι σύμφωνη με τους κανόνες της ποινικής διαδικασίας, που όμως δεν υπήρξε, ούτε έχει τη

μορφή που θα έπαιρνε κανονικά σε μια τέτοια περίπτωση. Αναρωτιέμαι, ωστόσο, μήπως οριστική και δια παντός απουσία παραπομπής, των κανόνων της και της μορφής δεν εκθέτει ακόμη περισσότερο στη δημόσια κριτική και στην ελεύθερη έκφρασή της θα προσπαθήσω να πω. Εν ολίγοις αυτό θυμώ. Είναι μοίρα μου: δεν μπορώ να διαθώ ότι θα καταπραΰνω μια ανησυχία μου παρά μόνο διατρέχοντας τον κίνδυνο να πράξω άπειρες άλλες».

- Μ' αυτό το προλογικό σημείωμα από ίδιο, κυκλοφόρησε η πολυσυζητημένη αυτοβιογραφία του Λουί Αλτουσέρ «Το μέλλον διαρκεί πολύ – Τα γεγονότα», από τις εκδόσεις ΠΟΛΙΤΗΣ. Η μετάφραση είναι του Άγγελου Ελεφάντη και της Ρούλας Κυλάρου. Το ΑΝΤΙ θα επανέλθει με εκτενή παρουσίαση του βιβλίου.

John Arden

ΣΙΩΠΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΟΠΛΑ

(μυθιστόρημα)

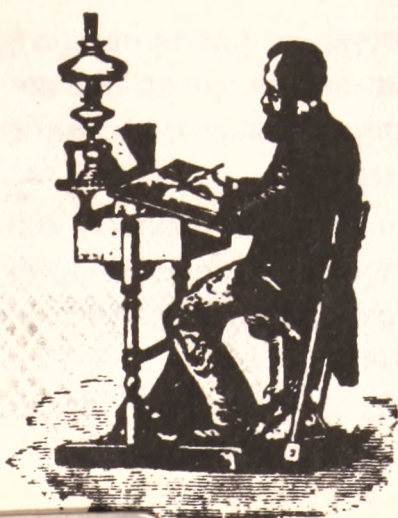
Μετάφραση: Παράσχος Κ. Πολίτης

Λοιπόν: δικαιολογούμαι απέναντι στην κόρη μου, στην Ειρήνη, στον ίδιο μου τον εαυτό. Κι αποτολμώντας αυτό, εκθέτω εμένα τον ίδιο σε κίνδυνο. Το ξέρω πως σ' όλη μου τη ζωή έπαιρνα κάθε τόσο ξαφνικές κι ανόπτες αποφάσεις, στο άψε σβήσε, τελείως αντίθετα με τις συνήθειές μου. Από μίαν άποψη είναι μέρος της πρόληψής μου αυτό, μάλλον: οι δυνάμεις που κυβερνούν, αν πράγματι κυβερνούν, την καλοτυχία και την κακοτυχία μας, τñνε χρειάζονται πότε πότε, αυτή την περίεργη και αντικανονική πράξη των δημιουργημάτων τους, για να τους θυμίζει πως ναι, είμαστε δημιουργήματα με ορισμένα αντιφατικά χαρακτηριστικά, και, αν έχουν την καλοσύνη, ας μην εξακολουθούν να μας μεταχειρίζονται σαν να μην είμαστε παρά έμψυχη ιδιοκτησία κανενός κτηνοτρόφου, κανένα κοπάδι που συνουσιάζεται και αφοδεύει! Δεν φτιάξαμε εμείς τους εαυτούς μας· αλλά είμαστε έτσι φτιαγμένοι που έχουμε κάποια αξιοπρέπεια, ακόμα και οι πιο γελοίοι ανάμεσά μας έχουμε κάποια ζεστασιά που πηγάζει από παλιά, από τον πυρσό του Προμηθέα (είχε γραφτεί ένα έργο για αυτόν, αν και δεν θα ήταν ταιριαστό, δεν θα ήταν ασφαλές, να το ανεβάσω στο θέατρό μου αυτή την περίοδο, όχι, οπωσδήποτε όχι).

Από μίαν άλλη άποψη οι αποφάσεις μου, έτσι αυθαίρετες και αντιφατικές που είναι όλες τους, πρέπει να σχετίζονται με το επάγγελμά μου. Την Κωμωδία. Αυτή χρειάζεται μίαν αδιάκοπη σειρά από ανατροπές των προσδοκιών· χρειάζεται μίαν αδιάκοπη αίσθηση καλά προσχεδιασμένων ατυχών συγκυριών. Αν πέτυχα καθόλου στην τέχνη μου, τότε πρέπει να μου δόθηκε η αίσθηση αυτή. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως μου κατέβηκε να αρχίσω να γράφω αυτές τις αναμνήσεις σαν αστείο σχέδιασμα πλοκής, για να δώσω λίγη ποικιλία στην αναμενόμενη τελευταία πράξη της ζωής μου. Ποιος θα είναι εκεί για να χειροκροτήσει;

Τα τριακοστά πέμπτα γενέθλια του Αλαβάστρινου ήταν στα 91 π.Χ.
Η Ειρήνη έγραψε το γράμμα της στον Μιθριδάτη στα 81 π.Χ.
Τα γεγονότα της κύριας αφήγησης συμβαίνουν ανάμεσα στα χρόνια αυτά.

Για τους υπόδουλους λαούς,
υπόδουλους δηλαδή
στους ίδιους τους κυβερνήτες,
στους κυβερνήτες κάποιων άλλων,
στους κυβερνήτες τους δικούς μας.
Για μας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗ

Μαυρομιχάλη 5, τηλ. 36.23.553

106 79 ΑΘΗΝΑ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
10 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

«Δεν αποδέχομαι τη μετάβαση στην αντίπερα όχθη»

του Τάσου Παππά

Αντίπαλες στρατηγικές, προσωπικές και ιδιοτελείς στοχεύσεις, φυγόκεντρες τάσεις και αντιφατική δημόσια εικόνα συνθέτουν το σκηνικό του Συνασπισμού. Κάποιοι θέλουν να σύρουν το κόμμα στο ΠΑΣΟΚ. Άλλοι καταγγέλλουν τη «συνεργασιολογία» και ζητούν αλλαγή γραμμής.

Υπάρχουν όμως και κείνοι που επιμένουν στις επιλογές του συνεδρίου: Ισχυρός ΣΥΝ, προοδευτικός εκσυγχρονισμός, δημιουργία προϋποθέσεων για κυβερνήσεις συνεργασίας. Τα φώτα της δημοσιότητας, συνήθως, πέφτουν σ' αυτούς που διαφοροποιούνται. Σήμερα στο «ANTI» φιλοξενείται ένας εκ των υποστηρικτών της πολιτικής που απο-

φασίσθηκε στο συνέδριο: Ο βουλευτής και μέλος της Πολιτικής Γραμματείας Φώτης Κουβέλης

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

• Οι φυγόκεντρες τάσεις στο Συνασπισμό συνεχίζονται. Η κεντρική πολιτική γραμμή αμφισβητείται και από τους λεγόμενους φιλοπασόκ κι απ' αυτούς που θεωρούν πως η ακατάσχετη συνεργασιολογία οδηγεί το κόμμα στην ομηρία. Για ποιους λόγους, κατά τη γνώμη σας, δεν μπορεί ο Συνασπισμός να αποκτήσει μια ενιαία δημόσια εικόνα;

– Θεωρώ ότι δεν σημειώνονται φυγόκεντρες τάσεις στο Συνασπισμό. Προσωπικές πολιτικές αναζητήσεις δεν αφορούν τον κόσμο του Συνασπισμού. Αυτός υπάρχει, δίνει τη μάχη του κόμματος και κρίνει. Πικραίνεται, βέβαια, όταν η εικόνα του κόμματος θολώνει από συγχύσεις που κατά καιρούς προκαλούνται.

Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις μέσα στο Συνασπισμό. Η πολυπλοκότητα και ο σύνθετος χαρακτήρας των προβλημάτων προκαλούν διαφορετικές προσεγγίσεις και προτάσεις. Άλλωστε, η Αριστερά σήμερα επαναπροσδιορίζεται, αναζητεί νέα ταυτότητα.

Οι ραγδαίες εξελίξεις που υπήρξαν ακύρωσαν ιδεολογικούς εφησυχασμούς και πολιτικές βεβαιότητες.

Αλλά και η πολιτική προέλευση των μελών

του ΣΥΝ, οι διαφορετικές αφετηρίες τους, έχουν τη σημασία τους...

• ... Και αναπαράγουν, ως ένα βαθμό, το φαινόμενο της πολυγλωσσίας...

– Στον ΣΥΝ συνυπάρχουν και συναντώνται διαφορετικά ιδεολογικά ρεύματα. Το κόμμα όμως που δημιουργήσαμε με την ενοποίηση του ΣΥΝ υπερβαίνει τις επιμέρους διαφορές απόψεων και προέλευσης. Το στοιχείο αυτό είναι αναγκαίος όρος του ΣΥΝ που επανιδρύσαμε με το πρόσφατο συνέδριό του.

Δεν θέλουμε να αθροίσουμε διαφορετικότητες. Με πλήρη συνείδηση της κρίσης της Αριστεράς, αγωνιζόμαστε για τη διαμόρφωση μιας Αριστεράς που ανασυνθέτει τις επιλογές της, έχοντας επίγνωση των νέων ριζοσπαστικών ιδεών, των νέων προβλημάτων, της ανάγκης επαναθεμελίωσης του σοσιαλισμού και ως προοπτικής αλλά και ως κινήματος του σήμερα.

Επιλέγουμε τη σύγκρουση με τη σημερινή πραγματικότητα και προωθούμε με τις προτάσεις μας τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας στα πολλαπλά της επίπεδα.

Δεν θέλουμε μια Αριστερά κλεισμένη στο οχυρό της, που θα τροφοδοτείται με αναμονές και θα ελπίζει σε αποτελέσματα από την περιχαράκωσή της. Θέλουμε την Αριστερά να δοκιμάζει την αντοχή της με εναλλακτικές θέσεις διακυβέρνησης σε κάθε επίπεδο εξουσίας.

Όλα αυτά, βέβαια, είναι ζητούμενα αποτελούν διεκδίκηση. Από μας εξαρτάται αν επιτύχουμε. Αν αποτύχουμε δεν θα φταί κανένας άλλος. Η ευθύνη ανήκει σε όλους μας. Και θα κριθούμε όλοι για πράξεις ή παραλείψεις.

«Αυτονομία και προοδευτικός εκσυγχρονισμός»

• Αρκετοί στο Συνασπισμό πιστεύουν υπάρχει αυξανόμενη επικάλυψη των χώρων ΠΑΣΟΚ και Συνασπισμού στο ιστορικό, λογικό και προγραμματικό πεδίο.

– Η οικοδόμηση μιας νέας Αριστεράς υποθέτει την ένταξη της δράσης της στη γκόσμια αλληλεξάρτηση των πολιτικών και οικονομικών μεγεθών.

Πιστεύουμε ότι ο ΣΥΝ έρχεται να καλύψει ένα υπαρκτό κενό στο πολιτικό και ιδεολογικό φάσμα.

Στο αναχρονιστικό πολιτικό σκηνικό στο καθηλωμένο πολιτικό στερεότυπο παραθέτουμε τις δικές μας ιδιαίτερες προτάσεις, με διακριτό εναλλακτικό πρόγραμμα προοδευτικού εκσυγχρονισμού. Το στήριγμα αυτό στηρίζει την αυτονομία.

Χρειάζεται, όμως, να εξειδικεύσουμε και να ραβδώσουμε τις θέσεις μας. Αυτό είναι γεγονός. Και έχω τη γνώμη ότι συστηματικά και με συνέπεια στε προς την κατεύθυνση αυτή.

«Σφήνα» δηλαδή ανάμεσα στη σοσιαλδημοκρατία και την παραδοσιακή κομματική εκδοχή...

- Διαμορφώνουμε -ομολογουμένως όχι νύδυνα- τη νέα δημοκρατική και ριζοσπαστική Αριστερά που υπερβαίνει τα όρια της παραδοσιακής σοσιαλδημοκρατίας και του παραδοσιακού κομμουνιστικού κινήματος. Ο κύκλος του παραδοσιακού κομμουνιστικού κινήματος έκλεισε. Η παραδοσιακή σοσιαλδημοκρατία δοκιμάζει τα δικά της όρια. Χρειάζεται απώλεια τη μεταρρυθμιστική της δύναμη και διολισθαίνει σε λογικές διαχείρισης της πολιτικής που αδυνατεί να δώσει ουσιαστική εναλλακτική πρόταση και λύση.

Ποια ήταν η φιλοδοξία του υπό συγκρότηση κινήματος; Μη λησμονείτε ότι οι συσχετισμοί αλλάζουν παγίως...

Το ρεύμα που συγκροτούμε είναι ρεύμα νέας δημοκρατικής-ριζοσπαστικής Αριστεράς, που μπορεί, κάτω από ορισμένες υποθέσεις, να συντελέσει στην ανασύνταξη του ευρύτερου χώρου της Αριστεράς.

Παραβγαίνουμε, με τη δική μας διακριτικότητα, στο πολιτικό στερεότυπο και αμφισβητούμε το δίπολο του συντηρητισμού και της υπάρχουσας σοσιαλδημοκρατίας.

Και σε ό,τι αφορά ειδικότερα το ΠΑΣΟΚ, αγωνιζόμαστε την απόπειρά του να κυλήσει τη χώρα με επιλογές και πρακτικές τερασμένης οκταετίας.

Η επιλογή του ΠΑΣΟΚ για την αυτοδύναμη επάνοδό του στην εξουσία αντιπαραθέτει την δημοκρατική και προγραμματική υπεροχή με την προγραμματική δέσμευση στον προοδευτικό εκσυγχρονισμό.

Η δεδομένη τη σύνθεση της ηγετικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ, νομίζετε ότι μπορούν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για φερέγγυα μακράς πνοής συνεργασία;

Η τρίπτυχη πρότασή μας (προοδευτικός εκσυγχρονισμός, ισχυρός ΣΥΝ, δημιουργία υποθέσεων για κυβερνήσεις συνεργασίας) είναι σημαντική. Δεν αγνοούμε ότι λείπει και πρέπει να προκύψουν οι προϋποθέσεις. Δεν αγνοούμε ότι οι συσχετισμοί έχουν αλλάξει. Όπως δεν αγνοούμε την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ δεν δεσμεύεται πλήρως και επιδιώκει τη «γενική εξουσία».

Αυτό και δίνουμε τη μάχη για ισχυρό εκσυγχρονισμό, για ανατροπή των σημερινών συσχετισμών, για την διαμόρφωση του ΣΥΝ ως πόλου στην πολιτική ζωή του τόπου.

Φερέγγυα και μακράς πνοής συνεργασία...

γασία» είναι κατά συνέπειαν ζητούμενο και όχι δεδομένο.

«Δεν επιτρέπονται “ρυμουλκήσεις”»

• Πρακτικώς, με ποιο τρόπο πρέπει να αντιμετωπίσει το κόμμα σας εκείνα τα στελέχη που δεν θα διατάσουν να πάνε στο ΠΑΣΟΚ (Γαλανός) ή επιθυμούν να ρυμουλκήσουν όλο το Συνασπισμό σε συνεργασία εδώ και τώρα (Λεντάκης). Στις περιπτώσεις αυτές δεν έχουμε διατύπωση απόψεων εντός του ιδεολογικού πλαισίου του κόμματος αλλά αντιλήψεις που υπερβαίνουν το όριο αυτό και αντιλαμβάνονται το Συνασπισμό ως κόμμα υπό προθεσμία.

- Δεν έχουμε διοικητικά μέτρα και ούτε θέλουμε να έχουμε. Ο συνδυασμός της συλλογικότητας, του σεβασμού των αποφάσεων, της ατομικής ευθύνης και της προσφοράς αποτελεί καταστατική μας επιλογή.

Οι αποφάσεις μας λαμβάνονται με την αρχή της πλειοψηφίας, αρχή δημοκρατική και σεβαστή από όλους. Και οι αποφάσεις αυτές δεν επιτρέπουν ούτε «ρυμουλκήσεις» ούτε επιβολή απόψεων ότι «ο ΣΥΝ είναι κόμμα υπό προθεσμία».

Πολύ δε περισσότερο που δεν επιτρέπουν κάτι τέτοιο τα μέλη του ΣΥΝ.

• «Η Αριστερά στην Ελλάδα το 1989 διέπραξε “ύβριν” με την αρχαιοελληνική έννοια του όρου. Είχε διαβεί συνεργαζόμενη με τη Δεξιά ένα σύνορο το οποίο σε κοινωνικό επίπεδο είναι αδιάβατο. Η Αριστερά δεν μπορεί να επιζητήσει μεταβαίνοντας στην αντίπερα όχθη». Αυτή είναι η γνώμη του Μωρίς Ντιβερζέ και καταγράφεται στο βιβλίο του Μίμη Ανδρουλάκη. Συμμερίζετε αυτή την προσέγγιση;

- Δεν τη συμμερίζομαι. Ούτε αποδέχομαι την άποψη περί «μεταβάσεως στην αντίπερα όχθη». Η επιλογή του ΣΥΝ το 1989 δεν σημαίνει εγκατάλειψη ούτε αλλαγή του πολιτικού χαρακτήρα της Αριστεράς. Ήταν μια επιλογή που προσδιορίστηκε από τα πολιτικά χαρακτηριστικά εκείνης της περιόδου και δεν αποτελούσε πράξη προγραμματικής μετατόπισης. Ήταν ενέργεια αναμφισβήτητη τολμηρή, με την έννοια ότι ανέτρεπε παγιωμένες συμπεριφορές της Αριστεράς, και είχε και κόστος. Αλλά ένα κόστος βραχυπρόθεσμο, γιατί οι πολιτικές ενέργειες πρέπει να αξιολογούνται όχι με τα ασφυκτικά όρια κάποιων εκλογικών αναμετρήσεων αλλά μέσα σε μια προοπτική. Και στην προοπτική αυτή δεν πρέπει να υποτιμάται η υπέρβαση ψυχώσεων και «διαχωριστικών γραμμών» που δεν αναφέρονται στην ουσία των προβλημάτων. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΣΕΤΑΣ

Η ΑΡΚΤΟΣ Η ΠΡΕΣΠΑ Η ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Αντρέας Κασέτας

Η ΑΡΚΤΟΣ Η ΠΡΕΣΠΑ Η ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Σκέψεις και επισκέψεις στο εσωτερικό ενός τριγώνου που έχει ως κορυφές τη Μεγάλη Άρκτο, σύμβολο των ουράνιων ερωτηματικών μας και των καταδύσεών μας στην επιστημονική σκέψη, τη Μεγάλη Πρέσπα, σημαίνον των οικολογικών μας αναζητήσεων και της ανεξερεύνητης σχέσης μας με τα πουλιά, και τη Μεγάλη Παρασκευή, σήμαντρο όλων των «Άξιον Εστί» ιζημάτων του παρελθόντος χρόνου, το οποίο για κάθε εκπαιδευτικό σημαίνει και αυτό που διαδραματίζεται στο εσωτερικό του «υπαρκτού» σχολείου.

Μετά το Φάντασμα του Λεονάρντο ένα ακόμη βιβλίο του Αντρέα Κασέτα για τη Φυσική, τη Φύση και τον Άνθρωπο.

Σελ. 192, 2200 δρχ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 11471 - Αθήνα
Τηλ. 3643272 Fax. 3641864

Χωρίς ανάπτυξη κάθε μέτρο αστοχεί

του Αλ. Βυζάντιου

Η ελληνική οικονομία εισέρχεται στη φάση της παρατεταμένης ύφεσης με άμεσο κίνδυνο να απωλέσει και τα τελευταία συγκριτικά πλεονεκτήματα που της έχουν απομείνει.

Η συνέχιση της ίδιας κατάστασης, και μάλιστα την ίδια χρονική περίοδο που οι κυριότεροι ανταγωνιστές μας συνδυάζουν επιμελώς τη σταθεροποίηση με την ανάπτυξη, θα θέσει αναπόφευκτα την ελληνική οικονομία εκτός των πλαισίων του νέου, υπό διαμόρφωση, διεθνούς καταμερισμού εργασίας.

Ο κίνδυνος είναι υπαρκτός, το μήνυμα στέλνεται πλέον από όλες τις παραγωγικές τάξεις προς την κυβέρνηση, αλλά αυτή η τελευταία δεν το λαμβάνει.

Μας λείπει αυτό που κατά επανάληψη και σε απρόσμενο χρόνο, έχει αναφερθεί από αυτές τις στήλες. Δηλαδή η *Ανάπτυξη*.

Βεβαίως κανείς δεν διαφωνεί ότι η ελληνική οικονομία είχε και έχει ανάγκη εφαρμογής σταθεροποιητικών μέτρων, συγκράτησης των δαπανών, μείωσης των δημοσίων ελλειμμάτων, και φυσικά αύξησης των εσόδων, τόσο μέσω ορθολογικότερης λειτουργίας των δημοσίων επιχειρήσεων όσο και μέσω της πάταξης της φοροδιαφυγής.

Ανάπτυξη, ποια ανάπτυξη

Αλλά αυτό και μόνον αυτό δεν αρκούσε και ούτε αρκεί. Το αναπτυξιακό σκέλος όχι μόνον «λησμονήθηκε» αλλά συνειδητά τέθηκε στο περιθώριο για λόγους που μόνον η κυβέρνηση μπορεί να γνωρίζει, αφού μέχρι τώρα δεν έχει εξηγήσει σε κανέναν αυτή την τακτική.

Τώρα όμως τα ψέματα τελείωσαν. Ο κίνδυνος περιθωριοποίησης της ελληνικής οικονομίας είναι άμεσος και υπαρκτός. Και το «μήνυμα» προς την κυβέρνηση δεν το στέλνει ούτε η αντιπολίτευση ούτε οι απολυόμενοι της πρώην Ε.Α.Σ. Το «στέλνει» το *Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών* (Ι.Ο.Β.Ε.),

το οποίο ούτε λίγο ούτε πολύ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική που ασκείται στην οικονομία ούτε τους μακροχρόνιους στόχους που έχει θα πετύχει ούτε θα συμβάλει στην ανάπτυξη. Αντίθετα, η πολιτική αυτή θα προκαλέσει αύξηση της ανεργίας, διεύρυνση και επιδείνωση της ύφεσης και υπονόμηση της κοινωνικής συνοχής. Και επειδή ακριβώς το μήνυμα το στέλνει προς την κυβέρνηση ένα ίδρυμα σαν το Ι.Ο.Β.Ε., γι' αυτό προκλήθηκε ταραχή στην κυβέρνηση. Ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών κ. Στ. Μάνος με επιστολή του προς το πραγματικά αξιόπιστο αυτό Ίδρυμα αντέκρουσε τις θέσεις περί παρατεταμένης ύφεσης κ.λπ. υποστηρίζοντας τις γνωστές αισιόδοξες τοποθετήσεις του για την πορεία της οικονομίας. Είναι αλήθεια πως ο κ. Μάνος, άτομο καλών προθέσεων, θορυβήθηκε γιατί εκτός των άλλων το Ι.Ο.Β.Ε. άφηνε να εννοηθεί ότι **τα μέτρα Αυγούστου** επιδείνωσαν την οικονομική κατάσταση και ότι εν πάση περιπτώσει η «προ Μάνου» ασκούμενη οικονομική πολιτική ήταν πιο ρεαλιστική.

Περί Χότζα ο λόγος

Αντίθετα, ο πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης απαντώντας σε σχετική ερώτηση είπε: «Και το γεγονός ότι και οι εφοπλιστές και οι βιομήχανοι διαμαρτύρονται για την πολιτική μας επιβεβαιώνει με μια γενική έννοια ότι κάνουμε μια σωστή πολιτική, γιατί δεν κάνουμε χατίρι προς κανέναν».

Αλλά βεβαίως, ούτε το Ι.Ο.Β.Ε. ζητούσε κανένα χατίρι ούτε οι εφοπλιστές ούτε και οι βιομήχανοι. Το Ι.Ο.Β.Ε. διότι είναι ερευνητικό κέντρο, οι εφοπλιστές διότι ανά πάσα στιγμή υψώνουν άλλη σημαία και οι βιομήχανοι διότι το πολύ-πολύ να μειώσουν τα κέρδη τους. Άλλωστε, πολύ πρόσφατα, μέλη του Συνδέσμου υποστηρίζουν ότι η υγιής βιομηχανία εκσυγχρονίζεται και πραγματοποιούνται παραγωγικές επενδύσεις και ότι έτσι (προσοχή σε αυτό) **απελευθερώνει** το υποαπασχολούμενο εργατικό δυναμικό. Και αυτό το τελευταίο είναι ίσως το δεύτερο πιο σημαντικό μήνυμα προς την κυβέρνηση. Πολύ απλά της λένε οι βιομήχανοι πως «**εμείς προχωρούμε, εκσυγχρονιζόμαστε, αυτό συνεπάγεται απο-**

λύσεις... κοιτάξτε τι θα κάνετε». Και κυβέρνηση «κοιτάζει» αλλά αντί, έστω και αργά, να δει με σοβαρότητα την αναγκαιότητα λήψης αναπτυξιακών μέτρων, συνεχίζει τις προσπάθειες της συγκέντρωσης χρημάτων (για να τα κάνει τι;). Πρόσφατο παράδειγμα οι εξαγγελίες του υπουργού Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών κ. Στ. Μάνου και του υφυπουργού Οικονομικών κ. Γαλελιανού Παρέχουν «**άφεση αμαρτιών**» –φορολογικά εννοείται, μιας ολόκληρης δεκαετίας– υποβάλουν οι «**άτακτοι φορολογούμενοι**» εις κρινείς συμπληρωματικές δηλώσεις για 1991. Στόχος, η συγκέντρωση χρημάτων, όχι μως για παραγωγικές επενδύσεις που θα έβγαζαν τη χώρα σε αναπτυξιακή τροχιά.

Ώρα μηδέν

Αλλά εκείνο που παρουσιάζει εξαιρετικό διαφέρον είναι το γεγονός ότι, ακριβώς επεμείνει μέχρι τώρα το αναπτυξιακό σκέλος παβλέφθηκε, η ελληνική οικονομία πολύ δύσκολα απορροφά τις νομισματικές κρίσεις. Η Τραπεζα της Ελλάδος με την παραμικρή μεταβολή των νομισματικών ισοτιμιών υποχρεώνεται στηρίζει τη δραχμή. Παράλληλα (όπως έκανε αυτή την εβδομάδα) υποχρεώνεται σε αύξηση των επιτοκίων των ομολόγων, που θα συμπύκνουν σε άνοδο των επιτοκίων των Τραπεζών που με τη σειρά τους τροφοδοτούν τον πληθισμό.

Οι εξελίξεις είναι ραγδαίες και κατά σπεία είναι παρακινδυνευμένη κάθε πρόβλεψη για την πορεία του εθνικού νομίσματος. Για την κυβέρνηση, βρίσκεται σε δυσχερή θέση από ό,τι πριν δύο χρόνια, σχετικά με προϋπολογισμό που πρέπει να καταθέσει Βουλή. Το ίδιο και για την κατάθεση του Ιγράμματος Σύγκλισης, το οποίο επιθυμούσε περάσει χωρίς συζήτηση από το Κοινοβούλιο. Τώρα, σε μια προσπάθεια συναίνεσης, το έγγραφο θα συζητηθεί κατά τη διάρκεια διαπραγματεύσεων κασίας προ Ημερησίας Διατάξεως.

Αλλά στη Βουλή η κυβέρνηση θα πάρει μια ακόμα φορά το μήνυμα ότι χωρίς ανάπτυξη χωρίς στόχους, και το σταθεροποιητικό έγγραφο θα καταλήξει σε νέο φιάσκο.

ΒΑΛΚΑΝΙΑ 1992

ΠΟΛΕΜΟΣ Ή ΕΙΡΗΝΗ;

του Στέλιου Κούλογλου

Ετην τέως Γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας όπως και σε όλα τα Βαλκάνια, η ιστορία τρέχει πλέον με γρήγορους ρυθμούς. Έχουμε ήδη μπει στον χειμώνα, που κουβαλώντας το κρύο, την πείνα και τις επιδημίες απειλεί λειτουργήσει ως καταλύτης επιταχύνοντας ακόμη πιο δραματικά τις ιστορικές εξελίξεις. Ο χειμώνας '92-'93, είναι χωρίς αμφιβολία ο κρίσιμότερος των Βαλκανίων μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των εμφυλίων που διαμόρφωσαν το μεταπολεμικό status quo της περιοχής.

Η σημερινή κατάσταση δεν επιτρέπει ούτε την ελάχιστη αισιοδοξία, γιατί η εμπλοκή και τα αδιέξοδα διατηρούνται στα «κλειδιά» της βαλκανικής κρίσης, τη Σερβία και τον **Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς** αυτοπροσώπως. Εάν μιν ο εθνικιστής Σέρβος πρόεδρος κερδίσει τις εκλογές της 20ής Δεκεμβρίου, η Δύση θα βρεθεί στον πειρασμό να χρησιμοποιήσει το χαρτί των Αλβανών του Κοσσυφοπέδιου για να τον αποσταθεροποιήσει και να τον διώξει απο την εξουσία.

Εάν ο Μιλόσεβιτς χάσει, ίσως «σε ένα μεγάλο άλμα προς τα μπρος» χρησιμοποιήσει ο ίδιος το Κοσσυφοπέδιο για να αποφύγει την απώλεια της εξουσίας και αργότερα το εκτελεστικό απόσπασμα. Γιατί ξέρει καλά ότι η σερβική κοινή γνώμη μπορεί να έχει αρχίσει να δυσανασχετεί με τους –τελικά χαμένους– πολέμους στη Κροατία και τη Βοζνία-Ερζεγοβίνη, αλλά είναι έτοιμη να συμπαράταχθεί με τον όποιο ηγέτη θα υπερασπίσει τα δικαιώματα της Σερβίας σε αυτό που θεωρείται κοιτίδα του σερβικού πολιτισμού. Είτε στη μια είτε στην άλλη περίπτωση, το συμπέρασμα είναι ότι αυξάνεται ο κίνδυνος ανάφλεξης στο Κοσσυφοπέδιο και, στη συνέχεια, σε όλα τα Βαλκάνια.

Μια σειρά άλλοι παράγοντες τροφοδοτούν τη διάχυτη απαισιοδοξία. Ο επερχόμενος λιμός και οι επιδημίες στο Σεράγεβο και τη Βοζνία θα δυναμώσουν τις πιέσεις που δέχονται οι δυτικές κυβερνήσεις από την κοινή γνώμη των χωρών τους για άμεση, στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή. Το ζήτησε ήδη την Κυριακή (22 Νοεμβρίου) με ένα άρθρο του στην εφημερίδα *Le Monde* και ο Ζεράρ Φως, γραμματέας του κυβερνώντος Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος για τις διεθνείς υποθέσεις, προτείνοντας το βομβαρδισμό των σερβικών θέσεων και της σερβικής αεροπορίας.

Την ίδια μέρα το *Βήμα* απέδιδε την πτώση της υπό τον Δημητρώφ βουλγαρικής κυβέρνησης στην άρνησή της να δώσει την άδεια διέλευσης τουρκικών στρατευμάτων – άρνηση που οδήγησε το κόμμα της τουρκικής μειονότητας να αποσύρει την εμπιστοσύνη του στην κυβέρνηση. Μέσω Βουλγαρίας, τα τουρκικά στρατεύματα –σε συμφωνία με τα Τίρανα– θα επενέβαιναν στην περίπτωση που ο πόλεμος επεκτεινόταν στο Κοσσυφοπέδιο ή σε κάποιο άλλο μέρος των Βαλκανίων.

Το όλο σενάριο κάθε άλλο παρά στερείται βάσεως. Πρώτον γιατί τα Τίρανα είναι τόσο αποδυναμωμένα ώστε δεν μπορούν από μόνα τους να αντιμετωπίσουν τους Σέρβους στο Κοσσυφοπέδιο. Και δεύτερον επειδή ο πόλεμος απειλεί να λάβει θρησκευτικό χαρακτήρα και η τουρκική επέμβαση αυτόν της προστασίας των βαλκανίων μουσουλμάνων. Είτε αυτοί βρίσκονται στην περιοχή του Σαντζάκ όπου αναμένεται από στιγμή σε στιγμή να ξεσπάσουν συγκρούσεις μεταξύ των Σέρβων και της πολυπληθούς (200 χιλ.) μουσουλμανικής μειο-

νότητας: στα νότια της δημοκρατίας της Σερβίας, το Σαντζάκ απέχει ελάχιστα από τη Βοζνία αλλά και από το Κοσσυφοπέδιο. Είτε πρόκειται για τους μουσουλμάνους του Κοσσυφοπέδιου και της πρώην γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας της Μακεδονίας...

«Την επόμενη φορά, θα αντισταθούμε»

Στην τελευταία, οι σχέσεις της αλβανικής μειονότητας με τους σλαβομακεδόνες του Γκλιγκόροφ βρίσκονται και αυτές στο χειρότερο σημείο από την ίδρυση της δημοκρατίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Από τον αντιπρόεδρο του «Κόμματος της Ευημερίας» των αλβανοφώνων Σάμι Ιμπραήμι μέχρι και τους τοπικούς αλβανούς κομματάρχες στα δυτικά της δημοκρατίας, όλοι είναι κατηγορηματικοί: στα πρόσφατα επεισόδια που συγκλόνισαν τα Σκόπια, προσπάθησαν να κατευνάσουν το μίσος και την οργή του αλβανικού πληθυσμού για τις «εν ψυχρώ» δολοφονίες αλβανών πολιτών. «Αλλά την επόμενη φορά», λέει ο κ. Ιμπραήμι, «δεν θα μπορέσουμε να συγκρατήσουμε τον κόσμο μας». Έναν κόσμο που εν τω μεταξύ φροντίζει («για λόγους αυτοάμυνας») να εξοπλίζεται...

Αν η βία της αστυνομίας ήταν ο ένας παράγοντας της όξυνσης των σχέσεων μεταξύ της πλειοψηφίας και της αλβανικής μειοψηφίας, ο άλλος είναι η τρομακτική επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στην τέως γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας. Ως το λιγότερο ευνοημένο τμήμα του πληθυσμού, οι Αλβανοί υφίστανται περισσότερο όσα πλήττουν όλες τις κοινωνικές ομάδες: μεγάλες ελλείψεις στα καύσιμα και το πετρέλαιο που σταμάτησε να έρχεται από τη Θεσσαλονίκη, ελλείψεις αγαθών από τον περιορισμό των εμπορικών συναλλαγών με τον κυριότερο εταίρο, δηλαδή τη Σερβία, ιλιγγιώδης πτώση της παραγωγής, κλείσιμο εργοστασίων και δραματική αύξηση της ανεργίας.

Με τη σειρά της η επιδείνωση της οικονομικής κρίσης ενισχύει τις ακραίες εθνικιστικές τάσεις στη γειτονική δημοκρατία. Είτε τις εγχώριες, που παίρνουν συχνά ανθελληνικό χαρακτήρα, είτε τις εισαγόμενες από τη Βουλγαρία, η οποία ως γνωστόν θεωρεί την τέως γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας «χαμένη πατρίδα» και τους Σλαβομακεδόνες παραστρατημένους Βούλγαρους. Όπως έγινε και με την Τουρκία, η οποία επεμβαίνει πλέον παντοιοτρόπως στη γειτονική δημοκρατία εκμεταλλευόμενη το ελληνικό κενό –το τελευταίο δείγμα είναι η συμμετοχή της τέως γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας της Μακεδονίας στη διάσκεψη των μουσουλμανικών κρατών στην Κωνσταντινούπολη–, έτσι και η Σόφια έχει διευρύνει τα ερείσματα της, όταν μάλιστα τροφοδοτεί τα Σκόπια με καταναλωτικά αγαθά και κυρίως με πετρέλαιο.

«Πατριώτες» και «προδοτές» υπάρχουν και στα Σκόπια...

Όμως ο Τίτο είχε φροντίσει να αποκόψει την νοτιότερη δημοκρατία του από τη Βουλγαρία, και έτσι δεν υπάρχει ούτε σιδηροδρομικό δίκτυο ούτε επαρκείς οδικές συνδέσεις μεταξύ της «Μακεδονίας του Πιρίν» και αυτής «του Βαρδάρη». Ο δρόμος που συνδέει τη Βουλγαρία με την τέως γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας θα κλείσει με τα χιόνια, και η τελευταία θα βρεθεί χωρίς τροφή και καύσιμα που δεν έρχονται ούτε από τη Ελλάδα ούτε από τη Σερβία μετά τα μέτρα εμίσχυσης του εμπάργκο: η κυβέρνηση και ο Γκλιγκόροφ κινδυνεύουν να μην βγάλουν το χειμώνα...

Ότι πρέπει δηλαδή για να χαίρονται Έλληνες «νεο-μακεδονομάχοι» και εξ εμπελματος πατριώτες των οποίων η νοημοσύνη είναι αντιστρόφως ανάλογη του ακροδεξιού υπερπατριωτισμού: γιατί και στην καλύτερη περίπτωση –αν δηλαδή δεν ξεσπάσουν συγκρούσεις με τους Αλβανόφωνους, οπότε μπορεί από εδώ να αρχίσει ο νέος βαλκανικός λεμός, και η πολιτική αλλαγή γίνει «ειρηνική»– οι διάδοχοι του Γκλιγκόροφ θα είναι πολύ ρότεροι από τον ίδιο...

Ο Κίρο Γκλιγκόροφ δέχεται και αυτός ισχυρότατη εθνικιστική πίεση. Αν η υιοθέτηση του εμβλήματος της Βεργίνας το καλοκαίρι αποτελούσε συγχρόνως και ένα επιπλέον πραγματευτικό όπλο απέναντι στην Ελλάδα («το παίρνω πίσω αν με αναγνωρίσετε» πρόσφατη δημοσίευση του απαράδεκτου χαρτί με τα «εθνικά σύνορα της Μακεδονίας» το οποίο συμπεριλαμβάνονταν ένα μεγάλο μέρος της Βορείου Ελλάδος αλλά και των άλλων τονικών χωρών είναι χαρακτηριστική της ενάμωσης των εθνικιστών στα Σκόπια.

Ότι κι αν σκέπτεται κανείς για τη στροφή του, ο Γκλιγκόροφ έχει αποδείξει ότι ένας έμπειρος και ικανός πολιτικός, και από το Εδιμβούργο δεν θα προχωρούσε σκίνηση που μπορεί να πείσει και τον πιο διστακτικό Ευρωπαίο για τις ελληνικές ανησυχίες των «επιθετικών βλέψεων των Σκοπ Τελικώς η κυβέρνηση –και πολλοί άνθ του πνευματικού κόσμου– αποδοκίμασαν χάρτη, αλλά «τώρα το κακό έχει γίνει» ένας στενός σύμβουλος του Γκλιγκόροφ. στυχώς, όπως και στην Αθήνα, υπάρχουν εδώ υπερπατριώτες που δεν χάνουν την ικανότητα να μας κατηγορήσουν για εθνική δοσία».

Το περιβάλλον του προέδρου της τέως γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας της Μακεδονίας ακολουθεί με μεγάλη προσοχή αυτά που συμβαίνουν στην Ελλάδα. Πιστεύει ότι η πτώση της κυβέρνησης Μητσοτάκη με αφορμή το μινικό και η διεξαγωγή νέων εκλογών θα δύνονταν από μια προεκλογική «πατριωτικής πλειοδοσίας» η οποία θα

δυσκολότερη, αν όχι αδύνατη, την εξεύρεση μιας συμβιβαστικής λύσης για την αναγνώριση της γειτονικής δημοκρατίας, αν και δεν αποκλείει το ΠΑΣΟΚ να έβαζε νερό στο κρασί του αν τελικά έπαιρνε την εξουσία.

Οι ίδιοι κύκλοι υποστηρίζουν ακόμη ότι είναι έτοιμοι για μια σειρά «κινήσεις συμφιλίωσης», από την υπογραφή ενός συμφώνου αμοιβαίας αναγνώρισης των συνόρων μέχρι και την εξεύρεση μιας συμβιβαστικής φόρμουλας για το θέμα της ονομασίας. «Αλλά δεν μπορούμε να δεχθούμε μια ονομασία που δεν θα περιέχει κανένα παράγωγο της Μακεδονίας», προσθέτουν. «Γιτί τότε θα πέσει η δική μας κυβέρνηση, όπως, αντιστοίχως, θα έπεφτε η ελληνική αν μας αναγνώριζε με το όνομα Μακεδονία».

Συμβιβασμός εδώ και τώρα

Όλοι δηλαδή οι παράγοντες, η γενικότερη κατάσταση στη Γιουγκοσλαβία, ο κίνδυνος ανάφλεξης των Βαλκανίων, οι δυσκολίες του κλιγκόροφ, θα έπρεπε να οδηγήσουν την Ελλάδα στην προσπάθεια να πετύχει έναν συμβιβασμό εδώ και τώρα: αυτός άλλωστε είναι ο μοναδικός τρόπος για να μην αναγνωρισθεί η ειρηνική δημοκρατία ως Μακεδονία από την γρο και περισσότερο ανυπόμονη διεθνή κοινότητα. Το παραδέχονται όλοι σχεδόν οι πολιτικοί ανεξαρτήτως κομμάτων στις κατ' ιδίαν συζητήσεις, αλλά δεν τολμούν να το δηλώσουν και ημολώς λόγω του πολιτικού κόστους. Δεν είναι τυχαίο ότι από τους πολιτικούς πρώτης γραμμής μόνο ο Λεωνίδας Κύρκος είχε το θάρ-

ρος και την τιμιότητα να το κάνει: η πείρα του από το κομμουνιστικό κίνημα τον έχει πείσει ότι αργά ή γρήγορα δικαιώνεται κάποιος που έχει δίκιο έστω και αν χρειασθεί να πάει κόντρα στο ρεύμα, και αυτή η δικαίωση αξίζει περισσότερο από τη φθηνή ψηφοθηρία ή την πρόσκαιρη χειραγώγηση των μαζών...

Αντίθετα όμως με ό,τι έγινε με την επαλήθευσή των ιδεών για την ανάγκη ανανέωσης του κομμουνισμού, αυτή τη φορά η δικαίωση φαίνεται όχι μόνο να αργεί αλλά και να προϋποθέτει μια εθνική ήττα. Η κυβέρνηση και ο κ. Μητσοτάκης έχουν βαλθεί να προωθούν μια πολιτική με την οποία δεν συμφωνούν, της αξιωματικής αντιπολίτευσης δεν της καίγεται καρφί αν η προσδοκώμενη πτώση της κυβέρνησης θα είναι αποτέλεσμα μιας εθνικής τραγωδίας. Εθνική τραγωδία, όχι γιατί «τα Σκόπια» θα αναγνωρισθούν ως «Μακεδονία» ούτε μόνο επειδή η Ελλάδα χάνει πλέον οριστικά το ρόλο του σταθεροποιητικού παράγοντα και της περιφερειακής δύναμης στα Βαλκάνια: κυρίως γιατί συμβάλλοντας με μια «πανεθνική στρατιά» στην παραπέρα αποσταθεροποίηση της κατάστασης στα Βαλκάνια, θα εισπράξει πρώτη και τη διακοπή των συγκοινωνιών με την κυρίως Ευρώπη, την πλήρη διπλωματική απομόνωση σε Ανατολή και Δύση, την επιστροφή στα Βαλκάνια μετά απο το ολιγόχρονο φλερτ με την Ευρώπη, τον πόλεμο...

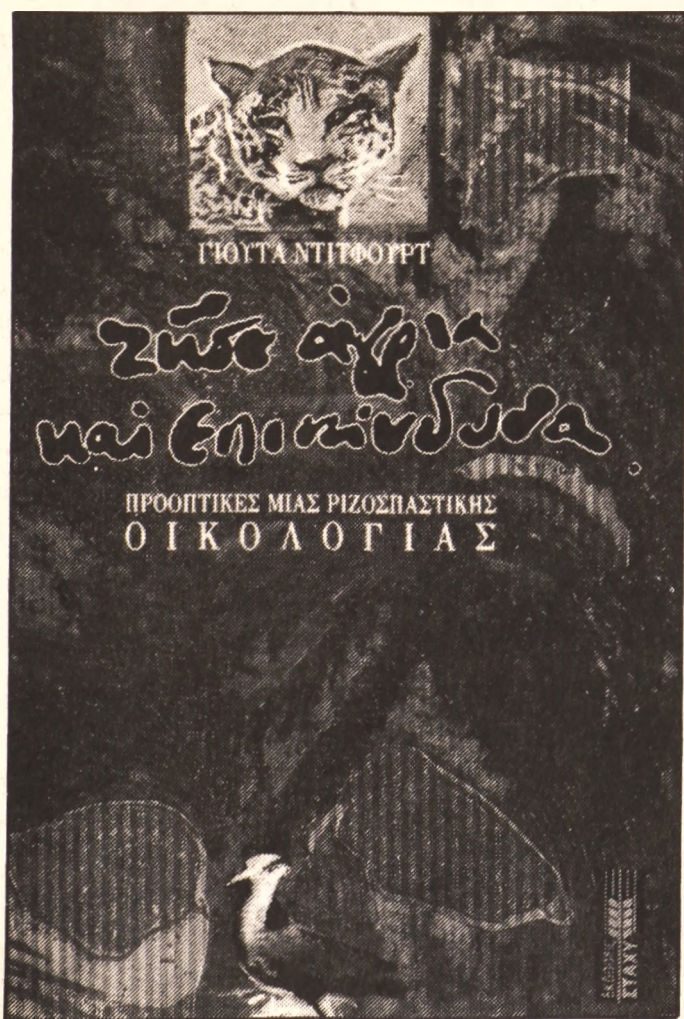
Και πόλεμος; Αν η κυβέρνηση προσπαθεί απλώς να περισώσει το τομάρι της, υπάρχουν σαφώς άλλες δυνάμεις που ονειρεύονται επανάληψη των ενδόξων βαλκανικών πολέμων. Πρόκειται για τους άφρονες θερμοκέφαλους

που αντιτάσσονται και στην ιδέα της «διπλής ονομασίας» (πώς αλλιώς παρά με κατάκτηση μπορείς να απαγορεύσεις σε έναν λαό να αυτοονομάζεται όπως θέλει;), γι' αυτούς που συνιστούν παρασκηνιακώς μετακινήσεις στρατευμάτων στα σύνορα με την άοπλη τέως Γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας, για όσους αρνούνται «κάθε συμβιβασμό με τα Σκόπια» επιλέγοντας την εθνικά περήφανη πολιτική της πλήρους διεθνούς απομόνωσης, που θα μπορούσε να ονομασθεί «όλοι μαζί (οι άλλες χώρες δηλαδή) και ο ψωριάης (καλύτερα η ψωροκώσταινα) χώρια». Για όλους όσοι από κρετινισμό ή ιδιοτέλεια αποφεύγουν να διευκρινίσουν ότι το πρόβλημα σήμερα δεν είναι... το εθνικό θέμα της ονομασίας μιας διπλανής χώρας, αλλά η ειρήνη ή ο πόλεμος.

Ένας πόλεμος που θα μπορούσε να εξελιχθεί με δυο τρόπους: στη χειρότερη περίπτωση, εξομολογείτο κορυφαίος πολιτικός παράγοντας από τη συντηρητική παράταξη, «μια θερμοκέφαλη πιεσμένη κυβέρνηση ή κάποιοι θερμοκέφαλοι αξιωματικοί εισβάλλουν στα Σκόπια για να δεχθούν ένα κοινό τελεσίγραφο από την Τουρκία και την Βουλγαρία να υποχωρήσουν σε 24 ώρες: δεν θα έχουν άλλη επιλογή από το να το αποδεχθούν, έχοντας προκαλέσει μια εθνική ήττα».

Υπάρχει όμως και η κωμικοτραγική εκδοχή. Πριν μερικά χρόνια, ένας πόλεμος ξέσπασε μεταξύ δύο χωρών της Λατινικής Αμερικής, της Ονδούρας και του Ελ Σαλβαντόρ, με αφορμή το αμφισβητούμενο αποτέλεσμα ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Στη βαλκανική εκδοχή -το είδαμε ήδη- θα μπορούσε να ξεκινήσει από έναν αγώνα κατς.

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ • ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ • ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Κυκλοφορεί σε όλα
τα βιβλιοπωλεία

ΓΙΟΥΤΑ ΝΤΙΤΦΟΥΡΤ
ΖΗΣΕ ΑΓΡΙΑ
ΚΑΙ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ

**Προοπτικές μιας
ριζοσπαστικής
οικολογίας**

- Γιατί μπορεί να σταματήσει η οικολογική καταστροφή του πλανήτη μας!
- Γιατί είναι ρεαλιστική η ύπαρξη μιας ριζοσπαστικής οικολογίας!
- Γιατί μπορούν να πάρουν τα όνειρα εκδίκηση!

Εκδόσεις
ΣΤΑΧΥ

Κεντρική διάθεση: ΠΡΟΟΔΟΣ • ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 5 ΑΘΗΝΑ • Τηλ.: 3621001 • FAX: 3629207

Με την απόφαση «ante portas»

γράφει ο Στέλιος Νέστωρ

Όσο το Εδιμβούργο πλησιάζει, τόσο περισσότερο εντείνεται η δραστηριότητα της κυβέρνησης με ταξίδια του πρωθυπουργού και του υπουργού των Εξωτερικών σε διάφορες πρωτεύουσες. Τι μαθαίνουμε εμείς οι κοινοί θνητοί για τους στόχους των ταξιδιών αυτών; Φαίνεται πως για τις χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΟΚ στόχος είναι να μην αναγνωριστούν τα Σκόπια πριν από την απόφαση του Συμβουλίου Κορυφής του Εδιμβούργου. Ενώ σε ό,τι αφορά στους εταίρους μας επιδιώκουμε να διατηρηθεί σε ισχύ η απόφαση της Λισσαβώνας όπως την ερμηνεύουμε εδώ στην Ελλάδα. Αλλά ακριβώς η ελληνική ερμηνεία της Λισσαβώνας (ούτε ο όρος «Μακεδονία» ούτε τα παράγωγά του) φαίνεται ότι έχει εντείνει το κλίμα της δυσaréσκειας κατά της χώρας μας. Τα διπλωματικά κείμενα, και μάλιστα αυτού του επιπέδου, είναι πάντοτε πολύ προσεκτικά διατυπωμένα. Επιδέχονται βέβαια πολλές αναγνώσεις, αλλά η πραγματική βούληση των συντακτών τους είναι μία και προκύπτει μόνο αν συνεκτιμήσει κανείς τόσο προηγούμενες διατυπώσεις πάνω στο ίδιο πρόβλημα όσο και την εκτός κειμένου στάση των μερών.

Η απόφαση της Λισσαβώνας, στο κείμενο της οποίας επιμένουμε σήμερα ρητά, παραπέμπει σε προγενέστερες αποφάσεις του Συμβουλίου των υπουργών, έτσι ώστε να μην μένει καμία αμφιβολία ότι αποτελεί συνέχεια εκείνων. Η παράγραφος που αφορά στην αναγνώριση των Σκοπίων έχει επί λέξει ως εξής:

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επαναλαμβάνει τη θέση που έλαβε η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη της στο Γκιμαράες σχετικά με την αίτηση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας για την αναγνώρισή της ως ανεξάρτητου κράτους. Εκφράζει την πρόθεση του να αναγνωρίσει τη δημοκρατία αυτή μέσα στα υφιστάμενα σύνορά της σύμφωνα με τη δήλωσή τους της 16ης Δεκεμβρίου 1991 με μια ονομασία που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία. Θεωρεί περαιτέρω ότι τα σύνορα της Δημοκρατίας αυτής είναι απαραβίαστα και εγγυημένα σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και της Χάρτας των Παρισιών.¹

Ποια είναι όμως τα κείμενα στα οποία αναφέρεται η απόφαση της Λισσαβώνας; Είναι η «Κοινή θέση για την αναγνώριση των Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών» της 16-12-91 και η απόφαση της άτυπης Συνόδου των υπουργών των Εξωτερικών που συνήλθε στις 1 και 2 Μαΐου στο Γκιμαράες. Στο πρώτο κείμενο διαγράφονται τα όρια της κοινοτικής αλληλεγγύης απέναντι στην Ελλάδα με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια, και τίθενται ως βασικές προϋποθέσεις για την αναγνώριση της δημοκρατίας των Σκοπίων (την φωτογραφίζει χωρίς να αναφέρεται ονομαστικά) «να αναλάβει την υποχρέωση, πριν αναγνωριστεί, να δώσει συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις

που θα εξασφαλίζουν ότι δεν έχει καμιά εδαφική διεκδίκηση έναντι γειτονικής χώρας-μέλους της Κοινότητας και να μην προβαίνει σε εχθρικές δραστηριότητες κατά γειτονικής χώρας-μέλους της Κοινότητας, στις οποίες περιλαμβάνεται και η χρησιμοποίηση ονομασίας που συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις».

Στο κείμενο του Γκιμαράες εξάλλου οι υπουργοί των Εξωτερικών απαντώντας στην αίτηση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας να αναγνωρισθεί αποφασίζουν ότι: «Είναι διατεθειμένοι να αναγνωρίσουν αυτό το κράτος ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, μέσα στα υπάρχοντα σύνορά του και υπό όνομα το οποίο μπορεί να είναι αποδεκτό από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη».²

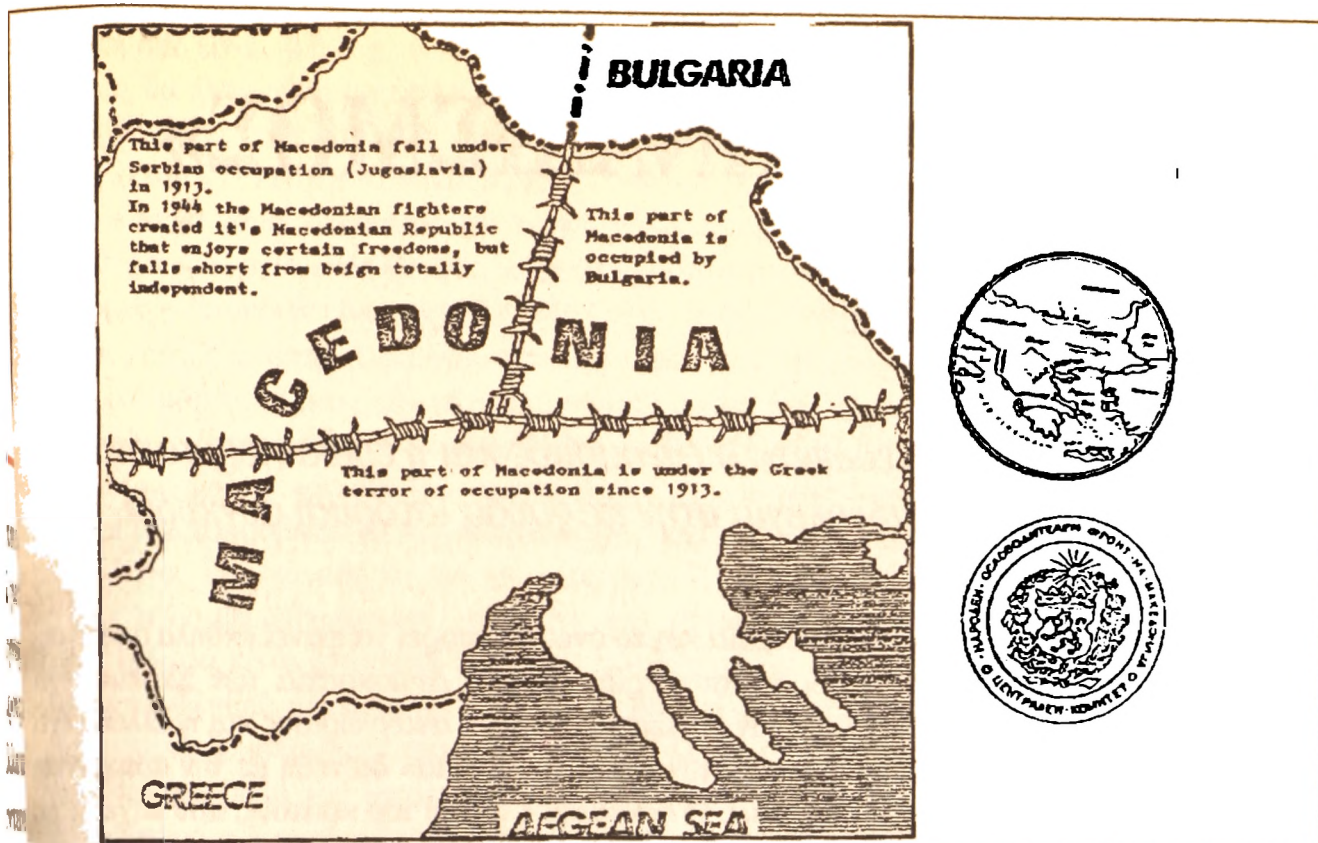
Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι με την απόφαση της Λισσαβώνας οι κοινοτικοί μας εταίροι θέλησαν να αναιρέσουν τις παραπάνω αποφάσεις τους. Αντιθέτως μάλιστα, η απόφαση αυτή πάρθηκε, όπως εκ των υστέρων προέκυψε, στο πλαίσιο των προτάσεων του Έλληνα πρωθυπουργού για διπλή ονομασία και όπως σαφώς προκύπτει από το κείμενο πρέπει να ερμηνευθεί σε συνδυασμό με τις άλλες δύο αποφάσεις. Με άλλους λόγους, το πλαίσιο των προϋποθέσεων και δεσμεύσεων για την αναγνώριση των Σκοπίων που έχει προσδιορίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση περιλαμβάνει:

- α) Συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις από μέρους του υπό αναγνώριση κράτους, ότι δεν διατηρεί εναντίον της Ελλάδας εδαφικές διεκδικήσεις.
- β) Παραίτησή του από κάθε εχθρική προπαγανδιστική δραστηριότητα κατά της Ελλάδας.
- γ) Επιλογή ενός ονόματος που δεν θα συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις, θα είναι αποδεκτό

από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και δεν θα περιέχει τον όρο «Μακεδονία».

Είναι φανερό ότι το πλαίσιο αυτό αποσκοπεί να εξασφαλίσει την Ελλάδα, αλλά και εμμέσως την Κοινότητα, από υπαρκτούς πολιτικούς κινδύνους προστριβών και αποσταθεροποίησης που συνεπάγεται η ύπαρξη, στα σύνορά μας, ενός κράτους, το οποίο έχει στηριχθεί στην επιδιωκόμενη εθνική του ιδιαιτερότητα σε έναν μύθο, για να διατηρηθεί ζωντανός τρέφεται από ατρωτικές βλέψεις προς όλον τον περίγυρό του. Μέχρι αυτό το σημείο οι θέσεις της Κοινότητας καλύπτουν πλήρως τα ελληνικά συμφέροντα. Μένει κατά τη διαπραγμάτευση, η οποία σημειώνεται πλέον, να γίνει χωρίς υπερφίαλ ανενδοτισμούς, να εξειδικευθούν οι θέσεις αυτές και να εξασφαλισθούν συγκεκριμένες αντίστοιχες δεσμεύσεις των σκοπιανών γειτόνων μας.

Κατ' αρχήν πρέπει να απεμπλακούμε από πολύ επικίνδυνη επιλογή της διπλής ονομασίας στην οποία μας ενέπλεξε ο πρωθυπουργός με την ελπίδα ότι έτσι θα διατηρήσει «και την πίττα στή και το σκύλο χορτάτο». Θα μπορούσε δηλαδή από μια μεριά να πείσει τους εταίρους μας, τον Γκλιγκόροφ τελικά, ότι εφόσον ικανοποιηθεί το αίτημά μας, δηλαδή να μην περιέχεται ο όρος «Μακεδονία» στο όνομα με το οποίο θα αναγνωριστούν τυπικά τα Σκόπια, εμείς θα παροψουμε στη συνέχεια κάθε χρήση του όρου αλλιώς ως διακριτικού γνωρίσματος της γειτονικής δημοκρατίας. Από την άλλη μεριά, μια τέτοια λύση θα ικανοποιούσε, πιστεύει ο πρωθυπουργός, το δημόσιο αίσθημα στο εσωτερικό, μια χρήση του δεύτερου ονόματος θα γίνει κατά το περιστασιακό και σε χρόνο πάντως μετα

Προπαγανδιστικός χάρτης των Σκοπίων

ερο από την τυπική διεθνή αναγνώριση ώστε μπορεί να περάσει απαρατήρητη. Το πόσο ως επικίνδυνη είναι για τα ελληνικά συμφέρο-α η έννοια που δίνει ο πρωθυπουργός στη δι-ή ονομασία, προκύπτει από μια σειρά εγγρά-ων, είτε υπό μορφήν επιστολών είτε ως ποη-pers, που στάλθηκαν από τον ίδιο, τότε ως ουργό των Εξωτερικών, και τον αναπληρωτή πρέσβη κ. Τζούνη στους κοινοτικούς ομολό-ους τους. Στα έγγραφα αυτά, που αποσπάσματά-ς είδαν το φως της δημοσιότητας και δεν δια-ύστηκαν,¹ η τότε ηγεσία του ΥΠΕΞ περιγρά-πώς αντιλαμβάνεται τη διπλή ονομασία.

Ο μιν κύριος Μητσοτάκης λέει ότι, αν τα-πία επιλέξουν ένα όνομα που δεν θα περιέχει-όρο «Μακεδονία» για την αναγνώρισή τους,-έχουν την ελευθερία να αυτοαποκαλούνται με-ιο όνομα επιθυμούν.

Ο δε κύριος Τζούνης προτείνει να μπορούν τα-πία να χρησιμοποιούν το όνομα «Μακεδο-μαζί με το επίσημο όνομά τους στα διαβατή-και σε άλλα επίσημα έγγραφα, ενώ όλες οι-ες θα μπορούν να αναφέρονται τα Σκόπια με-νομα «Μακεδονία».

εν πρόκειται λοιπόν για εσωτερική μόνο χρή-ου όρου «Μακεδονία» αλλά και για χρησιμο-σή του στις διεθνείς συναλλαγές της χώρας. οστε, αν επρόκειτο μόνο για εσωτερική χρή-εν θα χρειαζόνταν τόσες επεξηγήσεις και δι-νήσεις για κάτι που είναι αυτονόητο στις-είς σχέσεις. Ακριβώς στη λογική αυτής της-ικής πρότασης κινείται η απόφαση της-αβάνας. Δεν κάνει δηλαδή τίποτε άλλο από-εξειδικεύει ότι «η αναγνώριση θα γίνει με-α που δεν θα περιέχει τον όρο Μακεδονία».-μόνο για τη στιγμή της αναγνώρισης και σύ-παράγωγα του όρου «Μακεδονία» αποκλεί-ε τη χρήση και πρόσθετου ονόματος μετά-αναγνώριση.

ώση αυτή, την οποία τις τελευταίες μέρες-φερε στο προσκήνιο ο πρωθυπουργός, έχει

δύο επικίνδυνα μειονεκτήματα. Το ένα είναι ότι με επιδίωξη κάποιου συμβιβασμού, αμφίβολης αξίας, στο όνομα και την αποκοπή της απόφασης της Λισσαβώνας από τις -ροηγούμενες αποφά-σεις της Κοινότητας παραβλέπουμε τη διασάφι-ση ουσιαστικών όρων που θα εμπόδιζαν τις διεκ-δικήσεις και την εχθρική προπαγάνδα των Σκο-πίων εις βάρος της χώρας μας. Το άλλο μειονέ-κτημα είναι ότι το δεύτερο (ανεπίσημο) όνομα που θα επιλέξουν οι Σκοπιανοί ασφαλώς θα εί-ναι τέτοιο που σιγά σιγά, εκτοπίζοντας, ακόμα και στις διεθνείς σχέσεις της χώρας, το επίσημο όνομα της αναγνώρισης, θα επιτρέπει την ανακύ-κλωση της διεκδικητικής προπαγάνδας και τα αλυτρωτικά αιτήματα που εδώ και μισόν αιώνα τώρα εκτοξεύονται από τα Σκόπια εις βάρος της χώρας μας.

Αντί λοιπόν να επιμείνουμε στην μπερτο-δούλεια λύση της «διπλής ονομασίας», θα πρέπει, όσο είναι ακόμα καιρός, να απο-βλέψουμε στην εφαρμογή του συνόλου των κοι-νοτικών αποφάσεων σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα που αυτές έχουν διατυπωθεί. Έτσι μό-νον θα μπορούσαμε να εξασφαλίσουμε τη συμπα-ράσταση της Κοινότητας προς μια λύση που θα καλύπτει όλο το φάσμα του προβλήματος χωρίς να εξαντλείται σε επιφανειακούς συμβιβασμούς μόνο ως προς το όνομα. Θα πρέπει, επικαλούμε-νοι το πλαίσιο που η ίδια η Κοινότητα έχει προσ-διορίσει, να επιδιώξουμε ώστε ως προϋπόθεση της αναγνώρισης:

- α) Να προβλεφθεί η αναθεώρηση του σκοπιανού Συντάγματος σε όλα τα επίμαχα κεφάλαια και άρθρα με τα οποία σήμερα προσπαθούν να εμ-φανίσουν το κράτος τους ως την μόνη ελεύθερη περιοχή ενός ευρύτερου «Μακεδονικού Έθνους».
- β) Να προβούν σε ρητή αποκήρυξη κάθε ιδέας προστασίας μιας ανύπαρκτης μειονότητας ομοεθνών τους που ισχυρίζονται ότι υπάρχει στην Ελλάδα. Ο ισχυρισμός αυτός αποτέλεσε

το μοχλό της μέχρι σήμερα εχθρικής προπα-γάνδας προς τη χώρα μας από την εποχή που η περιοχή τους αποτέλεσε ομόσπονδη δημοκρα-τία της Γιουγκοσλαβίας.

γ) Να καταργήσουν το αστέρι της Βεργίνας που πρόσφατα θέσπισαν ως εθνικό τους σύμβολο. Είναι προφανές ότι η επιλογή αυτή αποτελεί κατ' εξοχήν δείγμα εχθρικής αλυτρωτικής προς την Ελλάδα πολιτικής.

δ) Να επιλέξουν ένα όνομα που η σημασία του θα ανταποκρίνεται προς την πληθυσμιακή ιδιοσυ-στασία της χώρας και δεν θα υπερβαίνει τα όρια των σημερινών συνόρων του κράτους τους. Με αυτή τη λογική και σύμφωνα με την απόφαση της Λισσαβώνας, το όνομα αυτό δεν μπορεί να είναι «Μακεδονία».

Μια λύση που θα βασίζεται στις παραπάνω προϋποθέσεις όχι μόνο δεν αποτελεί συμβιβασμό ή ήττα, αλλά είναι βέβαιο πως, με τις σημερινές συνθήκες, ικανοποιεί απολύτως τα πολιτικά συμ-φέροντα της χώρας μας και λύνει κατά τον δικαι-ότερο τρόπο ένα σοβαρό πρόβλημα που σήμερα επιτείνει τη γενικότερη κρίση της περιοχής.

Υπάρχει όμως ένα άλλο πρόβλημα, τη λύση του οποίου κακώς επιδιώκουμε στα τραπέζια των διπλωματικών διασκέψεων, όπου παίρνονται μό-νο πολιτικές αποφάσεις. Είναι το πρόβλημα της πλαστογραφίας της ιστορίας από τους γείτονές μας, προκειμένου να στηρίξουν το μύθο της εθνι-κής τους ταυτότητας. Ο ιστορικός Eric Hobsbawm σε μια πρόσφατη ομιλία του είπε: «Έθνος χωρίς παρελθόν αποτελεί έννοια αντιφατική κατ' εαν-τήν. Αυτό που συγκροτεί ένα έθνος είναι το πα-ρελθόν, αυτό που νομιμοποιεί ένα έθνος έναντι των άλλων είναι το παρελθόν, και οι ιστορικοί εί-ναι εκείνοι που το κατασκευάζουν». Αν δεν υ-πάρχει λοιπόν παρελθόν, κατασκευάζεται από τους ιστορικούς. Αντίστοιχα, οι ιστορικοί και όχι οι διπλωμάτες ή οι πολιτικοί είναι αρμόδιοι να ανασκευάσουν τη φαλκίδευση της ιστορικής αλή-θειας, την παραποίηση της ιστορικής πραγματι-κότητας που επί μισό περίπου αιώνα απεργάζο-νται με επιμονή και συστηματική προσπάθεια οι γείτονές μας, εκμεταλλευόμενοι τη δική μας από-λυτη σιωπή και πλήρη απουσία. Επομένως, ούτε οι κοινοτικοί μας εταίροι ούτε κανείς άλλος διε-θνής πολιτικός οργανισμός είναι δυνατόν να στα-ματήσει τους Σκοπιανούς, παρά μόνο μία εξίσου επίμονη και μακροχρόνια προσπάθεια από τους έλληνες ιστορικούς, με την οικονομική και ηθική συμπαράσταση της Πολιτείας, η οποία, αν εξαι-ρέσουμε τις ανασκαφές του μακαρίκη του Ανδρόνικου και του καθηγητή Παντερμαλή, είναι από ανεπαρκής μέχρι ανύπαρκτη □

1. Δελτίο ΕΚ, 6-192, σ. 24.

2. Για τα κείμενα των παραπάνω δύο αποφάσεων βλ. καθ. Κρατερού Ιωάννου, Το ζήτημα της αναγνώρισης των Σκοπίων, σσ. 63 και 66 αντίστοιχα, εκδ. Α. Σάκουλα 1992.

3. Σ. Παπαθεμελής, "Εθνικός θρίαμβος ή Εθνική απά-τη", Το Βήμα 16/1/92.

4. Anthropology today, τόμος 8, αρ. τεύχους 1, 1992, σ. 8.

ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ «ΝΟΜΙΝΑΛΙΣΜΟΣ»

του Θεόφιλου Βέικου

Δύο καίρια σημεία ορίζουν τη σημερινή διαμάχη για τη «Μακεδονία»: ο εθνικισμός και η έριδα περί το όνομα. Αυτά δείχνουν, ιδιαίτερα, πώς λειτουργεί μια επιμέρους ιδεολογία στην παρούσα ιστορική συγκυρία.

Ο εθνικισμός είναι και σήμερα ακόμα, στη δύση του 20ού αιώνα, φαινόμενο βαθιά ριζωμένο στη φύση των κοινωνιών μας. Θα ήταν δύσκολο να βρεθούν στην εποχή μας κοινωνίες που να μην παρουσιάζουν κάποια μορφή εθνικισμού. Και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που αυτοσυστήνεται σαν «χώρα δίχως σύνορα», αποτελεί συγκέντρωση κρατών που προβάλλουν έκδηλες εθνικιστικές τάσεις ή τουλάχιστον τάσεις για διατήρηση της εθνικής και πολιτιστικής ιδιομορφίας τους. Ιδιαίτερα ανησυχαστική παρουσιάζεται η σημερινή έξαρση του εθνικισμού στις βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Το φαινόμενο θυμίζει την εθνικιστική και ρατσιστική κινητοποίηση στη Γερμανία του 1933. Για τους πιο απαισιόδοξους, το φαινόμενο αυτό προμηνύει την έλευση του φασισμού και του πολέμου στην Ευρώπη. Για τους πιο ψύχραιμους, οι εθνικιστικοί διαχωρισμοί, που παρατηρούνται σήμερα, αποτελούν απλώς επέκταση του «πεδίου της δύναμης» του εθνικισμού όπως αυτός αναπτύχθηκε τον περασμένο αιώνα.¹

Με το ιστορικό του νόημα, εθνικισμός σημαίνει ποικίλα πράγματα: πρώτα, το αίσθημα νομιμοφροσύνης προς το έθνος – μια παραλλαγή του πατριωτισμού ύστερα, την τάση να θεωρούμε ως αποκλειστικά τα ενδιαφέροντα του δικού μας έθνους, στάση να αποδίδουμε υψηλή, αν όχι μοναδική, σημασία στα διακριτικά γνωρίσματα της δικής μας εθνότητας και, ως εκ τούτου, θεωρία που υποστηρίζει ότι η εθνική κουλτούρα πρέπει να διασώζεται καθαρή. Ακόμα δηλώνει την πολιτική και την ανθρωπολογική θεωρία που λέει ότι το ανθρώπινο γένος είναι φυσικά κατακερματισμένο σε έθνη, ότι υπάρχουν καθορισμένα κριτήρια για την ταυτότητα ενός έθνους και την αναγνώρισή του από τα άλλα έθνη, ότι κάθε έθνος-κράτος δικαιούται μια δική του ανεξάρτητη διακυβέρνηση, ότι τα κράτη νομιμοποιούνται μόνον όταν συγκροούνται σύμφωνα με κοινά αποδεκτές αρχές και ότι ο κόσμος θα ήταν σωστά οργανωμένος αν κάθε έθνος διαμόρφωνε ένα μοναδικό κράτος και κάθε κράτος αποτελούνταν αποκλειστικά από την ολότητα ενός έθνους. Αλλά τα αιτήματα αυτά είναι σαφώς υπερβολικά, γιατί χρεώνουν την πραγματικότητα με δυνατότητες που δεν έχει: αμιγή κράτη-έθνη δεν υπάρχουν και ούτε υπήρξαν ποτέ.

Ως πολιτικό πρόγραμμα, ο εθνικισμός παρουσιάζεται έτσι ενισχυμένος με την αρχή της καθαρότητας και της συνέχειας του έθνους, των παραδόσεων και της κουλτούρας. Επειδή εθνική καθαρότητα και συνέχεια δεν μπορεί να βρεθεί στη συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα, ο εθνικισμός, που πάντοτε αναπτύσσεται σε ενδιάμεσο τόπο, ανάμεσα στο φαντασιακό και στο πραγματικό, αναλαμβάνει να την προβάλλει προσφέροντας διάφορα πλάσματα εθνικού ανθρώπου (οριακό παράδειγμα η ναζιστική ευγονία).

Ότι ο εθνικισμός ριζώνει τόσο μέσα στην πραγματικότητα όσο και

μέσα στη φαντασία και το όνειρο, μπορεί να φανεί έκδηλα από τη σημερινή ιστορική συγκυρία, όπου η Δημοκρατία των Σκοπίων έχει αποδυθεί σ' έναν εθνικιστικό αγώνα αναγνώρισης και η Ελλάδα έχει περιπλακεί στην ατυχή περί το «όνομα» διένεξη με την αρτιγέννητη αυτή Δημοκρατία. Ο εθνικισμός αυτού του κράτους, που μάχεται για αναγνώριση, προέρχεται από μια πραγματική κοινότητα και την ίδια ώρα από μια φαντασιακή κοινότητα, όπως αυτή παράγεται και αναπαράγεται στη συλλογική μνήμη αυτών των ανθρώπων, που προβάλλουν την ύπαρξή τους «στον ιστό μιας συλλογικής αφήγησης, στην αναγνώριση και αποδοχή ενός κοινού ονόματος και στις βιωμένες παροδόσεις που φέρνουν τα ίχνη ενός προ αμνημονεύτων χρόνων παρελθόντος, ακόμη κι αν οι εν λόγω παραδόσεις δημιουργήθηκαν και επιβλήθηκαν σε περιστάσεις σχετικά πρόσφατες».²

Η επιχείρηση αυτή αναγνώρισης του νεογέννητου κράτους έχει συνδεθεί με μια διαμάχη που θυμίζει τη μεσαιωνική έριδα νομιναλισμού και ρεαλισμού, τη φιλοσοφική δηλαδή έριδα ανάμεσα στους «ρεαλιστές», που πίστευαν πως οι κοινότητες, οι θολικές έννοιες (π.χ. η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα) έχουν ύπαρξη που έρχεται πριν από τα πράγματα, και τους νομιναλιστές, που υποστήριζαν πως οι έννοιες αυτές δεν υπάρχουν ανεξάρτητα από το γεγονός πως τις σκεφτόμαστε, είναι ονόματα (nomina) που δεν αντιπροσωπεύουν τίποτε πέρα από το πραγματικό. Μ' αυτό το νόημα, η «Μακεδονία» δεν υπάρχει ανεξάρτητα από το πώς την ονομάζει ένας Έλληνας τώρα εδώ και από το πώς την σκέφτεται ένας «Μακεδόνας» τώρα εκεί. Αλλά και τα δύο αυτά πράγματα είναι ουσιαστικά, κι ως σημαίνονται με το ίδιο όνομα: Μακεδονία. Έτσι το «νομιναλιστικό» παιχνίδι, που παίζεται καιρό τώρα χωρίς να διακρίνεται κάποιο τέλος, οφείλεται στο ότι δεν υπάρχει κοινή διαθεσιμότητα γλώσσα ανάμεσά μας, με την αρχή λ.χ., που θα διακηρύσσονταν αβυσσικά, πως η δική μας Μακεδονία (όπως την ορίζουμε εμείς) είναι ουσιαστική για μας όσο η δική σας για σας. Σίγουρα δεν πρόκειται για ένα αθώο ιδεολογικό παιχνίδι – στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν τέτοια. Η μαγεία του ονόματος έχει βαθιά διαποτίσει τον πολιτικό αγώνα και από τις δυο αντιτιθέμενες πλευρές, τον αγώνα από τη μια να υπάρξει μέσα στον κόσμο αυτό (το συγκεκριμένο έθνος-κράτος που ονοματίζεται, και από την άλλη να μην υπάρξει (μ' αυτό το όνομα). Ο αγώνας του κράτους αυτού, αν και συγκινησιακά φορτισμένος, έχει ωστόσο έναν σαφή ορθολογικό σκοπό: να πετύχει την αναγνώριση και την υποστασιοποίησή του απέναντι στις δυνάμεις, οι οποίες, που το εμποδίζουν να δει το φως μ' αυτό το όνομα, και στις οποίες, από την άλλη, που προσπαθούν να το κηδεμονεύσουν. Η δύναμη του ονόματος φαίνεται να εμψυχώνει τον αγώνα, που βώς διεξάγεται για να επιβάλει διακρίσεις.

Η περιοχή που αγωνίζεται να γίνει έθνος-κράτος, με όνομα ταυτότητα, εμφανίζεται αναδρομικά σ' όλη της την αλήθεια.

* Ο Θεόφιλος Βέικος είναι καθηγητής φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

θεια αυτή δεν είναι, βέβαια, η ιστορική αλήθεια. Αυτή, αν θα ήταν διαθέσιμη, θα ήταν σίγουρα εχθρική προς τον αγώνα, όπως είναι εχθρική προς όλους τους εθνικούς αγώνες. Ο Rénap έλεγε, στον περίφημο λόγο του «Τι είναι ένα έθνος» (1882): «το να ξεχνά κανείς την ιστορία, ή το να κάνει λανθασμένη ιστορία, είναι ουσιαστικός παράγοντας στη δημιουργία ενός έθνους, κι αυτό σημαίνει πως η πρόοδος των ιστορικών σπουδών είναι συχνά επικίνδυνη για την εθνότητα».³

Ο λόγος αυτός αποκτά τώρα μιαν επικαιρότητα. Καθώς γινόμαστε καθημερινά μάρτυρες μιας εθνικιστικής παράκρουσης στη γειτονική χώρα και μιας ρητορικής που καλλιεργείται στη δική μας χώρα από πολιτικούς κυρίως, κληρικούς και «ιστορικούς», που το μόνο εφόδιό τους είναι ο αυτοπροβαλλόμενος πατριωτισμός τους, αναρωτιόμαστε μήπως ο λόγος έχει καταθέσει πια τα όπλα του. Τι να αντιτάξει κανείς στην αγοραία εθνικιστική ρητορική και ιδεολογία; Όλοι οι Έλληνες σήμερα είναι ιστορικοί και ο σωστός ιστορικός λόγος, όσο ολμά να προβληθεί, μένει ατελέσφορος, καθώς μάλιστα υπόκειται σε μηχανισμούς λογοκρισίας, περιορισμού ή απόκρυψης του λόγου.⁴

Αντίθετα, στη θέση του ιστορικού και γενικά του επιστημονικού λόγου αναπτύσσεται ανεμπόδιστα ένας εθνικισμός μέσα στο κράτος, υνταριασμένος λίγο-πολύ μ' έναν εθνικισμό του κράτους ως επίσημη ιδεολογία. Αυτός λειτουργεί πρωταρχικά με την ιδέα του κινδύνου. Επειδή ο εθνικισμός συνεπάγεται την ολοποίηση της κοινωνίας, κίνδυνος που τον διεγείρει είναι ακριβώς ο κίνδυνος κατακερματισμού της ολότητας.

Ως κίνηση διάσωσης της ολότητας του έθνους από πραγματικούς ή ισιθέμενους κινδύνους, ο εθνικισμός έχει ανάγκη επίσης από οριζόμενες σταθερές, ολοκληρωτικές ιδέες (έθνος, πατρίδα, το όνομα) τις οποίες μπορούν να μεταλαμπαδεύονται αισθήματα φόβου, σεβασμού, αγάπης, μίσους, περηφάνιας για τη κοινή καταγωγή, την ηρωική παράδοση κ.λπ. Το όνομα, ιδιαίτερα, είναι το πιο απλό και το πιο ισχυρό από όλα τα σύμβολα ταυτότητας. Το όνομα είναι δύναμη.

Ονομάζω κάτι για να μπορώ να το ορίζω, να το κρατώ και να το ελέγχω. Γι' αυτό μπορεί το όνομα να σχηματίζει τον πυρήνα όχι μόνο μιας μεταφυσικής σαν αυτήν που έχει προβληθεί με την ποιητική θέση «για μας η ψυχή μας είναι το όνομά μας»⁵—θα την έλεγα «μεταφυσική του ονόματος»—, παρά και μιας ιδεολογίας που, στηριγμένη σε διάχυτη ανασφάλεια (υπαρκτή ή τεχνητή), λειτουργεί από τη μια μέσα από τον κίνδυνο παραβίασης των εθνικών συνόρων και από την άλλη μέσα από την υποβλητική δύναμη του ονόματος. Όπου εμφιλοχωρεί ο κίνδυνος, εκεί αναμένεται ο σωτήρας: ένα όνομα θα μας σώσει!

1. Πβ. W. Connor, «Ethnonationalism in the First World»: *Ethnic Conflict in the Western World*, έκδ. J. Esman, Ithaca and London 1977.
2. Etienne Balibar, *Φυλή Έθνος Τάξη. Οι διαφορούμενες ταυτότητες*, μετ. Α. Ελεφάντη, Ελ. Καλαφάτη, Αθήνα 1991, σ. 143.
3. E. Renan, «Qu'est-ce qu'une nation»: *Oeuvres Completes*, τόμ. I, έκδ. Psichari, Παρις 1947, σ. 891.
4. Πρόσφατο δείγμα το διεπιστημονικό συνέδριο που έγινε στην Καβάλα στις 17 και 18 Οκτωβρίου με θέμα «Εθνικισμός και εθνική συνείδηση στα Βαλκάνια σήμερα» (από το Κέντρο Κοινωνικής και Εφαρμοσμένης Φιλοσοφίας): καθώς δηλώθηκε από την αρχή ότι το συνέδριο δεν θα φιλοξενούσε εθνικιστικές εκδηλώσεις και δεν κλήθηκαν καθόλου πολιτικοί και ρήτορες, που δεν λείπουν συνήθως από τέτοια συνέδρια, τις εργασίες του τις κάλυψε σχεδόν ολότελα η σιωπή των εφημερίδων, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών (με μοναδική εξαίρεση μιαν τοπική εφημερίδα, που πρόβαλε μάλιστα με πηχυαίους τίτλους το θέμα του συνεδρίου σαν να ήταν αυτό η εθνική περηφάνια των Ελλήνων ή το ζήτημα των Σκοπίων!).
5. «Διακήρυξη των Εξι» (Οδ. Ελύτη, Γ. Γεωργάκη, Ελ. Γλύκατζη-Αρβελέρ, Αρ. Μάνεση, Μ. Μερκούρη, Δ. Τσάτσου). Δεν ξέρω αν οι συντάκτες της Διακήρυξης αυτής σκέφτηκαν πόσο καλά θα εξέφραζε η δήλωση αυτή τη θέση του λαού των Σκοπίων.

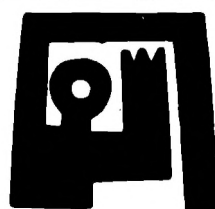
ΜΗΝΙΑΙΑ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
MONTHLY REVIEW
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΕΥΧΟΣ **55**
real Ascherson

μεταρρύθμιση στη Βρετανία
Tony Benn

αντιστραμμένη ούτοπία
Roberto Bobbio

κρίση της Ελληνικής οικονομίας και
εξωτερικό χρέος Τάκης Φωτόπουλος ΔΡΧ 500

Κοινωνία και Φύση

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

- Ελληνικό περιοδικό θεωρητικού προβληματισμού πάνω σε θέματα πολιτικής και κοινωνικής οικολογίας με διεθνή κυκλοφορία. Εκδίδεται και στα Αγγλικά και κυκλοφορεί συγχρόνως, εκτός από την Ελλάδα, στις ΗΠΑ, Καναδά, Αγγλία, Αυστραλία.
- Τακτική συνεργασία με ανάλογα περιοδικά του εξωτερικού.
- Συνεργάζονται: Janet Biehl, Murray Bookchin, Dan Chodorkoff, John Clark, Paul Ekins, Andre Gunder Frank, Κορνήλιος Καστοριάδης, Penny Kemp, James Robertson, Δημήτρης Ρουσσόπουλος, Τάκης Φωτόπουλος.

ΒΑΘΕΙΑ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ Grover Foley Βαθεία οικολογία και υποκειμενικότητα Henry Skolimowski Οικο-φιλοσοφία και βαθειά οικολογία Arne Naess Οι θεμελιακές αρχές της βαθειάς οικολογίας Robyn Eckersley Μαντεύοντας την εξέλιξη: η οικολογική ηθική του Murray Bookchin Murray Bookchin Αποκαθιστώντας την εξέλιξη: απάντηση στην Eckersley και τον Fox

Κοινωνία και Φύση

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ, ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 31 Τ.Τ. 10 562 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. & FAX. 3224873

Πανεπιστημιακές σχολές: Η δημοσιογραφία φεύγει από το «πεζοδρόμιο»;

Συνεχίζοντας το δεύτερο μέρος της έρευνας για τις δημοσιογραφικές σχολές θα αναφερθούμε στις νεότευκτες σχετικά σχολές Μέσων Επικοινωνίας και Ενημέρωσης του Παντείου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου της Αθήνας που φέτος ξεκίνησαν αισίως το τρίτο έτος διδασκαλίας τους. Θα φιλοξενήσουμε, επίσης, τις απόψεις ορισμένων διδασκόντων σε ιδιωτικές σχολές. Είναι σαφές ότι ο χώρος της δημοσιογραφίας είναι κορεσμένος ποσοτικά. Ποιοτικά όμως πάσχει και μάλιστα στη ρίζα της λειτουργίας του. Υπάρχει περίπτωση οι πρώτοι πτυχιούχοι των πανεπιστημίων να αναβαθμίσουν τα υποβαθμισμένα ή μήπως το άπλετο και αδηφάγο φως της δημοσιότητας και του χρήματος έχει θαμπώσει οριστικά την ελπίδα για κάποια έξοδο από το, παρ' όλα αυτά, σκοτεινό τούνελ της υπάρχουσας ενημέρωσης;

Η ίδρυση των Πανεπιστημιακών Σχολών Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Παντείου Πανεπιστημίου που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το 1990, και μόλις φέτος του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αποτελούν ένα ορόσημο στη δημοσιογραφική εκπαίδευση που ανατρέπει το μέχρι τώρα κατεστημένο. Το 1994 θα βγουν στην Ελλάδα οι πρώτοι δημοσιογράφοι με πτυχίο αναγνωρισμένο από το κράτος και μέχρι τότε έχουν ήδη τύχει της περιφρόνησης πολλών επαγγελματιών του χώρου αλλά και αρκετών από τους υπευθύνους των ιδιωτικών σχολών. Για παράδειγμα, ο κ. Γιώργος Χούντας από τη σχολή Ηρόδοτος δηλώνει απερίφραστα ότι: «Η δημοσιογραφία

δεν διδάσκεται στα πανεπιστήμια, αλλά στα πεζοδρόμια». Διάσταση απόψεων ή η διαφανόμενη απειλή, ως προς τις ιδιωτικές σχολές, αφού είναι δυνατόν στο μέλλον το επάγγελμα του δημοσιογράφου να καλύπτεται, και μάλιστα ικανοποιητικά, από τους αποφοίτους των πανεπιστημίων; Σε αυτή την περίπτωση, τι ρόλο θα έχουν τα εργαστήρια ελεύθερων σπουδών με αντικείμενο τη δημοσιογραφία, πολύ περισσότερο μάλιστα αυτά που δημιουργήθηκαν πρόχειρα και βιαστικά, με σαφή στόχο το εύκολο κέρδος;

Γεγονός είναι ότι, παρά τις οξείες κριτικές που δέχονται από παντού, οι πανεπιστημιακές σχολές είναι πλέον μια πραγματικότητα. Και για να μιλήσουμε λίγο με νούμερα, το 1994 θα βγουν στην αγορά 200 περίπου πτυχιούχοι των τμημά-

των Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης (φέτος εισήχθησαν 110 νέοι σπουδαστές στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, 70 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και 30 στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης), ενώ ήδη στη φετινή ακαδημαϊκή χρονιά φοιτούν συνολικά πάνω από 600 σπουδαστές σε όλα τα έτη.

Δυστυχώς, όμως, και εδώ, επιβεβαιώνεται ο κανόνας ενός πρόχειρου ξεκινήματος που δεν έχει εξασφαλίσει τα υψηλά κονδύλια που είναι απαραίτητα για τη λειτουργία μιας τέτοιας σχολής. Από κει και πέρα στηρίζεται, ως συνήθως συμβαίνει, στο μεράκι και στη γνώση κάποιων ανθρώπων που αποτελούν το διδακτικό προσωπικό, και οι οποίοι προσπαθούν με πενιχρά μέσα και αξιόλογες πρωτοβουλίες να κρατήσουν τα τμήματα σε λειτουργία. Και μάλιστα με τον

πραγματικά αισιόδοξο στο να παράγουν έρευνα, να πραγματοποιούν στα μαθήματα να δημιουργήσουν υποδοτέτοια, που θα δίνει τελ στους φοιτητές ένα υπόβα και μια ευρύτερη θεωρη συγκρότηση τα οποία συνδ σμένα με την πρακτική-επ γελματική κατάρτιση, θα έχ μελλοντικά τη δυνατότητα εξυψώσουν τον υποβαθμισ νο σήμερα δημόσιο διάλο δίνοντας μια νέα άποψη για δημοσιογραφικά πράγματα.

Ο κ. Γιάγκος Ανδρεά αναπληρωτής καθηγητής Τμήμα Επικοινωνιών & σων Μαζικής Ενημέρωσης Παντείου Πανεπιστημίου, χαρακτηριστικά για το ξεκ μα του τμήματος και για τη νέχιση της πορείας του: τμήματα Επικοινωνίας Μέσων Μαζικής Ενημέρ σχεδιάστηκαν αφελώς, για

μην πω ανεύθυνα. Πρώτα απ' όλα οι αριθμοί των εισαγομένων. Ξέρουμε όλοι πόσο δύσκολη είναι η δημοσιογραφική "πίατσα". Όταν είπαμε στους εκδότες ότι θα "παράγουμε" 300 ανθρώπους τον χρόνο, από τους οποίους τουλάχιστον 150 θα διοχετεύονται στο δημοσιογραφικό επάγγελμα, φυσικά "εκάγχασαν". Στην Πάντειο είχαμε 100 εισαγόμενους και ζητήσαμε από το υπουργείο να μειωθούν σε 50. Μας πήρε λοιπόν 30 και τους έκανε δώρο στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από δω και πέρα υπάρχουνε τηριζόμενοι στον πατριωτισμό των Ελλήνων. Βγάζουμε για παράδειγμα ένα περιοδικάκι που έχει πληρωθεί από σπόνσορες και από την τσέπη του διδάσκοντος. Ούτε από το κράτος ούτε από το Πανεπιστήμιο. Συμπίπτει λοιπόν, αν θέλετε, η αλώς νοούμενη "τρέλα" μερικών ανθρώπων βάσει της οποίας το τμήμα προχωρεί».

Και συνεχίζει μιλώντας για αντιμετώπιση που έτυχαν τμήματα από τους επαγγελματίες του χώρου. «Κάτι άλλο σημαντικό είναι ότι ενώ στην αρχή είχαμε την περιφρονητική αντιμετώπιση παλιών δημοσιογράφων, εκδοτών και ΕΣΗΕΑ που μας αντιμετώπιζαν σαν το "νέκδοτο" του Τύπου, τώρα πια ως τα πράγματα έχουν αλλάξει. Δημιουργήσαμε ένα έντυπο Δημοσιογραφίας Παντείου Πανεπιστημίου της Κυπριακής Κυβέρνησης στην Κύπρο που ήδη έχει εξαπλώσει σημαντικό προϋπολογισμό - και ο Τύπος εδώ στην Ελλάδα το αντιμετώπισε θετικά. Τα πράγματα έχουν αλλάξει ως προς τη σχέση μας με τον Τύπο και την ΕΣΗΕΑ. Το παράδειγμα αυτού είναι οι τέρενσι, μαζί με την ΕΣΗΕΑ την Ανώτατη Σχολή Δημοσιογραφίας του Παρισιού, οργανοποιήσαμε κοινό σεμινάριο. Αλλά αν το κράτος ή το Πανεπιστήμιο δεν μας βοηθήσει για την απόκτηση μιας ομής, αυτή η αναγνώριση κρίνεται εναντίον μας».

Ο κ. Μαρία Κομνηνού, επίσης καθηγήτρια στο Τμήμα Επικοινωνίας & Μέσων Μα-

ζικής Ενημέρωσης του Πανεπιστημίου Αθηνών, λέει: «Το πρόγραμμα που διαμορφώθηκε κατά τα δύο πρώτα χρόνια εισάγει τους φοιτητές στον προβληματισμό των κοινωνικών επιστημών και τη θεωρία της επικοινωνίας καθώς και σε στοιχεία από την έντυπη και τηλεοπτική επικοινωνία, όπου υπήρξε και η συνεργασία βετεράνων δημοσιογράφων όπως ο Σοφριανός Χρυσοστομίδης, ο Δημήτρης Παπαπαναγιώτου, ο Σεραφείμ Φυντανίδης. Στο τρίτο και το τέταρτο έτος προβλέπεται ένα πρόγραμμα με εξειδίκευση σε ηλεκτρονικά μέσα και έντυπη δημοσιογραφία. Απώτερος στόχος είναι να μπορέσει να λειτουργήσει τομέας ρεπορτάζ, πολιτικής ειδησεογραφίας, οργάνωσης τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών παραγωγών με τη βοήθεια ειδικών επαγγελματιών του χώρου. Επίσης υπάρχει επαφή με ανθρώπους του κινηματογράφου όπως ο Νίκος Κούνδουρος, ο Μιχάλης Κακογιάννης, ο Κώστας Βρεττάκος, οι οποίοι ήδη έχουν κάνει μια παρουσίαση στους φοιτητές, αλλά αργότερα σκοπεύεται να στελεχώσουν το τμήμα το οποίο επιδιώκει να κάνει άνοιγμα στις πολιτιστικές σπουδές».

Θεωρητικές σπουδές και, προς το παρόν, πρακτική εξάσκηση σε δανεικά στούντιο, όπως συμβαίνει στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μέχρι να μπορέσουν οι σχολές να αποκτήσουν δικά τους τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά στούντιο και ακόμα εξειδικευμένες βιβλιοθήκες. Στην Πάντειο υπάρχει η υπόσχεση προς το Τμήμα Επικοινωνίας ότι τον Απρίλιο θα έχει δικό του χώρο στην Πλάκα 170 τετραγωνικών. Και ο κ. Γιάγκος Ανδρεάδης, αναρωτιέται: «Με τι θα γεμίσουμε αυτόν τον χώρο εκτός από τους εαυτούς μας; Αυτή τη στιγμή δεν έχουμε τίποτα. Περιμένουμε αρκετές δεκάδες εκατομμύρια από κονδύλια της ΕΟΚ μέσω του Πανεπιστημίου. Όμως, ανησυχώ πολύ γι' αυτό και σας ομολογώ ότι ψάχνουμε σπόνσορες εκτός κράτους και εκτός πανεπιστημίου. Προς το

παρόν εξυπηρετούμαστε από άλλες πλευρές. Δηλαδή, έχουμε κλείσει μια συμφωνία με την ΕΡΤ βάσει της οποίας παράγουμε και το πρώτο μας φιλμ-ημίωρης διάρκειας που αναφέρεται στην προσφυγιά της Κύπρου μέσα από την ανάγνωση των ποιημάτων του Σεφέρη. Το φτιάχνουμε λοιπόν με τον Γιάννη τον Σμαραγδή σε δανεικά στούντιο. Αυτή όμως δεν είναι λύση γιατί ο στόχος με τον οποίο ξεκίνησε η σχολή είναι να πετύχουμε ευκίνητες μονάδες που θα παράγουν προϊόν ανταγωνιστικό στην αγορά».

Και συνεχίζει: «Μέχρι σήμερα δουλεύουν ήδη στον τύπο 5 παιδιά και μέσα στο χρόνο ελπίζουμε ότι θα υπάρξει δουλειά για άλλα 3. Πιο εύκολο όμως θα είναι για τους φοιτητές μας να απασχοληθούν στον τομέα της πολιτιστικής διαχείρισης αφού θα αποτελούν ειδικευμένο προσωπικό, κατά το ήμισυ τουλάχιστον των αποφοίτων της σχολής, γι' αυτό πιστεύουμε ότι θα είναι περιζήτητοι». Ο κ. Ανδρεάδης εξηγεί ότι αυτό είναι επιβεβλημένο γιατί η σχολή της Παντείου έχει τμήματα Επικοινωνίας, Πολιτισμού και Μέσων, τρεις τομείς που σύμφωνα με την αρχική σύλληψη βρίσκονται σε συνεργασία. Υπάρχει το θεωρητικό μέρος της επικοινωνίας, υπάρχουν τα μαθήματα του πολιτισμού και υπάρχει και η ειδίκευση στα μέσα, Τύπο, Ραδιόφωνο, Τηλεόραση. Ως προς το τρίτο μέρος υπάρχουν δύο εργαστήρια, το ένα με επικεφαλής το Δημήτρη Ποταμιάνο, στο οποίο διδάσκουν δημοσιογράφοι ανάμεσα στους οποίους φέτος θα είναι ο Λέων Καραπαναγιώτης. Το άλλο είναι το οπτικοακουστικό όπου πέρυσι δίδαξαν ο Παντελής Βούλγαρης και ο Γιάννης Σμαραγδής. Ο κ. Γιάγκος Ανδρεάδης συμπληρώνει για το θέμα των «ονομάτων» του χώρου: «Θα ήθελα να τονίσω, και από προσωπική πείρα, ότι κάποιοι εξαιρετικοί δημοσιογράφοι στους οποίους θα εμπιστευόμουν απολύτως τα παιδιά για να δουλέψουν δεν μπορούν να είναι δάσκαλοι. Η διδασκαλική έδρα είναι σαν το σανίδι του θε-

άτρου. Δεν ταιριάζει σε όλους. Γι' αυτό και τα "ονόματα", από μόνα τους, δεν με πείθουν όταν τα βλέπω σε σχολές».

Κατά τη διαδικασία της επεξεργασίας του προγράμματος των σπουδών, οι υπεύθυνοι μελέτησαν διάφορα ξένα πανεπιστημιακά προγράμματα που τελικά προσαρμόστηκαν στα ελληνικά δεδομένα. Η κ. Μαρία Κομνηνού λέει: «Συμβουλευτήκαμε και μελετήσαμε τη λειτουργία αμερικανικών, αγγλικών, γαλλικών, γερμανικών ακόμα και σουηδικών πανεπιστημιακών σχολών επικοινωνίας, όμως το τελικό πρόγραμμα ήταν κάτι πρωτότυπο που ταιριάζει στα ελληνικά δεδομένα και το οποίο με κανένα τρόπο δεν αποτελεί αντιγραφή ξένου προγράμματος». Και ο κ. Γιάγκος Ανδρεάδης: «Για να φτιαχτεί το τμήμα μελετήθηκαν γύρω στα 100 προγράμματα ξένων πανεπιστημίων αλλά οι λύσεις που δίνουμε, καλές ή κακές, είναι προσαρμοσμένες στα ελληνικά δεδομένα. Θα πω ένα παράδειγμα αυτού του πράγματος. Πρόκειται για το γλωσσικό εργαστήριο που λειτουργεί στη σχολή και που εξυπηρετεί τη μεγάλη ανάγκη που έχουμε στην Ελλάδα για σωστή γλώσσα στα μέσα ενημέρωσης».

Οι δημοσιογραφικές σχολές στα ελληνικά πανεπιστήμια οπωσδήποτε άργησαν πολύ να δημιουργηθούν. Ο κ. Γιάγκος Ανδρεάδης απαντά στο γιατί: «Ένας από τους σπουδαιότερους λόγους ήταν η αντίσταση των εκδοτών να δεσμευτούν για την πρόσληψη μερικών, τουλάχιστον, αποφοίτων. Ακόμα και στη Γαλλία, που οι εκδότες υποχρεούνται από τον νόμο να πάρουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό από τις σχολές, ο εκδότης έχει το δικαίωμα 6 μήνες μετά να απολύσει αυτούς που δεν του κάνουν. Είναι κάτι που δεν μπορεί να σταματήσει. Εύχομαι και ελπίζω ότι θα μπορέσουμε να το λύσουμε αλλά θα πρέπει να γίνει συμφωνία ουσίας με τους εκδότες, αφού δεν πρόκειται για θέμα ηθικού τους εξαναγκασμού».

Θα είναι δυνατόν κάποια στιγμή οι επαγγελματίες δημο-

σιογράφοι να γράφονται στις πανεπιστημιακές σχολές χωρίς εξετάσεις; Είναι ένα θέμα που έχει ακουστεί έχει συζητηθεί και έχει προβληματίσει πολλούς. Η μεγάλη ανταπόκριση που δείχτηκε από τους δημοσιογράφους κάνει τα πράγματα πιο δύσκολα. Η κ. Μαρία Κομνηνού λέει: «Θεωρώ ότι αυτό θα έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού έτσι ώστε να δοθεί ένας πιο εξειδικευμένος κύκλος σπουδών. Οι κατ' εξοχήν δημοσιογράφοι βλέπω ότι θα έπρεπε να ενταχθούν σε έναν κύκλο μεταπτυχιακό και όχι να μουν στο πανεπιστήμιο για να πάρουν ένα πτυχίο. Νομίζω ότι και αυτούς δεν θα τους ενδιαφέρει κάτι τέτοιο. Πάντως, αυτό αποτελεί περισσότερο μακροπρόθεσμο στόχο». Αντίθετα, στην Πάντειο, το μέτρο ήδη εφαρμόζεται. Κάθε χρόνο, και από την πρώτη χρονιά, γίνονται δεκτοί στη σχολή σαν φοιτητές 10 επαγγελματίες δημοσιογράφοι που κάνουν αίτηση για να παρακολουθήσουν τα μαθήματα. Αν έχουν ήδη πτυχίο από άλλη πανεπιστημιακή σχολή παρακολουθούν σαν μεταπτυχιακά τα μαθήματα της σχολής. Αλλά υπάρχουν και εργαζόμενοι που έρχονται και παρακολουθούν ένα χρόνο παίρνοντας μια βεβαίωση σπουδών για τυχόν αναβάθμιση στις εφημερίδες τους.

ΜΕΡΙΚΑ ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το επάγγελμα του δημοσιογράφου ήταν πάντα ελκυστικό για έναν νέο άνθρωπο που πίστευε ότι μπορούσε να προσφέρει με την πένα του στην ενημέρωση και την πληροφόρηση. Σήμερα, όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά, αφού κοινή διαπίστωση είναι ότι ο τρόπος λειτουργίας των ΜΜΕ έχει αλλάξει ριζικά μέσα στην τελευταία δεκαετία, κατά συνέπεια έχουν αλλάξει και τα κίνητρα. Η εμφάνιση της ιδιωτικής τηλεόρασης στην Ελλάδα συνέβαλλε αποφασιστικά στη δημιουργία ενός νέου πρότυπου δημοσιογράφου,

που είναι δημόσιο πρόσωπο, γνωρίζει τα πάντα, «βομβαρδίζει» με την ταχύτητα τον πολίτη και εισβάλλει αδιάκριτα στην προσωπική ζωή των ανθρώπων που έχουν την κακή τύχη να αποτελούν είδηση. Ωραία πρόσωπα, φωτισμένα, άνθρωποι που δεν μπορούν να κρύψουν με τίποτα την ανάγκη τους για δημοσιότητα, γίνονται οι λαμπεροί αστέρες των Media, οι δημοφιλείς δημοσιογράφοι των καιρών μας.

Οι περισσότερες σχολές, λοιπόν, φαίνεται να εξυπηρετούνται από αυτή την κατάσταση, προβάλλοντας μέσα από τους καταλόγους του διδακτικού τους προσωπικού, αυτούς ακριβώς τους ανθρώπους. Η συνεργασία τέτοιων δημοσιογραφικών «ονομάτων» με τις ιδιωτικές σχολές αποφέρει την αθρόα προσέλευση υποψηφίων και κάνει μια σχολή πετυχημένη, τουλάχιστον στους αριθμούς. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι οι αμοιβές τους φημολογείται ότι φτάνουν στα αστρονομικά ποσά του ενός ή ενάμισι εκατομμυρίου το μήνα, έστω και αν οι σχολάρχες το αρνούνται κατηγορηματικά. Όσο για τα μαθήματα που διδάσκουν οι «σταρ» της δημοσιογραφίας, ποιος μπορεί να διαβεβαιώσει ότι κατέχουν τις απαραίτητες ειδικές επιστημονικές γνώσεις που προϋποθέτει μία τέτοια διδασκαλία; Η αποθέωση δηλαδή του σταρ σύστημα σε έναν επαγγελματικό χώρο στον οποίο θα όφειλε να μετρά το περιεχόμενο και όχι η βιτρίνα. Πέρα όμως από τους συγκεκριμένους δημοσιογράφους που αναφέραμε, υπάρχουν και οι περιπτώσεις των πανεπιστημιακών δασκάλων που βρίσκουν ευκαιρία μέσα από τη διδασκαλία να επιβάλλουν στους σπουδαστές την αγορά δικών τους βιβλίων, με την «έμμεση» απειλή ότι, αν αυτό δεν γίνει, τότε απλώς οι σπουδαστές δεν θα περάσουν το μάθημα. Το παράξενο είναι το ότι στη συνέχεια επιμένουν πως ασκούν μορφωτικό έργο και όχι εμπόριο.

**Όταν ο δρόμος των καλών
προθέσεων
είναι στρωμένος με χρήμα**

Τον Σεπτέμβριο γίναμε όλοι μάρτυρες μιας πανάκριβης διαφημιστικής καμπάνιας από μέρους των περισσότερων ιδιωτικών σχολών. Όσο καλές και αν είναι οι

προθέσεις, αδυνατούμε να πιστέψουμε ότι όλες αυτές οι σχολές νοιάζονται για το μέλλον της δημοσιογραφίας και για την αναβάθμισή της. Ο τεράστιος αριθμός σπουδαστών, δημιουργεί το εύλογο ερώτημα: Πού θα απασχοληθούν οι χιλιάδες πτυχιούχοι δημοσιογράφοι που αποφοιτούν κάθε χρόνο από τις δεκάδες σχολές και εισέρχονται σε έναν ήδη κορεσμένο επαγγελματικό χώρο; Η επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών αφήνει αδιάφορους τους σχολάρχες, οι οποίοι μοναδικό μέλημα φαίνεται να έχουν το πώς θα αποκομίσουν τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη. Οι υποσχέσεις που δίνουν για εξεύρεση εργασίας καταλήγουν να είναι ένα ακόμα διαφημιστικό τρικ για την προσέλευση σπουδαστών και όχι ένας πραγματικός στόχος της σχολής.

Βέβαια, τι θα γινόταν αν όλα αυτά τα χρόνια δεν είχαν υπάρξει οι ιδιωτικές σχολές δημοσιογραφίας; Αν κάτι αναμφισβήτητα προσφέρουν είναι έναν κύκλο δημοσιογραφικών γνωριμιών που μελλοντικά ανοίγει κάποιες πόρτες στο κλειστό επάγγελμα. Έτσι και αλλιώς, οι πανεπιστημιακές σχολές άργησαν πολύ να δημιουργηθούν, καθιερώνοντας έτσι τη νοοτροπία ότι ο δημοσιογράφος γίνεται στο δρόμο. Μια λογική που υποβάθμιζε το απαραίτητο θεωρητικό υπόβαθρο που χρειάζεται να έχει ένας άνθρωπος που ασχολείται με την ενημέρωση και επηρεάζει τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Αλλά και τώρα που δημιουργήθηκαν τα τμήματα των πανεπιστημίων, τι γίνεται; Για πόσο διάστημα το προσωπικό μεράκι καθηγητών και φοιτητών μπορεί να στηρίξει μια τέτοια πολυέξοδη προσπάθεια;

Η κρατική μέριμνα, απύουσα. Αδιαφορεί για τις δεκάδες ιδιωτικές δημοσιογραφικές σχολές, αδιαφορεί για τις στρατιές των ανέργων, αδιαφορεί για τη χαμηλή ποιότητα της παιδείας. Μπαίνει το ερώτημα αν μια κρατική επιτροπή από ειδικούς θα μπορούσε να παράσχει άδεια άσκησης επαγγέλματος σε κάποιους από τους νέους, μειώνοντας έτσι τον άνισο ανταγωνισμό. Είναι κάτι που ήδη συμβαίνει σε κάποια επαγγέλματα αλλά και πάλι από ποιους θα αποτελείτο αυτή η επιτροπή και με ποια κριτήρια θα έδινε μια τέτοια άδεια;

Στον καιρό των media, καθημερινά, όλοι γινόμαστε μάρτυρες μιας ενημέρωσης, που αν ακόμα διαθέτεις τη στοιχειώδη ευαισθησία, σε κάνει να κλείνεις με αγανάκτηση το κουμπί της τηλεόρασης, να πετάς στα σκουπίδια το κάθε είδους κίτρινα έντυπα. Δε είναι πλέον θέμα διαφορετικής άποψης, δεν πρόκειται καν για την περίπτωση όπου υφίσταται μια μαχαίρι της λογοκρισίας. Η σημαντική αλλοτριωμένη εικόνα των μωσων ενημέρωσης δεν είναι κατ' εξωτερικό, είναι περισσότερο μια παραπλανητική εσωτερική στάση, ένα λάθος της πολιτισμικής μας συνέχειας. Πρόκειται για ενημέρωση που δεν σέβεται την προσωπική ζωή, που ανάγει την τανάλωση σε υπέρτατο αγαθό, παρασκαλεύει στάσεις ζωής και αιμακρύνει οριστικά τον άνθρωπο από τις αξίες που θα τον βοηθούσαν να είναι ο ίδιος λειτουργικό μέλος μιας κοινωνίας σε εξέλιξη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Στο πρώτο μέρος της έρευνας ο μων του τυπογραφείου στάθηκε με τον κ. Γιώργο Χάγιο, εθνητή σπουδών στο «Εργαστήριο Επαγγελματικής Δημοσιογραφίας» αφού σε μία δήλωσή του στη σελίδα 23 (τρίτη στήλη, τέταρτη σειρά το τέλος) μπερδεύει το όνομά του με αυτό του κ. Γιώργου Χορτοφθής, στην ίδια σελίδα παρατηρήθηκε τελείως η άποψή του ερώτησή μας για τους διδάσκοντες καθηγητές της σχολής του, ποι γι: «Η επιλογή των διδασκόντων γίνεται αφού εξετάσουμε το αν σπουδάζουν οι απόψεις τους με το που παρουσιάζει το Εργαστήριο, καθέναν από αυτούς πρέπει να διακριθεί και να έχει να διδάξει συγκεκριμένο. Όσο για τα μων "ονόματα", πέρα από το αν ελκύουν, ή όχι, ενά είναι σίγουρο γεγονός και μόνο ότι αυτοί οι άποι που θεωρούνται "κορυφαίοι" είδος τους, δέχθηκαν να συνά το όνομά τους με τη σχολή με τόματα δείχνει και το επίπεδο σπουδών μας».
2. Όσοι αφορά τον πίνακα της σελ. 28, επειδή οι υπεύθυνοι σπουδών Ευρωπαϊκού Εκπαιδευτικού νισμού και της Panavision δεν νησαν στο ερωτηματολόγιο λούμενοι υπερβολικό φόρτο σίας, πήραμε τα στοιχεία που φέρονται σε αυτόν τον πίνακα έμμεσες πηγές, όπως οι πληροκάποιων σπουδαστών ή τηλεντας στις γραμματείες των σχε

«Λύση ανάγκης;»

• ΠΑΝΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ,

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ

Ευρωπαϊκός Εκπαιδευτικός
Οργανισμός

ΟΤΑΝ ΜΟΥ ΕΓΙΝΕ η πρότα-
ση να δουλέψω στη συγκεκρι-
μένη σχολή, σκέφτηκα πως η
παφή μου με νέους ανθρώ-
πους που θέλουν να γίνουν δη-
μοσιογράφοι, θα είναι για μένα
πολύ καλή εμπειρία. Το να
προσπαθείς να μεταδώσεις τις
γνώσεις που απέκτησες απ' τη
συνεισφορά σου, θεωρητικές και
εμπειρικές, είναι ευκαιρία για
ναν επαγγελματία δημοσιο-
γράφο, γιατί διδάσκεις και δι-
άσκεισαι από αυτά τα παιδιά.
Ζήτησα, λοιπόν, απ' τη σχολή,
να δώ τα προγράμματα σπου-
δών, για να μάθω τι διδάσκεται
από ποιους, ζήτησα κάποια
αποδείξεις για την ύλη και προ-
τάθηκα να εξακριβώσω ποιο
είναι το επίπεδο των σπουδών.
Αποκρίστηκαν πως οι προδιαγρα-
φές ήταν πολύ καλές και πως η
προσφερόμενη εκπαίδευση, συ-
νολικά, ήταν σε ικανοποιητι-
κό επίπεδο. Σ' όλα αυτά να
προσθέσουμε και το γεγονός
ότι ήταν μια ενδιαφέρουσα
πρόταση από επαγγελματικής
εvidίας, γι' αυτό και ανταπο-
κριθήκα.

Το επίπεδο του Ε.Ε.Ο. είναι
πολύ υψηλό από το μέσο, κι αυτό
είναι μια ευχάριστη έκπληξη
για μένα. Υπάρχουν παιδιά που
έχουν καλή ελληνομάθεια και
καλή γλώσσα, κάτι που δεν
βρίσκεις εύκολα σήμερα,
και παράλληλα φροντίζουν συ-
νολικά να παρακολουθούν τα
μαθηματικά και κοινωνικά δρώμε-
να, στοιχεία που είναι απαραί-

Ο ρόλος των διδασκόντων καθηγητών στις ιδιωτικές σχολές δη-
μοσιογραφίας έχει ιδιαίτερη σημασία, ιδιαίτερα αν αναλογιστεί
κανείς την τροπή που έχει πάρει η χρησιμοποίηση μερικών λόγων
των «βαριών» ονομάτων τους στην «αγορά». Ζητήσαμε δειγμα-
τοληπτικά τη γνώμη κάποιων απ' αυτούς. Τους ερωτήσαμε γιατί
επέλεξαν το δρόμο της διδασκαλίας στη δημοσιογραφία, τι γνώ-
μη έχουν για το επίπεδο σπουδών, για τους ίδιους τους σπουδα-
στές και τη κρίση τους για το πόσο κορεσμένο διακρίνουν το χώ-
ρο. Απάντησαν οι Βασίλης Πάικος, Πάνος Παναγιωτόπουλος,
Θόδωρος Παρασκευόπουλος και Βασίλης Ραφαηλίδης.
Παραθέτουμε τις απόψεις τους:

τητα για να ακολουθήσει κά-
ποιος μια δημοσιογραφική κα-
ριέρα.

Αποψη μου είναι πως για τη
δημοσιογραφία είναι απαραί-
τητες οι ανώτατες σπουδές, κα-
νείς όμως δεν μπορεί και δεν
έχει το δικαίωμα να αποκλείσει
κάποιον απ' το να δοκιμαστεί,
επειδή ακριβώς το τάλαντο εί-
ναι αυτό που μετράει πάνω απ'
όλα. Όταν, ως διευθυντής ειδή-
σεων στον SKY, χρειάστηκε να
αποφασίσω για κάποιες προ-
σλήψεις που έπρεπε να γίνουν,
αυτό το τάλαντο ήταν το ζητού-
μενο απ' τους νέους δημοσιο-
γράφους. Ζήτησα δηλαδή απ'
τους υποψήφιους να γράψουν
κάποιο κείμενο, να κάνουν ένα
ρεπορτάζ, να μιλήσουν για να
δω πώς χειρίζονται το λόγο και
να βγουν στο δρόμο για να δω
μέχρι πού φτάνει το «επαγ-
γγελματικό τους ρίσκο». Όλα
αυτά, κατά τη γνώμη μου, είναι
αναντικατάστατα στοιχεία του
καλού δημοσιογράφου. Αν κά-
ποιος νέος δημοσιογράφος δεν
έχει αυτά τα στοιχεία, τότε η εί-
σοδος του στον επαγγελματικό
χώρο γίνεται μάλλον δύσκολη

και με δυσοίωνες προοπτικές.
Γιατί αυτή η «άνοιξη των
Μ.Μ.Ε.» δημιούργησε την
απαίτηση για ένα φθηνό εργα-
τικό δυναμικό, το οποίο συνω-
στίζεται στους χώρους εργα-
σίας, χωρίς να έχει μεγάλες
απαιτήσεις απ' τη δουλειά και
τις απολαβές που παίρνει.
Δημιουργείται έτσι, ένα «δημο-
σιογραφικό προλεταριάτο», το
οποίο δεν πληρώνεται καλά,
ορισμένες φορές και καθόλου,
μ' αποτέλεσμα να προσφέρει
κακή ποιότητα ενημέρωσης και
πληροφόρησης. Είναι εύκολα
χειραγωγούμενο και εκμεταλ-
λεύσιμο και από ένα σημείο και
μετά αυτοί οι άνθρωποι είναι
απλά καραγωγείς πληροφο-
ριών. Εδώ, λοιπόν, πρέπει να
επέμβουμε εμείς οι επαγγελμα-
τίες δημοσιογράφοι και τα
επαγγελματικά μας σωματεία,
ώστε να διαφυλάξουμε το επί-
πεδο της δημοσιογραφίας, αλ-
λά και για να προστατεύσουμε
αυτά τα νέα παιδιά απ' το ενδε-
χόμενο μιας επαγγελματικής
αποτυχίας, και μιας, κακήν-
κακώς, εκδίωξης τους από τον
επαγγελματικό χώρο.

Όσο για τις αμοιβές των
επαγγελματιών δημοσιογρά-
φων απ' τις σχολές με τις οποί-
ες συνεργάζονται, πιστεύω πως
είναι πολύ κατώτερες απ' τα
αστρονομικά ποσά του ενός, ή
και παραπάνω, εκατομμυρίου
που φημολογείται πως παίρ-
νουν, το μήνα.

• ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΪΚΟΣ,

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ

Εργαστήρι Επαγγελματικής
Δημοσιογραφίας

ΠΡΙΝ ΑΠΟ δύο χρόνια μου
έγινε πρόταση να διδάξω και
το είδα σαν μια καλή δουλειά
όπως όλες οι άλλες. Στη συνέ-
χεια διαπίστωση, όχι χωρίς κά-
ποια έκπληξη, ότι «μουν πάει»
αυτή η ιστορία. Ίσως είχα απω-
θνημένο δασκάλου... Το βέβαιο
είναι τώρα, μετά την εμπειρία
δύο διδακτικών ετών, ότι βρί-
σκω μεγάλο ενδιαφέρον. Και εν
τέλει πάντα έχει ενδιαφέρον να
προσπαθείς να μεταδώσεις την
πείρα σε νέα παιδιά που έχουν
όρεξη να ακολουθήσουν τον
ίδιο δρόμο με τον δικό σου.

Διάλεξα αυτή τη σχολή απλώς
γιατί από αυτή μου έγινε πρώ-
τα η πρόταση. Δεν υπήρξε δη-
λαδή ζήτημα επιλογής... Στη
συνέχεια, και στα δυο αυτά
χρόνια, δέχτηκα και άλλες προ-
τάσεις από ανάλογες σχολές,
που δεν είχα όμως λόγο να συ-
ζητήσω, δεδομένου ότι είμαι
ευχαριστημένος από τη δουλειά
μου στο Εργαστήρι. Στο κάτω-
κάτω, το Εργαστήρι είναι η πα-
λιότερη και θεωρείται η εγκυ-
ρότερη από όλες τις άλλες scho-
λές που ιδρύθηκαν τα τελευ-
ταία χρόνια.

Δεν θα μπορούσα, βέβαια, να
μιλήσω υπεύθυνα για όλες τις
σχολές, δεν ξέρω πολύ καλά τα

πράγματα. Όμως στο Εργαστήρι το επίπεδο σπουδών είναι πολύ καλό, βελτιούμενο μάλιστα από χρόνο σε χρόνο. Πιστεύω ότι κανένας απόφοιτος καμιάς σχολής, δημοσιογραφικής, ιατρικής, νομικής, γεωπονικής κ.λπ. δεν είναι έτοιμος να βγει στο επάγγελμα. Κανένα πτυχίο δεν κατασκευάζει αυτομάτως επαγγελματίες. Δημιουργεί απλώς τις προϋποθέσεις ώστε οι απόφοιτοι να δοκιμαστούν με ευνοϊκούς γι' αυτούς όρους. Οι καλοί απόφοιτοι μιας καλής δημοσιογραφικής σχολής έχουν αποκτήσει τέτοια σχέση με το αντικείμενο, ώστε να μπορέσουν να μπουν στον "αγωνιστικό χώρο" και να παλέψουν.

Αν προσλάβω σε κάποια δημοσιογραφική δουλειά έναν νέο εργαζόμενο, θα προτιμούσα οπωσδήποτε κάποιον που έχει τελειώσει μια καλή δημοσιογραφική σχολή και που έχει όρεξη αλλά και ταλέντο για τη δημοσιογραφία. Μια και ρωτάτε όμως εμένα, θα σας πω ότι θα προτιμούσα να προσλάβω κάποιον δικό μου μαθητή (επειδή απλώς ξέρω τις ικανότητές του), όπως άλλωστε το έχω κάνει ήδη σε αρκετές περιπτώσεις.

Κανένα πτυχίο καμιάς δημοσιογραφικής σχολής δεν παρέχει ασφαλές εισιτήριο εισόδου σε κανένα επάγγελμα. Ούτε στη δημοσιογραφία φυσικά, που είναι από τα πιο «ελεύθερα» και τα πιο ανταγωνιστικά επαγγέλματα. Το πτυχίο, απλώς, στον βαθμό που αντιπροσωπεύει πιστά τις γνώσεις που αποκτήθηκαν στη διάρκεια των σπουδών, αποτελεί ένα καλό εφόδιο που δύναται να λειτουργήσει προσθετικά και ενισχυτικά στο ταλέντο, στις ικανότητες και στη διάθεση που διακρίνουν τον νέο άνθρωπο που θέλει να δοκιμάσει στον δημοσιογραφικό χώρο.

• **ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ,**
ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
Στούντιο Δημοσιογραφικών
Σπουδών Μπόνα

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΜΟΥ να διδάξω σε μια επαγγελματική ιδιω-

τική σχολή δεν ήταν βέβαια κάτι καινούριο, αφού εδώ και 20 χρόνια δίδασκα στο τμήμα κινηματογραφίας της Σχολής Σταυράκου. Στο Στούντιο Δημοσιογραφικών Σπουδών Μπόνα διδάσκω αισθητική και σκέφτηκα να ξεκινήσω μια συνεργασία επειδή μου το πρότεινε ο Λυκούργος Κομίνης, πριν από τρία χρόνια, σε μια προσπάθεια στελέχωσης ενός καινούριου τμήματος δημοσιογραφίας που ξεκινούσε τότε.

Εξ αρχής δεν ήμουν καθόλου πρόθυμος να συμμετέχω γιατί ήξερα ότι και αυτή η σχολή θα είναι ίδια με όλες τις άλλες ιδιωτικές σχολές που υπάρχουν. Δηλαδή επιχειρήσεις, φτιαγμένες πρόχειρα, με σπουδαστές που τις αντιμετωπίζουν σαν προσωρινό σταθμό για κάτι άλλο. Δεν υπάρχει επιλογή εκ μέρους των σπουδαστών, απλώς αποτελούν μια λύση ανάγκης επειδή τα παιδιά δεν πέρασαν στις κρατικές πανεπιστημιακές σχολές. Πού θα αποσχοληθούν όλα αυτά τα άτομα; Το πιο πιθανόν είναι όχι βέβαια στο επάγγελμα το οποίο υποτίθεται ότι σπουδάζουν. Θα αναφέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του όγκου των σπουδαστών που συσσωρεύονται στις ιδιωτικές σχολές και πόσο έχει αυξηθεί αυτός μέσα στα χρόνια. Το 1959 στη σχολή Σταυράκου φοιτούσαν 20 σπουδαστές. Σήμερα φοιτούν 400.

Το επίπεδο και της σχολής και των σπουδαστών ποικίλλει ανάλογα με την ακαδημαϊκή χρονιά. Οι διδάσκοντες καθηγητές διαφοροποιούνται, αλλάζουν και μαζί τους αλλάζει και το επίπεδο των σπουδών. Πολλές φορές έχω παρατηρήσει με πολλή χαρά κάποια πολύ-πολύ αξιόλογα παιδιά που φοιτούν στη σχολή. Συνήθως όμως το συνολικό ποσοστό με απογοητεύει. Απαντώντας με κάποιο ποσοστό παιδιών, που θεωρώ ότι είναι έτοιμα, τελειώνοντας μια ιδιωτική σχολή, να βγουν στο επάγγελμα και να το ασκήσουν αξιοπρεπώς, θα έλεγα μόνο ένα 2%.

Αν κάποια στιγμή επρόκειτο να προσλάβω σε μια δημοσιογραφική θέση έναν νέο εργαζόμενο θα μου ήταν αδιάφορο το αν έχει τελειώσει κάποια ιδιωτική σχολή ή όχι. Θα προτιμούσα οπωσδήποτε κάποιον που μιλά ξένες γλώσσες, που έχει ωραίο γραπτό και ευχέρεια λόγου και, γιατί όχι, κάποιον που έχει φοιτήσει σε μια θεωρητική σχολή του Πανεπιστημίου, τη Φιλοσοφική, την Πάντειο κ.λπ. Μιλώντας για το κριτικό κινηματογραφικό κείμενο θα έλεγα ότι είναι κάτι πολύ συγκεκριμένο που χρειάζεται ιδιαίτερη μελέτη και εκπαίδευση. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν στην Ελλάδα περίπου 15 επαγγελματίες κριτικοί κινηματογράφου. Ο συγκεκριμένος χώρος, με τον οποίο ασχολούμαι και προσωπικά, είναι οπωσδήποτε κορεσμένος, δεν έχει ανάγκη από άλλα άτομα.

• **ΘΟΔΩΡΟΣ**
ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ,
ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ
Εργαστήρι Επαγγελματικής
Δημοσιογραφίας

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ σπάνιες οι περιπτώσεις που επιλέγει κανείς την εργασία του. Ούτε στη συγκεκριμένη περίπτωση συμβαίνει αυτό. Αποφάσισα λοιπόν να διδάξω σε μια σχολή δημοσιογραφίας, και συγκεκριμένα στο Εργαστήρι, γιατί ξέρω το αντικείμενό μου, γιατί αυτή η εργασία πληρώνεται και γιατί αυτή η σχολή χρειαζόταν ή ζητούσε κάποιον διδάσκοντα σε αυτό το αντικείμενο. Αν απαντούσα στο ερώτημα γιατί συνεχίζω να διδάσκω σε αυτή τη σχολή, θα έλεγα γιατί στο καθορισμένο της πλαίσιο μου δίνεται η δυνατότητα να διαμορφώσω την ύλη του μαθήματος και τον τρόπο διδασκαλίας του και επίσης να συνεργαστώ με τους σπουδαστές.

Το επίπεδο των σπουδών καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τους σπουδαστές. Αυτό συμβαίνει επειδή, παρά το γεγονός ότι γίνονται εξετάσεις, δεν είναι οι

εξετάσεις που καθορίζουν τη διδακτική διαδικασία. Οι σπουδαστές είναι σχετικά ελεύθεροι να ενδιαφερθούν ή να μην ενδιαφερθούν για το μάθημα, να είναι η παρουσία τους ενεργητική ή παθητική. Και έτσι πρέπει να είναι σε ένα μεταλυκειακό κύκλο σπουδών. Όσον αφορά τα ίδια τα διδασκόμενα μαθήματα είναι, απ' όσο μπορώ να κρίνω, αυτά που θα έπρεπε να διδάσκονται. Το ίδιο ισχύει και για την πρακτική εξάσκηση. Δεν νομίζω ότι οι άνθρωποι που τελειώνουν οποιαδήποτε σχολή είναι έτοιμοι να βγουν σε ένα επάγγελμα. Νομίζω πάντως ότι στη συγκεκριμένη σχολή τους παρέχεται η δυνατότητα να μάθουν πράγματα που θα τους βοηθήσουν για να «βγουν» στο επάγγελμα του δημοσιογράφου και να το ασκήσουν, δηλαδή ασκώντας το να μάθουν όσα χρειάζονται. Αυτή είναι άλλωστε η αποστολή των σχολών και όχι να παράγουν έτοιμους επαγγελματίες.

Η αποφοίτηση από μια σχολή αποτελεί μόνο ένα τεκμήριο για την ικανότητα προς άσκηση ενός επαγγέλματος. Τα δημοσιογραφικά τμήματα των ΑΕ είναι πολύ καινούργια για να μπορεί κανείς να εκφέρει τελεωμένη άποψη. Εν τέλει όμως, η απόφαση για την προσληψη ενός/μιας υποψηφίου/ας δεν λαμβάνεται, μόνο, ίσως ο τε κυρίως, βάσει των πιστοποιητικών σπουδών, αλλά με βάση από εξέταση του συγκεκριμένου προσώπου και αξιολόγηση των δυνατοτήτων του και των προοπτικών εξέλιξής του. Επομένως, οι απόφοιτοι ιδιωτικών ή πανεπιστημιακών δημοσιογραφικών σχολών είναι αρχικά «ισότιμοι». Το ζήτημα είναι, εφόσον η φοίτησή τους, σε μεγάλο βαθμό από πλευράς σχολής αλλά κυρίως από τη δική τους πλευρά, έχει δώσει αυτά τα «παιδιά» που θα επιτρέψουν στο προσλαμβανόμενο, στον εργο-κτητή, να διαμορφώσει θετική άποψη για τον υποψήφιο/α.

Επιμέλεια: Βασίλης Καπετανγιάννης

ΑΠΑΡΧΗ ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ εκλογική του συνέντευξη Τύπου (12/11) ο Μπιλ Κλίντον τόνισε για μια ακόμη φορά την προτεραιότητα που δίνει στην οικονομία. Καθόρισε δε τους δύο άξονες της οικονομικής του στρατηγικής: «σταδιακή και πειθαρχημένη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και προώθηση των επενδύσεων για την τόνωση της ανάπτυξης μακροπρόθεσμα». Και έσπευσε να προσθέσει, ορθώς, ότι θαύματα εν μιά νυκτί απλώς δεν γίνονται. Σαφέστερος υπήρξε ο καθηγητής του Χάρβαρντ Robert Reich, συμμαθητής του στην Οξφόρδη και υπεύθυνος για την οικονομική πολιτική: «Εάν δεν έχεις ανάπτυξη, δεν μπορείς να μειώσεις το έλλειμμα μακροπρόθεσμα».

Στη Βρετανία, που μαστίζεται από βαθύτατη οικονομική κρίση αγγίζοντας το κατώφλι οικονομικής κατάρρευσης μεσοπολεμικών διαστάσεων, τα νέα οικονομικά μέτρα της κυβέρνησης Μίτζορ αποβλέπουν στην τόνωση της ανάπτυξης (έστω σε ποσοστό 0,2% για το 1993 επί προβλεπόμενης αύξησης του ΑΕΠ κατά 1%) με τον δημόσιο δανεισμό να ανέρχεται στα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων 17 ετών και άλλα πολλά καινοφανή και απίστευτα σε σχέση με την περασμένη δεκαετία (μεγάλο πρόγραμμα δημοσίων έργων, αναμενόμενη αύξηση της φορολογίας).

Τα παραδείγματα μιας έκδηλης στροφής στην προσέγγιση των σύγχρονων οικονομικών προβλημάτων θα μπορούσαν να αυξηθούν. Αλλά φέρει ιδιαίτερο νόημα ο νέος προσανατολισμός στις δύο αυτές χώρες του ρεηγκανοατσερικού πειράματος. Και δεν έχει σημασία αν στην Αμερική ο προσανατολισμός αυτός επιδοκιμάζεται σαφώς απ' το εκλογικό σώμα ενώ στη Βρετανία επιβάλλεται εκ των πραγμάτων. Σημασία έχει ότι επανεξετάζεται ο παρωχημένος ρόλος του κράτους ως μοχλός οικονομικής ώθησης καθώς και ορισμένες άλλες οικονομικές κατηγορίες (π.χ. δημόσιο χρέος, ελλείμματα, φόροι).

Βρισκόμαστε στην απαρχή μιας νέας εποχής.

Φαντάζει λίγο ειρωνικό αλλά μαζί με τον κομμουνισμό κατέρρευσε και η εποχή Ρέηγκαν-Θάτσερ. Δεν διεσώθη ούτε ο «θατσερισμός με ανθρώπινο πρόσωπο». Με την πτώση των ειδώλων και των ιδεολογικών υποστηρίγμάτων τους, που καθόρισαν το πλαίσιο της ιδεολογικής και πολιτικής αναφοράς την περασμένη δεκαετία, αναζητούνται πλέον στηρίγματα για τη νέα πολιτική. Κι είναι φυσικό το διανοητικό, ιδεολογικό και πολιτικό «παράδειγμα» του Κένυς να ξαναγίνεται επίκαιρο, εφόσον ο μεγάλος Βρετανός οικονομολόγος συνέδεσε το όνομά του με πολιτικές στις οποίες αποδίδεται η μεταπολεμική ανάπτυξη και ευημερία, η πλήρης απασχόληση και η συμβατότητα της κρατικής παρέμβασης για την άριστη απόδοση της ελεύθερης αγοράς.

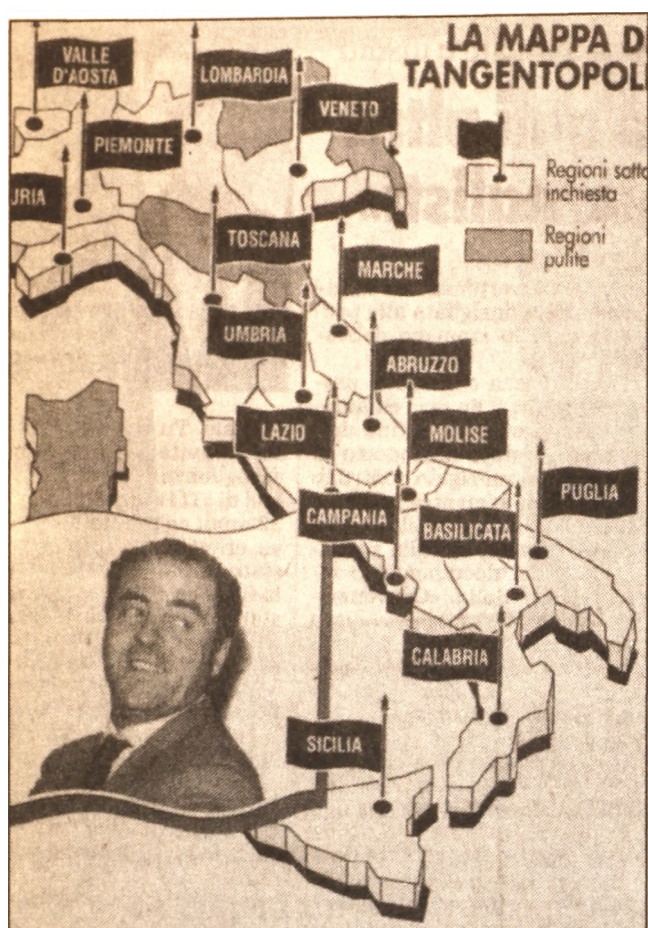
Ο Κένυς βέβαια έγραψε για να αντιμετωπίσει τα πιεστικά οικονομικά προβλήματα του μεσοπολέμου (το διασημότερο έργο του *Η Γενική Θεωρία της Απασχόλησης, του Τόκου και του Χρήματος* δημοσιεύτηκε το 1936). Θα ήταν σφάλμα και τρομερή αυταπάτη αν ένα νέο ευαγγέλιο οικονομικής πολιτικής και ένας νέος δογματισμός αντικαθιστούσε τα πρότυπα του '80.

Πολλά προβλήματα είναι καινούργια και απαιτούν νέους τρόπους σκέψης, προσέγγισης και δράσης για να επιλυθούν, όχι παλαιές συνταγές. Γι' αυτό η διανοητική –κι όχι απλώς πολιτική– πρόκληση είναι τεράστια. Κι είναι αυτή που μακροπρόθεσμα θα διαμορφώσει τις νέες πολιτικές δυνάμεις.

Η νέα εποχή ενδεχομένως να μην έχει τίποτα το συνταρακτικό. Ούτε τα όνειρα του '60 –κι επομένως ούτε διαψεύσεις απογοητεύσεως– ούτε τη σκληρότητα, τις υπερβολές και τον δογματισμό του '80, μολονότι ορισμένες δόσεις του πικρού φαρμάκου ήταν απόλυτα αναγκαίες. Η νέα εποχή θα είναι μάλλον πραγματιστική. Θα είναι ο θρίαμβος της ισορροπίας, της συναίνεσης και του πραγματισμού.

Μπορεί να μην βρίσκεται μακριά η στιγμή της πρόσκρουσης όλων στη νέα αυτή πραγματικότητα, ακόμα και στην Ελλάδα.

Η νέα εποχή θα είναι μάλλον πραγματιστική. Θα είναι ο θρίαμβος της ισορροπίας, της συναίνεσης και του πραγματισμού.

Ο χάρτης δείχνει τις περιοχές που αποκαλύφθηκαν σκάνδαλα πολιτικών. Ο δικαστής του Μιλάνου Antonio di Pietro που διεξάγει τις έρευνες για τα σκάνδαλα στην ένθετη φωτογραφία.

Η Ιταλία, το νεότερο εθνικό κράτος της Δυτικής Ευρώπης (πραγματοποίησε την ενότητά της το 1860), κινδυνεύει να αποσυντεθεί σε τρία ανεξάρτητα κράτη ή, στην καλύτερη περίπτωση, να μετατραπεί σε μία τριμερή συνομοσπονδία, αν τελικά επικρατήσουν οι «Λίγκες» του Βορρά, του Νότου και του Κέντρου που προτείνει ο γεωρυσιαστής Ουμπέρτο Μπότσι, ηγέτης της «Λίγκες» του Βορρά. Ήδη κυκλοφορεί δικό τους νόμισμα, εκδίδουν διαβατήρια της

«Δημοκρατίας του Βορρά» και διορθώνουν τις πινακίδες του οδικού δικτύου σύμφωνα με τη δική τους διάλεκτο. Η ιταλική οικονομία δεν αντιμετωπίζει μονάχα τις δυσκολίες της σημερινής διεθνούς ύφεσης. Δεν είναι μόνο η ανεργία που ξεπερνά το 10% και ο πληθωρισμός το 6%. Υπάρχει και το τεράστιο δημόσιο έλλειμμα, που οφείλεται κυρίως στη φοροδιαφυγή και όχι σε κάποια υπερβολική κοινωνική δαπάνη. Και στον ακατάσχετο δανεισμό του κράτους από τους πολίτες με υπερβολικά υψηλά επιτόκια, που δημιουργεί ένα νοσηρό έδαφος προσόδου. Το 70% των ιταλικών οικογενειών διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία και 7 εκατομμύρια οικογένειες κατέχουν δημόσια ομόλογα. Αυτό σημαίνει ότι μεταξύ 1970 και 1990 πραγματοποιήθηκε μία τεράστια μεταφορά εισοδημάτων, που τροποποίησε την κοινωνική σύνθεση της χώρας. Η αναξιοπιστία και η ανυποληψία των πολιτικών κομμάτων, των οποίων εκατοντάδες εκπρόσωποι σε όλα τα επίπεδα κλείνονται στις φυλακές ενώ καθημερινά έρχονται στο φως φοβερά οικονομικο-πολιτικά σκάνδαλα και η στενή διαπλοκή πολιτικής, μασονίας και Μαφίας για την από κοινού νομή της εξουσίας, με κύρια εργαλεία το λαθρεμπόριο όπλων και ναρκωτικών και τη σκανδαλώδη διαχείριση των δημοσίων έργων και των κοινωνικών υπηρεσιών, αποτελούν γόνιμο έδαφος για τον καταποντισμό της «Ιταλικής Δημοκρατίας» που φαίνεται να έφτασε πια στο τέρμα της.

Η πολιτική σήψη

Και μετά;
Αυτό το μεγάλο, τραγικό ερωτηματικό

Οι «Λίγκες» του Βορρά δυναμίτης διαμελισμού

του Αντόνιο Σολάρο

«Θα πρέπει να δώσουμε πολύ μεγαλύτερη προσοχή σε όσα συμβαίνουν στην Ιταλία καθόσον επανειλημμένα αυτή η χώρα “εφεύρε” για το πολιτικό πλαίσιο: το φασισμό (δέκα χρόνια πριν τον Χίτλερ) και τον αντιφασισμό, την έννοια του “ολοκληρωτισμού”, την κόκκινη και μαύρη τρομοκρατία, τη Μαφία, τον ευρωπαϊσμό. Αύριο τις Λίγκες; Μήπως η Ιταλία είναι η “μεταφορά” του μέλλοντός μας;» (Max Gallo, “Η Ιταλία κατακομματισμένη”, *Le Monde Diplomatique*, Νοέμβριος 1992).

απασχολεί σήμερα τον κάθε σκεπτόμενο Ιταλό.

Οι «Λίγκες», όπως φανέρωσαν οι κοινοβουλευτικές εκλογές της 5ης Απριλίου και οι πρόσφατες δημοτικές εκλογές στη Μπρέσια και τη Μάντοβα της Β. Ιταλίας, είναι πια η πρώτη δύναμη στον βιομηχανικό Βορρά και η δεύτερη στη χώρα. Αν υπάρχει επ' αυτού και η παραμικρή αμφιβολία, θα διαλυθεί ασφαλώς στις επικείμενες εκλογές που θα διεξαχθούν στο Βαρέζε και αλλού στις 13 Δεκεμβρίου.

Μετά την κατάρρευση του Τείχους του Βερολίνου και του κομμουνισμού, η Χριστιανοδημοκρατία, που επί μισόν αιώνα αποτελούσε τον προμαχώνα για την αναχαίτιση του «κομμουνιστικού κινδύνου», απώλεσε τον ιστορικό της ρόλο, με συνέπεια να θεωρείται αναξιόπιστη και επικίνδυνη και από τους ίδιους τους αρχηγούς της Μαφίας. Και σήμερα δεν κατορθώνει, παρά τις απεισμένες και συχνά σπασμωδικές προσπάθειές της, να διατηρήσει τη συνοχή των δυνάμεών της. Ή θα κατορθώσει να επιβιώσει ανανεώνοντας ολόκληρη τη σημερινή ηγεσία της, ή θα εξαφανιστεί, αν δεν επιβάλει την παραμονή της στην εξουσία προσφεύγοντας σε μη δημοκρατικά μέσα. Το ίδιο και το Σοσιαλιστικό Κόμμα, που μαζί με τους Χριστιανοδημοκράτες αποτελούν ακόμα, -αλλοίως πότε;- τη ραχοκοκαλιά των μεταπολεμικών ιταλικών κυβερνήσεων. Τον αρχηγό του, κ. Κράξι, τον αμφισβητούν πλέον και ο πιο στενοί συνεργάτες του, μετά την παταγώδη αποτυχία του να επιβληθεί ως πρωθυπουργός της χώρας στις εκλογές της 5ης Απριλίου. Όστερα από 16 χρόνια αναμφισβήτητης ηγεσίας του, του ζητούν επίμονα να παραιτηθεί και δεν αποκλείεται στο επερχόμενο συνέδριο του κόμματος στις αρχές του '93 να τον θέσουν εκτός μάχης. Εδώ και μερικούς μήνες, μια ομάδα δικαστών με επικεφαλής τον δικαστή του Μιλάνου Ν. Πιέτρο, που έχει αναδειχθεί πλέον σε «εθνικό ίνδαλμα», έχουν βάλει στο στόχαστρό τους τόσο τον ίδιο τον Κράξι και τα μέλη της οικογένειάς του όσο και εκατοντάδες στελέχη του Σοσιαλιστικού Κόμματος, που έφαγαν το καταπέτασμα, όπως λέμε, εσπράττοντας ποσοστά από τον επιχειρηματικό κόσμο όλης της χώρας, για κάθε άδεια, δημοπράτηση που τους παραχωρούσαν, είτε Υπουργοί ήταν είτε τοπικοί άρχοντες, άλλοι υπάλληλοι υπουργείων και δημόσιων οργανισμών. Ένα μέρος από τα δισεκατομμύρια αυτά πήγαιναν στα ταμεία του κόμματος, τα υπόλοιπα στην τσέπη τους. Μερικοί υποστηρίζουν πως απώτερος σκοπός αυτής της πρωτοφανούς δικαστικής επίθεσης είναι

η πολιτική εξόντωση του κ. Κράξι και του κόμματός του. Από τη στενοχώρια και τη ντροπή του, ο ταμίας του Σοσιαλιστικού κόμματος και βουλευτής, Βιντσέντσο Μπάλιζαμο, πέθανε τις προάλλες από έμφραγμα. Άλλοι τρεις σοσιαλιστές, που κατηγορήθηκαν για παρόμοια σκάνδαλα, προτίμησαν την αυτοκτονία από τον εξευτελισμό.

Παρακμή Παραδοσιακών Κομμάτων

Ανάμεσα στους εκατοντάδες των συλλη-
ρθέντων και των κατηγορουμένων είναι και
κάρα πολλοί χριστιανοδημοκράτες και κομ-
μουνιστές, αλλά και εκπρόσωποι των άλλων
κομμάτων. Η εμπλοκή του πρώην ΚΚ στα
σκάνδαλα έχει προκαλέσει τέτοιο σάλο στις
ραμμές του Δημοκρατικού Κόμματος της
Λιστεράς, που το διαδέχτηκε, ώστε να θεω-
ηθεί αναγκαία η σύγκληση Εθνικής
συνέλευσης του Κόμματος για τα μέσα του
ροσεχούς Φεβρουαρίου για να βρεθεί ο
ρόπος να σωθεί το νέο κόμμα, έστω και με
μικρή αντικατάσταση της σημερινής ηγε-
ίας του.

Η πρωτοφανής σε έκταση κλίμακα της
αφθοράς του πολιτικού κόσμου είχε λοι-
πών γενικευθεί και θεσμοθετηθεί. Αλλά
ως, ύστερα από τόσα χρόνια, κι ενώ η πρα-
κτική αυτή ήταν σ' όλους γνωστή, έστω και
όχι στις πραγματικές της διαστάσεις,
αφενικά τώρα κινήθηκε η δικαιοσύνη;
αριστεμένοι βλέπουν σ' αυτό σκοτεινά σχέ-
α. Από τον αρχηγό του κράτους, τον
ρόεδρο Σκάλφαρο, ως τον Μπότσι και τον
ιο τον Κράξι, διατυπώθηκαν ανησυχίες
α τυχόν κίνδυνο πραξικοπήματος. Από
μιν;

Τα παραδοσιακά κόμματα, που βρίσκο-
αι εδώ και μισό σχεδόν αιώνα είτε στην
ντρική είτε στην τοπική εξουσία, δεν φαί-
νται διατεθειμένα να την εγκαταλείψουν,
λονότι μειώνεται ραγδαία η υποστήριξη
ος αυτά της κοινής γνώμης κι η μεταστρο-
ής προς τις «Λίγκες», το μυστηριώδες
τό φαινόμενο.

Η Δύναμη των Μικρομεσαίων

Ποια είναι η κοινωνική βάση τους; Τα μι-
ομεσαία στρώματα του ιταλικού βιομηχα-
ού Βορρά, όπου στη τελευταία εικοσαε-
εκδηλώθηκε ένα φαινόμενο που είχε κι-
σει μεγάλο ενδιαφέρον και στην Ελλάδα.
όκειται για την εξάπλωση των μικρομε-
ών βιομηχανικών και εμπορικών επιχει-
σεων, που την ενθάρρυναν οι ίδιες οι με-

Η Λίγκα της Λομβαρδίας του γεροσιαστή Ουμπέρτο Μπότσι εκφράζει την απειλή διαμελισμού της Ιταλίας. Ζητείται επείγουσα μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος.

γάλες βιομηχανίες για να μειώσουν, μέσα
από την αποκέντρωση της παραγωγής, το
υψηλό κόστος της εργασίας. Γύρω από τις
μυριάδες των επιχειρήσεων αυτών, που πολ-
λές τους έχουν οικογενειακό χαρακτήρα,
συγκεντρώθηκαν μερικά εκατομμύρια εργα-
ζόμενων, που έχασαν τα χαρακτηριστικά
γνωρίσματα της παλιάς βιομηχανικής εργα-
τικής τάξης. Έγιναν «μεσαία στρώματα», με
καινούργια νοοτροπία. Έχασαν έδαφος τα

συνδικάτα αλ-
λά ακόμη και
οι παραδοσια-
κές πολιτικές
οργανώσεις της
Αριστεράς.
Στις εκλογές

της 5ης Απριλίου πολλοί κομμουνιστές ψή-
φισαν τις «Λίγκες». (Στις εκλογές αυτές η
Λίγκα της Λομβαρδίας κέρδισε 50 έδρες
στη Βουλή και 25 στη Γερουσία.)

Στις σημερινές συνθήκες της γενικευμέ-
νης οικονομικής ύφεσης στην Ευρώπη, και
ενώ η Ιταλία κινδυνεύει να απωλέσει τη βιο-
μηχανική της δομή, χωρίς να έχει ακόμα κα-
τορθώσει να την αντικαταστήσει με κάτι άλ-
λο, τα στρώματα αυτά πλήττονται βαρύντατα.
Δεν πρέπει, συνεπώς, να εντυπωσιάζει η ευ-
κολία με την οποία δέχονται τα αποσχιστικά
συνθήματα του Μπότσι.

Όταν οι «Λίγκες» διακηρύσσουν ότι η
«Ρώμη» (δηλαδή η κεντρική εξουσία) είναι
«κλεφταρού» ότι το μεγαλύτερο μέρος των
φόρων, με το πρόσχημα της ενίσχυσης του

καθυστερημένου «Νότου» καταλήγει στις
τσέπες της Μαφίας, όπου οι βουλευτές των
κυβερνητικών κομμάτων εξαγοράζουν με 5
εκατομμύρια δραχμές την κάθε ψήφο που
τους εξασφαλίζει η Μαφία στη Νάπολη ότι
τεράστια χρηματικά ποσά περνούν κατευ-
θείαν από τα δημόσια ταμεία στο οργανωμέ-
νο έγκλημα ότι οι φόροι θα πρέπει να παρα-
μένουν και να δαπανώνται εκεί όπου δημι-
ουργούνται ότι η αναποτελεσματική δημό-

σια διοίκηση
βρίσκεται στα
χέρια των
Νότιων ότι οι
Νότιοι που με-
ταναστεύουν
στο Βορρά

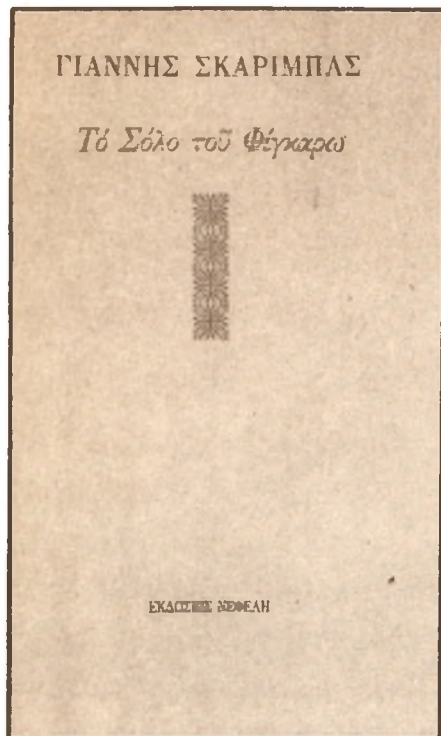
**«Η απόσχιση του βιομηχανικού Βορρά θα
μπορούσε να προκαλέσει αντιδράσεις και
εξελίξεις τύπου Γιουγκοσλαβίας.»**

αφαιρούν εργασία από τους ντόπιους, το
ίδιο και οι μετανάστες από τον Τρίτο Κόσμο
– όλες αυτές οι κοινοτοπίες, που περιέχουν
φυσικά μεγάλη δόση αλήθειας (γιατί ο κό-
σμος τα πληροφορείται όλα αυτά από τα κα-
θημερινά δημοσιεύματα του Τύπου κι από
την τηλεόραση), αποτελούν μεν φτηνή συν-
θηματολογία καφενείου, που «πιάνει» όμως
στα μικρομεσαία στρώματα και τελικά
αφαιρεί ψήφους από τα παραδοσιακά κόμ-
ματα. Την ευθύνη για τη δραματική κατά-
σταση, στην οποία οδήγησε τη χώρα η πολι-
τική της τάξη, δεν την φέρνει βεβαίως η
«Λίγκα». Αλλά οι κίνδυνοι αποσταθεροποί-
ησης της σημερινής Ιταλίας είναι μεγάλοι
και πραγματικοί.

Έτσι η «Λίγκα» του Μπότσι έχει γίνει ο

ΑΠΑΝΤΑ ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

Το Σόλο του Φίγκαρω

Το Σόλο του Φίγκαρω είναι, ενδεχομένως, το πιο πρωτοποριακό και τολμηρό μυθιστόρημα της Γενιάς του Τριάντα, το σημαντικότερο δε πεζογραφικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα.

Με κυρίαρχο όπλο τη σάτιρα ο συγγραφέας παρωδεί τον υπερρεαλισμό και παράλληλα στρέφεται εναντίον του παραδοσιακού μυθιστορήματος, φτάνοντας σε μια ακραία γραφή με τη σύνθετη αφηγηματική του τεχνική και τον αναρχικό του λόγο, με τη στρυφή του σύνταξη και την κατακερματισμένη του στίξη ανατρέπεται κάθε κανόνα αποδεικνύοντας την ανεπάρκεια της γλώσσας να εκφράσει την πραγματικότητα.

Επιμέλεια: Κατερίνα Κωστίου

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα
Τηλ. 3607744 - 3639962

κύριος εχθρός του Κράξι και της Χριστιανοδημοκρατίας. Αλλά και των άλλων κομμάτων. Από τα οποία, πάντως, μερικά ερωτοτροπούν με τον Μπόσσι, εκμεταλλευόμενα την επιρροή του για να εξασθενίσουν τα δύο μεγαλύτερα κυβερνητικά κόμματα και να ωφεληθούν τα ίδια από τον διαβρωτικό του ρόλο.

Λυδία Λίθος ο Εκλογικός Νόμος

Εδώ και μερικές εβδομάδες στην ιταλική Βουλή συζητείται η μεταρρύθμιση του εκλογικού συστήματος. Ο πολιτικός κόσμος έχει διασπαστεί: η άκρα δεξιά και η άκρα αριστερά δεν θέλουν καμιά αλλαγή του σημερινού συστήματος της αμιγούς αναλογικής. Η κυβερνητική πλειοψηφία θέλει την ενισχυμένη αναλογική που θα επιβραβεύσει τα κόμματα που συγκεντρώνουν μεγαλύτερο αριθμό ψήφων. Οι αντίπαλοί τους, που τάσσονται, με μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, υπέρ του πλειοψηφικού, είναι το Δημοκρατικό Κόμμα της Αριστεράς (πρώην ΚΚ), οι Οικολόγοι, το Ρεπουμπλικανικό κόμμα, οι Ριζοσπαστικοί του Πανέλα και η «Λίγκα» φυσικά. Γιατί με το μονοεδρικό, κατά το αγγλικό σύστημα, η «Λίγκα» θέλει να υποχρεώσει τα σημερινά κόμματα να απαλλαγούν από τις παλιές ηγεσίες τους, να αναμορφωθούν ή να διαλυθούν. Οι οπαδοί του πλειοψηφικού, πάντως, θέλουν να περάσει η Ιταλία σ' ένα σύστημα όπου ο λαός θα εκλέγει τον πρωθυπουργό, ίσως και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και τους δημάρχους, και θα υποχρεώνει τα κόμματα να συσπειρώνονται, πλειοψηφίες και μειοψηφίες, στη βάση ενός κοινού προγράμματος. Αυτό θα εξασφαλίζει και την εναλλαγή στην κυβέρνηση δύο συνασπισμών ή και δύο κομμάτων.

Το κρίσιμο πρόβλημα είναι ότι αυτή η αντιπαράθεση ως προς το εκλογικό σύστημα δεν συγκεντρώνει από τη μια τους «προοδευτικούς» κι από την άλλη τους «συντηρητικούς». Πρόκειται αντίθετα για ένα πολύ συγκεχυμένο πολιτικό καλειδοσκόπιο, που καθιστά εξαιρετικά δύσκολη κάθε συνεννόηση.

Ο Μπόσσι λέει (σε συνέντευξή του στην *Stampa*): «Εμείς είμαστε ισχυροί σε ορισμένες περιοχές και το μονοεδρικό σου επιτρέπει να κυβερνάς ακριβώς εκεί που είσαι ισχυρότερος».

Ο Κράξι του απαντά: «Το σχέδιο του Μπόσσι είναι εξαιρετικά επικίνδυνο και σαν τέτοιο επιβάλλεται να αντιμετωπισθεί. Ο Μπόσσι ανακηρύχθηκε αρχηγός μιας επαναστατικής δύναμης, ειδοποιώντας ότι θέλει να κατακτήσει την εξουσία μέσα από την κάλπη... Το σχέδιο του αποτελεί το πρώ-

Ο 54χρονος πρωθυπουργός της Ιταλίας σοσιαλιστής Τζουλιάνο Αμάτο. *Dottore Sottile* τον αποκαλούν γι' αυτούς «εκλεπτυσμένους» πολιτικούς του χειρισμού

το βήμα προς μια ομοσπονδιακή ένωση χωρών και, ουσιαστικά, προς τη διάλυση της ιστορικής εθνικής μας ενότητας». Εναντί της «Λίγκας» έχει ταχθεί και η Καθολική Εκκλησία, επικαλούμενη τον επαπειλούμενο διαμελισμό της Ιταλίας.

Ο Διαμελισμός Ante Portas

Αλλά και τα άλλα κόμματα, όπως το ΔΚ μολονότι τάσσονται υπέρ του πλειοψηφικού και στην πάλη τους κατά των άλλων κομμάτων δεν διστάζουν να προβαίνουν «ανοίγματα» προς τον Μπόσσι, εφόσον όπως λέει ο γραμματέας του ΔΚΑ, Οκέθα παραιτείτο από τα αποσχιστικά του σχέδια, φοβούνται ότι αν περάσει το σχέδιο του Μπόσσι για μονοεδρικό σύστημα, κατά το αγγλικό πρότυπο, όπου σε κάθε εκλογική περιφέρεια κερδίζει την έδρα εκείνος που συγκεντρώνει τις περισσότερες ψήφους, η εθνική ενότητα της Ιταλίας θα διέτρεπε πραγματικό κίνδυνο. Γιατί ασφαλώς η Βόρεια Ιταλία όλα τα προγνωστικά δίνουν στον Μπόσσι τέτοια απόλυτη πλειοψηφία ώστε η απόσχιση του βιομηχανικού Βορρά από την υπόλοιπη Ιταλία θα καθίστατο εξαιρετικά εύκολη. Και κατά συνέπεια θα μπορούσε να προκαλέσει τέτοιες αντιδράσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν και σε εξέλιξες σαν και κείνες της προηγούμενης Γιουγκοσλαβίας. Πολύ περισσότερο που τη «Λίγκα» ο πειρασμός να περάσει ο ιταλικός Βορράς από το σημερινό «Το Κόσμο» της υπόλοιπης Ιταλίας στο χώρο γερμανικού μάρκου είναι κάτι παραπάνω από «ελκυστικός».

Οι σοσιαλδημοκράτες μεταξύ προσφύγων και εξουσίας...

Του Πέτρου Στάγκου

«Αναλογιστείτε τη δύναμή σας και ότι κάθε εποχή
χρειάζεται τις δικές της απαντήσεις!»

Βίλι Μπραντ

«Χάιλ Χίτλερ», ήταν η επωδός της τηλεφωνικής κατάθεσης ταυτότητας των δραστών του τελευταίου εμπρησμού, στην κωμόπολη του Μελν... Η ρατσιστική βία που κλιμακώνεται εδώ και περισσότερο από έναν χρόνο στη Γερμανία, πήρε νέες διαστάσεις με τις τρεις Τουρκάλες –μάνα, ανιψιά και δεκάχρονη κόρη– που κήκαν ζωντανές. Το «γερμανικό φθινόπωρο», ως πολιτικός προσδιορισμός της «εποχής», όπου οι ξένοι πρόσφυγες, «αξιilάντεν» και «γκασταρμπάιτερ» – δεν τρέμουν από το κρύο, αλλά από φόβο... Και το «τσιτάτο» του τεθνεώντος πατριάρχη της «λάιτ μωτίφ» στο έκτακτο συνέδριο του SPD, απαιτούσε –ως προς το σκέλος των «απαντήσεων»– επιτακτικά διευκρινίσεις...

«η εποχή αυτή χρειάζεται τις δικές της απαντήσεις» στο κύμα των ρατσιστικών εκδηλώσεων και στη «σπουδή» ορισμένων να αναλάβει η Γερμανία άμεσα, αφήνοντας «στην μπάντα» την ιστορική μνήμη και εμπειρία, τον διεθνοπολιτικό ρόλο που τυπικά της αναλογεί, τώρα πλέον και στο στρατιωτικό πεδίο...

Μύθος υπό κατάρρευση...

Πριν όμως από το συνέδριο των Σοσιαλδημοκρατών και τις ερμηνείες του περί ου ο λόγος «τσιτάτου», υπάρχει το... πρόβλημα ή μάλλον, ακριβέστερα, ο κατάλογος των προβλημάτων – με «προκαταβολή» καταρχήν μία κεντρική εκτίμηση: Τρία χρόνια ύστερα από το «έτος μηδέν» της γερμανικής ενοποίησης, ο μύθος του οικονομικού μεγαθρύου, που ακούει στο όνομα Γερμανία, απειλείται με κατάρρευση...

• Το κράτος είναι υπερχρεωμένο, με 2,5 τρισεκατομμύρια (!) μάρκα συνολικό δημόσιο χρέος.

• Η οικονομική «ανοικοδόμηση» της

πρώην Ανατολικής Γερμανίας κατέληξε στην ολοσχερή σχεδόν αποβιομηχάνιση, τη διάλυση ολόκληρων κλάδων παραγωγής και σε ποσοστά ανεργίας που, ανεξάρτητα από τις συγκαλυπτικές στατιστικές, κυμαίνονται, στην πραγματικότητα, μεταξύ 20 και 40%...

• Η χρηματοδότηση των σχετικών προγραμμάτων από τον κρατικό προϋπολογισμό –πέραν του δανεισμού– διά της αύξησης της έμμεσης και άμεσης φορολογίας και δια της περικοπής των κοινωνικών δαπανών έχει οδηγήσει σε ασφυξία τα ασθενέστερα οικονομικά κοινωνικά στρώματα στη Δυτική Γερμανία, που πλήττονται επιπρόσθετα από το κύμα των ανατιμήσεων στα είδη πρώτης ανάγκης, από την κρίση στέγης και από τη δραστική μείωση των θέσεων εργασίας...

• Το φάσμα της οικονομικής ύφεσης βρίσκεται προ των θυρών – η πρόσφατη γνωμάτευση των «πέντε σοφών», με το υπόμνημα που παρέδωσαν στον Καγκελάριο Χέλμουτ Κολ, προβλέπει για το 1993 «μηδενική ανάπτυξη»...

Με άλλα λόγια, η Γερμανία –για τα γερμανικά κριτήρια– έχει πάψει, «μέχρι νεωτέρας», να είναι αυτό που ήταν οικονο-

Ενα ήταν το σύνθημα στο έκτακτο συνέδριο των Σοσιαλδημοκρατών, που πραγματοποιήθηκε στις 16 και 17 Νοεμβρίου, στην «Μπετόβεν-Χάλλε» της Βόννης, η ερμηνεία του όμως ήταν διττή:

• Για την πολιτική ηγεσία γύρω από τον Ινγκέρν Ένγκχολμ και για την πλειοψηφία των «ρεαλιστών» της Κοινοβουλευτικής ομάδας, σήμαινε την αναγκαιότητα της νομοποίησης της λεγόμενης «στροφής του έτερσμπεργκ» – τη συναίνεση δηλαδή των σοσιαλδημοκρατών για την επί το αυστηρότερο τροποποίηση του Συντάγματος, ανατορικά με την παροχή ασύλου σε ξένους πρόσφυγες που έχουν κατακλύσει τη Γερμανία, αλλά και για τη δυνατότητα συμμετοχής των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων ειρηνευτικές στρατιωτικές επιχειρήσεις...

• Για την αριστερή πτέρυγα του κόμματος, αντίθετα, ερμηνευόταν αντίστροφα – σήμαινε δηλαδή την αναγκαιότητα να αντιταθεί το κόμμα στην πολλαπλή πίεση (κυβερνητικού συνασπισμού, εκλογικού σώματος και πολιτικού κλίματος) ακριβώς επειδή

Σκίτσο του Ν. Κολοκάση

μικά και κοινωνικά και οι διαφαινόμενες προοπτικές δεν αφήνουν, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, περιθώρια αισιοδοξίας...

Πρόσφυγες και «αζιλάντεν»...

Μέσα σε αυτό το οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο, η πλημμυρίδα των οικονομικών λεγομένων προσφύγων που έχει κατακλύσει τη Γερμανία, από τις χώρες του καταρρεύσαντος στο μεταξύ «υπαρκτού σοσιαλισμού», άλλαξε τη «γεωγραφία» της παρουσίας και του ρόλου των ξένων στη γερμανική οικονομία και στην κοινωνία και έθεσε εκ των πραγμάτων το πρόβλημα του τι δέον γενέσθαι.

Οι «υποκειμενικές» διαστάσεις του προβλήματος, αφορούν το γεγονός ότι οι οικονομικοί πρόσφυγες, κάνοντας χρήση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος να ζητήσουν πολιτικό άσυλο στη Γερμανία και των μακροχρόνιων διαδικασιών -4 με 5 χρόνια είναι ο μέσος όρος για την έκδοση τελεσίδικης δικαστικής απόφασης για απέλαση-, εξασφαλίζουν κατ' αρχήν de facto την παραμονή τους για αυτό το χρονικό διάστη-

μα, ως «αζιλάντεν», και επιχειρούν στη συνέχεια να την μονιμοποιήσουν...

Οι αντικειμενικές διαστάσεις του προβλήματος είναι, κατ' αρχήν, οικονομικού χαρακτήρα: το κράτος υποχρεούται για τους αιτούντες πολιτικό άσυλο στην εξασφάλιση στέγης και καταβάλλει πέραν αυτού, κατά κεφαλήν περίπου 550 μάρκα το μήνα - ποσό που, συγκριτικά με τις χώρες προέλευσης, αποτελεί «ονειρικό» μισθό και που, για τα γερμανικά μεγέθη, ξεπερνάει, αν μη τι άλλο, το βοήθημα απορίας για τους Γερμανούς του δυστυχούντος περιθωρίου... Η πρόβλεψη του συνολικού κόστους για το 1992: 6,5 δισεκατομμύρια μάρκα!

Οι αριθμοί και οι ρυθμοί προσέλευσης των οικονομικών προσφύγων που ζητούν άσυλο στη Γερμανία συγκεκριμενοποιούν την έκταση του προβλήματος: το 1989 ήταν 120.000, το 1990 ήταν 195.000, το 1991 ξεπέρασαν τις 255.000 και, σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία, το 1992 θα ξεπεράσουν κατά πολύ τις 450.000... «Κερασάκι στην τούρτα», το γεγονός ότι εκκρεμούν -και δεν εξετάζονται, λόγω ανεπάρκειας προσωπικού και υποδομής- πάνω από 300.000 αιτή-

σεις παροχής ασύλου, «παρελθόντων ετών»...

Για το 1992 όμως ο αριθμός των ξένων που θα έχει φθάσει στη Γερμανία είναι πολύ μεγαλύτερος. Στους 450.000 «νομίμως» υποβάλλοντες αίτηση παροχής ασύλου, προστίθενται:

- 100.000 τουλάχιστον πρόσφυγες από τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία, που έχουν εξαιρεθεί από τις σχετικές διαδικασίες.

- 200.000 περίπου «επαναπατριζόμενοι» από την πρώην Σοβιετική Ένωση, τη Ρουμανία, την Τσεχοσλοβακία και την Πολωνία, γερμανικής καταγωγής θεωρητικά, που κατά κανόνα όμως δεν μιλούν γερμανικά και είναι στη Γερμανία περισσότερο ξένοι απ' όσους... ξένους.

- 100.000 μέλη οικογενειών των παραπάνω κατηγοριών.

- 100.000 έως 200.000 πρόσφυγες-μετανάστες, που έχουν «περάσει» παράνομα στη Γερμανία, χωρίς να έχουν υποβάλει αιτήσεις ή να εργάζονται πουθενά...

Πιασμένοι στο δόκανο...

Από τη μία πλευρά, οι οικονομικοί πρόσφυγες είναι πιασμένοι στο δόκανο της συνταγματικής προσφοράς να κάνουν χρήση του δικαιώματος αίτησης παροχής ασύλου αν θέλουν να γλιτώσουν από όσα τους περιέγερσαν στη φυγή και να μείνουν στη Γερμανία...

Από την άλλη πλευρά, ο συνδυασμός κλυδωνισμού, που επέφερε η γερμανική ενοποίηση στις οικονομικές δομές και στο κοινωνικό ιστό της χώρας, με την κλιμακωμένη προσέλευση ξένων προσφύγων στη Γερμανία και την αδυναμία «ενσωμάτωσης» τους από τους μηχανισμούς του κράτους οδήγησε, αυτόματα σχεδόν, στην αναγόρευση των προσφύγων σε «αποδιοπομπαίο τράγο» - με πρώτο διδάξαντα τον υπουργό Άμυνας, Φόλκερ Ρύε, που, με προηγούμενη ιδιότητά του, ως Γενικός Γραμματέας των Χριστιανοδημοκρατών, είχε χαράξει τη γραμμή, για τις μετά το 1990 τοπικές εκλογικές αναμετρήσεις: να γίνει το θέμα των προσφύγων και της κατάργησης του Άρθρου 16 του Συντάγματος θέμα στην αντιπαράθεση με τους Σοσιαλδημοκρατικούς κράτες...

Η έννοια «αζιλάντεν» έγινε ύβρις, η ξιφολόφος φόβια έγινε μισοξενία και ο ρατσισμός πήρε και πάλι πόδι στη Γερμανία, με κλυδωνιζόμενες πλέον τις εκδηλώσεις βίας

ντίον των ξένων, εμπρησμούς καταλυμάτων, ξυλοδαρμούς, βιασμούς, δολοφονίες και με την επανεμφάνιση στο προσκήνιο νεοναζιστικών ομάδων και οργανώσεων...

Η παγίδευση, πλήρης:

Όσο η «ρύθμιση» του προβλήματος των ξένων προσφύγων περνάει στη Γερμανία μέσω των διαδικασιών αίτησης παροχής πολιτικού ασύλου, υπονομεύεται το ίδιο το πολιτικό άσυλο και το κράτος γίνεται για τους πολίτες του «κάτω διαζώματος» –αυτούς δηλαδή που πλήττονται από την ανεργία, την ακρίβεια και την περικοπή των κοινωνικών δαπανών– όχι απλώς άστοργο, αλλά και αναξιόπιστο, άδικο και εχθρικό...

Και οι πολίτες αυτοί, ανεξάρτητα από το τί ψήφισαν κατά παράδοση, «διαμαρτύρονται» και «εκδικούνται» με τη στροφή προς την άκρα Δεξιά... Σημειωτέον: Πάνω από το 40% των νεοεισερχόμενων στο δυναμικό εκλογικό δυναμικό των ακροδεξιών «Ρεπουμπλικάνων», προέρχεται από ψηφοφόρους των Σοσιαλδημοκρατών!

Και όσο επιχειρείται η θέσπιση μέτρων περιορισμού της καταχρηστικής επίκλησης των διαδικασιών παροχής πολιτικού ασύλου από τους οικονομικούς πρόσφυγες, τόσο «δικαιώνονται» ή, έστω, «δικαιολογούνται» εκ των υστέρων τα ρατσιστικά πεπραγμένα της Χογιερσβέρντα και του Ρόστοκ και, τώρα και του Μέλν...

Η «επιχείρηση Πέτερσμπεργκ»...

Σε αυτόν τον φαύλο κύκλο βρέθηκαν και οι Σοσιαλδημοκράτες, από όπου και επιχειρήσαν να βγουν με τη «στροφή του Πέτερσμπεργκ», τον περασμένο Απρίλιο, όταν ο Μπγιέρν Ένγκχολμ εγκατάλειψε το «κοχυρό» του Άρθρου 16, στη βάση μιας προφανούς πολιτικής και εκλογικής λογικής:

- Η εμμονή στο απαραβίαστο της συνταγματικής κατοχύρωσης του πολιτικού ασύλου, ως έχει στο Άρθρο 16, δεν κατοχύρωνε πλέον το πολιτικό άσυλο, αλλά τη δυνατότητα της καταχρηστικής του επίκλησης, ακυρώνοντας παράλληλα την πολιτική αντιμετώπιση του προβλήματος των προσφύγων, άρα και την εικόνα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος ως κόμματος εξουσίας.

- Με την αποδοχή της δυνατότητας τροποποίησης του Άρθρου 16 –παρά την επίκληση ότι ο περιορισμός της προσέλευσης των οικονομικών προσφύγων μπορεί να επιτευχθεί κατά κύριο λόγο με νομοθετικές ρυθμίσεις κάτω από το επίπεδο του Συ-

ντάγματος– επέστρεφε το «μπαλάκι» της μομφής για αναποτελεσματικότητα και ανεπάρκεια στο στρατόπεδο του κυβερνητικού συνασπισμού.

Η «επιχείρηση Πέτερσμπεργκ» πραγματοποιήθηκε έτσι, με τα μάτια στραμμένα στις επόμενες εκλογές και με διπλή στόχευση: την αποστέρηση του αντιπάλου από ένα βασικό προπαγανδιστικό επιχείρημα («οι Σοσιαλδημοκράτες, με την άρνησή τους για την αλλαγή του Συντάγματος, φταίνε για την κακοδαιμονία με τους “αξιλάντεν”»), αλλά και την προσέγγιση με τους Χριστιανοδημοκράτες, «καλού-κακού», για το ενδεχόμενο μιας συγκυβέρνησης, αν επιβληθεί ως αναγκαιότητα από την επιδείνωση της οικονομικής και πολιτικής κρίσης.

Εκεί που σκόνταψε ο Ένγκχολμ, προσωρινά τουλάχιστον, ήταν στην αντίσταση των μεσαίων οργάνων του κόμματος, της παραδοσιακής αλλά και της νεότερης σε κομματική ηλικία αριστερής πτέρυγας του κόμματος, που –για να επανέλθουμε στο «τσιτάτο» του Βίλι Μπραντ– δεν έμεινε ικανοποιημένη από τις «απαντήσεις» της ηγεσίας του κόμματος στα ερωτηματικά της «εποχής»...

Η ημιτελής συμφωνία...

Τελικά οι διαφορετικές ερμηνείες, στην «Μπετόβεν-Χάλλε», του «τσιτάτου» είχαν δευτερεύουσα έως μηδαμινή σημασία, γιατί «η προαναγγελία θυέλης» περί επικείμενης αναμέτρησης περύγων και προσώπων στο έκτακτο συνέδριο των Σοσιαλδημοκρατών είχε ακυρωθεί ήδη πολύ πριν από την έναρξη των εργασιών του συνεδρίου, με έναν συμβιβασμό που επέτρεψε μεν στον πρόεδρο του κόμματος Μπγιέρν Ένγκχολμ να μην χάσει το «πρόσωπό» του, αλλά που αποδυνάμωσε σε τέτοιον βαθμό τη «νέα γραμμή» του Πέτερσμπεργκ ώστε το υπό έγκριση πλέον ψήφισμα του συνεδρίου για τη σχετική τροποποίηση του Συντάγματος, να ισοδυναμεί σχεδόν –τυπικά τουλάχιστον και σύμφωνα με το «γράμμα» της σχετικής απόφασης– με «μία από τα ίδια»...

Οι Σοσιαλδημοκράτες επισημοποίησαν μία... «ημιτελή συμφωνία» μεταξύ τους και «τα βρήκαν» με τη φόρμουλα της «εμμονής στις κεκτημένες αρχές» και στο ταυτόχρονο νομοθετικό «άνοιγμα» προς τη λεγόμενη «ευρωπαϊκή εναρμόνιση»:

- Το Άρθρο 16 (παρ. 2/εδ. 2) –που ορίζει ότι «οι πολιτικά διωκόμενοι έχουν δικαίωμα ασύλου»– δεν είναι προς διαπραγμάτευση...

Η συμπλήρωση όμως δια νόμου, που επιδέχεται πλέον το περί ου ο λόγος Άρθρο, μπορεί να περιέχει την «εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό δίκαιο», ότι δηλαδή, με βάση τη Συνθήκη της Γενεύης για τους πρόσφυγες, οι απορριπτικές αποφάσεις άλλων χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επί αιτήσεων παροχής ασύλου θα έχουν ισχύ και στη Γερμανία.

- Παράλληλα το Άρθρο 19 (παρ. 4/εδ. 1) –που διασφαλίζει στον καθένα τη δυνατότητα της προσφυγής στη Δικαιοσύνη, αν θεωρεί ότι η κρατική εξουσία παραβιάζει τα δικαιώματά του– παραμένει επίσης «αδιαπραγμάτευτο».

Στην απόρριψη όμως των «συνοπτικών διαδικασιών απέλασης ανεπιθύμητων» στα σύνορα ή τα αεροδρόμια (με καταλόγους κρατών όπου κατά τεκμήριο δεν ασκούνται πολιτικές διώξεις, όπως ζητούν οι Χριστιανοκοινωνιστές της Βαυαρίας και η δεξιά πτέρυγα των Χριστιανοδημοκρατών) παρέχεται ως αντιστάθμισμα ένα ολόκληρο «πακέτο» νομοθετικών προτάσεων και συγκεκριμένων υποδείξεων για την επίσπευση των διαδικασιών στη λήψη των αποφάσεων επί των κινήσεων παροχής ασύλου, με στόχο την ανάσχεση της πλημμυρίδας, των προσφύγων και με «κλειδί» το αίτημα της θέσπισης ειδικής νομοθεσίας, που να ρυθμίζει τους ρυθμούς της μετανάστευσης στη Γερμανία...

Το τι μέλλει τελικά γενέσθαι παραμένει ακόμα άδηλο –οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν, και στη σοσιαλδημοκρατική «ημιτελή συμφωνία» της «Μπετόβεν-Χάλλε» αναμένεται να προστεθεί μία... «ημιτελής πιρουέτα» του κυβερνητικού συνασπισμού, δεδομένου ότι το συγκυβερνόν κόμμα των Χριστιανοκοινωνιστών της Βαυαρίας επιθυμεί την πλήρη κατάργηση του Άρθρου 16, μία μεγάλη μερίδα των Χριστιανοδημοκρατών επιδιώκει τη συρρίκνυσή του στην αναφορά της Συνθήκης της Γενεύης για τους πρόσφυγες και επιμένει στο κριτήριο των χωρών προέλευσης, καθώς και στην κατάργηση του Άρθρου 19 για τη δυνατότητα δικαστικής προσφυγής, ενώ το επίσης συγκυβερνόν κόμμα των Φιλελεύθερων παίρνει μία ενδιάμεση θέση, συγκλίνοντας περισσότερο με τους Σοσιαλδημοκράτες...

Στη Γερμανία, εν κατακλείδι, αυτήν την «εποχή» αναζητούνται «απαντήσεις» –πέρα και ανεξάρτητα από τους... «αλλοδαπούς»– για τους «ημεδαπούς» συσχετισμούς δυνάμεων... □

ΕΝΩ Η ΔΥΣΗ ΣΙΩΠΑ...

• Η Τουρκία εξοντώνει τους Κούρδους

Η Τουρκία, η Συρία και το Ιράν σε αγαστή συνεργασία αρνούνται για μια ακόμη φορά το δικαίωμα στον βασανισμένο λαό των Κούρδων να έχουν τη δική τους ανεξάρτητη πατρίδα. Παρά τις διαφορές και τις διαμάχες τους τα τρία κράτη συμπίπτουν στη βασική αυτή επιδίωξη, να εμποδίσουν με κάθε τρόπο τα 20 εκ. Κούρδων που ζουν στα εδάφη τους (12 εκ. στην Τουρκία, 4 εκ. στο Ιράκ, 3 εκ. στο Ιράν και 1 εκ. στη Συρία) να δημιουργήσουν Κουρδικό κράτος ή έστω αυτόνομη κουρδική περιοχή. Οι Υπουργοί Εξωτερικών των τριών χωρών που συνήλθαν στην Άγκυρα στις 15 Νοεμβρίου συμφώνησαν να εμποδίσουν την εξέλιξη σε ανεξάρτητο κράτος του ομόσπονδου κουρδικού κράτους που ανακήρυξαν οι Κούρδοι του Ιράκ στα βόρεια της χώρας στις 4 Οκτωβρίου. Μια συνήθης αντι-κουρδική συμμαχία με θύμα τον κουρδικό λαό.

Ο ιστός του κουρδικού ζητήματος εξακολουθεί να παραμένει πολύπλοκος. Μόνο τα θύματα αυξάνουν. Η Τουρκία άρχισε μια μεγάλη στρατιωτική επιχείρηση στις αρχές Οκτωβρίου για να «εκκαθαρίσει» το έδαφος των συνόρων με το Ιράκ απ' τους ενοχλητικούς αντάρτες του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (PKK) το οποίο από την ίδρυσή του, το 1984, διεξάγει ένοπλο αγώνα εναντίον των Τούρκων για ένα ανεξάρτητο ενιαίο Κουρδιστάν με ριζοσπαστικό κοινωνικό καθεστώς. Η απήχηση του ένοπλου αγώνα από τους 7-10.000 μαχητές του αυξανόταν στα λαϊκά στρώματα των Κούρδων της Τουρκίας. Ο τουρκικός στρατός εισέδυσε στο έδαφος του Ιράκ καταλαμβάνοντας ορεινή περιοχή 16 περίπου τετραγωνικών μιλίων για να ελέγξει όλες τις διαβάσεις των συνόρων. Η τουρκική πλευρά ισχυρίζεται ότι το PKK υπέστη οδυνηρή ήττα χάνοντας 1.000-2.000 μαχητές, αριθμός ίσως υπερβολικός. Γεγονός είναι ότι το PKK υπέστη απώλειες και υποχρεώθηκε σε αναδίπλωση, μολοντί την ώρα των τουρκικών θριαμβολογιών εκατοντάδες ανταρτών του χτυπούσαν βαθιά μέσα στο έδαφος της Τουρκίας την πόλη Hagi (κοντά στο Ντιγιάρμπακίρ) δείχνοντας ότι κάθε άλλο παρά έχουν αποδυναμωθεί.

Αλλά ο συσχετισμός των δυνάμεων στην περιοχή δεν είναι πλέον, προς το παρόν, ο ίδιος, εφόσον το PKK θα δυσκολευτεί πολύ στη μελλοντική του δραστηριότητα. Διότι εκτός των Τούρκων είχε να αντιμετωπίσει και τους Κούρδους του Ιράκ, τον Μπαρζανί και τον Ταλαμπανί, τους δύο κυριότερους ηγέτες τους, οι οποίοι έχουν τη δική τους πολιτική. Οι δύο ηγέτες όχι μόνο ήρθαν σε συμφωνία με την Τουρκία για να εμποδίσουν τη δραστηριότητα του PKK μέσω των συνόρων αλλά προχώρησαν και σε ένοπλη αδελφική σύρραξη ταυτόχρονα με τις τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Για την αποτροπή του χειρότερου το PKK ήρθε σε συμφωνία με τους Μπαρζανί-Ταλαμπανί παραδίδοντας στους Κούρδους του Ιράκ προς «φύλαξη» 2.500 περίπου μαχητές του με τον οπλισμό τους, που μεταφέρονται τώρα προς τα σύνορα με το Ιράν, μακριά από το τουρκικό μέτωπο. Η δύναμη του PKK σαφώς εξασθενίζει.

Οι Κούρδοι του Ιράκ έχουν βέβαια τους δικούς τους λόγους να μη θέλουν να τα χαλάσουν με την Τουρκία. Η δυτική επιχείρηση προστασίας των Κούρδων του Ιράκ (Operation Provide Comfort), που η εξέγερσή τους μετά την ήττα του Σαντάμ στον

πόλεμο του Περσικού απέτυχε, έχει σαν βάση το τουρκικό έδαφος. Η επιχείρηση αυτή της Δύσης για τη σωτηρία των Κούρδων απ' την οργή του Σαντάμ, το χειμώνα και την πείνα –που έγινε μετά την κατακραυγή της κοινής γνώμης, όταν χάριν της ακεραιότητας του Ιράκ ο Σαντάμ αφέθηκε ελεύθερος να αιματοκυλίσει και πάλι τον κουρδικό λαό– έδωσε την ευκαιρία στους Κούρδους του Ιράκ να συστήσουν de facto μια αυτόνομη περιοχή που διοικούν και ελέγχουν και την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να δημιουργήσουν ένα πρόπλασμα αντίστοιχου και ανεξάρτητου αν και «ομόσπονδου» κράτους με την ανοχή των όμορων κρατών της δύσης, μέσα σ' ένα πολύπλοκο διπλωματικό παιχνίδι. Ο Μπαρζανί μάλιστα είναι ένας από τους τρεις άνδρες του φιλοδυτικού *Ιρακινού Εθνικού Κονγκρέσσου*, που έκανε το εθνικό του συνέδριο στο Βόρειο Ιράκ πριν λίγες μέρες (στο Saluhuddin) προβαλλόμενο ως η μόνη αντιπολιτειακή δύναμη ικανή να ανατρέψει το καθεστώς του Σαντάμ. (Οι άλλοι δύο ηγέτες είναι ο Σιΐτης Muhammad Bhrululoom, που ζει στο Λονδίνο, και ο Σουνίτης Άραβας συνταγματάρχης Hassan Al-Naquil.)

Κατά πόσο θα αποδειχθούν βάσιμες οι ελπίδες αυτές των Κούρδων του Ιράκ δεν είναι γνωστό. Αλλά αν κρίνουμε από τη συνάντηση στην Άγκυρα, τότε οι προσδοκίες μάλλον είναι αβάσιμες. Διότι οι Τούρκοι, παρά τις «διαβεβαιώσεις» τους για αποχώρηση από το έδαφος, των Κούρδων στο Βόρειο Ιράκ, σκοπεύουν να εγκαταστήσουν «ζώνη ασφαλείας» και στην «καλύτερη» περίπτωση να αναθέσουν τη φύλαξη των συνόρων σε 30.000 πεσμαργκά (Κούρδους αντάρτες του Ιράκ) επί πληρωμή, όπως λέγεται.

Τοπίο μετά τις «εκκαθαριστικές επιχειρήσεις» εναντίον Κούρδων ανταρτών στα σύνορα του Ιράκ.

Και Iraqgate

Στο μεταξύ στη Βρετανία συνεχίζεται ο σάλος που έχουν προκαλέσει οι αποκαλύψεις για το εμπόριο όπλων και άλλων υλικών υψηλής τεχνολογίας για την κατασκευή πυρηνικών βομβών και χημικών όπλων μεταξύ βρετανικών εταιριών και Σαντάμ Χουσεϊν. Τα στοιχεία βοούν ότι όλα έγιναν εν γνώσει της βρετανικής κυβέρνησης και του σημερινού πρωθυπουργού κ. Μέιτζορ, μολοντί, ως είθισται, οι πάντες παριστάνουν τους αθώους. Πρόκειται για μια συγκλονιστική πράγματι ιστορία με τόσες πολλές πτυχές που δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθούν εδώ. Οι πολιτικές συνέπειες δεν έχουν ακόμα φανεί, αλλά το παιχνίδι που παίχθηκε είναι αρκετό βρώμικο ώστε να προκαλεί θύελλα επικρίσεων απ' τον βρετανικό Τύπο.

Παρόμοιες αποκαλύψεις αναμένονται και στις Ην. Πολιτείες μετά την ανάληψη της Προεδρίας από τον νεοεκλεγέντα Bill Clinton στις 20-1-93, μολοντί οι πολιτικές επιπτώσεις του αμερικανικού Iraqgate θα είναι άνευ ορατού αντικειμένου, εφόσον ο κος Μπους ήδη έχασε τις εκλογές. Αλλά και εκεί τα στοιχεία που έχουν δει το φως της δημοσιότητας μέχρι στιγμής δείχνουν το βρώμικο παιχνίδι στις πωλήσεις όπλων προς τον Σαντάμ, την υποκρισία της εξουσίας, την παραπλάνηση της κοινής γνώμης και άλλων εκλεγμένων εξουσιών της Πολιτείας.

Ποιοι ήξεραν και πόσα και τι έπραξαν δεν θα αργήσουμε να το μάθουμε.

ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΗΠΑ-ΕΟΚ

• Η σκοτεινή πλευρά του ελεύθερου εμπορίου

Την περασμένη Παρασκευή έσπασε η «σπονδυλική στήλη» των διαπραγματεύσεων Ευρώπης - Αμερικής στο Γύρο της Ουρουγουάης για την απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου, μετά από έξι χρόνια άκαρπων συζητήσεων. Στην καρδιά του τροβλήματος βρίσκονταν τα αγροτικά προϊόντα και κυρίως οι ελαιόσποροι. Συμφωνήθηκε ότι η Ευρ. Κοινότητα θα μειώσει τις αλλεργούμενες εκτάσεις, καθώς επίσης και ότι θα περικόψει τις εξαγωγικές επιδοτήσεις κατά 20%.

Οι οπαδοί του ελεύθερου εμπορίου χαιρέτισαν με ικανοποίηση τη συμφωνία που ανοίγει το δρόμο για την ολοκλήρωση της συμφωνίας μέσα στους προσεχείς μήνες. Ο Πρόεδρος Μπους εξέφρασε την ικανοποίησή του διότι απεφεύχθη ο εμπορικός πόλεμος. Το ίδιο και ο Βρετανός κ. Μέιτζορ, που έσπευσε να παρουσιάσει τη συμφωνία ως «επιτυχία» της προεδρίας του (μία νίκη εναντίον του Ντελόρ και του Μιττεράν). Ο κ. Αντρίεσεν, πρόεδρος Εξωτερικών Σχέσεων, δήλωσε ότι η συμφωνία είναι καλή «για την ΕΚ, τις ΗΠΑ και τον κόσμο». Όλοι περιμένουν την αύξηση του παγκοσμίου εισοδήματος κατά 200 δισ. δολ., σε αιρούς μάλιστα πενιχρής οικονομικής ανόδου στις κυριότερες οικονομίες της Δύσης.

Ο Γάλλος Υπουργός Γεωργίας, κ. Σεϊσσόν, δήλωσε βέβαια ότι η συμφωνία δεν εκπληρώνει τους γαλλικούς όρους και δεν είναι ακόμα γνωστό πώς θα αντιδράσει στη συνέχεια η Γαλλία, η οποία και έχει απειλήσει με βέτο τη στιγμή που οι βουλευτικές εκλογές έρχονται τον Μάρτιο και κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει τη δύναμη των Γάλλων αγροτών που άρχισαν κιόλας έντονες διαμαρτυρίες.

Αυτό που ελάχιστα έχει θιγεί σ' όλη αυτή την ιστορία για τη μείωση των δασμών –αυτό είναι έργο της GATT, της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου– είναι οι επιπτώσεις της στις υπανάπτυκτες και υπό ανάπτυξη χώρες. Οι φτωχές χώρες αυτού του κόσμου, κάπου 4 δισ. πληθυσμού, έχουν μόνο το 20% του παγκόσμιου πλούτου και το 15% του παγκόσμιου εμπορίου και είναι συνήθως πιασμένες στην παγίδα φτώχειας/υπερχρέωση. Ακόμα και αν ορισμένες εταιρίες σε αυτές τις χώρες επωφεληθούν από την απελευθέρωση του εμπορίου, τί θα γίνει με τους φτωχούς αγρότες;

Οι πλούσιες χώρες έχουν και το μαχαίρι και το πεπόνι. Ελέγχουν τις παγκόσμιες επενδύσεις και έχουν την ικανότητα παραγωγής φθηνών προϊόντων. Κάπου 500 πολυεθνικές εταιρίες ελέγχουν σήμερα το 70% του παγκόσμιου εμπορίου. Απελευθέρωση του εμπορίου σημαίνει ότι οι αγορές των φτωχών χωρών υποχρεούνται να ανοίξουν διάπλατα για τα αγροτικά προϊόντα των πλουσίων, όταν η αγροτική οικονομία των χωρών αυτών κάθε άλλο παρά ανταγωνιστική είναι. Βρισκόμαστε στην αρχή μιας «νέας αποικιοκρατίας»;

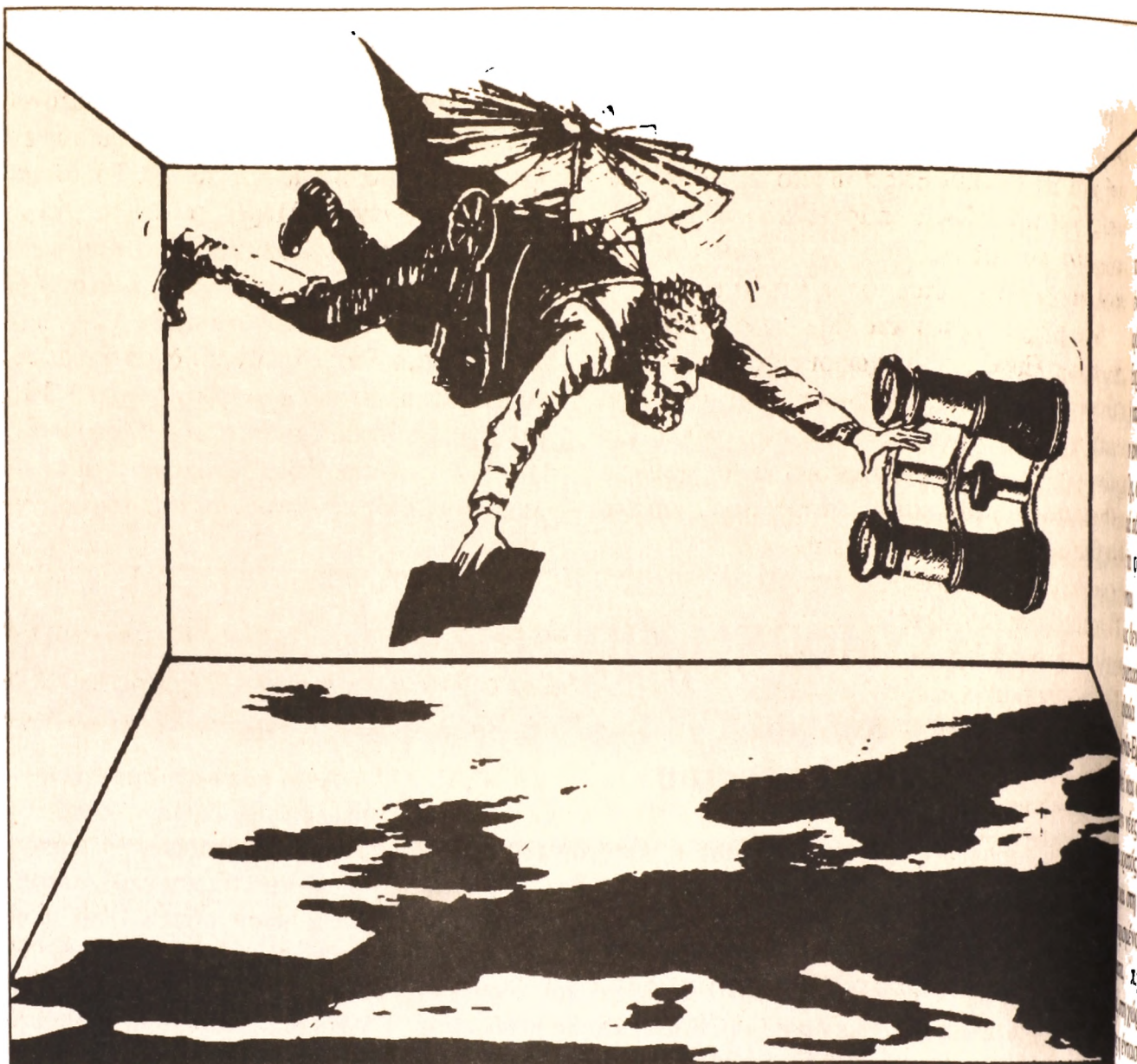
Οι κοινωνικές αλλαγές που μπορεί να προκληθούν σε πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου από αυτή τη συμφωνία ενδέχεται να είναι τεράστιες καθ' όσον ο ανταγωνισμός θα έχει ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψη της υπαίθρου και της γεωργίας από εκατομμύρια αγρότες που θα συρρεύσουν στις πόλεις για καλύτερη τύχη – και πιο άθλια ζωή.

Θα ήταν ενδιαφέρον να μας πουν πόσα από αυτά τα 200 δισ. δολ. αυξημένου παγκόσμιου εισοδήματος που θα προκύψει εκ της συμφωνίας θα πάνε στις φτωχές χώρες. Ας φωτιστεί η σκοτεινή αυτή πλευρά της συμφωνίας. □

Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ δήλωσε ικανοποιημένος για την επίτευξη συμφωνίας, στο Γύρο της Ουρουγουάης, μεταξύ Ευρώπης και Ην. Πολιτειών την περασμένη εβδομάδα. Θα επηρεάσει η στάση του αυτή το πολιτικό του μέλλον στη Γαλλία;

Η Ευρώπη, τα έθνη και οι εθνικισμοί

Νοέμβριος 1989 – Νοέμβριος 1992. Τρία χρόνια έχουν περάσει από τότε που έπεσε τό τείχος του Βερολίνου. Τρία χρόνια από τη βελούδινη και τις άλλες αντιολοκληρωτικές επαναστάσεις. Τρία χρόνια από το ιστορικό 1989 που συντάραξε τον κόσμο και άλλαξε το πρόσωπο της Ευρώπης. Μόνον που όλα αυτά αποτελούν ήδη μακρινό παρελθόν... Τι απομένει άραγε σήμερα από την Πολωνία που είχε πρωθυπουργό τον Ταντέους Μαζοβιέτσκι και που την δονούσε το πνεύμα της «Αλληλεγγύης»; Τι επιζητεί ακόμα από την Τσεχοσλοβακία του Φόρουμ Πολιτών και των αρχών που εκφράζονταν στο πρόσωπο του Βάτσλαβ Χάβελ; Και αναφέραμε μόνον αυτές τις δύο χώρες, από το σύνολο του πρώην ανατολικού μπλοκ, επειδή ακριβώς αποτέλεσαν πρότυπα της μετάβασης από τον κομμουνισμό στην ελευθερία και την κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Ο ενθουσιασμός που κυριαρχούσε το 1989 έχει προ πολλού εκλείψει. Τρομακτικές οι δυσκολίες και άπειρα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετακομμουνιστικές κοινωνίες. Σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, προστέθηκε ένα ακόμα, ίσως το πιο επικίνδυνο: ο εθνικισμός, στις διάφορες εκδοχές του.

Στην «καλύτερη» περίπτωση ο εθνικισμός δημιουργεί κλίμα ξενοφοβίας, δηλητηριάζει τις σχέσεις μεταξύ των πολιτών, υπονομεύει τις νεαρές και εύθραυστες δημοκρατίες της «άλλης Ευρώπης». Θύμα της εθνικιστικής έκρηξης η Τσεχοσλοβακία, που από 1ης Ιανουαρίου 1993 –δηλαδή σε ένα μήνα– δεν θα υπάρχει πια. Την πρωτοβουλία την είχαν οι Σλοβάκοι και ιδίως η πολιτική ηγεσία τους. Ευτυχώς πάντως που η τσεχοσλοβακική ομοσπονδία διαλύεται με ειρηνικό και πολιτισμένο τρόπο.

Μένει να δούμε πώς θα αντιμετωπίσουν οι Σλοβάκοι, στην ανεξάρτητη Σλοβακία τους, τη σημαντική συγγρική μειονότητα (500.000) που ζει εκεί. Σημειωτέον ότι οι Ούγγροι της Σλοβακίας, στο σύνολό τους, ήταν αντίθετοι με τη διάλυση της Τσεχοσλοβακίας...

Η Τσεχοσλοβακία διαλύεται ειρηνικά. Όμως η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έγινε με τον πιο φρικτό, πρωτόγονο, αιματηρό τρόπο. Και η τραγωδία συνεχίζεται με επίκεντρο τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Πρόκειται για ιστορική αποτυχία της κοινοτικής Ευρώπης. Χρέος της ήταν να βοηθήσει τη Γιουγκοσλαβία –αφού δεν μπορούσε να επιβιώσει– τουλάχιστον να διαλυθεί ειρηνικά. Δεν το κατόρθωσε. Το χειρότερο όμως είναι ότι η Ευρώπη δεν έχει κατορθώσει έστω να σταματήσει τη σφαγή...

«Πρέπει, σήμερα, να δούμε την πραγματικό-

τητα κατά πρόσωπο. Και η πραγματικότητα να ο απολογισμός της αποτυχίας της ανθρωπίνης δράσης στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τερατώδης παραίτηση της Ευρώπης, που κρύβεται πίσω από καλές προθέσεις. Υπάρχει μία γεωγραφία, ή μία γεωπολιτική, της ευθύνης. Ό συμβαίνουν μπροστά στην πόρτα μας, μας σμεύουν πολύ περισσότερο από όσα εκτυλίσσονται στην άλλη πλευρά του πλανήτη [...] Σήμερα η Ευρώπη μένει αδιάφορη απέναντι στο δράμα της Βοσνίας, διότι δεν "διαταράσσονται" ούτε ισορροπία της ούτε οι συνήθειές της, από ό συμβαίνουν στο Σεράγεβο», καταγγέλλει με κρία ο Ρόνι Μπρωμάν, υπεύθυνος της ανθρωπίνης οργάνωσης Γιατροί χωρίς Σύνορα. Υπάρχει ασφαλώς μία «γεωπολιτική ευθύνης» όπως την προσδιορίζει ο κ. Μπρωμάν. Δεν θα συμφωνήσουμε όμως με την εκτίμη-

του για την αδιαφορία της Ευρώπης στο δράμα της Βοσνίας. Η πορεία και οι εξελίξεις στη μετακομμουνιστική Ευρώπη αφορούν όλη την Ευρώπη. Το μέλλον όλης της Ευρώπης διακυβεύεται στο Σεράγεβο. Πόσο όμως το έχουμε συνειδητοποιήσει, αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα...

Δύο αντίθετες τάσεις

Η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη, ίσως όσο ποτέ άλλοτε, με δύο αντίθετες τάσεις. Η μία την ωθεί προς την ενοποίηση, η άλλη προς τη διαίρεση. Στη Δυτική Ευρώπη (παρά την κριτική και τις επιφυλάξεις που μπορεί να έχει κανείς για την ΕΟΚ), υπάρχει οπωσδήποτε μία πορεία που οδηγεί προς την οικονομική και πολιτική ένωση αυτού του πολυεθνικού χώρου.

Με μικρά, διστακτικά βήματα οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης προχωρούν προς μία μετα-εθνική ή υπερ-εθνική ένωση. Την ίδια ώρα υπάρχουν ανάλογες κινήσεις στην «άλλη Ευρώπη»; Όχι, απεναντίας. Εκεί κυριαρχούν τα εθνικιστικά πάθη και οι αποσχιστικές τάσεις.

Βεβαίως τα φαινόμενα αυτά και ερμηνεύονται και αναλύονται. Τούτο όμως δεν αλλάζει σε τίποτα την πραγματική κατάσταση. Η Τσεχοσλοβακία αποτελεί παρελθόν, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη έχει λι-
ανοποιηθεί και ο κίνδυνος να δημιουργηθούν νέες εστίες συγκρούσεων είναι ορατός.

Φυσικά και στη Δυτική Ευρώπη υπάρχουν ορισμένα αυτονομιστικά, αποσχιστικά κινήματα, π.χ., στην Κορσική, στη Λομβαρδία, στη χώρα των Βάσκων. Πρόσφατη είναι επίσης η ένταση στις σχέσεις Φλαμανδών και Βαλλόνων στο Βέλγιο. Όμως όλα αυτά έχουν περιορισμένη σημασία και αντίκτυπο. Τα σύνορα στο δυτικό τμήμα της Ευρώπης είναι σταθερά, αλλά στο ανατολικό της τμήμα δύσκολα μπορεί να υποστηρίξει κανείς κάτι παρόμοιο.

Η Ευρώπη δεν είναι πλέον χωρισμένη σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, αλλά οι διαφορές –όχι μόνο οι οικονομικές– της Δυτικής με την ανατολική είναι τόσο μεγάλες που ορθώνουν μια τείχη. Επιπλέον, οι εθνικιστικές εκρήξεις, οι συγκρούσεις μεταξύ εθνотήτων, τα σωβινιστικά πάθη αλλά και το αναμφισβήτητο δικαίωμα των εθνών να αποκτήσουν την κυριαρχία και την ανεξαρτησία τους έχουν δημιουργήσει μία εξαιρετικά πολύπλοκη και εκρηκτική κατάσταση.

Πόσα νέα κράτη θα δημιουργηθούν ακόμα στην Ευρώπη; Πόσα έθνη ακόμα θα θελήσουν να στεγαστούν σε «δικό τους» κράτος; Ποιά είναι η τύχη των μειονοτήτων που υπάρχουν παντού, σε όλες τις χώρες; Πόσο ακόμα ο

«άλλος», όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν, θα θεωρείται εχθρός που πρέπει να εξοντωθεί; Για έναν Άγγλο ή Γάλλο, ή Ολλανδό –που θεωρεί Ευρώπη την Ευρώπη των Δώδεκα– οι παραπάνω ερωτήσεις, περίπου, δεν έχουν νόημα. Για ένα Λιθουανό, ή Ούγγρο, ή Σλοβένο, οι ίδιες ερωτήσεις, ενδεχομένως, δεν έχουν απάντηση.

«Συνεταιρισμός ή βαρβαρότητα»

Όσα συμβαίνουν σήμερα στην Ανατολική Ευρώπη, συνέβησαν στο παρελθόν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και στη Δυτική. Τούτο υποστηρίζει ο Εντγκάρ Μορέν, τονίζοντας ότι μεταξύ του δυτικού και του ανατολικού τμήματος της Ευρώπης υπάρχει μία «διαφορά φάσης», μία «διαφορά ιστορικών ρυθμών». Τον τελευταίο χρόνο, ο Εντγκάρ Μορέν δημοσίευσε σειρά εκτεταμένων άρθρων στον γαλλικό Τύπο για την κατάσταση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, για την έξαρση του εθνικισμού και τη λατρεία του κράτους-έθνους στη μετακομμουνι-

**Πόσα νέα κράτη θα δημιουργηθούν ακόμα στην Ευρώπη;
Πόσα έθνη ακόμα θα θελήσουν να στεγαστούν σε «δικό τους»
κράτος; Ποια θα είναι η τύχη των μειονοτήτων που
υπάρχουν παντού, σε όλες τις χώρες;**

στική Ευρώπη, και την επείγουσα ανάγκη να ενοποιηθεί η Ευρώπη. Από το άρθρο του με τίτλο «Συνεταιρισμός ή βαρβαρότητα» (Le Monde, 10-9-1992) παραθέτουμε το ακόλουθο απόσπασμα:

«Τα πρώτα ευρωπαϊκά κράτη (η Γαλλία, η Ισπανία, η Αγγλία, μετά η Ρωσία, η Γερμανία, η Ιταλία) συγκέντρωσαν τις εθνότητες σε ευρύτερες ενότητες. Στην περίπτωση ιδίως της Γαλλίας η ενσωμάτωση σε αυτήν εθνотήτων εξαιρετικά ετερογενών πραγματοποιήθηκε στη διάρκεια μιάς πορείας αιώνων. Κατόπιν, το κράτος-έθνος αποτέλεσε το πρότυπο για τη χειραφέτηση των λαών που ήταν υποταγμένοι σε αυτοκρατορίες. Η συνθήκη των Βερσαλλιών, προκειμένου να αποφευχθεί η διασπορά των εθνотήτων της Οθωμανικής και Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας σε μικρά εύθραυστα έθνη, δημιούργησε κράτη-έθνη αποτελούμενα από πολλές εθνότητες (πολυεθνικά κράτη). Αυτή ήταν η περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας στην οποία βρέθηκαν μαζί λαοί με κοινή καταγωγή αλλά με, από αιώνες, διαφορετικά πεπρωμένα. Αυτή ήταν η περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας στην οποία βρέθηκαν μαζί Τσέχοι, Σλοβάκοι, Γερμανοί

(Σουδίτες), Ρουθόνοι και μία συγγενική μειονότητα. Όμως ούτε η Τσεχοσλοβακία ούτε η Γιουγκοσλαβία είχαν στη διάθεσή τους τον μακρό ιστορικό χρόνο ώστε να μπορέσουν να ενσωματώσουν τις εθνотήτες τους σε ένα έθνος».

Αόρατα σύνορα

Με την άποψη του Εντγκάρ Μορέν για τη «διαφορά ιστορικών ρυθμών» μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης συμφωνεί ο Πολωνός ιστορικός Κρύστοφ Πόμιαν,¹ διευθυντής σπουδών στο Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας (CNRS) της Γαλλίας. Το αντικείμενο της μελέτης του, τα τελευταία ιδίως χρόνια, είναι ο ρόλος των εθνών στην ιστορία της Ευρώπης. Ο Κρύστοφ Πόμιαν σε συνέντευξή του στην εφημερίδα Le Monde (9-6-1992) αναφέρεται στην ιστορική τάση των εθνών να εμποδίσουν την ένωση της Ευρώπης, στη σχέση του έθνους με τον εθνικισμό και στην ύπαρξη μιας διαχωριστικής γραμμής, εντός της Ανατολικής Ευρώπης, η οποία αποτελεί το «κλειδί» για την κατανόηση των εξελίξεων στην περιοχή αυτή.

«Τα σύνορα της Κεντρικής Ευρώπης», λέει ο Πολωνός ιστορικός, «είναι σταθερά. Όμως στην Ανατολική Ευρώπη, στις περιοχές που ήταν υποτελείς στο Βυζάντιο, τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ένα σύνορο, πολύ παλιό, πολύ σταθερό, χωρίζει, πράγματι, τον παλαιό κό-

σμο της ρωμαιοκαθολικής χριστιανοσύνης από τον κόσμο της ορθοδοξίας. Το σύνορο αυτό περνά ανατολικά της Φινλανδίας, των χωρών της Βαλτικής και της Πολωνίας, διασχίζει την Ουκρανία, ακολουθεί τα σύνορα της Ουγγαρίας για να κόψει, στη συνέχεια, τη Γιουγκοσλαβία στα δύο: η Σερβία από τη μία πλευρά, η Κροατία από την άλλη. Η σημασία αυτού του συνόρου δεν είναι μόνον θρησκευτική – από τη μία πλευρά η ρωμαιοκαθολική εκκλησία, από την άλλη η ελληνορθόδοξη εκκλησία. Οι δύο χώροι που οροθετεί αυτό το σύνορο έχουν διαφορετική ιστορία, γεγονός το οποίο μας επιτρέπει να καταλάβουμε το δράμα που εκτυλίσσεται σήμερα σε ορισμένες χώρες».

Διαχωριστικές γραμμές, σύνορα παλιά και καινούργια, διαφορές «ιστορικών ρυθμών», νέοι εθνικισμοί. Από όλα αυτά, ποιος θα κερδίσει; Η Ευρώπη ή τα έθνη της;

Τέτα Παπαδοπούλου

1. Krzysztof Pomian, L'Europe et ses nations, Gallimard.

Εξουσία χωρίς ευθύνη

• Αναγκαίος ο Κώδικας Δεοντολογίας για τον Τύπο.

■ Η ταξινόμηση της εξουσίας του Τύπου στην τέταρτη θέση της εξουσιαστικής κλίμακας δεν έχει τόση σημασία όσο το γεγονός ότι είναι μια απ' τις εξουσίες με αυξημένη μάλιστα ισχύ σήμερα αν δεν περιοριστούμε απλώς στον έντυπο λόγο και περιλάβουμε το Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση. Παραμένει όμως ο Τύπος το πιο σοβαρό Μέσο για την ανάπτυξη απόψεων στις οποίες εύκολα μπορεί κανείς να ανατρέξει, να επανέλθει και να τις διαβάσει με τον δικό του ρυθμό.

Αλλά εξουσία χωρίς ευθύνη δεν νοείται. Και υπάρχουν πολλές περιπτώσεις και στην Ελλάδα όπου βασιλεύει η ανευθυνότητα χωρίς φραγμό, χωρίς λογοδοσία. Οι αναγνώστες και το κοινό είναι στην ουσία ανυπεράσπιστοι. Οι δημοσιογράφοι δεν αυτοδεσμεύονται από κανένα Κώδικα Δεοντολογίας. Ο χειρισμός ορισμένων ευαίσθητων θεμάτων είναι ολέθριος και προκαλεί αποτροπιασμό.

Αυτή η περίπτωση της αυτοδέσμευσης είναι και η πιο ενδιαφέρουσα, διότι συνάδει τόσο με το δημοσιογραφικό επάγγελμα όσο και με την ελευθερία του Τύπου. Κι απ' αυτή την άποψη τα όσα ισχύουν για τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο στη Βρετανία θα μπορούσαν ίσως, με τις ανάλογες προσαρμογές, να τύχουν εφαρμογής και σε μας.

Στη Βρετανία υπάρχει κατ' αρχήν ένας Κώδικας Δεοντολογίας που έχει συνταχθεί και συμφωνηθεί από τις ίδιες τις εφημερίδες. Πρόκειται για ένα σοβαρό και αξιόλογο κείμενο που αφορά σε ορισμένες δημοσιογραφικές αρχές όχι μόνο για την περιγραφή και το σχολιασμό των γεγονότων αλλά και σε ευαίσθητα

θέματα, όπως η αντιμετώπιση των θυμάτων εγκληματικών ενεργειών, παιδιών, αναπήρων, της ιδιωτικής ζωής κ.τ.λ.

Για την τήρηση του Κώδικα συστήθηκε, στις αρχές του 1991, ένας θεσμός: η Επιτροπή Παραπόνων για τον Τύπο (Press Complaints Commission). Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεσή της στους πρώτους 18 μήνες της λειτουργίας της η Επιτροπή έγινε αποδέκτης 2.000 παραπόνων από το κοινό. Τα 2/3 των παραπόνων αφορούσαν στην ακρίβεια και την πιστότητα διαφόρων δημοσιευμάτων, το 9% στην παραβίαση της ιδιωτικής ζωής και το 10% στη διακριτική μεταχείριση για διάφορους λόγους. Πάνω από το 40% των περιπτώσεων συνιστούσαν εκ πρώτης όψεως παραβίαση του κώδικα κυρίως απ' τις λαϊκές εφημερίδες στις οποίες απευθύνθηκε και το 1/3 των παραπόνων.

Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι η Επιτροπή επιλαμβάνεται των υποθέσεων μόνο όταν αποτυγχάνει στις παρεμβάσεις της προς τη διεύθυνση των εφημερίδων οι οποίες φαίνεται να έκαναν σημαντικά βήματα στο διάστημα αυτό προς την κατεύθυνση τήρησης του κώδικα. Διότι πολλές απ' αυτές όχι μόνο έχουν διορίσει ειδικό επίτροπο (ombudsman) για την εξέταση των παραπόνων αλλά και εκπρόσωπο των αναγνωστών! Αποτέλεσμα: η πλειοψηφία των παραπόνων να διευθετείται απ' τις ίδιες τις εφημερίδες.

Ιδού λοιπόν τροφή προς σκέψιν.

■ Η τηλεόραση μπορεί να ποντάρει στη νοσταλγία ή σε θεατές νεαρής ηλικίας που δεν απεχθάνονται το τηλεοπτικό παρελθόν. Το νέο βρετανικό καλωδιακό κανάλι UK Gold, που άρχισε τη λειτουργία του στις αρχές του μήνα, κατάφερε από την πρώτη στιγμή να πετύχει εκεί όπου, κατά κοινή παραδοχή, η συνταγή της αποτυχίας ήταν εξασφαλισμένη. Προβάλλει παλιά πετυχη-

μένα σίριαλ και προγράμματα με μεγάλη επιτυχία. Το UK Gold αποτελεί κοινή επιχείρηση του BBC και της ιδιωτικής εταιρίας Thames, κόστους 30 εκ. λιρών. Την πλειοψηφία των προγραμμάτων προσφέρει το BBC από το μεγάλο αποθεματικό του.

■ Το Εργατικό Κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη Βρετανία ανησυχεί βαθύτατα για τις αλλαγές που επιφέρει με πονηριά και βανασότητα ο νέος διευθυντής του συγκροτήματος Τύπου Ντέιβιντ Μοντγκόμερι που ανέλαβε να «ξεκαθαρίσει τα πράγματα» στη χρεοκοπημένη αυτοκρατορία του μεγαλοαπατεώνα Ρόμπερτ Μάξγουελ, ο οποίος βρέθηκε νεκρός πέρυσι κάτω από συνθήκες που δεν έχουν εξιχνιαστεί.

Τους Εργατικούς ενδιαφέρει ιδιαίτερα η εφημερίδα *Mirror*, tabloid λαϊκή εφημερίδα ανέκαθεν στο πλευρό τους. Ο διευθυντής της Ρίτσαρντ Σκοτ, αν και σκληρότατο καρύδι, από τα σπλάχνα της εφημερίδας, αντικαταστάθηκε από τον Ντέιβιντ Μπανς. Παρά τις διαβεβαιώσεις του Μοντγκόμερι περί του αντιθέτου η πολιτική γραμμή της εφημερίδας στο μέλλον δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη.

Η *Mirror*, που το καθημερινό φύλλο της πουλάει 2.700.000 αντίτυπα και η Κυριακάτικη έκδοσή της γύρω στα 2.650.000, είναι η μόνη φωνή που είχε απομείνει στο Εργατικό Κόμμα στο χώρο του λαϊκού βρετανικού Τύπου.

■ Ποιο τηλεοπτικό δίκτυο κέρδισε τελικά τα περισσότερα χρήματα από την πολιτική διαφήμιση κατά την προεκλογική εκστρατεία στη Βρετανία; Το ABC. Τα έσοδά του ανήλθαν σε 2 εκ. δολ. έναντι 15 εκ. του NBC και 14 εκ. του CBS και μόλις 1 εκ. του Fox. Το δίκτυο του Τάρνερ, το γνωστό μας CNN, που είναι καλά διακινούμενο, εισέπραξε άνω του 1 εκ. δολ., σημαντικότερο ποσό για τα δεδομένα του χώρου. Αποδοτική λοιπόν η πώληση «πολιτικού χρόνου» στη TV, κυρίως στον Περό που διεξήγαγε την εκστρατεία του αποκλειστικά σχεδόν μέσω της τηλεόρασης.

Η ενημέρωση στην Αλβανία

Μετά την πτώση των Σοσιαλιστών (πρώην Κομμουνιστών) από την εξουσία στις εκλογές του περασμένου Μαρτίου με τη νίκη του Αλβανικού Δημοκρατικού Κόμματος (ΑΔΚ) οι ανακατατάξεις στον Τύπο υπήρξαν θεαματικές. Ωστόσο, οι εφημερίδες αντιμετωπίζουν τεράστια οικονομικά προβλήματα, το χαρτί σπανίζει, το δίκτυο διανομής είναι άθλιο, ενώ στο κρατικό

Ραδιόφωνο και την Τηλεόραση το κομματικό μονοπώλιο του ΚΚ αντικατέστησε το μονοπώλιο του κυβερνώντος κόμματος. Η κατάσταση πολύ απέχει απ' το να χαρακτηριστεί ο αλβανικός Τύπος ελεύθερος κατά τα δυτικά πρότυπα και η αυθαιρεσία και η καταπίεση του κομματικού κράτους του Μπερίσα, που δεν διστάζει να απαγορεύει την κυκλοφορία και να κλείνει εφημερίδες, κυριαρχούν.

Κομματικός είναι ο χαρακτήρας όλων των εφημερίδων.

Το Αλβανικό Πρακτορείο Ειδήσεων παραμένει κρατικό κι απλώς άλλαξε διευθυντή ενώ το κρατικό

Ραδιόφωνο και η Τηλεόραση ελέγχονται αυστηρά κομματικά από το ΑΔΚ.

Σημαντική είναι και η ξένη διείσδυση στο χώρο της ενημέρωσης.

Οι Ην. Πολιτείες έχουν δώσει 1 εκ. δολάρια βοήθεια προς τις εφημερίδες (εκτός των σοσιαλιστών) για σύγχρονο πιεστήριο, αμερικανοί ειδικοί οργανώνουν σεμινάρια για την εκπαίδευση δημοσιογράφων και ταξίδια στην Αμερική. Ο συγγραφέας και επιχειρηματίας George Soros έχει ανοίξει στην Τίρανα το *American Open Society Foundation*, δίνοντας υποτροφίες σε δημοσιογράφους, δωρίζει κομπιούτερς, γραφομηχανές και εξοπλισμό γραφείου και προμηθεύει δημοσιογραφικό χαρτί στις εφημερίδες.

■ William Keegan, *The Spectre of Capitalism*, Hutchinson Radins, Λονδίνο 1992

Το βιβλίο του οικονομικού συντάκτη της κυριακάτικης εφ. *The Observer*, που εκδόθηκε στις αρχές του μήνα, δεν θα μπορούσε να είναι περισσότερο επίκαιρο. Αυτό που πλανάται σήμερα πάνω απ' την Ευρώπη δεν είναι πλέον το φάντασμα του κομμουνισμού, κατά το Κομμουνιστικό Μανιφέστο των Μαρξ και Ένγκελς, αλλά το φάντασμα του καπιταλισμού. Όχι γιατί δεν υπήρχε, απλώς γιατί αναζητεί εκ νέου τον προσανατολισμό του ενώ η κοινή γνώμη των δυτικών χωρών μετακινείται προς πιο ήπια μοντέλα. Χρήσιμο βιβλίο, με σοβαρή επιχειρηματολογία για τα όρια της ελεύθερης αγοράς και τη συμβιωτική σχέση οικονομίας και πολιτικής.

■ Robert Skidelsky, *John Maynard Keynes, The Economist as Saviour 1920-1937*, MacMillan, Λονδίνο 1992

Πρόκειται για τον δεύτερο τόμο της βιογραφίας του Κένυς που οι θεωρίες του έρχονται και πάλι στο προσκήνιο ως πηγή έμπνευσης για την «επίλυση» των μεγάλων και δυσχερών οικονομικών προβλημάτων του σημερινού κόσμου. Η περίοδος ζωής με την οποία καταπιάνεται ο τόμος αυτός ήταν και η πιο κρίσιμη, γιατί ο Κένυς προσπάθησε να δώσει θεωρητικές απαντήσεις και πρακτικές λύσεις στην οικονομική κρίση του μεσοπολέμου. Οι βιογραφίες πέρα από την προσωπικότητα φωτίζουν συνήθως και το «περιβάλλον» των επιδράσεων.

Νεκροτομές του θάτσερισμού

Τα πολιτικά απομνημονεύματα «πρώην» κυβερνητικών αξιωματούχων για πρόσωπα, πράγματα και εποχές έχουν πάντα ενδιαφέρον εν μέρει διότι τα προβλέψιμα στοιχεία που περιέχουν είναι και τα πιο ενδιαφέροντα! Διακρίνονται συνήθως από ένα μείγμα κομπασμού και αυτοδικαίωσης του ρόλου που διαδραμάτισε ο συγγραφέας, απολογίας μάλλον παρά αυτοκριτικής και εκδίκησης. Δεν λείπουν ωστόσο πολλές φορές ούτε οι πιο σοβαρές πολιτικές αναλύσεις της εποχής ούτε το καλό γράψιμο και το χιούμορ.

Το πρώτο κύμα αποτίμησης του θάτσερισμού προέρχεται απ' τους ίδιους τους κόλπους των Συντηρητικών: μια «εκ των έσω» αποτίμηση και αυτοψία (η Αριστερά είχε προσπαθήσει να αναλύσει το φαινόμενο με τις σημαντικές αναλύσεις στο *Marxism Today*). Ο Nigel Lawson, υπουργός θησαυροφυλακίου και γείτονας της Θάτσερ στο No 11 της Downing Strt (*The View from No 11*, Bantam), παρουσιάζεται ως ο ριζοσπάστης συντηρητικός, «θάτσερικός» και εφευρέτης του όρου - ορίζοντας τον θάτσερισμό ως μείγμα «ελεύθερης αγοράς, δημοσιονομικής πειθαρχίας, σταθερού ελέγχου των δημόσιων δαπανών, μείωσης της φορολογίας, εθνικισμού, "βικτωριανών αξιών", ιδιωτικοποίησης και κάποιας πατίνας λαϊκισμού». Ο Lawson απεχώρησε εγκαίρως, πριν την καταστροφή. Ο Shirley Robin Letwin (*The Anatomy of Thatcherism*, Fontana) δίνει τον εξής ορισμό: «Απληστία, φιλοδοξία, μίσος για το σοσιαλισμό, πόθος για την εξουσία, ηθικές βεβαιότητες, πατριωτισμός, εχθρότητα

απέναντι στην επιτρεπτική κοινωνία, ατομισμός», και άλλες «αξίες» ή προκαταλήψεις που δεν απέχουν πολύ από τη μικροαστική ξενοφοβία. Το πολιτικό λεξικό της κ. Θάτσερ είχε αρκετά για τον «μικρό και ανήμπορο» άνθρωπο μπροστά στο τέρας του κράτους και των άλλων μεγάλων γραφειοκρατικών οργανώσεων της σύγχρονης κοινωνίας.

Το βιβλίο του Cecil Parkinson (*Right at the Centre*, Weidenfeld) ελάχιστα προσφέρει. Ο υπουργός και «πνευματικός εραστής» της κ. Θάτσερ, ταπεινής καταγωγής και αυτός, κατέπεσε από τα αξιώματα όταν παραδέχτηκε τις εξωσυγγινικές του σχέσεις με τη γραμματέα του και

Κανείς δεν είναι πιο επικίνδυνος για το κράτος από εκείνους που κυβερνούν βασιλεία με θεωρήματα που βρίσκουν στα βιβλία.

Καρδινάλιος Richelieu (1687)

ανήρρεσε τις υποσχέσεις του. Επανήλθε όμως στην κυβέρνηση.

Πιο ενδιαφέρον είναι ίσως το βιβλίο του Ian Gilmom (*Dancing with Dogma*, Simon and Schuster), υφυπουργού Εξωτερικών στην πρώτη κυβέρνηση Θάτσερ και ευπατρίδη, παραδοσιακού Συντηρητικού της συναίνεσης. Βιβλίο κομψής αλλά καταλυτικής κριτικής και άφθονου χιούμορ.

Στους δημοσιογραφικούς κύκλους του Λονδίνου κυκλοφορούσε, στις αρχές του '80, η εκμυστήρευση του Gilmom προς τους συναδέλφους του στην κυβέρνηση μετά την πρώτη επαφή και γνωριμία που είχε με τον εκλεγέντα Αμερικανό Πρόεδρο Ρέηγκαν: *My God! (φέρεται ειπών). He is not only ignorant. He is stupid (Θεέ μου! Δεν φτάνει που έχει άγνοια, είναι και βλάκας).*

Εν Ονόματι της Μακεδονίας

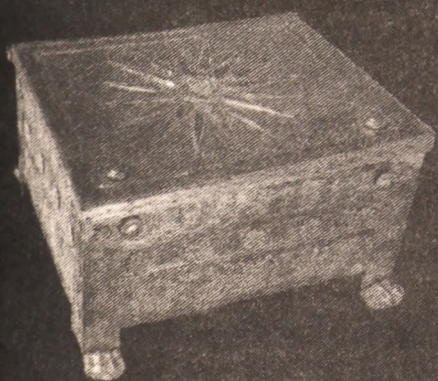
Μια σοβαρή και καλαίσθητη έκδοση της Γενικής Γραμματείας Τύπου και Πληροφοριών συνόδεψε τον πρωθυπουργό στην επίσκεψή του στις Ην. Πολιτείες. Περιέχει δηλώσεις της αμερικανικής πολιτικής ηγεσίας για τα Σκόπια (το πόσο δεσμευτικές δεν θα αργήσουμε να το διαπιστώσουμε), τις αποφάσεις της Ευρ. Κοινότητας και ερανισμό άρθρων του ημερήσιου και περιοδικού Τύπου, τόσο της Αμερικής όσο και της Ευρώπης. Πρόκειται για άρθρα που δεν ευλογούν ούτε υμνολογούν την ελληνική στάση και την ελληνική πολιτική στο θέμα αυτό που έχει

γίνει βραχνάς για την ελληνική εξωτερική πολιτική. «Όταν οι ούτω αποκαλούμενοι "Μακεδόνες" πέραν των ελληνικών συνόρων ονειρεύονται μια "Μείζονα Μακεδονία" και δημοσιεύουν χάρτες με τη Θεσσαλονίκη (Σολούν την αποκαλούν) ως τη μελλοντική τους πρωτεύουσα, οι Έλληνες εναντιώνονται, η Ευρώπη εναντιώνεται, οι λογικοί αξιοπρεπείς άνθρωποι σε όλο τον κόσμο εναντιώνονται.

Ιδού λοιπόν μια επιλογή δυτικών φωνών με επιρροή που μιλούν με παρηρησία στο όνομα της Μακεδονίας».

IN THE NAME OF MACEDONIA...

Western voices speak up

ATHENS - 1992

■ ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΜΕΡΕΣ

Δεν είναι μόνο οι Έλληνες διπλωματικοί που απεργούν ζητώντας καλύτερες αποδοχές και αυξημένους πόρους από τον κρατικό προϋπολογισμό για το ΥΠΕΞ για να κάνουν καλύτερα τη δουλειά τους. Και το βρετανικό ΥΠΕΞ, το γνωστό F.O. (Foreign and Commonwealth Office για την ακρίβεια), διέρχεται δύσκολες στιγμές. Οι περικοπές που προβλέπει ο σχεδιασμός των δημοσίων δαπανών για τα επόμενα τρία χρόνια θα επιφέρουν καίριο πλήγμα στην παγκόσμια διπλωματική παρουσία και τον παγκόσμιο ρόλο που διατηρεί ακόμα η Βρετανία, μολονότι έπαψε προ δεκαετιών να αποτελεί δύναμη πρώτου μεγέθους στην παγκόσμια σκηνή. Αυτά υποστηρίζουν οι διπλωμάτες του F.O., σε στιγμές μάλιστα που Γερμανία και Ιαπωνία εποφθαλμιούν τη θέση της Βρετανίας ως μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ην. Εθνών.

Τελικά, βέβαια, είναι αλήθεια ότι ενεργός και αποτελεσματική διπλωματία δεν γίνεται χωρίς λεφτά –πολλά λεφτά– και γερές δημόσιες σχέσεις με λεφτά –πολλά λεφτά.

■ Η ΧΕΙΡΟΤΕΡΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

Με τα χειρότερα λόγια (και ανοικτά πλέον) εκφράζονται στις ισχυρές ευρωπαϊκές πρωτεύουσες για τη βρετανική προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ο κ. Μείτσορ την χρησιμοποιεί κυρίως για να «λύσει» εσωτερικά πολιτικά του προβλήματα. Καμία λύση δεν βρήκε στο πρόβλημα της Δανίας και απομένουν πλέον ελάχιστες εβδομάδες από τη διάσκεψη κορυφής στην πανέ-

μορφη πρωτεύουσα της Σκωτίας, το Εδιμβούργο, για να παρουσιάσει κάποια επιτυχία. Οι Βρετανοί βέβαια ισχυρίζονται ότι επιτυγχάνουν όλους τους στόχους που έθεσαν ως προεδρία. Ποιούς όμως άραγε; Γιατί, εκτός από τη σφοδρή επιθυμία τους για αναθέρμανση των σχέσεων ΕΚ-Τουρκίας και θέσπισης ιδιότυπων-προνομιακών πολιτικών σχέσεων, πράγμα που επέτυχαν, άλλη «επιτυχία» δεν είναι γνωστή.

Το γεγονός θέτει ένα βασικό ερώτημα. Τί είδους «ευρωπαϊκή» προεδρία μπορεί να ασκηθεί από μία χώρα η οποία τρενάρει την επικύρωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ; Και τι είδους προεδρία θα έχουμε από 1ης Ιανουαρίου 1992 από τη Δανία, που την έχει απορρίψει;

■ ΒΑΡΟΜΕΤΡΙΚΟ ΧΑΜΗΛΟ

Πρόσφατες δημοσκοπήσεις στις 12 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας από το Eurobarometer έδειξαν ότι σημαντικό μέρος της κοινής γνώμης των χωρών-μελών εί-

ναι αντίθετο προς τη Συνθήκη του Μάαστριχτ κι ένα εξίσου σημαντικό μέρος είναι αναποφάσιστο.

Στη Βρετανία μόνο το 26% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι σε δημοψήφισμα θα ψήφισαν υπέρ της οικονομικής και πολιτικής ένωσης, 43% ήταν κατά και 31% αναποφάσιστοι. Στη Δανία, τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 43%, 48% και 9%.

Πιο ένθερμες υπέρ του Μάαστριχτ οι φτωχότερες χώρες του Νότου αλλά στην κορυφή πάντα οι ιπτάμενοι Ολλανδοί. Για την Ελλάδα τα ποσοστά ήταν 58%, 15% και 28% και ο μέσος όρος της Κοινότητας 43%, 27% και 30%.

■ ΑΝ...

Αν ήμουν τέως πρωθυπουργός, με σιδηρά πυγμή, μιας έστω και μετρίου αναστήματος χώρας, θα έβγαζα πολλά, πολλά λεφτά. Όπως η κ. Θάτσερ, η οποία από τότε που την παραιτήσαν λέγεται ότι έχει «μαζέψει» γύρω στα 30 δισ. δρχ. Τόσο περιζήτητη είναι, με το αζημίωτο βέβαια.

Αν...

■ ΑΚΥΒΕΡΝΗΤΗ ΕΥΡΩΠΗ

Ευρωσκεπτικιστές και άλλοι πολέμοι της ευρωπαϊκής ένωσης δεν χάνουν ευκαιρία για να τονίσουν το μάταιο της οικονομικής και πολιτικής ένωσης μπροστά στις τεράστιες διαφορές που παρουσιάζουν οι λαοί της Ευρώπης.

Πώς είναι δυνατόν κάτι τέτοιο όταν οι Γάλλοι «σπαταλάνε» μόνο οκτώ λεπτά της ώρας την ημέρα για τον κήπο του και οι Πορτογάλοι το διπλάσιο; Όταν οι Βέλγοι κοιμούνται μια ώρα παραπάνω την ημέρα από τους Έλληνες;

Όταν μόνο το 15% των Ελλήνων διαβάξει εφημερίδα έναντι 84% των Φιλανδών;

«Πώς μπορείς να κυβερνήσεις μια χώρα που έχει 246 είδη τυριού;» είχε πει κάποτε ο Ντε Γκωλ, σε στιγμή απελπισίας για την έλλειψη πειθαρχίας των συμπατριωτών του.

Αν είναι μόνο για ύπνο και τυριά, πάντως, πράγματι Ενωμένη Ευρώπη δεν φαίνεται στον ορίζοντα.

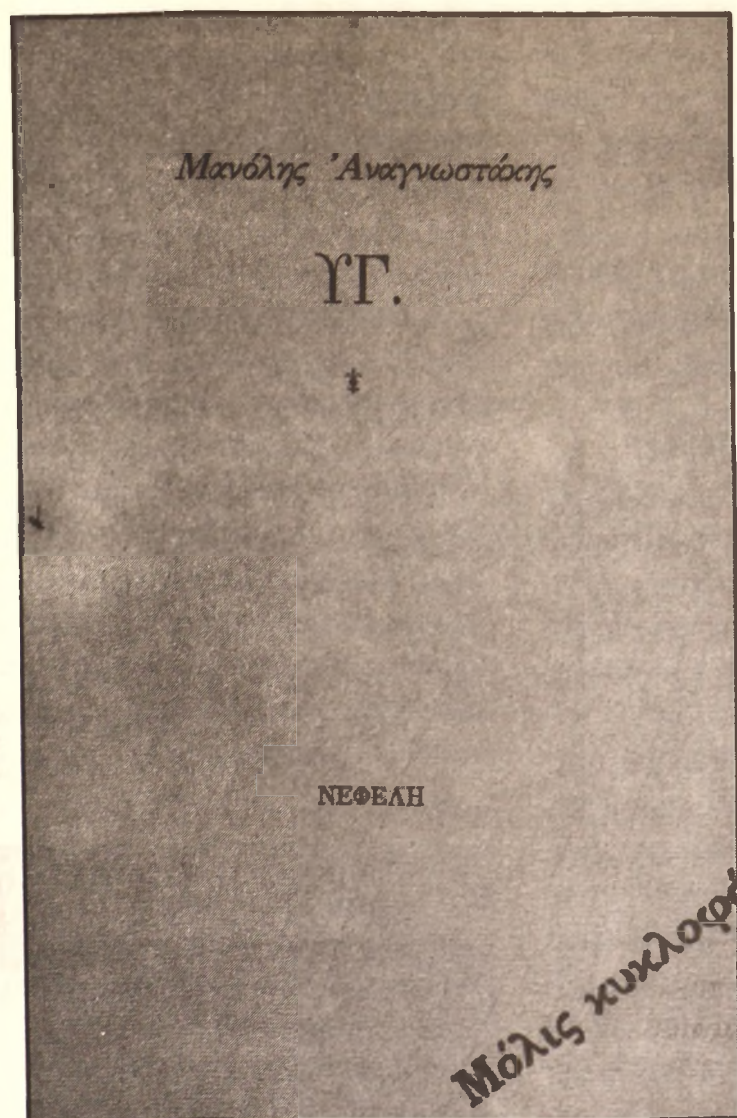
Σ' ένα απέ-
ραντο νεκρο-
ταφείο μετα-
βάλλεται η
Βοσνία.
Νεκροί, ερεί-
πια, θρήνοι,
προσφυγιά.
Η αιματηρή
σύρραξη
απειλεί να
εξαπλωθε
προς τη
Νότο. Τα νε-
κροταφεία
θα πολλα-
πλασια-
στούν. Πάσι-
γη τάφος ό-
πλέον γυ-
τους επιφο-
νείς αλλά γυ-
τα θύμα-
του πολέμο-
τον οποί-
αλόγιστα
Δύση υπε-
θάλλεται μ-
την πολιτικ-
τη

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΟΛΛΟΙ ΛΟΓΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΕΤΕ
ΤΗ ΞΕΙΡΑ ΤΩΝ ΤΟΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΤΙ:

Ένα περιοδικό, όπως απέδειξε το ΑΝΤΙ με την πλούσια παρουσία του από τα χρόνια της Μεταπολίτευσης ως τις ημέρες μας, είναι ο καθρέπτης της εποχής. Μια σχεδόν γενιά έχει καταγράψει στις σελίδες του περιοδικού μας τη δραστηριότητα και τις ανησυχίες της. Η πιο σημαντική υπηρεσία ενός εντύπου είναι να διασώζει την ποιότητα και την ισχύ αυτών των προβληματισμών από τα λάθη. Το ΑΝΤΙ έχει επιτελέσει αυτό το έργο με συνέχεια και συνέπεια.

Τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819 - 72.49.300 - 72.48.240
Fax: 72.26.107

Μανόλης 'Αναγνωστάκης ΥΓ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, 106 79 'Αθήνα, τηλ. 3604793

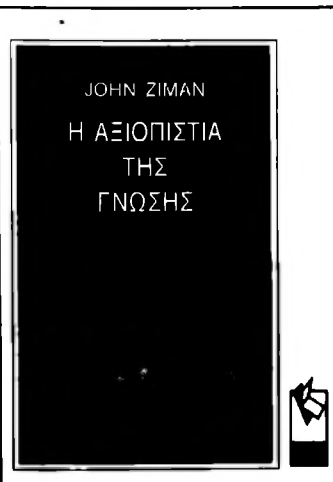
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΩΣΤΑΡΑΚΗ

Ιπποκράτους 2, 10679 Αθήνα
Τηλ.: 3615926-3614410 Fax: 3614780

ΝΕΟ

◆ Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ Μετάφραση: Νίκος Ταμπάκης

Ο μη ειδικός αναγνώστης που θέλει να μάθει πώς λειτουργεί η επιστημονική μέθοδος, θα πρέπει να διαβάσει αυτό το βιβλίο.
The Economist

ΝΕΟ

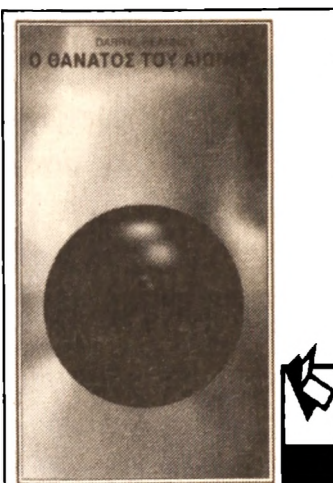
◆ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥ

Ακόμη κι αν πεθάνει κάποιος, η Αρετή δεν χάνεται.

Αριστοτέλης

Ο θάνατος όπως και η γέννηση είναι ένα μυστικό της Φύσης.

Μαξίμ Γκόρκι

ΝΕΟ

◆ Η ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ ΑΛΛΑΖΕΙ

Περιγράφει βασικές έννοιες και παρουσιάζει εφικτές λύσεις στο πρόβλημα της Τρύπας του Όζοντος και της Όξινης Βροχής.
Nature

Είναι ένα έργο ήπιο και λογικό... κάτι σαν οικολογικό θρίλερ.

Yale University Press

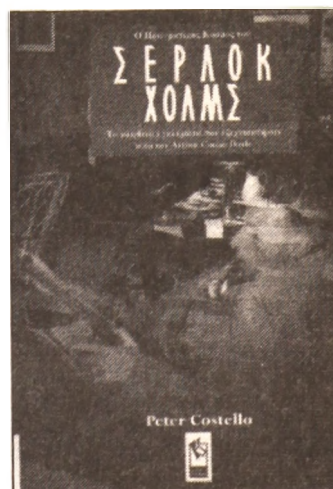

ΝΕΟ

◆ Ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΕΡΛΟΚ ΧΟΛΜΣ

Μετάφραση: Μαίρη Παπαγιαννίδου

Τα αληθινά εγκλήματα που εξιχνιάστηκαν από τον Sir Arthur Conan Doyle

Καταστολή ή κοινωνικός διάλογος;

του Δημήτρη Σπυράκου

Η εξάπλωση των ναρκωτικών σε καθεστώς εκτεταμένης ποινικής καταστολής οδήγησε, τα τελευταία ιδίως χρόνια, σε εύλογες αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου νομικού πλαισίου. Ως μοχλός για τον έλεγχο του προβλήματος, για την καταπολέμηση του οργανωμένου κυκλώματος παραεμπορίας και την παροχή θεραπευτικής βοήθειας, η στρατηγική της καταρχήν αποδοχής της χρήσης βρίσκει όλο και περισσότερους υποστηρικτές. Άκαμπτοι ωστόσο θασιώτες της δοκιμασμένης «λύσης» συνεχίζουν να αποδίδουν τις αποτυχίες σε ανεπαρκή καταστολή και να αξιώνουν «περισσότερα από τα ίδια».

Οι προτάσεις νόμων

Στο πρίσμα της παραπάνω αντιπαράθεσης προσδιορίζονται και τα δύο νομοσχέδια. Η πρόταση νόμου των οκτώ υποστηρίζει τη σύνθεση, εμφανίζει γνώση της πραγματικότητας του προβλήματος, επιχειρεί μια τομή ανάμεσα στο παλιό και στο νέο. Δεν θίγει άμεσα τη κυριαρχία της κατασταλτικής λογικής, εφόσον κυρίως παραμένει αξιόποινη η κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών. Περιέχει όμως ρυθμίσεις που

- προωθούν τη θεραπευτική στήριξη και την κοινωνική επανένταξη των εξαρτημένων,
- προχωρούν στη διάκριση των προϊόντων της κάνναβης από τα λοιπά ναρκωτικά
- και, κυρίως, επιτρέπουν τη χορήγηση ναρκωτικών ουσιών υπό αυστηρό υγειονομικό έλεγχο σε εξαρτημένα άτομα.

Η υπουργική πρωτοβουλία, αντίθετα, πρωτοστατεί ως σύγχρονο παράδειγμα δικαιопολιτικού ετοιθελισμού και περιφρόνησης του κοινωνικού διαλόγου. Κωφεύει στη διατυμπανιζόμενη πλέον εκείνη κριτική που αποπλίζει την κατασταλτική πολιτική από τη σκοπιμότητά της, και εθελουφλεί στις αρνητικές της επιπτώσεις. Αποθαρύνει την ανοικτή συζήτηση αποδίδοντας «πονηρούς και ιδιοτελείς σκοπούς» σε αντιλογούντες και προτείνει περισσότερη καταστολή. Έτσι,

- δεν εισηγείται κοινωνική πολιτική, αλλά χειραγωγή,

Το πρόβλημα των ναρκωτικών βρίσκεται στο επίκεντρο του πολιτικού ενδιαφέροντος. Τη δημοσίευση της Έκθεσης της διακομματικής κοινοβουλευτικής επιτροπής τον περασμένο Μάρτιο για τη μελέτη του προβλήματος των ναρκωτικών ακολούθησαν τους επόμενους μήνες η κατάθεση δύο σχετικών σχεδίων νόμου με πρωτοβουλία οκτώ βουλευτών της αντιπολίτευσης αφενός και των υπουργείων Υγείας και Δημόσιας Τάξης αφετέρου. Η πολιτική αντιμετώπιση του φαινομένου βρίσκεται πλέον σε κρίσιμη καμπή.

- προβλέπει οξύτερη κηδεμόνευση και ποινική καταστολή του χρήστη ναρκωτικών,
- εμμένει στην ισοπεδωτική ποινική αντιμετώπιση των ναρκωτικών ουσιών,
- δεν ενδιαφέρεται για έλεγχο της κρατικής εξουσίας, αλλά για προωθημένες στην κοινωνική ζωή θέσεις αστυνόμευσης.

Η ποινικοποίηση της χρήσης

Η στιγμιστική στάση του ποινικού δικαίου για τον χρήστη των ναρκωτικών είναι ένα κυρίαρχο στοιχείο της κατασταλτικής λογικής. Είναι ωστόσο αυτονόητο, ότι για μια πολιτεία συντεταγμένη στη βάση προστασίας της ατομικής ελευθερίας η πρόβλεψη των ποινικών κυρώσεων οφείλει να υπακούει στην τήρηση δικαιοκρατικών αρχών και να ελέγχεται στην προστατευτική λειτουργία και αναγκαιότητά της. Επιτακτικά τίθεται, γι' αυτό, το ερώτημα: Ποια είναι τα δικαιιοπολιτικά επιχειρήματα και εμπειρικά δεδομένα που δικαιολογούν σήμερα την επέκταση της ποινικοποίησης στη χρήση των ναρκωτικών ουσιών;

Δικαιοκρατική προϋπόθεση για την επιβολή ποινής είναι να θίγονται από την επίμαχη πράξη ενός προσώπου τα συμφέροντα κάποιου άλλου. Η διαφαινόμενη ασυνέπεια υπάρχει και στο ισχύον καθεστώς και έχει επανει-

λημμένα καταγγεληθεί. Στη χρήση και κατοχή για χρήση πρόκειται για αυτοπροσβολή και συνεπώς η ποινικοποίησή τους είναι αντισηματική (βλ. Παρασκευόπουλου Ν., Η καταστολή της χρήσης ναρκωτικών, σ. 30).

Σήμερα συναντώνται και νέες δικαιοπολιτικές εκλογικεύσεις που προκαλούν όμοιο περισσότερο τη δικαιοκρατική ευαισθησία του πολίτη. Σε μία ομοίως ανεπεξέργαστη μολογία του κοινωνικά επιλεκτικού χαρακτήρα της απαγορευτικής πολιτικής κατονομάζονται και η κοινοβουλευτική διακομματική επιτροπή για το πρόβλημα των ναρκωτικών στην έκθεσή τους ως δικαιολογητικό λόγο τιμώρησης της χρήσης των σκληρών ναρκωτικών τις περισσότερες δραστηριότητες στις οποίες εμπ-

Το άρθρο συντάχθηκε πριν από την παρουσίαση του κυβερνητικού νομοσχεδίου για την καταπολέμηση των ναρκωτικών. Οι αλλαγές ωστόσο που αυτό επιφέρει στο αρχικό νομοσχέδιο των υπουργείων Υγείας και Δημόσιας Τάξης είναι προσχηματικές μη αδιάλλακτης και άκριτης πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος των ναρκωτικών. Η ασκούμενη σ' αυτό το άρθρο κριτική μεταφέρεται και στο πρόσφατο κυβερνητικό νομοσχέδιο.

* Ο Δημήτρης Σπυράκος είναι διδάκτωρ της Νομικής Σχολής και δικηγόρος.

κεται συνήθως ο χρήστης για την προμήθεια της δόσης του. «Σπανίως μπορεί να βρει κανείς χρήστη, χωρίς να είναι διακινητής ή μικρέμπορος, και τουλάχιστον δεν υπάρχει φτωχός χρήστης χωρίς να είναι διακινητής ή μικρέμπορος» (σ. 8). Η άσκηση εγκληματοπολιτικής όμως στη βάση «κοινωνικών στερεοτύπων» και υποθέσεων δεν αντιμετωπίζει κινδύνους. Είναι ο κίνδυνος για μια πολιτεία δικαιοκρατικών αρχών και εγγυήσεων.

Η ποινικοποίηση της χρήσης δεν βρίσκεται στη διάθεση της πολιτικής εξουσίας. Με ποινική καταστολή του χρήστη δεν μπορεί να υπάρξει ενεργοποίηση και ουσιαστικοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων του πολίτη για προστασία από τα ναρκωτικά. Ακόμη και στην πρόταση νόμου των οκτώ η -μετριοπαθέστερη- αποδοχή της δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα αξιοπιστίας και κοινωνικής αφομοίωσης της σημαντικής επιλογής για παροχή ναρκωτικών ή υποκαταστάτων υπό υγειονομικό έλεγχο σε εξαρτημένους. Η προτεινόμενη αλλαγή εμφανίζεται ως συνθηκολόγηση απέναντι στο πρόβλημα και όχι ως μέρος ενός προγράμματος αντιμετώπισής του.

Δραματοποίηση

Η πρωτοβουλία των οκτώ, με την αντίφαση του την χαρακτηρίζει, δεν θέλει προφανώς να αγνοήσει κοινωνικές προκαταλήψεις και προβίες. Το κυβερνητικό νομοσχέδιο όμως οικοδομείται πάνω σε αυτές. Προσφεύγει στον τανικόβλητο πολίτη. Ο χρήστης προσωποποιεί την τεράστια απειλή των ναρκωτικών. Στη ραϊκά της υποτιθέμενης κυρίαρχης ηθικής στάσης η κατάσταση δραματοποιείται. Κάποιοι «αγανακτισμένοι» γονείς προπαγανδίζουν ακόμη και τη βίαιη καταστολή των χρηστών παιδιών τους. Η εμβέλεια του πολιτικού λόγου εμφανίζεται να υποχωρεί. Μοναδικό θέμα είναι η απειλή. Η προσωπικότητα του χρήτη χάνεται. Η τιμωρία του γίνεται το μέσον να επιδεικνύεται η πολιτεία αδιάλλακτη πέναντι στην απειλή και -συμβολικά έστω- κυρίαρχη της κατάστασης. Με αυτή την έννοια πέφτει όμως ο -εξαρτημένος κυρίως- χρήστης δυο φορές θύμα: και των εμπορών και του κράτους.

«Ιδιωτικοποίηση» ποινικής εξουσίας

Η ευρεία και σκληρή ποινικοποίηση δίνει ως προσωρινά την εντύπωση ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών ελέγχεται. Την ουσία του όμως δεν την θίγει. Αντίθετα, την εκτρέφει. Και τούτο γιατί έχει ως βάση μια εικόνα του κοινωνικού φαινομένου αποκομμένη από τον κοινωνικό λόγο. Στην πολιτική εξουσία απευθύνονται αξιώσεις από ανθρώπους κλεισμένους

στην ιδιωτική τους ζωή, με περιορισμένους ορίζοντες και απροθυμία για κατανόηση των κοινωνικών διαδικασιών του προβλήματος.

Η απειλή ποινής όμως για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων είναι μια κατεξοχήν δημόσια υπόθεση. Απευθύνεται σε όλους, περιορίζει τους χώρους επιτρεπτής δράσης, στιγματίζει παραβάτες, προσβάλλει άμεσα την ατομική ελευθερία. Η πρόβλεψη της πρέπει γι' αυτό να γίνεται αντικείμενο μιας ανοιχτής και δημόσιας συζήτησης. Και εδώ κρίνεται σήμερα μια πολιτική κατά των ναρκωτικών. Αν δηλαδή «ιδιωτικοποιεί» την κρατική εξουσία, ακολουθώντας τις απλουστεύσεις της ιδιωτικής ζωής, ή πραγματώνει υπεύθυνες προτάσεις στηριζόμενες σε ελεγχόμενα και γενικά αποδεκτά επιχειρήματα.

Η ποινικοποίηση της κατοχής και χρήσης ναρκωτικών ουσιών είναι παράδειγμα «ιδιωτικοποίησης» της ποινικής εξουσίας. Παρακάμπτει τον υπεύθυνο και τεκμηριωμένο κοινωνικό διάλογο και παραδίδει την ποινική καταστολή σε ανεξέλεγκτες αξιώσεις. Πραγματεύεται την απειλή των ναρκωτικών αγνοώντας τις δικαιοκρατικές αρχές της πολιτείας και αδιαφορώντας για τον έλεγχο της εξουσίας.

Κοινωνικός διάλογος

Η πολιτική αντιμετώπισης των ναρκωτικών δεν επιτρέπεται να ενδίδει σε αποσπασματικές, «ιδιωτικές» ανάγκες καταστολής παραγνωρίζοντας την ελάχιστη πολιτειακά και πολιτιστικά κοινή βάση τόσο στην κατανόηση όσο και στο χειρισμό του προβλήματος. Όποιος αξιώνει τη χρήση ποινικής καταστολής είναι λογικά υποχρεωμένος να συμμετάσχει στον κοινωνικό διάλογο. Εκεί οι δικαιοκρατικές εγγυήσεις συνιστούν την κοινή αφετηρία και διαμορφώνονται οι προϋποθέσεις για διαλεύκανση και έγκυρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου.

Κανένας δεν τιμωρείται για την πράξη του, όταν αυτή δεν προσβάλλει τα αγαθά ενός άλλου. Το επιχείρημα είναι δικαιοϊστορικά δοκιμασμένο, πολιτιστικά κατακτημένο και στον δημόσιο διάλογο άμεσα δραστικό. Η αποσιώπησή του στην πρόταση των οκτώ συντήρησε την ανασφάλεια για τα όρια της θεμιτής ποινικής δράσης και στερεί εντέλει τους εισηγητές της από ένα καίριο άξονα κριτικής στο υπουργικό νομοσχέδιο.

Σε αντίθεση όμως με το τελευταίο, η πρόταση νόμου των οκτώ στηρίζει και αξιοποιεί τη δημόσια κριτική. Επιδιορθωμένη συνεπώς στη λογική της συνοχής με την αποποινικοποίηση της χρήσης και κατοχής για χρήση, είναι το νομιμοποιημένο σήμερα βήμα στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης των ναρκωτικών. □

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
τροχαλία

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Γ. ΒΑΡΒΟΓΛΗΣ

Χημείας Απόσταγμα

σχ. 14x21 cm, σελ. 270, τιμή: 2.400 δρχ.

Η Χημεία είναι κάπως παρεξηγημένη ως Επιστήμη. Τα λαμπρά της επιτεύγματα έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας από υλικής πλευράς. Και όμως, οι προβολές της δημοσιότητας φωτίζουν συνήθως κάποιες δυσάρεστες πλευρές της, που οφείλονται άλλοτε σε δική μας αμέλεια και άλλοτε στην επιδίωξη του εύκολου κέρδους. Το «Χημείας Απόσταγμα» παρουσιάζει σε όσο το δυνατό απλούστερη γλώσσα ένα πανόραμα της Χημείας, με κάθε είδους ενδιαφέρουσες αναφορές, από την αρχαιότητα ως και το 1992. Προσπαθεί να δώσει μια πνευματική διάσταση στην κατ' εξοχήν υλική αυτή Επιστήμη. Τονίζει τις καλές της πλευρές, χωρίς να αποσιωπά και τις κακές. Απευθύνεται σε ένα ευρύτατο κοινό, και ιδιαίτερα στους σπουδαστές, με την πεποίθηση του συγγραφέα, ότι μετά την ανάγνωση θα δουν τη Χημεία με καινούργιο μάτι.

Κεντρική διάθεση:
Εκδόσεις ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Βιβλιοπωλείο
Γριβαίων 5 (πάρδος Σκουφά 64), 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 3646426 - Fax: 3621932

ΧΟΥΝΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΠΑΙΝΩΝ

- Η καταγγελία, συνέχεια προηγούμενης καταγγελίας που δημοσιεύτηκε στο ANTI στις 21.2.92, είναι πολύ σοβαρή. Υπάρχει απάντηση από το ΥΠΕΞ;

Κύριε Διευθυντά,

Στο τεύχος σας της 21.2.92 εσπευσατε τη μεθοδευθείσα αναβάθμιση του χουντικού Πρεσβευτή Δ. Πετρουνάκου και τις προσπάθειες του προσωπικού του φίλου Κου Κ. Μητσότακη να του εξασφαλίσει καίρια πρεσβευτική θέση στο εξωτερικό. Εάν παρ' ελπίδα νομίζετε ότι ο στιγματισμός αυτός τόσο από το ANTI όσο και από πολλά έγκυρα ημερήσια φύλλα είχε οιοδήποτε αποτέλεσμα, απατάσθε. Ο Δρ. Πετρουνάκος όχι μόνο διορίστηκε Μον. Αντιπρόσωπος της Ελ-

λάδος στο ΝΑΤΟ αλλά έλαβε ήδη, για τις εξαιρετικές προφανώς υπηρεσίες του, διετή παράταση και μάλιστα προκαταβολικά αφού μόνο του χρόνου καταλαμβάνεται από την 35ετία.

Τι έχει να προβάλει ο νέος Υπουργός των Εξωτερικών για τις ακατονόμαστες αυτές πράξεις;

Τι αποκρίνεται η Υφυπουργός κα Τσουδερού η οποία, μετά την πτώση της δικτατορίας, εξαπέλυε ενώπιον της Βουλής μύδρους κατά των ελάχιστων, ευτυχώς, διπλωματικών μας που επέδειξαν υπερβάλλοντα ζήλο στην υποστήριξη της δικτατορίας;

Τι έχουν, τέλος, να προβάλουν οι «συνδικαλιστές» διπλωμάτες που φαίνεται να έχασαν τη λαλιά τους, προσδοκώντας την εύνοια των πολιτικών πατρώνων τους για την απόσπαση πόστου της αρεσκείας τους, που αποτελεί το μοναδικό μέλημά τους;

Με τιμή
Γ. Μαρούδας
Νέο Ψυχικό

ΜΑΙΡΗ ΓΟΥΕΜΠ

Επτά
για ένα μυστικό

Μετά την
ΑΛΕΠΟΥΔΙΤΣΑ και το
ΑΚΡΙΒΟ ΦΑΡΜΑΚΙ, ένα,
ακόμη, σπουδαίο
μυθιστόρημα της
Αγγλίδας συγγραφέα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα 106 79
Τηλ. 360.77.44 — 36.47.93

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ

- Τις σκέψεις της για την αναπαγωγή των θυλάκων εξουσίας ανά τους αιώνες εκθέτει η αναγνώστριά μας, στο κείμενο που ακολουθεί.

Η ελευθερία και η ισότητα ωθείται θεωρητικά, όχι όμως και πρακτικά, μέσα στο πολιτειακό καθεστώς της δημοκρατίας.

Στην πράξη, τα υπολείμματα της ελευθερίας και της ισότητας παραχωρούν όλο και περισσότερο τη θέση τους σε εξουσιαστικές τάσεις, όπως αυτές που εκπέμπονται από τους με δημοκρατικό τρόπο εκλεγμένους εκπροσώπους του λαού, που, ενώ είναι ίσοι με αυτόν, μετατρέπονται σε εξουσιαστές και ο λαός που κατέχει την εξουσία με την ψήφο του μετατρέπεται σε υπήκοο.

Η παραπάνω εικόνα προάγει σε ερωτήσεις. Μήπως οι εκπρόσωποι του λαού μετατρέπονται σε εξουσιαστές υποκινούμενοι από το υποσυνείδητο; Μήπως το υποσυνείδητό τους δεν έχει διδαχτεί άλλη σχέση, παρά μόνο αυτή του εξουσιαστή και του εξουσιαζόμενου; Μι-

κρά παιδιά εξαρτώμενα από τον γονιό εξουσιάζονται από αυτόν αργότερα έγιναν γονείς για να εξουσιάζουν τα παιδιά τους, προς ικανοποίηση του απωθημένου τους και προς επανάληψη της παραδοσιακής σχέσης την ίδια στιγμή οι γονείς, εξαρτώμενοι από τον πολιτικό, εξουσιάζονται απ' αυτόν έγιναν ξανά παιδιά. Οι γονείς απαιτούν από τα παιδιά τους υπακοή και οι ίδιοι μετατρέπονται σε υπάκουα παιδιά του κράτους...

Άραγε δεν θα ήταν δυνατόν γονείς και παιδιά να συζούν σε μια σχέση ισότητας και αργότερα πολίτες και εκπρόσωποι αυτών να συνεχίζουν να βιώνουν την ίδια σχέση (ισότητας), αυτή που έμαθαν, αν έμαθαν, από τα παιδικά τους χρόνια; Θα ήταν δυνατόν, αν αντιμετωπίζαμε τον εαυτό μας ίσο προς τους άλλους και τους άλλους ίσους προς εμάς. Θα ήταν δυνατόν, αν απελευθερωνόμασταν από τα απωθημένα της παιδικής μας ηλικίας, αν ξεφεύγαμε από αυτή, ώστε να μη μένουμε μέχρι τον 20ό αιώνα παιδιά.

Αν και όταν το καταφέρουμε, τότε επιτέλους θα ενηλικιωθούμε.

Κατερίνα Παπούλια
Μαντούδι Ευβοίας

ΞΑΝΑ Η «ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ»

- Από τον καθηγητή Νίκο Παναγιωτάκη, η παρέμβαση στο θέμα «Ρωμιόςυνη»:

Αγαπητό «Αντί»,

Παρακολουθώ από μακριά, συχνά εμβρόντητος, διάφορα κείμενα που έχουν δημοσιευθεί για το ζεύγος Αϊντενάιερ. Η πληροφόρησή μου, αρκετά ελλιπής, στηρίζεται κατά κύριο λόγο στα κείμενα που φιλοξενήθηκαν στις σελίδες σου.

Γνωρίζω το ζεύγος από χρόνια και δικαιούμαι, νομίζω, να πω τη γνώμη μου: ότι ο Χανς (ή Γιάννης, όπως έπρεπε να τον λέμε) είναι ο θερμότερος φιλέλληνας που έχω συναντήσει και η Νίκη από τις πατριωτικότερες, τις δημοκρατικότερες και τις συμπαθέστερες Ελληνίδες του εξωτερικού. Είναι επίσης άνθρωποι αναμφισβήτητα έντιμοι και ηθικά ανεπίληπτοι (και γι' αυτό ίσως φτωχοί). Στα σχετικά

δημοσιεύματα έγινε πολύς λόγος για μία μέθοδό τους για τη διδασκαλία της ελληνικής και οι καθηγητές τους, ανάμεσα σε άλλα, τους επέσεισαν με πανηγυρική χαιρεκακία και λάθη ή δήθεν λάθη που διέπραξαν. Δεν έγινε όμως καθόλου λόγος για τα άλλα δημοσιεύματά τους, απείρως σπουδαιότερα. Δεν είδα να αναφέρεται πουθενά ότι η Νίκη Αϊντενάιερ είναι η μεταφράστρια στα ελληνικά του βιβλίου του Χανς Γκέοργκ Μπεκ *Ιστορία της βυζαντινής δημόσιας λογοτεχνίας* (Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1988), βασικού εγχειριδίου για τις αρχές της λογοτεχνίας μας. Ούτε ότι ο Χανς Αϊντενάιερ έχει εκδόσει κριτικά τρία κορυφαία ελληνικά μεσαιωνικά κείμενα, τον *Σπανό* (1977), που κυκλοφορεί και στις εκδόσεις «Ερμής» σε συνεπτυγμένη ελληνική μορφή τον *Κρασσπατέρα* (1988) και, κυρίως, τον *Πτωχοπρόδρομο* (1991) και επίσης ότι έχει συγγράψει πολλά μικρότερα μελετήματα για καιρικά θέματα της πρώιμης λογοτεχνίας μας. Από τις σημαντικότερες συμβολές του είναι η επισήμανση στοιχείων προφορικότητας που διακρίνονται στη χειρόγραφη παράδοση όλων σχεδόν των παλαιών αυτών κειμένων, πράγμα που προκαλεί μια μικρή επανάσταση στις κριτικές εκδόσεις τους τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον είναι χρισματικός δάσκαλος και έχω ήδη βγει από τα χέρια του μερικά από τους αξιολογότερους νέους γερμανούς νεοελληνιστές.

Η όλη υπόθεση μου φαίνεται ανεπίτρεπτα θλιβερή, ακόμη και μελετώντας τα σύγχρονα θλιβερότατα νεοελληνικά συμφραζόμενα. Οι πενητακισμοί εναντίον του ζεύγος Αϊντενάιερ και οι προσπάθειες ηθικής εξόντωσής τους πιστεύω καταγράφονται στις χειρότερες στιγμές του πολιτισμού μας. Φαίνεται όμως ότι υπάρχουν ακτίνες φωτός: Έμαθα με ιδιαίτερη χαρά ότι η πόλη της Θεσσαλονίκης τίμησε το ζεύγος Αϊντενάιερ με ειδικό βραβείο στα πλαίσια των εφεντινών ΚΖ' Δημετρίου Όσο λοιπόν κι αν ασχημονούν διάφοροι ηθικοί, υπάρχουν πάντοτε ο Μακρυγιάννης, ο Παπαδιαμάντης και οι άλλες φιλολόγες θεότητες του Ελύτη, για να προστατεύουν από το κακό.

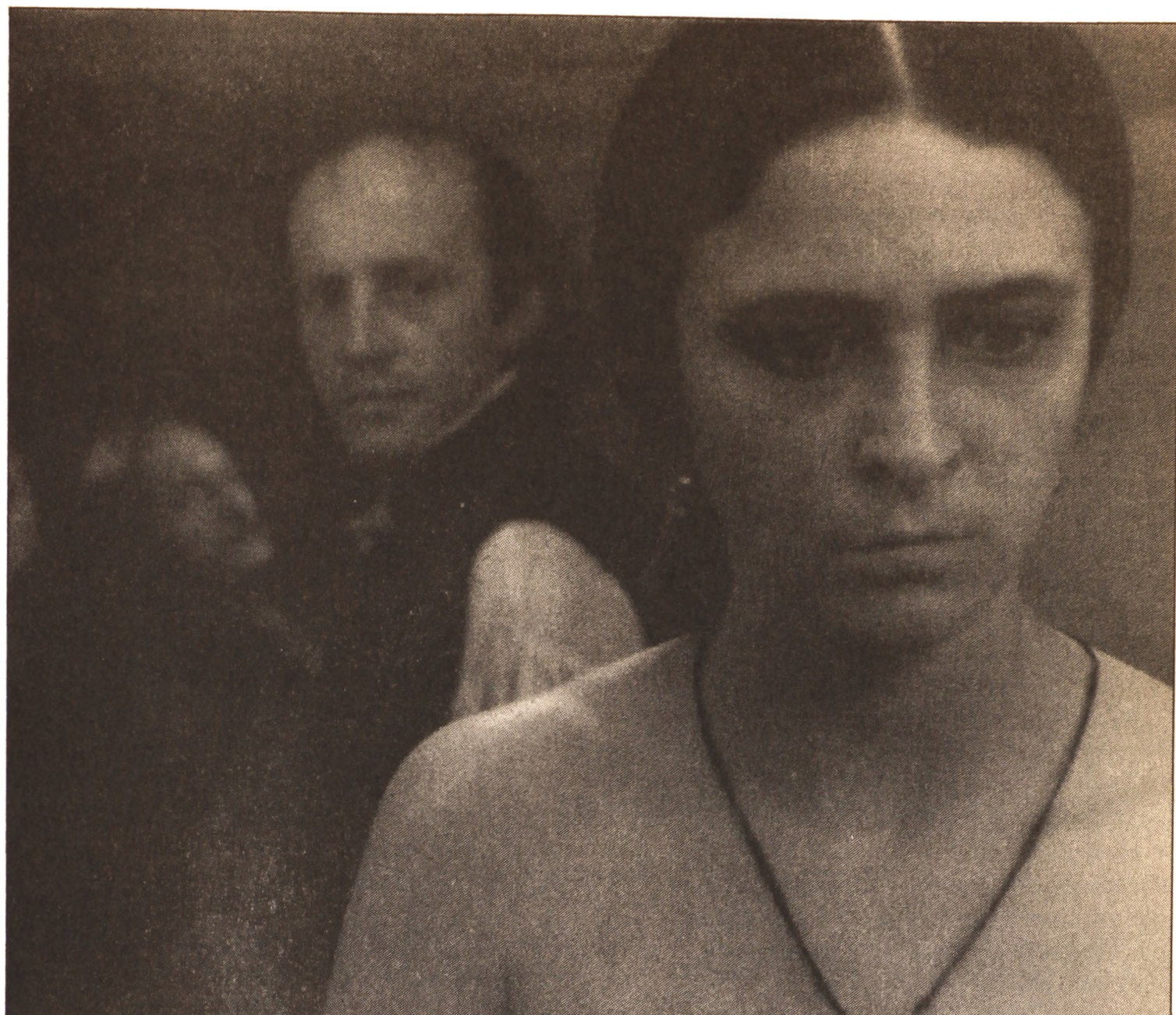
Με φιλικότατους χαιρετισμούς

Ν. Μ. Παναγιωτάκης
Βενετία, 19/11/92

Στην Πρόταση που ευσεβάστως υπέβαλε στην έγκριση των συμπατριωτών του, ο Τζόναθαν Σουίφτ εισηγήθηκε μεθόδους όπτησης των παιδιών. Έτσι, εξηγούσε, και το πρόβλημα της πείνας λύνεται και τα παιδιά δεν θα βασανίζονται στην κοιλάδα των δακρύων.

Το σπουδαιότερο: ποτέ στο μέλλον δεν θα πεινάσουν τα ίδια τα παιδιά. Έχουμε βάσιμους λόγους να πιστεύουμε ότι το εν λόγω σύγγραμμα του Σουίφτ είναι το αγαπημένο βιβλίο της Ζωής Λάσκαρη. Απλώς, λόγω μακράς θητείας στον κινηματογράφο, η κυρία Λάσκαρη θα το διαβάσει μεταφρασμένο σε υποτίτλους.

Σε μεγάτιλους διαβάσει έκπληκτη την ιδιωτική της ζωή η κόρη της, ως γνωστόν.

ΝΙΚΟΣ ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

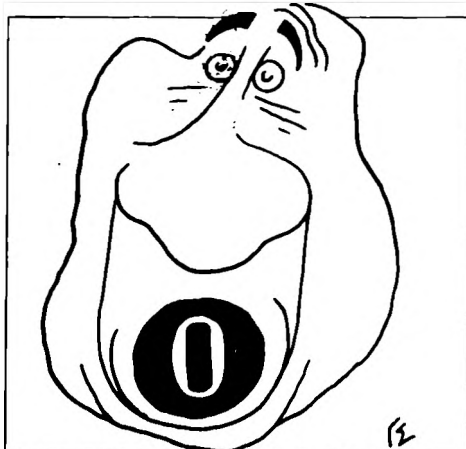
Η ΤΕΧΝΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΑ ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ

Για την «κουλτούρα» τη βαρυσέρτικη που άλλαξε τις κατευθύνσεις του ελληνικού κινηματογράφου και για την τέχνη που δεν είναι κατ' ανάγκην αισιόδοξη μιλάει ο σκηνοθέτης του «Μπάνρον, η μπαλάντα ενός δαιμονισμένου» στο ANTI. Και ένας απολογισμός του τελευταίου 33ου Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης.

(σελ. 46).

Γ Ρ Α Φ Ο Υ Ν
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ
Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΗΛ. ΚΑΝΕΛΛΗΣ
Β. ΚΕΧΑΓΙΑΣ
ΣΠ. ΜΟΣΚΟΒΟΥ
Γ. ΠΑΤΙΛΗΣ
Μ. ΠΙΕΡΗΣ
ΑΘ. ΣΧΙΝΑ
Δ. ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

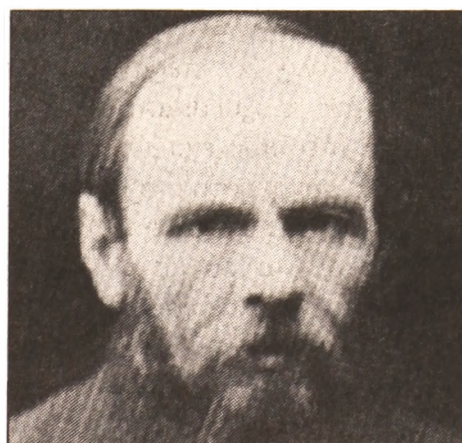
ΓΛΩΣΣΑ

Ο Μιχ. Πιερής γράφει για τη ζωντανή γλώσσα των Ελλήνων - Κυπρίων. Κι ο Μαν. Βασιλάκης συνεχίζει να μάχεται το «εγκόλπιον ορθής γραφής» του Ταχυδρόμου.

Σελ. 52-55

ΝΤΟΣΤΟΓΕΦΣΚΙ

Το γελοίο στον Ντοστογιέφσκι είναι ένα από τα σημαντικότερα παθήματα της ιδέας μέσα στον άνθρωπο ή του ανθρώπου από την ιδέα. Γράφει ο Μήτσος Αλεξανδρόπουλος.

Σελ. 56

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΑ

Τι είναι το καινούργιο βιβλίο του Γκύντερ Γκράς που μόλις κυκλοφόρησε στη Γερμανία; Και γιατί τρέχουν στο σινεμά οι θεατές να δούν το «Βασικό Ένστικτο»;

Σελ. 58

«Η τέχνη δεν είναι κατ' ανάγκην αισιόδοξη»

• Ο Νίκος Κούνδουρος μιλάει στο ANTI

του Ηλία Κανέλλη

Η επανεμφάνιση του Νίκου Κούνδουρου στο 33ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης, με την ταινία του «Μπάυρον, η μπαλάντα ενός δαιμονισμένου», μια ταινία που κόστισε 500 εκατομμύρια δραχμές, αναζωπύρωσε τις συζητήσεις για τον ελληνικό κινηματογράφο, τις δυνατότητες, τις προοπτικές του, τους δρόμους μέσα απ' τους οποίους θα περάσει για να συναντήσει το κοινό του και να βγει από την απομόνωση.

Με τον σκηνοθέτη μιλήσαμε για την ταινία του αλλά και για τον ελληνικό κινηματογράφο, την ταυτότητά του, το παρελθόν και το μέλλον του στο όλο και πιο ανταγωνιστικό προσκήνιο του «οπτικοακουστικού». Τα πιο ενδιαφέροντα αποσπάσματα αυτής της συζήτησης παραθέτουμε στις γραμμές που ακολουθούν.

• Θα ήθελα να ξεκινήσουμε από την απουσία του ιστορικού χώρου και των ανθρώπων, από το πλαίσιο της ταινίας. Από ό,τι δηλαδή μου θυμίζει το «υψηλό» πεδίο όπου συμβαίνουν μόνο ευγενή πράγματα – κάτι που συνέβη, για παράδειγμα, και στους «Ελεύθερους πολιορκημένους» του Σολωμού και απέφερε, αργότερα, την αιχμηρή κρίση του Σπ. Ζαμπελίου, ο οποίος διηρωτάτο: «Πού ήτο, άραγε, η σκορδόχνωτος Μεσολογγίτισσα;». Κατ' αντιστοιχίαν, πού είναι η σκορδόχνωτος Μεσολογγίτισσα στο Μεσολόγγι του Νίκου Κούνδουρου και της ταινίας του για τον «Μπάυρον»;

– Θα παραπέμψω και γω με τη σειρά μου σε μια φράση του Ροΐδη: «Και τότε ο Μπάυρον, καταστάς μισάνθρωπος και φιλέλλην, ήλθε εις το Μεσολόγγι για να πεθάνη μέσα εις την λάσπην και τους βάλτους».

Όλη η ταινία μου ξεκινάει απ' αυτή τη φράση.

• Μισάνθρωπος και φιλέλλην, ταυτοχρόνως;

– Φυσικά και δεν ταυτίζονται. Κι ο Μπάυρον ζούσε μες στην αντίφαση...

Ο Μάγιερ, ο ελβετός εκδότης που βγάζει εφημερίδα στο Μεσολόγγι, λέει στην ταινία πως η επανάσταση είναι «η πιο τρέλα απ' όλες τις τρέλες». Βεβαίως, ο Μπάυρον, ο ρομαντικός Μπάυρον, ο οραματιστής Μπάυρον, ο μεταφυσικός Μπάυρον γοητεύεται απ' την ιδέα της επανάστασης.

Γνωρίζουμε ότι ο Μπάυρον, κατ' αρχήν, ήθελε να πάει στη Νότια Αμερική – γιατί εκεί νόμιζε ότι οι καταπιεσμένοι λαοί θα δώσουν το μεγάλο παγκόσμιο παράδειγμα. Όστερα έφτασε στην Ιταλία και αναμείχθηκε στο κίνημα

των καρμπονάρων. Από την Ιταλία με πολύ διασταγμό πέρασε στην Ελλάδα – τον είχε σπρώξει το αγγλοελληνικό κομιτάτο που τον χρησιμοποίησε ως ταχυδρόμο. «Πάρε τον παρά», του είπαν, «εσύ είσαι λόρδος, δεν είσαι ένα πρόσωπο ύποπτο, είσαι ένα φερέγγυο πρόσωπο» και του εμπιστεύθηκαν χρήματα για τον Αγώνα.

Ωθήθηκε έτσι στην Ελλάδα – κι όμως, δεν σκέφτηκε για μια στιγμή αν έκανε ή αν δεν έκανε λάθος. Μπήκε με πάθος, κι ας ήξερε καλά ότι το τέλος του πλησίαζε. Ήταν άρρωστος, είχε κρίσεις πανικού, είχε επιληψία, έπεφταν τα δόντια του, μαδούσαν τα μαλλιά του! Γι' αυτόν, τον ακραία φιλάρεσκο, όλα αυτά ήταν σινιάλα του θανάτου.

Νά λοιπόν τα στοιχεία της ταινίας. Μιας ταινίας που μεταχειρίστηκε το χώρο μόνο σαν κάδρο το οποίο πλαισίωνε την αγωνία του Μπάυρον. Γι' αυτό λείπει η σκορδόχνωτος Μεσολογγίτισσα.

Χωρίς κινηματογραφική βουλμία

Από την αρχή, είναι μια ταινία κλειστού χώρου. Ο Μπάυρον και ό,τι έφτανε γύρω γύρω η προσωπικότητα του Μπάυρον, η γοητεία και η αγωνία του. Τι άγγιξε; Άγγιξε φιλικούς του ανθρώπους και αγγίχθηκε από το χώρο – το χώρο δεν τον άγγιξε, ή δεν πρόφτασε να τον αγγίξει, ο Μπάυρον.

Φτάνει στο Μεσολόγγι και βρέχει κι είναι ομίχλη κι είναι όλα σκοτεινά. Και πατάει το πόδι του κι η πρώτη κουβέντα που λέει είναι για την απουσία της ηλιόλουστης Ελλάδας των ονείρων του. Υπάρχει μια ταινία κειμένου, μ'

ένα διάλογο συντριπτικό. Κι αυτό το κείμενο εικονογραφήθηκε χωρίς βουλμία κινηματογραφική – ν' ανοίξω το φακό μου να καταγράψω λαγκάδια, βάλτους, κάστρα...

Κι όμως: το τοπίο, αυτό που κάπως τσιγγούνικα επέτρεψα να περάσει στην ταινία, το έχει ανάγκη ο κινηματογράφος.

Μου λένε: «Δηλαδή, απομυθοποιείς τον Μπάυρον...». Απαντώ: «Ίσα ίσα. Δεν υπάρχει απομυθοποίηση. Αντίθετα, αναζήτησα να προσθέσω στο μύθο του Μπάυρον το μύθο του κινηματογράφου». Και ως ένα σημείο, έμπειρος πια κι απ' τη δουλειά που ως τώρα έχω φέρει σε πέρας, θαρρώ το πέτυχα.

Στήνω λοιπόν έναν κινηματογραφικό Μπάυρον δίπλα στον Μπάυρον των γραπτών, των βιβλίων, της ποίησης, με πολύ σεβασμό. Με τόσος σεβασμό ώστε απέκλεισα εντελώς την ελαφρόφημη που ακολουθεί τον γητευτή των γυναικών, η οποία με ενοχλούσε...

• Γιατί σας ενοχλούσε;

– Διαβάζοντας ή τα έργα του ή την αλληλογραφία του καταλαβαίνω πόσο οδυνηρή ήταν η σχέση του με τις γυναίκες.

Βλέποντας κάποιες ταινίες για τον Μπάυρον –με αποκορύφωμα το «Gothic» του Κ. Ράσσελ– είδα με τι αφάνταστη επιπολαιότητα διασκέδασαν οι άγγλοι συνάδελφοί μου διαπομπεύοντας τον ποιητή. Εγώ προσπάθησα να φθάσω στον αντίποδα, κάνοντας πολύ αυστηρή επιλογή από λόγους του Μπάυρον, από τις επιστολές του αλλά και από μία προσπάθεια να διαβάσω ανάμεσα απ' τις αράδες των επιστολών του την υπαρκτή απελπισία του ανθρώπου. «Τα πράγματα δεν έγιναν όπως θέλαμε», λέει πεθαίνοντας στον υπηρέτη του.

εκφράζοντας την αγωνία του γιατί φεύγει ανικανοποίητος.

• Τι είναι λοιπόν η ταινία; Μια μυθοποιητική εκδοχή ενός ιστορικού συμβάντος με επίκεντρο ένα ιστορικό πρόσωπο; Ή μήπως ένα «δοκίμιο» για ένα πυρετώδες πρόσωπο που η υπαρξιακή του αγωνία το οδηγεί στο νομοτελειακό τέλος – οπότε και το πρόσωπο αυτό γίνεται μοντέλο, μέσω του οποίου εκφράζεται, απαισιόδοξη, πεισιθάνατος, η δική σας θέση για τη ζωή και τις κοινωνικές υποθέσεις;

– Δεν θέλω να μιλήσω για κανένα μοντέλο. Αντίθετα, θέλω να μιλήσω γι' αυτόν: για τον Μπάυρον, με τη συγκεκριμένη ιδιοσυγκρασία, τη συγκεκριμένη ιδιαιτερότητα. Ήταν ένας άνθρωπος που είχε πολύ γερή σχέση με την πραγματικότητα. Αλλά κι ένας άνθρωπος που φλεγόταν, σαν καιομένη βάτος. Που δεν τον χωρούσαν τα όρια του σώματός του. Ένας άνθρωπος με σαρδόνειο χιούμορ, με πικρή ειρωνεία για τους άλλους – αλλά και κυρίως για τον εαυτό του. Ένας άνθρωπος που έπαιζε με τη μοίρα, με τον εαυτό του, με τον περίγυρό του, με τους εκπροσώπους της εξουσίας... Και με το θάνατο.

Έκανα αυτή την ταινία γιατί, νομίζω, το κεντρικό της πρόσωπο ολοκληρώνει το θαυμασμό μου για μια ανθρώπινη φύση που θέλει να διασχίσει ένα τεράστιο «άνοιγμα» συμπεριφορών, ένα απολύτως απειθαρχο πρόσωπο που ασφυκτιά στον κόσμο και στα όριά του. Ένα πρόσωπο με τα χαρακτηριστικά της μεγαλοσύνης. Κι ήταν πολύ προκλητικό να αναζητήσω αυτό το πρόσωπο σε μια κινηματογραφική εκδοχή του Μπάυρον.

Αλλωστε, δεν έκανα τίποτα παραπάνω από το να σκοπεύσω τον άνθρωπο που θεωρήθηκε το πιο λαμπρό πνεύμα του 19ου αιώνα.

Μια ταινία χορογραφική

Όποιος θέλει να χαρεί την ταινία οφείλει να αντιληφθεί ότι έχει γίνει μια υπέρβαση. Όλα τα μεταχειρίζομαι μέσα απ' την υπέρβασή τους: το χώρο, το τοπίο, τις φωνές, τις μουσικές, αλλά και το ύφος, την κίνηση – είναι μια ταινία σχεδόν χορογραφική. Υπάρχει ένα θεατρικό πλαίσιο, το ύφος θυμίζει ένα είδος όπερας. Κι ο χώρος είναι συμβατικός.

Το Μεσολόγγι ήταν στην πραγματικότητα μια μικρή παραθαλάσσια πολιτειούλα χτισμένη με τα χρώματα της ελληνικής φωτεινότητας: λευκό του ασβέστη, ώχρες, κεραμιδί... Έκανα μία ακροβασία που αφορά μόνο εμένα – είχα ανάγκη να πιαστώ από κάπου.

Το δικό μου Μεσολόγγι το έχτισα σε μαύρο γρανίτη. Όλο από σπίτια - κάστρα, σχεδόν χωρίς παράθυρο, πνιγμένο στη λάσπη... Τι ήθελα από αυτό; Μια σκιά θανάτου να υπερίπταται της ταινίας. Διότι για μας, τους Ρωμιούς, η λέξη

Ο Μάνος Βακούσης, Μπάυρον στο σκοτεινό Μεσολόγγι του Νίκου Κούνδουρου

Μεσολόγγι παραπέμπει στην καταστροφή και τη θυσία. Θέλησα λοιπόν, στο Μεσολόγγι του 1824, που έχτισα για τις ανάγκες της ταινίας, να περιέχεται η μοίρα της πόλης, η καταστροφή που θα 'ρχόταν δύο χρόνια μετά.

Αυτά μοιάζουν λιγάκι αλαζονικά, ε; Ε, αυτό είναι η αλαζονεία μου. Όμως ο δημιουργός πρέπει να απλώσει τα χέρια του στο χάος και να γεννήσει· κάτι πάντως πρέπει να επινοήσει, τέσσερις-πέντε, δέκα γερές βάσεις που πάνω τους θα πατήσει και θα οικοδομήσει. Κι αυτό το κενό τον τρελαίνει. Μ' ό,τι κάνει, πάντως, δεν αποσκοπεί να πείσει. Δεν χρειάζεται να είναι όλα πειστικά απ' την αρχή. Αυτό που λένε πειθώ μπορεί να καταδειχθεί απ' την πορεία των πραγμάτων. Αυτή η πορεία με κάνει να τολμώ.

Μπορούσες, πριν απ' την ταινία, να σκεφτείς έναν Μπάυρον φαλακρό, όταν όλοι έχουν στο νου τους –άλλη παρεξήγηση– ένα σγουρόμαλλο αγόρι;

Ο ελληνικός κινηματογράφος στις συμπληγάδες

• Και οι ξένοι, οι ποικιλόχρωμοι ξένοι της ταινίας;

– Είναι και ρεμάλια και τυχοδιώκτες και ιδεολόγοι. Δεν ξέρω αν συνάγεται αυτό το συμπέρασμα με μια πρώτη θέαση. Ίσως φταίει το ότι η ταινία τρέχει – κι ήθελα να 'χει γρήγορο ρυθμό.

• Αμερικανικό ρυθμό;

– Και ναι, και όχι. Οι Αμερικανοί αφαιρούν

απ' τις ταινίες τους ό,τι χρειάζεται στοχασμό. Η επιθυμία τους είναι να «κατασκευάζουν» συγκινήσεις που ενεργούν με κλάσματα του δευτερολέπτου. Οι Ιάπωνες π.χ., αντίθετα, που είναι στοχαστικοί, ώρα θα κάνουν να χτίσουν ό,τι είναι να χτίσουν. Οι Έλληνες, συμπλεγματοί και αδέξιοι, είναι ανάμεσα. Και ρυθμό δεν κατακτήσαμε ποτέ αμερικανικό – ούτε θα κατακτήσουμε στους αιώνες των αιώνων. Και για στοχαστικότητα δεν μπορούμε να καμαρώσουμε διότι τι στοχαστικότητα να έχει μια ταινία που αγωνιά να στήσει έναν στοιχειώδη κινηματογραφικό μύθο; Εν πάση περιπτώσει, ο ελληνικός κινηματογράφος παλεύει ανάμεσα στις συμπληγάδες του αμερικανικού κινηματογράφου και της ράθυμης Ανατολής. Εγώ φαίνεται πως περιέχω έναν γιαπωνέζο θεατή!...

• Ναι, αλλά έχουν και οι έλληνες κινηματογραφιστές δικούς τους ρυθμούς...

– Μα δεν έχουν. Μοντέλο για τους πολλούς έλληνες κινηματογραφιστές είναι ο αμερικανικός κινηματογράφος – και τίποτ' άλλο. Δεν είναι χωρίς σημασία ότι βομβαρδίζονται από παιδιά από τους καταιγιστικούς ρυθμούς του αμερικανικού σινεμά. Ο πιο τακτικός θεατής κινηματογράφου έχει δει πληθώρα αμερικανικών ταινιών – και ελάχιστες συγκριτικά μη αμερικανικές. Αποτέλεσμα: ο κινηματογράφος να είναι συνυφασμένος πλέον με τον καλπασμό, την εναλλαγή. Τώρα μάλιστα που μας έχουν κατακλύσει και τα βίντεο-κλιπ...

Αυτά είναι η αρχή ενός τέλους. Δεν ξέρω ποιο θα είναι το τέλος αλλά το μυρίζομαι. Δεν είναι δυνατόν να επιζήσει ο άνθρωπος σ' αυτό

το ρυθμό του βίντεο-κλιπ. Όχι στη ζωή του – να τρέχει συνεχώς σαν τον Βέγγο – αλλά ούτε ως θεατής δεν θα μπορεί να ανεχθεί κάποια ώρα αυτόν τον δαιμονισμένο καταγιγισμό από εναλλασσόμενες εικόνες.

- Έχουν δηλαδή καταργηθεί οι ρυθμοί της κινηματογραφικής ταινίας απ' την καταγιγιστική εισβολή του βίντεο-κλιπ;

– Και έχει κερδηθεί μια νέα ιδιαιτερότητα. Είναι μια γοητευτική ιδιαιτερότητα...

- Είναι γοητευτικό, αλλά και κάτι που καταναλώνεται. Ως προϊόν, που σε κερδίζει για να παραχωρήσει τη θέση του σε κάτι άλλο που θα σε κερδίσει με τη σειρά του – κι ύστερα δεν θα θυμάσαι τίποτα, δεν θα σε έχει τίποτα συγκινήσει... Ενώ όλοι θυμόμαστε το «La Strada», το «Ακατόνε», τον «Κλέφτη των ποδηλάτων»...

– Όλοι; Ποιοι όλοι; Τέλος πάντων...

- Εμείς όλοι. Το πλήθος των ανθρώπων της σκοτεινής αίθουσας...

– Δεν υπάρχει ενιαίος θεατής. Σε μια σάλα με εξακόσιους θεατές, ας πούμε, παίζονται εξακόσιες ταινίες ταυτόχρονα.

Στη Θεσσαλονίκη είδα την ταινία του Ντασσέν «Η νύχτα και η πόλη». Και θαύμασα τον αμερικανικό κινηματογράφο χωρίς να παραγνωρίσω ότι είναι αποτέλεσμα ενός θαυμαστού συστήματος – φαίνεται αυτό.

Είναι εκπληκτικό το πώς ο σκηνοθέτης υποτάσσεται σ' έναν μηχανισμό που παράγει ταινίες – κι ο Ντασσέν δούλεψε μέσα σ' αυτό το μηχανισμό. Με τη δική του, βέβαια, ευφυΐα.

«Πάλευα συνέχεια με τον εαυτό μου»

- Λοιπόν, εδώ προκύπτει μια ωραία ερώτηση. Οι Αμερικανοί, π.χ., λογοδοτούν στον παραγωγό, ο οποίος θέλει ένα αποτέλεσμα που να του φέρει τους θεατές στην αίθουσα. Ο Νίκος Κούνδουρος πού λογοδοτεί;

– Είχα τη μεγάλη τύχη, από τότε που κάνω κινηματογράφο, 40 κοντά χρόνια, να διατηρήσω με νύχια και με δόντια την πνευματική μου ανεξαρτησία. Με βοήθησε όμως ο χαρακτήρας μου να αντιμετωπίζω το χώρο ο οποίος με καθόριζε από θέση ισότητας – δεν θα πω ισχύος. Δεν με συνέθλιψε ποτέ ο παραγωγός. Ότι υπάρχει στην ταινία, καλό ή κακό, είναι δικό μου έργο. Βεβαίως έχω αδυναμίες. Αυτό δεν συζητιέται. Και πάλευα μ' αυτές με θάρρος, αναλωνόμουν εντελώς. Έτσι, εχθρός μου δεν υπήρξε ποτέ ο παραγωγός. Εχθρός μου ήταν ο ίδιος μου ο εαυτός, μ' αυτόν πάλευα συνέχεια.

Κι έτσι δεν μπορώ να ρίξω ευθύνες σε κανέναν. Αυτό μπορούσα, αυτό έκανα. Μοιάζει υπεροπτικό – κι είναι και λιγάκι κουτό –, διότι μπορεί να ξέφυγα απ' τον παραγωγό, οι συνθήκες όμως και βέβαια με συνέθλιψαν.

Με συνέθλιβαν μιά ζωή ολόκληρη.

Όποιος ισχυρισθεί με έπαρση ότι έκανε ό,τι

ήθελε είναι ψεύτης. Εγώ έλεγχα τον εαυτό μου και μένα με έλεγχε μια κοινωνία που με περιείχε.

- Βρεθήκατε στο μεταίχμιο, κύριε Κούνδουρε. Το 1956, με τον «Δράκο», προβάλατε στην ελληνική σκηνή ως εκφραστής ενός «άλλου» κινηματογράφου την ίδια στιγμή που, στην Ελλάδα, αναπτυσσόταν ο λαϊκός κινηματογράφος και ο κόσμος γέμιζε τις αίθουσες για να δει τον αγαπημένο του ηθοποιό, αλλά και να γελάσει ή να κλάψει...

– Σήμερα, μου φαίνεται ότι αληθινά εθνικός κινηματογράφος δεν υπάρχει πια. Υπάρχουν μόνο κινηματογραφιστές.

Όμως εθνικός κινηματογράφος υπήρξε. Ένδοξος εθνικός κινηματογράφος.

Το... βαρυσέρτικο

Λέμε ότι ο κινηματογράφος είναι ο καθρέφτης μιας κοινωνίας. Ε, καθρεφτίστηκε με επάρκεια η μικροαστική κοινωνία η οποία γεννήθηκε μετά τον πόλεμο σ' αυτόν τον κινηματογράφο. Ο Ορέστης Μακρής, ο Αυλωνίτης, η Βασιλειάδου, οι κωμωδίες, ο Τζαβέλλας, ο Τσιφόρος, ο Σακελλάριος... Μια ατέλειωτη σειρά από πρόσωπα τα οποία δημιούργησαν συναρπαστική σχέση με το κοινό. Ο κινηματογράφος και το κοινό είχαν διάλογο, καθόλου μυστικό διάλογο, φωναχτό, ενθουσιασμού... Και κράτησε χρόνια αυτό το παιχνίδι. Έπειτα, σιγά σιγά, μπήκε η «κουλτούρα» ανάμεσα (ας μου επιτραπεί να χρησιμοποιήσω ειρωνικά τη λέξη) κι άρχισαν τα ...βαρυσέρτικα.

Ο «Δράκος», κι αυτός στο βαρυσέρτικο εντάσσεται. Μαζί με τη «Στέλλα» του Κακογιάννη, και οι δυό σε σενάριο του Ιάκ. Καμπανέλλη, και τον «Ουρανό» του Κανελλόπουλου, διέρρηξαν με επιτυχία τη θωράκιση του εμπορικού λαϊκού κινηματογράφου και σημάδεψαν την κατάκτηση ενός καινούργιου κοινού που, ως τότε, δεν έμπαινε στις αίθουσες.

Κι έπειτα μια παράξενη καθυστέρηση 12 περίπου χρόνων, ώσπου να εμφανιστεί δειλά μια καινούργια γενιά σκηνοθετών.

- Κι ο σύγχρονος ελληνικός κινηματογράφος; Μπορεί να συγκλίνει κάπου, να αναζητήσει τη σημερινή του ταυτότητα – έστω και όψιμα;

– Δεν υπάρχουν δύο έλληνες δημιουργοί στον κινηματογράφο που να μοιάζουν ο ένας με τον άλλο.

Το ασκλίκι του Έλληνα, το πάθος, η ιδιαιτερότητα δεν επιτρέπουν να δημιουργηθεί σχολή. Καθένας κάνει τον δικό του κινηματογράφο – και καλά κάνει.

Επομένως, ας είμαστε ευχαριστημένοι, που, έστω, την περίοδο του εμπορικού ο κόσμος αγάπησε τον κινηματογράφο. Εκεί έγινε η ελληνική σχολή, εκεί ήρθε κι η επιτυχία. Και δεν είναι καθόλου λίγο αυτό.

- Υπάρχει δυνατότητα να επανακάμψει το κοινό στον ελληνικό κινηματογράφο;

– Κατηγορηματικά όχι.

- Και τότε, τι θα απομείνει; Θα μείνει απλώς ο κινηματογράφος ως μαρτυρία πολιτισμού;

– Όχι. Θα συρρικνωθεί σε διαστάσεις καινούργιες. Οι αίθουσες θα γίνουν μικρές, θα αποκτήσουν οι μεγάλες πόλεις θέατρα με πολλαπλές δυνατότητες επιλογής, οι παρέες θα πηγαίνουν και θα διαλέγουν – θα γίνεται ό,τι έχει αρχίσει να γίνεται στο εξωτερικό. Ευτυχώς, η τηλεόραση δεν κατάφερε να μπλοκάρει τις μικρότερες ηλικίες, τον κόσμο που θέλει να ελευθεροκοινωνήσει, τα πρόσωπα που θέλουν να συναντήσουν άλλα πρόσωπα...

Κατά συνέπεια, μια ταινία θα επιζεί με λιγότερα εισιτήρια, οι παραγωγές θα γίνονται από πολλούς φορείς, η τηλεόραση θα έχει τό μερίδιό της. Αίτημα, βεβαίως, των κινηματογραφιστών είναι πώς οι ταινίες δεν θα συγκλίνουν σε χαρακτηριστικά τηλεοπτικού φιλμ – που είναι ο μεγάλος κίνδυνος.

- Κλείνοντας, θα ήθελα να επιστρέψουμε στον «Μπάυρον». Ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται το πρόσωπο και το επαναστατικό του όραμα είναι μήπως δηλωτικός μιας απαισιόδοξης ματιάς, δικής σου, απέναντι στα πράγματα; Διότι, κάπου, στο βάθος, διακρίνω στα χαρακτηριστικά του Μπάυρον κρυμμένα τα χαρακτηριστικά του Κούνδουρου...

– Θα απαντήσω έμμεσα... Η «Μήδεια» –όποιο σύμπαν κολυμπάει στο αίμα– είναι ένα έργο απαισιόδοξο; Η «Ορέστεια» είναι έργο απαισιόδοξο; Η ελεγεία θανάτου, που θέλει να είναι ο «Μπάυρον», περιέχει και μια ευφορονη. Όπως σ' ένα μοιρολόγι. Η μελαγχολία είναι μέσα στη ζωή μας.

Η τέχνη δεν χρειάζεται να 'ναι γελαστική δεν χρειάζεται να 'ναι αισιόδοξη. Δεν πιστεύω στο μονοπώλιο του χάπυ-εντ. Πιστεύω, αντιθέτως, ότι αν προσφέρεις στον θεατή μιά εικόνα πραγμάτων που δεν δημιουργεί το χαμόγελο του «δεν βαριέσαι» στην άκρη των χειλιών το ξέρει, το επισημαίνει, το εκτιμά, το χαίρεται τελικά.

- Πάλι δεν απαντήσατε: η ταινία σας δηλώνει μια κάποια απελπισμένη σχέση, δική σας, με τα πράγματα;

– Μα δεν είναι εύκολη η ζωή; Το ξέρουν όλοι. Στη βάση αυτή λοιπόν ο θεατής είναι ετοιμοπόμος να δεχθεί μια ταινία σαν τον «Μπάυρον». Κι αισιόδοξώ ότι η ταινία θα γίνει αποδεκτή επειδή δεν είναι μια ακροβασία διασκέδασης, δεν είναι μια ακροβασία της υπερωψίας του καλλιτέχνη. Είναι μια ταινία βαθύαισθαντική – κι ως τέτοια είναι ταινία που μπορεί να λειτουργήσει υπόγεια, να κερδίσει, να κατακτήσει. Φθάνει, βέβαια, να το θέλει ο θεατής. Ο θεατής, ο παντοδύναμος, ο καταναλωτής...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα **Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 2** **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ**

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Γιώργος Αριστινός
Η Κατάβαση (Αφήγημα)
Χριστίνα Γιατζόγλου
Ο μικρός Κλαύδιος (Αφήγημα)
Βασίλης Γκουρογιάννης
Το ασπρόχορτο ανδίζει (Μυθιστόρημα)
Απόστολος Κ. Δοξιάδης
Ο δειός Πέτρος
και η Εικασία του Γκόλντμπαχ (Νουβέλα)
Αχιλλέας Θεοφίλου
Μεδυσμένη ορχήστρα (Μυθιστόρημα)
Λευτέρης Κυπραίος
Ο μεγάλος Δεύτερος (Μυθιστόρημα)
Γιώργος Λεονάρδος
Το κόκκινο σαλόνι της γιαγιάς
(Μυθιστόρημα)
Πρόδρομος Χ. Μάρκογλου
Σταδερή απώλεια (Διηγήματα)
Παύλος Μάτεσις
Υψηλά δάσους (Διηγήματα)
Αμαλία Μεγαπάνου
Το Φιρφιρί, οι Φιρφιρογέννητοι
και η Μεγάλη Κωπηλασία
Βασίλης Μπούτος
Γυναίκες στα πάρκα (Διηγήματα)
Νίκος Νικολαΐδης
Γουρούνια στον άνεμο (Μυθιστόρημα)
Δημήτρης Νόλλας
Ο τύμβος κοντά στη θάλασσα
(Μυθιστόρημα)
Κυριάκος Ντελόπουλος
Οδός Αρχαίων Ελλήνων (Μυθιστόρημα)
Γιάννης Ξανθούλης
Η εποχή των καφέδων (Μυθιστόρημα)

Μαρλένα Πολιτοπούλου
Ο ήχος της σαύρας (Αφήγημα)

Τάσος Ρούσος
Αγγελόπειρα (Νουβέλα)
Γιώργος Σκαμπαρδώνης
Η Στενωπός των Υφασμάτων (Διηγήματα)
Μάτι φώσφορο, κουμάντο γερό (Διηγήματα)

Αντώνης Σουρούνης
Υπ' όγιν της Λίτσας
Κρίστη Στασινοπούλου
Επτά φορές στην Αμοργό (Διηγήματα)

Περικλής Σφυρίδης
Χαράμι (Διηγήματα)
Διονύσης Χαριόπουλος
Από εδώ πέρασε ο Κιλόρι
Α.Κ. Χριστοδούλου
Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός
(Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Σωκράτης Κ. Ζερβός
Το κρίνο του τρόμου

Αντρέας Καραντώνης
Δεκατετράστιχα

Ματθαίος Μουντές
Νηπιοβαπτισμός

Αθηνά Παπαδάκη
Λέαινα της βιτρίνας

Γ.Δ. Σιδεράς
Το χαρμί

Γιάννης Τζανειάκης
Με φώτα ερήμου

Θανάσης Χατζόπουλος
Από καταβολής δρόσου

Κάτι σαν απολογισμός

Το 33ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης, το πρώτο διεθνές, ολοκληρώθηκε. Και μετά το τέλος του, δεν θα αλλάζαμε ούτε αράδα από την εκτίμηση που είχαμε κάνει γι' αυτό πολύ νωρίς, κατά τη διάρκειά του. Οφείλουμε, σύντομα, στον περιορισμένο χώρο που διαθέτουμε, κάποιες πρόσθετες επισημάνσεις:

- *Πρώτα απ' όλα, οι ελληνικές ταινίες.* Ελάχιστες ως σύνολο, μόλις έξι, οι ταινίες που προβλήθηκαν στο διαγωνιστικό ελληνικό τμήμα. Φτωχό νούμερο, που οφείλουν να το πάρουν υπόψη τους οι διαμορφωτές μιας πολιτιστικής πολιτικής. Ο κινηματογράφος είναι επένδυση πολιτισμού, με οφέλη απείρως σημαντικότερα από όσα θα προσπορίζοταν μια κερδοφόρα παραγωγή. Από κει και πέρα, τελεσιγραφικά, θα επισημάνουμε τη σκηνοθετική δεξιότητα της **Τώνιας Μαρκετάκη** (*Κρυστάλλινες νύχτες*) που «πνίγηκε» σε μια πολυστυλιστική εικονογράφηση και σ' ένα «μεγαλόπνοο» σενάριο που δεν υπηρετήθηκε κινηματογραφικά, την «καρμποσταλική» σκηνοθεσία του

Φρέντυ Βιανέλλη (*Όνειρο II*) που, χωρίς εντάσεις, φιλμάρησε μια «ναυτική περιπέτεια» σαν διαφημιστικό διαρκείας του ΕΟΤ, το εξασφαλισμένης τηλεοπτικής καριέρας **Πεθαμένο Λικέρ** του **Γιώργου Καρυπίδη** που διεκπεραιώθηκε σχεδόν «υπηρεσιακά» και γι' αυτό πληκτικά και την «παλιομοδίτικη» ηθογραφική σκοπιά της **Αγγελικής Αντωνίου** (*Δονούσα*), που θύμιζε μελόδραμα της περασμένης εικοσαετίας. Για το *Παρακαλώ, γυναίκες, μην κλαίτε* των **Στ. Τσιώλη - Χρ. Βακαλόπουλου** και τον *Μπάνυον, η μπαλάντα ενός δαιμονισμένου* του **Ν. Κούνδουρου**, προτι-

μήσαμε να δώσουμε το λόγο στους σκηνοθέτες, διατηρώντας το δικαίωμα να επανέλθουμε όταν παιχθούν οι ταινίες στις αίθουσες.

- *Το αφιέρωμα στον Τζων Κασσαβέτη* ήταν η μεγάλη προσφορά του φεστιβάλ. Γέμισε κάθε βράδυ η αίθουσα και, ένα σινεμά καθόλου εύκολο, ιδιαίτερα για τα «μαζικά» σημερινά γούστα, δημιούργησε αίσθηση καθόλου μικρή υπόθεση.

- *Τα αφιερώματα στον Ιρανό Αμπό Κιαροστάμι και στον Αρμένιο την καταγωγή Καναδό Άτομ Εγκογιάν* δεν ήταν χωρίς ενδιαφέρον, σίγουρα όμως οι σκηνοθέ-

Μόλις κυκλοφόρησε

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ
ΔΟΚΙΜΙΑ I
Οδυσσέας Ελύτης

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Δοκίμια I

ΟΙΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομιχάλη 9, 106 79 Αθήνα
Τηλ. 3639962 - 3607744

Οργανώνοντας το χάος

Τι καλά να ξεκινούσε το φεστιβάλ κάθε χρόνο τρεις μέρες αργότερα! Τι καλά να συνέβαινε κάτι έκτακτο τη τελευταία στιγμή που θα μετέθετε την έναρξή του κατά τρεις ημέρες! Τι καλά να σημειώνε λάθος την ημερομηνία έναρξης του Φεστιβάλ στο προσωπικό του ημερολόγιο ο εκάστοτε διευθυντής!

Τρεις μόνο μέρες θα έφταναν για να τεθεί σε σωστή λειτουργία ο μηχανισμός εξυπηρέτησης και πληροφόρησης των προσκεκλημένων. Θα έφταναν για να μετατραπεί το γιαπί σε -εξαιρετικό πραγματικά- χώρο υποδοχής. Θα έφταναν για να λειτουργήσει το μηχάνημα για την έκδοση καρτών διαπίστευσης των θεατών. Θα έφταναν για να συνειδητοποιήσουν οι εργαζόμενοι στο τμήμα υποδοχής ότι ο κύριος Γρηγορίου είναι σκηνοθέτης και ότι «κάποιος κύριος Φούντας» είναι ηθοποιός. Θα έφταναν για να εκδοθούν από τον κομπιούτερ οι προσκλήσεις εισόδου για την ΕΜΣ.

Όλα αυτά τη στιγμή που ο διευθυντής του Φεστιβάλ κατόρθωσε να εξασφαλίσει 100 σημαντικές ταινίες της διεθνούς παραγωγής, να έρθουν στην ώρα τους, να υποτιτλιστούν άψογα στην ώρα τους και να προβληθούν στην ώρα τους, αφήνοντας τις καλύτερες εντυπώσεις.

Μ' άλλα λόγια: το Φεστιβάλ βρέθηκε με την μπάλα στα πόδια προ κενού τέρματος και κάποιος σούταρε άουτ...

Ποιός; Αυτό μένει προς απάντηση. Στο κάτω κάτω κανείς δεν είναι τέλειος. Εδώ ο θεός και χρειάστηκε 7 ημέρες για να βάλει σε τάξη το χάος!

υπερεκτιμήθηκαν. Ο πρώτος επινοεί ιστορίες που έχουν κάτι από ντοκυμανταριστική «αλήθεια» και φολκλορική αξία, αμπαλάροντας υπό την φαινομενικότητα ενός φτωχού κινηματογράφου ελλιπείς όψεις της πραγματικότητας. Ο δεύτερος, «υιοθετημένος» επίγονος του Βέντερς, κινηματογραφεί με τη «νευρική» – αλλά και τον ισοπεδωτικό τρόπο – του τηλεοπτικού αέναου ρυθμού, ενώ δεν παραλείπει να διαλέγεται στο πεδίο με βίντεο. Πέρα από τη δεξιοτεχνία, όμως, τι καινούργιο κομίζει στο σινεμά;

Κλείνοντας, θέλουμε να σημειώσουμε ότι η σημαντικότερη προσφορά του φεστιβάλ είναι ότι μας έφερε σε επαφή με σημαντικές κινηματογραφικές οπτικές, μακριά απ' τη λύση, που έχουν αξία επειδή δεν είναι τίποτα άλλο παρά διαμεσολαβητικές ματιές μεταξύ του κινηματογράφου και των πολιτισμών που σκοπεύουν. Και το ότι εκτόνωσε τις «ανθρωποφαγικές» αντιδικίες των ελληνικών κινηματογραφιστών οι οποίοι, κατανοώντας ότι δεν είναι το κέντρο του κόσμου, πέτος, συγκρατήθηκαν και δεν αναλώθηκαν σε ανούσιες αντιπαραθέσεις. Κάποιοι, μάλιστα, απ' αυτούς μπήκαν επανειλημμένα ως αίθουσες. Λίγο το θεωρείτε αυτό;

Ηλίας Κανέλλης

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΑΙΝΙΑ

Επιμένω στο δώρο

Συνωστισμένες 105 ταινίες. Περιμένουν τους κινηματογράφοφίλους όλων των προτιμήσεων και όλων των αποκλίσεων. Ταινίες που μάχονται στην εμπροσθοφυλακή της πρωτοπορίας. Ταινίες από τα μετόπισθεν του «κλασικού». Ταινίες καλυμμένες στη σιγουριά της μεσαίας γραμμής. Ανάμεσα σ' αυτές η ελληνική ταινία, μοναδική, αταξινόμητη, χαωτική.

Α: Διαγωνιστικό πρόγραμμα με πρωτοεμφανιζόμενους σκηνοθέτες. Χλιαρό, υποτονικό με ελάχιστες εξάρσεις (Ορλάντο, Ρέκβιεμ για έναν ωραίο χωρίς καρδιά, Τα γαλάζια μάτια της Γιόντα), αφήνει ασυγκίνητο το κοινό παρά τον ανταγωνιστικό του χαρακτήρα. Η Κουρτίνα. Β: «Νέοι Ορίζοντες». Πολυσυλλεκτικοί, ανιχνευτικοί, με διάθεση χαρτογράφησης της σύγχρονης παραγωγής. Συγκινούν αν και... θα έφτανε να οργανωθεί ένα ολόκληρο φεστιβάλ για χάρη τους; Το Δώρο: Η ελληνική ταινία. Εγγυημένη και στο χέρι. Κερδίζει τη μάχη του ενδιαφέροντος και πιστοποιεί τα εξής:

Το κοινό εξακολουθεί να αγωνιά για την τύχη των χιλιάδων μέτρων σελλιόντ που κατασκευάζονται από το ελληνικό φως και προβάλλουν επάνω τους, τις περισσότερες φορές, οικεία όνειρα και αναγνωρίσιμες καταστάσεις. Μπορεί τα οράματα του Ίσβαν Ζάμπο και του Άκι Καουρισμάκι να αναπτύσσονται με τρόπο πολύ πιο ενδιαφέροντα και απείρως πιο ολοκληρωμένο από αυτά της Αγγελικής Αντωνίου ή του Φρέντυ Βιανέλλη, κανείς όμως δεν πτοείται από τις ελλείψεις και τις παραλείψεις και, κυρίως, δεν αδιαφορεί για το τελικό αποτέλεσμα. Η ελληνική ταινία παραμένει ο βηματοδότης στην καρδιά του Φεστιβάλ, εξακολουθεί να αποτελεί το φωτοσυλλέκτη πόλο του θεσμού. Ο ελληνικός κινηματογράφος φέτος κολύπησε στα βαθιά και παρά τις προβλέψεις (ή μήπως και επιθυμίες;) μερικών δεν πνίγηκε.

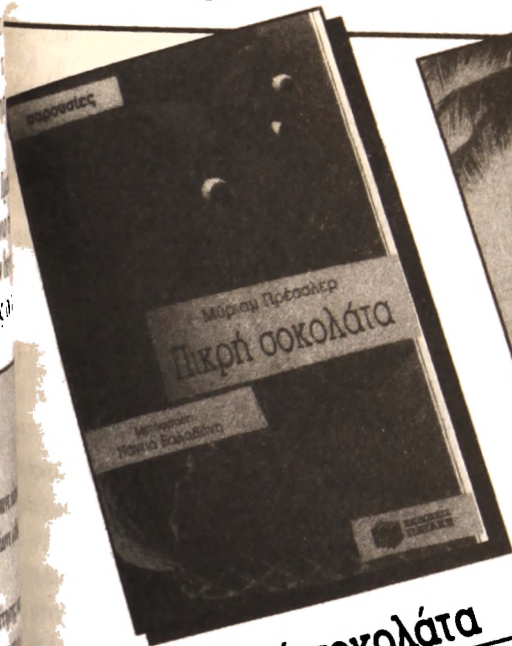
Δεν αρκεί αυτό. Απαιτείται να γίνει εύκολη η ετήσια ναυσιπλοϊκή περιπέτεια της ελληνικής ταινίας στα ανοικτά της διεθνούς κινηματογραφίας με σωσίβιο που θα φροντίσουν ο ίδιος ο κανονισμός του Φεστιβάλ και η ίδια η οργανωτική επιτροπή να της εξασφαλίσουν. Δεν αποτελεί αισχύνη να ομολογηθεί πως το ελληνικό έργο είναι το χαϊδεμένο παιδί του θεσμού και πως ολόκληρη η οργάνωση αποσκοπεί στην πληρέστερη θρέψη του. Η ελληνική ταινία πρέπει να απομυζήσει χυμούς από τους επώνυμους συγκατοίκους της κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ και να βγει τονωμένη ηθικά και οικονομικά. Ο συγχρωτισμός της με τα παιδιά των καλύτερων οικογενειών οφείλει να την «ξυπνήσει», να βελτιώσει την αγωγή της. Αλλιώς δεν έχει νόημα ένα τόσο υπέρογκο έξοδο, μόνο και μόνο για να ταΐσουμε κινηματογραφίες ούτως ή άλλως παχιές.

Μπαμπάδες (σκηνοθέτες), νταντάδες (κριτικοί), δάσκαλοι (κρατικοί υπάλληλοι) ας ανοίξουν τα μάτια τους και τα αυτιά τους, ας αποβάλουν την οίηση και την παντογνωσία τους και ας δεχτούν αυτή την ετήσια κόντρα. Να ζητήσουν μάλιστα και την τόνωση της. Τότε κάθε νίκη και κάθε δώρο θα μετράει χρυσάφι. Γίνεται Μεγάλο παζάρι «εν ου πακτοίς»;

Βασίλης Κεχαγιάς

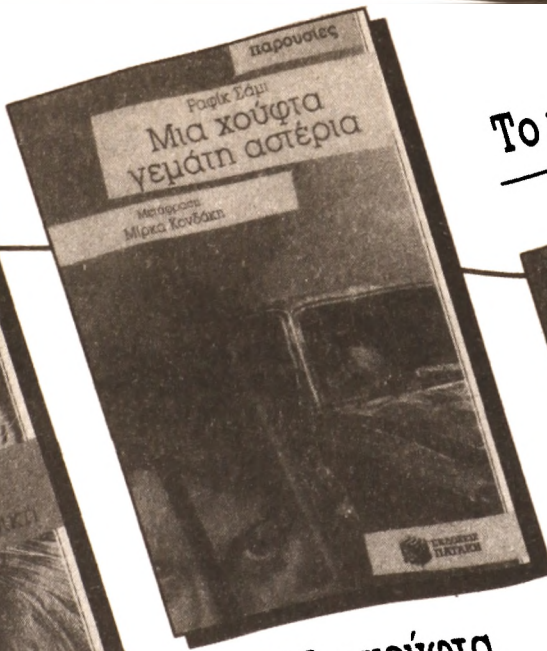
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Πικρή σοκολάτα
Μύριαμ Πρέσσολερ

Δεν υπάρχουν
τίγρεις στην Αφρική
Νόρμαν Σίλμπερ

Μια κούφτα
γεμάτη αστέρια
Ραφίκ Σάμ

Το χρώμα της νύκτας
Πολίν Φισκ

παρουσίες

Οι «Παρουσίες» είναι μία σύγχρονη άποψη για το τι μπορεί να είναι μία σειρά λογοτεχνίας για νέους, αλλά και για αναγνώστες κάθε ηλικίας

ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 14, 106 80 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ: 36.38.362 - 36.45.236

«Όμως αντισταθμίζει που μιλούμε Ελληνικά»

κατά Κώστα Μόντη

Του Μιχάλη Πιερχή

Πριν από δέκα περίπου χρόνια (το 1981), και με αφορμή μελέτη Ελλαδίτη λογίου για τη σύγχρονη κυπριακή λογοτεχνία, είχα διατυπώσει την άποψη ότι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι Ελλαδίτες λόγιοι και επιστήμονες, αλλά και εκπρόσωποι άλλων χώρων (καλλιτέχνες, πολιτικοί κ.τ.λ.) κάθε που αποφασίζουν να γράψουν κάτι για την Κύπρο «το κάνουν, κατά κανόνα, με προχειρότητα και έλλειψη σοβαρής και δίκαιης κριτικής στάσης». Η μελαγχολική αυτή σκέψη ήλθε ξανά στο νου μου διαβάζοντας το κείμενο του Γ. Μπαμπινιώτη «Η γλώσσα στην Κύπρο σήμερα» (Βήμα, 15 Νοεμβρίου 1991). Το κείμενο αυτό, παρά την επιστημονική του σκηνοθεσία, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα άκριτου λόγου. Οι απλουστευτικές, αν όχι απλοϊκές, γενικεύσεις και οι αφορισμοί του είναι προφανές ότι δεν προκύπτουν από συστηματική μελέτη του προβλήματος αντιθέτως, αποκαλύπτουν άγνοια της πολιτισμικής πραγματικότητας και των ιδιόμορφων προβλημάτων της κυπριακής κοινωνίας. Ο κ. Μπαμπινιώτης επιδίδεται σε αφόρητη κινδυνολογία που δεν την μετριάσει το γεγονός ότι διανθίζει το κείμενό του με αναφορές σε ορισμένα φωτισμένα κείμενα (Κοραής, Τριανταφυλλίδης). Τα μεθοδολογικά του λάθη είναι καίρια, αφού στοιχεία και γνωρίσματα που αφορούν κάποιες ευκαιριακές συσπειρώσεις με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και ενιαία δυναμική αποδίδονται, ελαφρώς τη καρδιά, στο αντιφατικό και πολύπλοκο κοινωνικό σώμα του κυπριακού ελληνισμού.

Δεν είμαι γλωσσολόγος, αλλά νεοελληνιστής που γύρισε στον τόπο του ύστερα από είκοσι χρόνια και η αίσθησή μου είναι ότι στην Κύπρο (στην αγορά, στο δρόμο, συχνά και στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση), ακούω θαυμάσια ελληνικά. Τόσο στη Λευκωσία, αλλά ιδίως στην ύπαιθρο, άκουσα και ακούω ωραία και «μουσικά ελληνικά», πάντα χαριτωμένα με το διαλεκτικό τους χρώμα και πάντα σφριγηλά, στέρεα και δυναμικά, ώστε ακόμα και η περιστασιακή απορρόφηση ποικίλων ξένων λέξεων και φράσεων να μην αποτελεί ουσιαστικό πρόβλημα.

Ας το ξεκαθαρίσουμε. Η γλώσσα του κυπριακού ελληνισμού δεν είναι το κατασκευασμένο γλωσσικό ιδίωμα ορισμένων συναφιών (τραπεζικών υπαλλήλων κ.λπ.) ή μιας μειονότητας ξιπασμένων νεόπλουτων είτε ψευδομορφωμένων της Εσπερίας που το μόνο που πραγματικά τους ενδιαφέρει είναι η προσθήκη ποικίλων λατινικών στοιχείων δίπλα στο εξαγγλισμένο τους όνομα.

Η γλώσσα του κυπριακού ελληνισμού είναι η εύρυθμη, ενίοτε συγκινησιακά φορτισμένη βυζαντινίζουσα φωνή του «οψιμαθή και αυτοδίδαχτου» Νεοφύτου του Εγκλείστου (12ος αιώνας) η εύκαμπτη και εύρωστη επιστημονικά γλώσσα των Ασσιζών (13ος-14ος αιώνας) η γλαφυρή και ζουμερή λογοτεχνική γλώσσα του γαλλοθρεμένου Μαχαιρά (15ος αιώνας) η μετρημένη γλώσσα του εξελληνισμένου Φράγκου Γεωργίου Βουστρωνίου (15ος-16ος αιώνας) η αναγεννησιακή λυρική γλώσσα των ιταλογενών Κυπριώτικων ερωτικών (16ος αιώνας) η αδευτέρωτη γλώσσα των δημοτικών μας τραγουδιών (Ακριτικών, Ηρωικών και Ιστορικών, Ερωτικών της Φραγκοκρατίας, κ.λπ.) η ανεπανάληπτη ντοπιολαλιά του Μιχαηλίδη και του Λιτέρτη, η ασίγαστη φωνή των ποιητάρηδων, η ζωντανή ελληνική φωνή της Κύπρου στην ποίηση του Κώστα Μόντη. Αυτή η ελληνική γλώσσα τίποτα δεν έχει να φοβηθεί, όπως τίποτα δεν φοβήθηκε επί τούς αιώνες που μιλιέται και τραγουδιέται και γράφεται, υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις, σε τούτο το «πανθαύμαστο νησί».

Τα ελληνικά στην Κύπρο συνεχίζουν να δουλεύουν με εκπληκτικό τρόπο, αποτελώντας καταπληκτικό

όργανο επικοινωνίας και έκφρασης του κυπριακού λαού, σε όλα τα επίπεδα, και συνεχίζουν να τροφοδοτούν έργα υψηλής τέχνης με πανελλήνια εμβέλεια όπως είναι η ποίηση του λαού αυτού, είτε η λαϊκή είτε η λόγια. Και αφού η γλώσσα αναφαίνεται και αναδύεται κάθε φορά στιλπνή και αλώβητη, δροσερή και πανίσχυρη στην ποίηση που είναι, κατά τον Έλιοτ, το όχημα του καίριου συναισθηματικού αποθέματος του λαού, τότε σημαίνει ότι έχει αποτύχει κάθε πονηρή (έξωθεν) ή αστόχαστη (έσωθεν) κίνηση για να καταπιεστεί είτε να περιθωριοποιηθεί η πραγματική του γλώσσα ή τα πραγματικά φυλετικά του αισθήματα. Η ελληνική γλώσσα, όπως και η ρωμιούση είναι στην Κύπρο:

... άρκαστη και παραπάνω 'κόμα.
Φύε της και νερόν και χάρμα,
σκέπασ' την, τσίλλα την, τσιμέντωσ' την,
'πουπάνω ό,τι θέλεις βάλε,
εν ι-ξιλείφκεται ποτιτέ,
αμ' μεν εφ' φέτι, τ' άλλον τ' άλλον γρόνον
εννά νεφάνει πάλε!

(Μόντης)

Από την άλλη, είναι γεγονός ότι το κυπριακό κράτος δεν έκανε ακόμα το χρέος του απέναντι στον κυπριακό λαό στο θέμα της πλήρους αποκατάστασης της ελληνικής έναντι της αγγλικής γλώσσας σε διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες. Αυτό είναι κάτι που το ξέρει και το νιώθει και ο τελευταίος πολίτης της Κύπρου και πολλά έχουν αρμοδίως γραφτεί και γράφονται με βάση συστηματική έρευνα του φαινομένου. Δεν χρειάζεται, συνεπώς, να αποδίδονται στο γεγονός διαστάσεις τέτοιες που να δίδουν ευκαιριακά επιχειρήματα για την άλλως αστήριχτη άποψη περί επικίνδυνης σήμερα στην Κύπρο γλωσσικής επιμειξίας της ελληνικής και της αγγλικής. Τέτοια επιμείξια (που άστοχα περιγράφεται με την άτοπη χρήση του όρου μιγαδοποίηση / creolization) δεν μπορεί να προχωρήσει (διαχρονικά) πέρα από έναν ορισμένο βαθμό και για λόγους ριζικά διαφορετικής γλωσσικής συμπεριφοράς των δύο γλωσσών, τους οποίους ο κ. Μπαμπινιώτης όφειλε, ως ειδικός, να γνωρίζει. Είναι

φυσικό (και το ίδιο γίνεται και στην Ελλάδα) ότι ιστορικούς και κοινωνικούς λόγους εισχωρούν και καιρούς μαζικά ξένες λέξεις ή φράσεις (κάποτε φράγκικες ή τούρκικες, τώρα είναι αγγλικές), και ποίες όμως με την πάροδο του χρόνου περιορίζονται. Το γλωσσικό αισθητήριο του λαού είναι καλό κόσ και κάποια στιγμή κατακρατά μόνο ό,τι είναι γκαίο να κρατηθεί.

Γνωρίζω, φυσικά, ότι θα υπάρξει ο αντίλογος δεν θα πρέπει, σε φυλετικό επίπεδο, να υποτιμάται ορατός μηχανισμός ανθελληνικής προπαγάνδας μολονότι αποικιοκρατικής προέλευσης και συνεχίζει, δυστυχώς, ακόμα να δουλεύει στην Κ και ο οποίος ανάμεσα σε άλλα ανιστόρητε επικίνδυνα καμώματα, στοχεύει και στην υπονόμηση της ελληνικής γλώσσας σε σχέση προς την «ανώτερη» αγγλική. Σύμφωνα. Ωστόσο, το μηχανισμό αυτό κινούν συγκεκριμένα γνωστά κέντρα, τα οποία σ και δεν εκφράζουν τη βούληση του Κυπριακού. Και όσο σοβαρό και αν είναι το πρόβλημα ολιτικο-ιδεολογικό επίπεδο, δεν νομομοποιείται και το είδος της ισοπεδωτικής παρουσίαση προβλήματος της ελληνικής γλώσσας από τον κ. Μπαμπινιώτη, ο οποίος βλέπει μίαν «επικίνδυνη» «στιβάδα» ξενισμών που οδηγεί στη «μιγαδοποίηση Κυπριακής Ελληνικής». Αφήνω που είναι και εγώ, όσο ξέρω, που δίνει επίσημο διαβατήριο κατ' ουσίαν ανύπαρκτο πρόβλημα, όπως είναι αλήθεν σοβαρής πίεσης «για χρήση της Κυπριακής λέξης ως επίσημης (γραφτής και προφορικής)» στη θέση της κοινής νεοελληνικής γλώσσας.

Και ένα τελευταίο. Δεν νομίζω ότι γενικά της Κύπρου αναμινύουν τα ελληνικά και τα α στο «οριακό και επικίνδυνο σημείο» που κατα το συγκεκριμένο κείμενο. Έχοντας την εξαιρετική να διδάξω νέα ελληνικά τόσο στο Πανεμιο της Κρήτης όσο και σε αυτό της Κύπρου, ε θέση να γνωρίζω ότι δεν υπάρχει στα ελληνι χρησιμοποιούν οι δύο φοιτητικές κοινότητες δι τέτοια που να δικαιολογεί την κινδυνολογία Μπαμπινιώτη.

ΤΑ «ΕΚΚΡΕΜΗ ΜΕΤΕΩΡΑ»

του Μανώλη Βασιλάκη

Γ' ΜΕΡΟΣ (τελευταίο)

Ολοκληρώνουμε την κριτική στο «Εγκόλπιο της Ορθής Γραφής» συνεχίζοντας την παρουσίαση της αισθητικής στην οποία ο συντάκτης του επιμένει ότι πρέπει να εθισθούμε. Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε παρουσιάσει τις αντιλήψεις περί τονισμού και την αισθητική των φτ και χτ.

Και ενώ προβάλλει λοιπόν ο κ. Καθηγητής όλα αυτά τα καλλωπιστικά, σε άλλες περιπτώσεις διπλοτυπίας σεμνομυθώντας ζητεί την χρησιμοποίηση του «λιγότερο αλλοιωμένου τύπου»:

«άγγισα - αντί: άγγιξα, πήδησα - αντί: πήδηξα, ... φύσησα - αντί φύσηξα» (σελ. 22).

«βαλανιδιά - όχι: βελανιδιά· βελόνη - όχι: βελόνα· δεσποινίς - όχι: δεσποινίδα· ανεμώνη - όχι: ανεμόνα· κορυφή - όχι: κορφή· βοή - όχι: βουή» (σελ. 36).

«ανοικτά» (σ. 10), αλλά: «δείχτες» (σ. 92)

Επιμένει στον εξοβελισμό του «μεχριτισμού», παρά τις δήθεν προοδευτικές του προτάσεις. «Λέμε και γράφουμε: μέχρι της επόμενης ημέρας - όχι: μέχρι την επόμενη ημέρα» (σελ. 65).

Και ακάθεκτος ο κ. Καθηγητής συνεχίζει: «μάζεψα, πάλεψα - αλλά: εκπάδευσα (εκπαίδευση - όχι: εκπαίδεψη), επόπτευσα (επόπτευση), πτώχευσα (πτώχευση), έπαυσα (παύση), έπλευσα (πλεύση)». Τρικυμία κατά την πλεύση: Παιδαριώδεις παρατηρήσεις, όπως το «μάζεψα - αλλά: εκπάδευσα», λες και τα έχει δει «μάζεψα» και «εκπαίδεψα», ενώ για το παύω επιλέγει μόνον τον λόγιο τύπο «έπαυσα», και καταργεί τον υπαρκτό και εν χρήσει «έπαψα». Και «έπαυσα» και «έπαψα», κύριε Καθηγητά, αναλόγως πού και πότε τον χρησιμοποιούμε. Και «παύσε» και «πάψε», κυρίως.

«ψευτοχειλικά» (σελ. 26), όμως εμείς θα επιμένουμε να λέμε ψευδοχειλικά, ψευδοκράτος, ψευδεπίγραφος κ.λπ., αλλά ψευτογιατρός, ψευτοπαλικάρας...

«ακόμη (όχι ακόμα)»! (σελ. 36). Για λόγους αισθητικής εμείς θα γράφομε «ακόμη άρεσε», «ακόμα ήταν». Διότι έτσι μάς αρέσει, διότι την χασμωδία την ήγνουμε στους μονολιθικούς, διότι τίποτα δεν παρέλειψε ως επιστήμων (όχι, τίποτα άλλο...

Όσο για τα στοιχεία ύφους και επιπέδου λόγου, τίποτα δεν σημαίνουν για τον οδοστρωτήρα του κ. Μαρωνίτη.

Συνέπεια: Στη σελ. 19 δίδει τον κανόνα: «Γράφονται με μία λέξη ορισμένες τοπωνυμίες που έγιναν σύνθετες: Αϊλιάς, Περαχώρα καθώς και ρηματικές φράσεις, όπου χάθηκε η αίσθηση πως αποτελούνται από οριστές λέξεις: δώστου (αυτός δώστου και τα ίδια)». Αλλά, λ.χ., το βάλε το / ήλ' το γιατί δεν το γράφει βάλτο; Το «σου το λέω / σ' το λέω», γιατί δεν το αφήρνωει «στο λέω», όπως άλλωστε το γράφει και ο εγκυρότερος λόγω παλιός κ. Φ. Κακριδής (Βήμα, 25.10.'92); Γράφω λοιπόν στο άφογο μονοτονικό σου: Στα γνωστά μυστικά του βάλτου επιπλέον megάφωνο, και εννοώ: στα γνωστά μυστικά του βάλ' του megάφωνο επί πλέον και όχι ότι στα μυστικά του βάλτου επιπλέον κάποιον megάφωνο.

Εξ άλλου, στη σελίδα 31 γράφει (στίχοι 13-14): «Αϊ-λιάς (το ξωκλήσι του Αϊλιά)», δύο λέξεις και με πεζό το λάμβδα παρακαλώ, εκ τής «ελιάς» φαίνεται «μινωικοί χρόνοι, ελληνιστικά χρόνια» (σελ. 33), και επ' ευκαιρία, επειδή την ίδια σελίδα έπεσε το βλέμμα μου στην «Εγγύς Ανατολή», σημειώνω ότι ίσως προσφάτως την γενική: «της Εγκύου/Εγγύου Ανατολής».

Στο κεφάλαιο περί μικρών και κεφαλαίων αρχικών, ορθώς γράφει λ.χ. «Πόλις Αθηναίων» (σ. 34) - «δήμαρχος Πειραιώς» (σ. 31), αλλά όταν χρειαστεί να τα εφαρμόσει λησμονεί τους κανόνες και γράφει «Υπουργός Παιδείας» (σ. 88) ή στο Βήμα (1.11.'92). Το ορθόν: Υπουργείο Παιδείας - Υπουργός Παιδείας.

«βράδυ (αλλά: ... βράδια), στάχυ (τα στάχυα), δάκρυ (τα δάκρυα)» (σελ. 27). Πριν «απλοποιήσουν», τόσον εκείνος όσο και οι προγενέστεροι «μεταρρυθμιστές» ουδέποτε προχώρησαν με αίσθημα ευθύνης. Διότι προφέρομε: δά-κρυ-α, αλλά: στά-χυα, βρά-δυα. Συνεπώς ή και τα δύο τελευταία θα έπρεπε να γράφονται με γιώτα ή και τα δύο με ύψιλον. Έτσι, πάντα συνεπείς στον παραλογισμό τους, οι «πρωτοπόροι» λ.χ. γράφουν: Κέννα (ορθώς), αλλά Τόκιο και όχι Τόκυο.

Στην μεταγραφή των ξενικών ονομάτων και όρων θα δώσει κανόνες (σσ. 75, 76, 79) για να τους παραβιάσει αμέσως: Μαλλαρμέ, Μανχάτταν, αλλά Αιφελ (αντί Αιφφελ), οπορτουνισμός (<γαλλ. opportunisme)· σουρρεαλισμός (<γαλλ. surréalisme), αλλά ιντελιγκέντσια (<intelligentsia).

Εφ' όσον επίσης το Εγκόλπιον απευθύνεται, κατά την πρώτη φάση του «γλωσσικού προγράμματος», στους δημοσιογράφους του Δ.Ο.Λ., καλόν θα ήτο ο κ. Μαρωνίτης να είχε συμπεριλάβει και το σύνθημα εκείνο «τύπος», το οποίον γράφεται αδιακρίτως με πεζό ταν. Αλλά δεν του διέφυγε. Στο Βήμα (1.11.'92) γράφει: «στον τύπο σκανδαλοθηρίας», «...στον επαρχιακό τύπο. Ως (άτονο) τώρα επεχείρησα (...) να εντάξω τον μπάσταρδο τύπο της ισχύουσας σχολικής μετάφρασης». Κι αυτός ο τύπος στη γωνία είναι πολύ σκοτεινός. Υπάρχουν τύποι και τύποι, και καλόν θα ήτο για τις εφημερίδες και τα έντυπα να γράφομε «Τύπος». Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση των «αρχών»: για τον άνθρωπο που έχει αρχές - οι Αρχές απεφάσισαν...

Όσο για τον κανόνα: «Όταν φιλοξενούμε στον γραπτό λόγο παραθέματα (...), διατηρούμε τη μορφή των λέξεων ως έχει.» (σελ. 36), δεν τον εφαρμόζει ο ίδιος· λ.χ. προτάσσει τον στίχο του Κ. Π. Καβάφη σε μονοτονικό, και στα τρία τεύχη του Εγκολπίου, ή γράφει «συν Αθηνά και χείρα κίνει» (σελ. 69), «εκ των ων ουκ άνευ» (σ. 87) στο μονοτονικό.

Τέλος, ενώ εμφανίζεται συνεπής προς την αρχή: «απλοποιούμε» ό,τι απλοποιείται και με οποιοδήποτε τμήμα, λίγες σελίδες προ του τέλους του Εγκολπίου (σ. 85), μας διδάσκει τις «καλλένδες» (τρεις φορές γραμμένες με δύο λάμβδα). Από πότε, άραγε; Ποτέ και πουθενά δεν γράφονται με δύο λάμβδα: καλένδαι/-ες κ. καλάνδαι (<λατ. calendae).

Συμπληρώνει την Γραμματική του ΚΕΜΕ με τα παρακάτω «αθώα» εκτρώματα, τα οποία θα γράφονται, λέει, με μια λέξη: «επιτούτο (ή επιτούτου), εντούτοις, κατεξοχήν, μολοντούτο, δώστου, απέξω, μολονόπου». Ε, αυτά θυμήθηκε ο κύριος καθηγητής, αυτά έγραψε στο πρώτο τεύχος. Αργότερα ενθυμείται και άλλα. Το «επιπλέον» ελησμόνησε να το συμπεριλάβει στον κατάλογό του ο κ. Μαρωνίτης, αν και επιπλέει στη σελίδα 9. Το εντούτοις, πώς θα συλλαβίζεται, ε-ντού-τοις; Το μολοντούτο; Αυτό δεν το σκέφθηκε. Αφήστε που δεν συνεκφέρονται, κανείς δεν τα προφέρει σαν να ήταν μία λέξη. Το εντάξει εφ' όσον προφέρεται και 'ντάξει, μωρέ, δεν έχει πρόβλημα συλλαβισμού: Ούτως ή άλλως μονοκόμματο θα πηγαίνει. Οι ΚΕΜΕτζήδες, πάντως, φρονίμως ποιούντες παρέλειψαν τα δύο πρώτα, για να μην προφέρονται με d. Μην ανησυχείτε όμως. Μετά από 2-3 χρόνια εφαρμογής, ο κ. Καθηγητής θα συμπληρώσει την «εγκύκλιά» του με μερικές εξαιρέσεις στον συλλαβισμό και έτσι θα είναι ακόμα πιο επιστημονική η αντιμετώπισις του ζητήματος. Γιατί απέξω, αλλά «από μέσα» κι όχι απομέσα; Το μ' όλα ταύτα να γίνει το επιστημονικότερον και ορθότερον τονιζόμενο μολαταύτα, γιατί όχι όμως να μην γίνει και το «παρ' όλα» παρόλα; Το εξαρχής έτσι, γιατί όχι και το εξού; Αυτό θα αποτελούσε και κόσμημα, όπως και το «κατευχήν». Έτσι ...«κατακεφαλήν» μάς τα εκσφενδονίζει ο κ. Καθηγητής! Τα εντεταλμένα του τά αφομοίωσαν ήδη οι του Δ.Ο.Λ. και γράφουν «εντέλει» στο επόμενο ακριβώς τεύχος του «Τ» (21.10.'92)...

Αφού «εξανάγκης» (σ. 69), γιατί όχι και «εξαμάξης»;

Τα «καταπού», «καταπώς» (σελ. 70), πώς καταπίνονται;

«επιτέλους, επί μέρους» (σελ. 70), τι συνέπεια(!) και τα θέτει εν σειρά για να μας βάλει στον πειρασμό του σχολιασμού.

«αφότου (αλλά αφ' υψηλού), αφενός, αφετέρου» (σελ. 70), και έτσι λύνουμε το πρόβλημα της δασείας, όπως το λύνουν και με το πέντε ημέρες / «πενταήμερο» οι σημερινοί μαθητές, οι οποίοι σε λίγο θα λένε ότι από αντί+ύπατος παράγεται ο αντύπατος ή αντίπατος –μικρό το κακό. Το παν είναι να επιτύχουμε την συσχότιση της ετυμολογίας, την ετυμολογική αδιαφάνεια*.

Και, για να μας αποτελειώσει, νομοθετεί: «συνδύο-συντρείς» –αν είναι δυνατόν!–, προβάλλει δηλαδή μια τόσο κουτοπόνηρη και αντεπιστημονική «λύση» ώστε να εξαφανισθεί το «απολίθωμα» συν, προσπάθεια για την οποία, αν η Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία (ΕΜΕ) δεν βρισκόταν στα χέρια των λαϊκιστών, θα έπρεπε να παρέμβει και να διαμαρτυρηθεί εντόνως, ενώ για την προκρούστεια αυτή μέθοδο θα έπρεπε να αντιδράσουν και οι φιλόλογοι. Διότι, συνδύο, συντρείς, είμαστε πλέον συγχίλιοι δεκατρείς που διαμαρτυρόμεθα. Όμως, προσπαθώντας να υπεισέλθουμε στην «λογική» του, ίσως να σκέφθηκε τα:

«σύνδυο οί, αί, τὰ Α κατὰ ζεύγη, ἀνὰ δύο»,

«σύντρείς οί, αί, -τρια τὰ ΑΜ ὁμοῦ καὶ οἱ τρεῖς μαζί, ἀνὰ τρεῖς, τρεῖς τρεῖς» (Από το Ἐπίτομον Ὁρθογραφικόν - Ἑρμηνευτικὸν Λεξικὸν Δημητράκου).

Αλλά κι αν ήταν έτσι, πάλι δεν καταλαβαίνουμε τίποτε, αφού ο κ. Μαρωνίτης «νομοθετεί» για την νεοελληνική. Πού τα θυμήθηκε αυτά τα «απολιθώματα» και έκρινε σκόπιμο να τα επισημάνει και μάλιστα κακοποιημένα, αγνώριστα;

Ως προς τις μονοσύλλαβες οι οποίες τονίζονται, συμπληρώνει το *ὡς* (όταν επέχει θέσιν προθέσεως, με την έννοια του *έως*), και αν κρίνουμε από την σελίδα 9, στίχος 17, προσθέτει στα τονιζόμενα μονοσύλλαβα και το *τι*:

«Με τί καρδιά, με τί πνοή, τί πόθους και τί πάθος...».

Μα καλά, δεν εδιάβασε την Γραμματική τους, η οποία γράφει πως το *τι* είναι άτονο; Α, το θυμήθηκε στην σελ. 11: «Τι νέα κι αυτά!»

Για να τελειώνουμε με αυτήν την «επιστημονική» αντιμετώπιση των μονοσύλλαβων, και επειδή οι κύριοι μονότονοι, μονοτονικοί και μονολιθικοί πολλά δεν εσκέφθησαν (συγγνώμη, παραβιάζω δύο κανόνες του κ. Μαρωνίτη με το *εσκέφθησαν*: θέτω αύξηση και επειδή δεν μου αρέσουν τα *φτ* χρησιμοποιώ το σύμπλεγμα *φθ*), διευκρινίζω λοιπόν ότι η περιβόητη Γραμματική γράφει ότι τονίζονται μόνον τα ερωτηματικά και θαυμαστικά *πού* και *πώς*, το διαζευκτικό *ή* και οι αδύνατοι τύποι αντωνυμιών όταν είναι δυνατόν να εκληφθούν ως εγκλιτικά, και κανένα άλλο μονοσύλλαβο. Αργότερα σκεφθήκανε ότι λησμόνησαν το *ὡς* (: *έως*) και τώρα επισημοποιεί ο κ. Μαρωνίτης τον τονισμό του για να διακρίνεται από το αιτιολογικόν ή δηλωτικόν ιδιότητος μόριον *ὡς*. *Ὡστόσο και πάλιν αρκετά λησμονούν, κατά την χρήση τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν να δημιουργείται σύγχυσις*. Όταν τα θυμηθούν θα τα τονίσουν. Ὡς τότε υπομονή, αναμένοντας την «νεωτέρα» (μήπως «νεοτέρα»; - κατά την σελ. 45) του κ. Μαρωνίτη.

Αλλά επειδή όσοι γράφομε πολυτονικά χειριζόμαστε καλύτερα και το μονοτονικό, θα τους υποδείξουμε την κατά του Κολόμβου το αυγό λύση, στην οποία δεν επήγε ο νους των 13 χρόνια τώρα. Τι να πει όμως κανείς για τα «ιερά τέρατα» της φιλολογικής επιστήμης, που συναγωνιζόμενοι επιστημονικώς, οι μεν επρότειναν -σοβαρότατα- την γραφή «το παιδί-μου», οι δε «το παιδίμου»! Επειδή λοιπόν το πολυτονικό ήταν έργο λογικών, υπεύθυνων και σχολαστικών ανθρώπων και όχι προϊόν προχειρότητας, είχαν προβλέψει κάποιες περισπωμένες, και άλλοτε κάποιες βαρείες είτε οξείες στα μονοσύλλαβα. Ακριβώς για να μην υπάρχει περίπτωση συγχύσεως. Αν λοιπόν κάνανε αυτή την λογική σκέψη, αν δηλαδή πρόσεχαν ποια περισπώνται ή οξύνονται και ποια λαμβάνουν βαρεία, αυτομάτως θα έβρισκαν την λύση και θα είχαν καλύψει όλες τις περιπτώσεις, αφού άλλοι φρόντισαν να σκεφθούν και να μελετήσουν γι' αυτούς! Ας ξαναδιαβάσουν λοιπόν τους κανόνες, κυρίως περί βαρείας, και θα βρουν με ελάχιστον κόπο την λύση. Αν επιμένουν όμως να «δημιουργήσουν» –αν και τούτο απαιτεί κάπως περισσότερη προσπάθεια–, στο άθλιο μονοτονικό της «μετάφρασης» της *Ἰλιάδος* στην αργκό Καζαντζάκη - Κακριδή (η οποία διδάσκεται στα σχολεία διαστρέφοντας το γλωσσικό αίσθημα των παιδιών· σ' αυτήν όμως θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στο επόμενο τεύχος) θα βρουν συγκεντρωμένα όλα τα αντιπαραδείγματα, τα παραδείγματα δηλαδή προς αποφυγήν, και θα ιδούν(;) πού οδηγούν την νεοελληνική. Λ.χ.:

«τι φεύγει αλλού...» (Α, 120). Εννοεί «γιατί/διότι φεύγει αλλού», και όχι

«τι φεύγει;»· «τι δε φαντάζονται» (Ν, 8). Εννοεί: «γιατί δεν φανταζόταν». Αυτό λοιπόν το ποιητικό *τί* θα έπρεπε να τονίζεται.

«...να ρωτήσουμε για λειτουργό για μάντη» (Α, 61). Εννοεί «να ρωτήσουμε ή λειτουργό ή μάντη». Και αυτό το διαζευκτικό *γιά* θα έπρεπε να τονίζεται, καθώς και το προτρεπτικό («γιά έλα»).

«μιλώντας του την έδωκε...» (Α, 446), εννοεί: «μιλώντας του την έδωσε...» και όχι ότι «μιλώντας του την έδωσε...».

Ας σκεφτούν και το δεικτικό *νά*, το ορκωτικό *μά*, το διαχωριστικό και το προτρεπτικό *γιά*, και τινα άλλα, κυρίως «απολιθώματα»... και, *γιά* ελάτε, *για* να σας πω ένα γεια, *διότι*, *μά* τον *Δία*, *σας* λυπούμαι πλέον...

Και όμως, και η τρίτη κλίσις υπάρχει,
και λύσις υπάρχει,
λογική δεν υπάρχει!

Δεκάδες παραδείγματα θα μπορούσε να αλιεύσει κανείς από αυτήν την «εγκύκλια» Μαρωνίτη, τα οποία καταδεικνύουν την σύγχυση, την μονομανία, την εμπάθεια, τον εντελώς *ανεπιστημονικό* τρόπο αντιμετώπισης του παραδεκτού και από εκείνον ως υπαρκτού προβλήματος της γλώσσας μας, διά της ρηχότητος της σε τρεις δόσεις αντάρεσξης «παγίας διαταγής» (μέχρι νεωτέρας), να ανιχνεύσει δόλιες προθέσεις που άλλοι δεν είχαν –απλώς ήσαν ανεπαρκείς–, αλλά όλα αυτά θα είχαν νόημα να συζητηθούν μόνον εφ' όσον τα κίνητρα δεν ήσαν αυτά που υποψιαζόμαστε. Εάν καταδέχονταν, εκείνος και οι ομοϊδεάτες του, να μελετήσουν σοβαρά και υπεύθυνα τα προβλήματα, αν διάβαζαν και άλλων τα κείμενα και άκουγαν τις γνώμες και τις προτάσεις των, και όχι διαβάζοντας μόνον τα ιδικά των, κατά πώς λέει ο Ροΐδης. Αν ρωτούσαν έναν γιατρό, έναν μαθηματικό, έναν φυσικό, έναν νομικό, έναν μηχανικό, καθηγητές, δασκάλους κ.ά., τι προβλήματα αντιμετωπίζουν σήμερα με την άγνοια των «απολιθωμάτων» εκ μέρους των σημερινών νέων, αν συζητούσαν με καλούς διορθωτές –αυτούς τούς αφανείς ήρωες που διορθώνουν εκατομμύρια βαρβαρισμούς, σολοικισμούς, ασυνταξίες, ανορθογραφίες, ακόμη και τών θεωρουμένων δοκίμων συγγραφέων και δημοσιογράφων, και καθηγητών προπάντων–, αν αγαπούσαν την γλώσσα μας, αν ήσαν βαθιά δημοκρατικοί άνθρωποι, αν διέθεταν το ήθος και την εργατικότητα του *Τζάρτζανου*, του *Βοσταντζόγλου*, του *Γ. Χατζιδάκι*...

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι διόλου τυχαία δεν ήσαν τα αφιερώματα στο έργο των δύο πρώτων, τα οποία παρουσιάστηκαν από το ΑΝΤΙ. Οι προθέσεις ήσαν φανερές: Όσοι δεν είναι φανατικοί, να βρουν εκεί τον τρόπο την μέθοδο για την ορθή αντιμετώπιση του γλωσσικού, διαδικασία όμως επίπονη και όχι αμέσου αποδόσεως σε προβολή από τα media. Αλλά εκείνοι οι άνθρωποι είναι απολιθώματα ήθους άλλης εποχής. Σήμερα... σήμερα ισχύει ό,τι επιβάλλει ο Μεγάλος Αδελφός κ. Λαμπράκης, διότι ο Πολιτισμός και η Παιδεία του έχουν εκχωρηθεί με οικουμενική συναίνεση, και πακτωλό κρατικών χρημάτων είναι στην διάθεσή του· σε λίγο δε θα καταλάβει την θέσιν του πρώτου ευεργέτου του έθνους. Ό,τι επιβάλλουν οι οδηγοί των βυτιοφόρων του Καματερού, που τώρα αφομοιώνουν το Εγκόλπιον του Καθηγητού για επιστημονικότερον αυριανισμό. Ό,τι θέλουν οι, από πού ως πού προοδευτικοί επί τέλους, πανεπιστημιακοί του εφημεριδόχαρτου του μικροφώνου, του γυαλιού, των μήντια. Ό,τι θέλουν οι ολοκληρωτικώς αντιλήψεων που ανεκάλυψαν πως μεγαλύτερος δημοκράτης δεν είναι μόνο όποιος φωνάζει πιο δυνατά, αλλά και όποιος φωνάζει πρώτος. Οι υπόλοιποι δεν προλαβαίνουν να σκεφθούν. Ακολουθούν. Έτσι, η σεμνότης του Καθηγητού και η αλαλία των άλλων, του επιτρέπουν να ασκεί κάθε Κυριακή την τρομοκρατία και ψυχολογική βία του «προοδευτισμού» και να φωνασки υπηρετώντας τόν κραταίον Ζαβίνα.

Αν αυτό το πόνημα δεν είχε άλλους στόχους, αν φιλοδοξούσε πράγματι ο συντάκτης του να προσφέρει άμεση βοήθεια, τότε θα έπρεπε να είναι γραμμένο για να χρησιμοποιείται κυρίως ως εγχειρίδιο των βοηθειών, με δομή που να έχει κάποια στοιχειώδη λειτουργικότητα και πληρότητα, στοιχεία τα οποία απαιτούν μέθοδο, συστηματική παρακολούθηση του γραπτού και προφορικού λόγου, μελέτη του επιστημονικού λόγου και της συνεχώς εμπλουτιζόμενης ορολογίας της τεχνολογίας, για να αναφερθούμε μόνον σε έναν από τους ωκεανούς, και βεβαίως πολλή εργασία. Λ.μ.α. αλφαβητική κατάταξις και παρουσιάσεις των λέξεων οι οποίες συνήθως γράφονται ή χρησιμοποιούνται εσφαλμένως, ή της κλίσεως των «απολιθωμένων» ρημάτων στους χρόνους που εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται.

Όμως, και κυρίως, το πρόβλημα δεν είναι πόσοι δημοσιογράφοι διαπράττουν τέτοια ατοπήματα, αλλά πώς θα μάθουν τα παιδιά να κλίνουν λ.χ. το *ρι* μα έχω. Αύριο ο κ. Μαρωνίτης θα τα επιτιμά ή θα τα διορθώνει διότι θα γράφουν ότι πρόκειται «να απέχουν μεθαύριο» από τα μαθήματά τους και ό

«να απόσχουν», και ίσως σκεφθεί ότι παρέλειψε από το Εγκόλπιον το ρήμα έχω. Αλλά ας δει τη σελίδα 155 της Γραμματικής. Υπάρχει αυτό το «απόσχουν»; Πώς θα το μάθουν; Γι' αυτό δεν ξενίζει κανέναν πλέον όταν τα ακούει να λένε: «μου είπε να κλίσω το ρήμα ανάγω, μα δεν τό έχω ξανακούσει...» κι ούτε κανείς τα διορθώνει. Άντε τώρα να εξηγήσει ο μαθηματικός τι σημαίνει αναγωγή ομοίων όρων· αλλά για όλα έχουν λύση οι μικρονοϊκοί: *συμμάζεμα/σουλούπωμα αυτών που μοιάζουνε ή κάπως έτσι!* Την προηγούμενη εβδομάδα σε κάποιο σχολείο η φιλόλογος μάθαινε στα παιδιά το ρήμα «επαναλαβαίνω» κι εξήτησε να της πουν ένα ουσιαστικό που παράγεται απ' αυτό το ρήμα. «Επαναλαβή», απήντησαν τα παιδιά, και ήτο φυσικόν και λογικόν, ως αποτέλεσμα της σύγχυσης και της αυθαιρεσίας. Τι το φυσικώτερον από την απάντηση, στα Μαθηματικά: «το μηδέν στη δύο κάνει μηδέν» ή «του μηδέν η δύο δύναμη είναι μηδέν» ($0^2=0$), αντί της ορθής: *το τετράγωνο του μηδενός ισούται / είναι ίσο με μηδέν ή το μηδέν εις την δευτέρα (και όχι στην δύο)...* Αλλά μιλήσαμε για «βαθμό μηδέν» τής γλώσσας (και τής σκέψης) των γλωσσιάτρων. Μια και μιλούμε για τα Μαθηματικά, θαυμάστε κάποια από τις εγκληματικές παρεμβάσεις των Φόρηδων συνεπικουρούμενων και από τους λαϊκιστές «παιδαγωγούς» τής ΕΜΕ. Έφτασαν στο σημείο να καταργήσουν έως και σύμβολα τα οποία χρησιμοποιούνται διεθνώς (δημιουργώντας ουσιαστικά προβλήματα στην διδασκαλία των Μαθηματικών), λ.χ. τα $\Rightarrow$ και $\Leftarrow$, γιατί λέτε; Διότι πρέπει να εξηγήσουν ότι σημαίνουν «έπεται», «συνεπάγεται», σύμβολα «απλής και διπλής συνεπαγωγής/ισοδυναμίας»· με κάποιο τέλος πάντων «απολίθωμα» θα τα αποδώσουν... Αλλά το *εμβαδόΝ* (που το έκαναν εμβαδό) τού χώρου των επεμβάσεών τους αυξάνεται συνεχώς και είναι ευθέως ανάλογο προς το τετράγωνο τής ανοησίας και της ανευθυνότητός τους η οποία κόβει (όχι τέμνει) τα πάντα, από καρπούζια έως επιστημονική ορολογία. Νά όμως κάτι που αδικαιολόγητα δεν έχει γίνει έως σήμερα:

Μια Πρόταση

Είναι, νομίζουμε, απλό και επιβεβλημένο να διεξαχθεί σε όλα τα σχολεία τής χώρας μια έρευνα, όχι μόνον για να διαπιστωθούν οι σε αδρές γραμμές γνωστές συνέπειες της εφαρμογής των «προοδευτικών» μέτρων και της διδασκαλίας τού τέρατος, αλλά για να εκτιμηθούν το βάθος και η έκτασίς των. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σε συνεργασία με τους κατάλληλους επιστήμονες και διά τού μηχανισμού των Πανελληνίων Εξετάσεων, θα μπορούσε να οργανώσει την προετοιμασία της και την επεξεργασία των δεδομένων που θα προκύψουν, ώστε τα αποτελέσματά της να μην επιδέχονται από κανέναν αμφισβήτηση. Και πρέπει να καταρτισθούν τα κατάλληλα ερωτηματολόγια, στα οποία θα απαντήσουν οι μαθητές όλων των σχολείων, λ.χ. των τάξεων Γ' και ΣΤ' Δημοτικού, Γ' Γυμνασίου και Γ' Λυκείου, όχι με γνώμονα την στρεβλή αντιληψη που επικρατούσε έως σήμερα για την γλώσσα, αλλά χωρίς προκαταλήψεις, με βάση την πραγματική, την ζωντανή, την λαλουμένη και γραφομένη νεοελληνική.

Βασική επιδίωξη όμως των εμπνευστών τού Εγκολπίου δεν είναι να «θεραπεύσει» κάποιες φανερές και πανθομολογούμενες αδυναμίες τής γλώσσας των εφημερίδων και των περιοδικών. Στο κάτω κάτω πολύ πιο εύκολο και οικονομικότερο θα ήταν να προτείνουν 3-4 καλούς διορθωτές για τα έντυπα του Συγκροτήματος. Επίσης, είναι ασήμαντο το κόστος λ.χ. για τον ANTENNA ή το MEGA να προσλάβουν έναν ή δύο καλούς διορθωτές για τους υποτίτλους και οτιδήποτε παρουσιάζεται γραπτώς. Ο τελικός στόχος όμως είναι ευρύτερος και εκπεφρασμένος ήδη, και γίνεται πιο φανερός αν σκεφθούμε την πολιτική τού Συγκροτήματος στο γλωσσικό. Ο στόχος είναι αφ' ενός να στηρίξει το *σκυθικόν* κατασκευάσμα και αφ' ετέρου να δημιουργήσει νέα σύγχυση. Το αποτέλεσμα είναι η σύγχυση.

Ίσως ο κ. Καθηγητής να μην αντιλαμβάνεται την χρησιμοποίησή του, ίσως διέπραξε την σύνταξη του Εγκολπίου έχοντας κίνητρα που σχέσιν έχουν με της ψυχής τήν άβυσσον, αλλά το μήνυμα του Εγκολπίου είναι: Η σύγχυση για την σύγχυση, σύγχυσις η οποία εντάσσεται στα απώτερα σχέδια των φωταδιστών. Σύγχυσις η οποία θα φέρει τον λόγο στον «βαθμό μηδέν», ώστε να ανοίξει ο δρόμος για να προωθηθούν και τα πλέον «τολμηρά» σχέδια που συντομότερα απ' ό,τι φανταζόμαστε θα φθάσουν έως την πρόταση εισαγωγής τού λατινικού αλφαβήτου. Διότι οι λεγόμενες απλοποιήσεις δεν είναι πλέον κάποιες θεμιτές και λογικές απλοποιήσεις βάσει τού πώς εκφράζονται σήμερα οι μορφωμένοι Έλληνες και οι δόκιμοι συγγραφείς, και κατόπιν συστηματικής μελέτης και καταγραφής τού πλούτου και της εξέλιξης της ζωντανής νεοελληνικής σε όλο το πλάτος και βάθος της, αλλά προϊόντα αυθαιρεσίας, η εφαρμογή των οποίων έχει ήδη τα εξής αποτελέσματα:

1. Την *διαστροφή τού γλωσσικού αισθήματος* των παιδιών μέσω τής «συγχυτικής» διδασκαλίας τού χαώδους, τής ηθελημένης καλλιέργειας τού

«κάπως έτσι», τής προχειρότητας, τής αδιαφορίας αν το παιδί δεν εκφράστηκε σωστά ή έγραψε εσφαλμένως κάτι.

2. Την *καταστροφή τού μηχανισμού παραγωγής - συνθέσεως* τής νεοελληνικής. (Αυτό εννούσαμε παραπάνω γράφοντας ακόμα και για τις θεωρούμενες «αθώες» συνενώσεις λέξεων ή ορθογραφικές απλοποιήσεις).

3. Την *μετάσταση* στα οστά –δηλαδή στην *συντακτική δομή* τού νεοελληνικού λόγου– όλων των νοσηρών φαινομένων. Και εδώ πια μπορούμε να μιλήσουμε για *διαστροφή τής σκέψης*.

Επί τέλους, εφ' όσον ο κ. Καθηγητής δέχεται την Γραμματική τού ΚΕΜΕ και την τροποποιεί, οφείλει να εξηγήσει αν αυτό το κατασκευάσμα, το οποίο διδάσκεται στα σχολεία, καλύπτει αυτό που εννοεί ο κ. Μαρωνίτης νεοελληνική, αν είναι έργο επιστημονικό αυτό το έκτρωμα της «εταιρείας των οκτώ»¹ προστατευομένων τού κ. Χρήστου Λαμπράκη, το οποίον αιφνιδίως την ΑΠΟΦΡΑΔΑ 11.1.1982, ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ, με τροπολογία την οποίαν εφήφισαν 30 Πασοκάνθρωποι, έκαμαν νόμο τού κράτους επιβάλλοντας και αυτό το βιβλίο επισήμως. Και ενθυμούμεθα καλώς ότι ο «Ταχυδρόμος» τού Δ.Ο.Λ. ήταν το περιοδικό που πρώτο εφήρμοσε το μονοτονικό αρκετά πριν από την αυθαίρετη επιβολή του από το ΠΑΣΟΚ. Και τώρα πάλιν ο «Ταχυδρόμος», την ώρα που ακόμη και πολλοί από τούς τότε υποστηρικτές τού τέρατος διατυπώνουν τις ανησυχίες τους, αυτήν την ώρα επεμβαίνει θρασύτατα, κυκλοφορεί το «πολύτιμο έργο του κ. Μαρωνίτη» μεθοδεύοντας ερήμην των αρμοδίων επιστημόνων τήν «ανακαίνιση» του εκτρώματος και την de facto επιβολή αυτών των «λύσεων» ώστε να μην προχωρήσει το Υπουργείο στην σύνταξη ενός άλλου πραγματικά επιστημονικού έργου. Και επί πλέον ζητούν την δημόσια αναγνώριση! Ποιος, επί τέλους, κυβερνά αυτόν τον τόπο; Το λάλον ύδωρ σήμερα είναι το νερό Καματερού-Δ.Ο.Λ.²; Διανύομε ήδη το ενδέκατο έτος διδασκαλίας του και ακόμη δεν έχει τεθεί θέμα αντικαταστάσεώς του. Ας προχωρήσει επί τέλους το Υπουργείο Παιδείας πιο τολμηρά και ας αντικαταστήσει το συντομότερο δυνατόν αυτό το προϊόν τού φανατισμού και της παραφροσύνης.

Αυτή η προσπάθεια όμως δήθεν θεραπείας, από ανθρώπους οι οποίοι υπήρξαν συνεργάτες ή ανέχθηκαν τις ανεπιστημονικές και ολοκληρωτικής νοοτροπίας μεθοδεύσεις, είναι η πιο επικίνδυνη. Διότι φορώντας την λευκή λεοντή τού *γλωσσιάτρου* χορηγούν αναισθητικά· και λίγο αργότερα θα διαπιστώνουν βαθύτερο κατάντημα, αλλά ελεήμονες ως είναι θα παρεμβαίνουν με εμβολωματικές μεθόδους και επιπλήττοντάς τους πατρικά, θα ντύνουν τούς κουρελήδες με τα νέα μοντελάκια τους, ιδίως τούς κατοίκους τού *Αιγάλεω*. (Το Αιγάλεω, ως παράξενη ξενική, είναι άκλιτη. Εκμαρωνιτισμένη όμως δύναται να γίνει: *το Αιγάλεο – του Αιγαλέου, κατά τον Δεξίλεο*). Και θα τους κολλούνε, οι φιλέλληνες, δίκην ταμπέλας, έναν στίχο τού Καβάφη: «*Ωστε ανελλήνιστοι δεν είμεθα, θαρρώ*», κολακεύοντάς τους.

Πράγματι, οι φιλεύσπλα(γ)χνοι φιλέλληνές μας δεν είναι ανελλήνιστοι –το αντίθετο μάλιστα. Είναι όμως πλέον επικίνδυνοι. Διότι εδώ «νομοθετούν» κατά την υψηλή των αισθητική, τις προκαταλήψεις τους και την υστερία των «προοδευτικών» εκπτώσεών τους. Κάποτε η διαστροφή τής Αμερσούλας λεγόταν πρόνοια των αφελών, σήμερα λέγεται επιστήμη.

(*) ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ: *ἀφ' ἧς* στιγμῆς πήραμε φόρα, ας γράφομε και «*αφῆς*», διότι τῆς *ἀφῆς* ἡ χρησιμότης, ιδίως *περὶ λύχνων ἀφᾶς*, ὁπότε *πᾶς* (φαντασθεῖτε τὸ άτονο· πού πας χωρὶς τόνο;) μὴ *ἀφῆς* (:ἀφεύς=άλαλος, αδύνατος), διὰ τῆς *ἀφῆς*, ἀπουσία φωτός και στερούμενος γυφτοδαχτυλιδιών στα ντελικάτα δάκτυλα, δεν χαϊδολογεί την τουρκόσπορη την καταγωγήν (zümbül), λιθανοαιρετικιά το θρήσκευμα και νεοσκυθιστί (η) «*ζουμπουλιά*» (ήγουν μαρωνίτειος παρασκευή αποστάγματος νακίνθου), αλλά θωπεύει τα μαλλιά που μοιάζουνε με νακίνθων άνθη / «*υάκινθινφ άνθει ὁμοίας*» (Ὀδύσεια, ζ' 231). Εκτός κι αν πήρε στα σοδαρά το Εγκόλπιον, ὁπότε σπουδάξει τὴν *δακτυλογία*ν, ως ανώτατον στάδιον του περιδόητου ΝΚΣ, στην... πλήρως «ολόκληρη ολοκλήρωσή» του, του οποίου ο κατασκευαστής δεν «*προσβλέπει στη σύνταξη νέας Γραμματικής*» (*αποβλέπει*, θέλει να πει).

Στη ζουμπουλιά ανέθηκε να κόψει ένα-ν πιπέρι
κι έπεσε και τσακίστηκε τού ΝουΚουΣου τό χέρι.

«*Ίντα δεντρώ κάνει τό στόρι;*» θά 'λεγαν η γιαγιά μου και ο 'Ι. Κονδυλάκης.

1. Οι «οκτώ» ήσαν: Εμμ. Κριαράς, Φάνης Κακριδής, Χρίστος Τσολάκης, Δ. Τομπαΐδης, (οι συνδικαλισταί) Χρ. Μιχαλές, Απ. Κοτλίττας, Αλόη Σιδέρη, και ο μοναδικός Επιστήμων κ. Β. Φόρης.

2. Ο Δ.Ο.Λ. έχει δύο σύνδρομα: «του νερού που πίνουμε», εξ ου και οι, για όσους δεν έχουν χάσει την μνήμη τους, μέχρις υστερίας προσπάθειές των να διαδώσουν το νερό τού Καματερού το οποίον εθεράπευε τάχα τον καρκίνο, και το σύνδρομο της προοδευτικής γλώσσας.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ: Ευχαριστώ πολύ τους εργαζομένους τού LEGATO για την επίπονη επεξεργασία τού κειμένου.

Δαίμονες και Δαιμονισμένοι

του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου

Η γελοιότητα του ανθρώπου είναι θέμα συναρτημένο με τις βασικές έννοιες της φιλοσοφίας του Ντοστογιέφσκι. Ένα όριο από το οποίο άνθρωποι και ιδέες υποχρεώνονται να περάσουν, αν δεν συμβούν τα χειρότερα, όταν το γελοίο αναπτύσσεται σε μόνιμο σύνδρομο του χαρακτήρα. Αλλά ο Ντοστογιέφσκι στρέφει την προσοχή του όχι σ' αυτές τις καταστάσεις, όσο στη ροή και στις εναλλαγές που παρουσιάζουν. Επιμένει να τονίζει ότι αυτό που σήμερα είναι ηθικό, αξιοπρεπές και από κάθε άποψη καλό, κάποτε μπορεί να ήταν καταγέλαστο και αξιοπεριφρόνητο και ό,τι σήμερα περιγελούμε, μπορεί αύριο ν' αναδειχθεί με κάποιες άλλες του ιδιότητες που το καταξιώνουν και το επιβάλλουν στις σοβαρές έννοιες –τη σπουδαιότητα αυτή κίνηση έχει σημασία να την προσέξουμε. Μια «ιδεούλα», λέει ο Ντοστογιέφσκι θυμίζοντας τον απόστολο Παύλο τότε που πέρασε από την Αθήνα, μπορεί να φαίνεται κωμική και να προκαλεί τη θυμηδία και τον γέλωτα, όμως όλο και βρίσκεται ένας αρεοπαγίτης και μία Δάμαρις και την παίρνουν στα σοβαρά, την ασπάζονται και την ακολουθούν, χωρίς να φοβούνται να εναντιωθούν στους σοφούς τους. «Και να, η μικρούλα, καθόλου επίκαιρη και καθόλου πρακτική “γελοία ιδεούλα” αυξάνεται και πληθύνεται και στο τέλος νικάει τον κόσμο, ενώ οι σοφοί του Αρείου Πάγου χάνουν τη λαλιά τους».

Είναι ένα παράδειγμα, πώς αναπτύσσει τη σκέψη του για να την ενώσει με την αρχή της φιλοσοφίας του για την παντοδυναμία της ανθρώπινης βούλησης και διάνοιας και –με την έννοια αυτή– των ιδεών που έχουν το ιστορικό προβάδισμα και κυβερνούν τον κόσμο, οι ιδέες που ποτέ δεν χάνονται, «φτάνει κάποτε να ειπωθούν». Πάγια υπενθύμιση και στα μυθιστορηματά του κι έξω από αυτά. Όμως το γελοίο, μόλο που μπορεί να μεγαλουργήσει, δεν παύει να είναι γελοίο και, όσο εξακολουθεί να είναι τέτοιο, για καμιά μεγαλουργία δεν είναι δυνατόν να γίνει λόγος. Είναι η άλλη πλευρά που επίσης πρέπει κανείς να μην την καταφρονεί, η αρνητική δύναμη μπορεί να είναι κολοσσιαία η «ιδεούλα», αν δεν νικάει τον κόσμο, εκμηδενίζει σίγουρα τον άνθρωπο. Το γελοίο φυτρώνει κι όταν κανείς δεν το σπέρνει. Κανείς δεν ξέρει, λέει σ' ένα άρθρο του για τον Τολστόη, μέσα από τι μυστικούς δρόμους, κωμικούς κάποτε, μπορεί το πιο αφύσικο, το πιο φτιαχτό, το πιο κακόμορφο αίσθημα να φυτευτεί σε μια καρδιά πέρα για πέρα ειλικρινή και αγνή.

Με όλα τούτα το γελοίο είναι θέμα ιδιαίτερα σοβαρό και ξέρουμε ότι στον κόσμο του Ντοστογιέφσκι αφθονεί, είναι μια από τις κινητήριες δυνάμεις του. Οι κωμικοί του ήρωες δεν παρουσιάζονται απλώς ως αστείοι άνθρωποι, είναι φορείς επικίνδυνοι της μοιραίας γελοιότητας από την οποία μπορεί ν' αρρωστήσει θανάσιμα ο άνθρωπος σε εποχές όταν η επιδημία αναζωπυρώνεται. Και τέτοια θεωρούσε ο Ντοστογιέφσκι τη δική του εποχή. Και ενώ ο ίδιος, ως ανθρώπινη και καλλιτεχνική φύση, είχε μια ιδιαίτερη ευφορία, ένα μεράκι δικό του, να διασύρει κωμικά τους αντιπάλους του, τις αρνητικές ιδέες και τύπους, ωστόσο, κάτω από την κωμική επίφαση οι στόχοι μένουν σοβαροί και αδιάρρηκτα δεμένοι με το πνεύμα της φιλοσοφίας του για το μεγάλο τραγικό μερίδιο, κυρίαρχο στη μοίρα του ανθρώπου και στις παράξενες εμπλοκές της ιστορίας. Πράγματι, τις περισσότερες φορές στα μυθιστορήματά του το γελοίο κάνει τη σοβαρότερη δουλειά.

Κι ο σκοπός είναι να πιστοποιηθεί και να ονομαστεί και, μέσα από αυτό, να κινηθεί πιο πέρα ο άνθρωπος, να ξεπεραστεί η φάση.

Ο γελοίος άνθρωπος, είναι σταματημένος άνθρωπος. Δεν έχει κίνηση, δεν έχει μέλλον. Πρόκειται ουσιαστικά για ιστορικά απόβλητα, κάποιες

αποκομμένες και ξεμοναχιασμένες μες στον εαυτό τους στιγμές, που σταμάτησαν και κοκκάλωσαν. Αποσχίστηκαν από τη ζωντανή τους ροή, όπου τα πάντα ρει, ζει και αλλάζει, έμειναν σε μια κατάσταση ψεύτικη, πλαστή, επινοημένη από τους ίδιους, με πολύ λίγη αληθινή ζωή και σιγά σιγά με καθόλου ζωή –κι ας βγάζουν φωνή ως τον ουρανό κι ας τους φαίνεται ότι ζουν ζωή πλούσια και δημιουργική. Το ντοστογιέφσκι γελοίο προϋποθέτει αυτά τα πράγματα –την απόσχιση από τους άλλους, την απομόνωση και το σταμάτημα που φέρνει μέσα του στοιχεία ανθρώπινης και ιστορικής ατροφίας.

Και βέβαια πρόκειται για περιπέτειες της ιδέας. Το γελοίο στον Ντοστογιέφσκι είναι ένα από τα σημαντικότερα παθήματα της ιδέας μέσα στον άνθρωπο, ή του ανθρώπου από την ιδέα. Κι αν αυτός ο όρος, η συμμετοχή της ιδέας στην περιπέτεια, δεν συντρέξει, μπορεί να έχουμε απλώς ανθρώπινες κωμικές καταστάσεις, όπως τις ξέρουμε και τις ζούμε όλοι, η άποψη όμως του Ντοστογιέφσκι προϋποθέτει την περιπέτεια της ιδέας.

Το μοίρασμα της ιδέας σε χίλια κομμάτια (όσα και οι άνθρωποι) και η ανάγκη της ανάπτυξης της είναι δύο κινήσεις που δεν πάνε πάντα μαζί. Η κίνηση, αν δεν είναι από την αρχή, ωστόσο καταλήγει ανταγωνιστική, η καθεμιά για να προχωρήσει πρέπει ν' ανακόψει την άλλη, από την οποία και προήλθε –μέσα σ' αυτά τα μπερδέματα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις της γελοιότητας, όταν η ιδέα αφήνει ουσιαστικά το φυσιολογικό, αποδοτικό παιγνίδι, κάπου αποτραβιέται και σταματά, μένει στην κατάσταση αυτή αυτοϊκανοποιούμενη ή μοιράζεται συνεχώς χωρίς βήματα εμπρός, εκτρέπεται, λοξοδρομεί, αποκτά μια άλλη συναισθήση, εντελώς δική της, μα καθόλου πραγματική, γίνεται ιδιοτροπία, παραξενιά, ακόμα και ανισορροπία και νευρασθένεια, και, για να τα πούμε όλα αυτά με μια ωραία δική μας λέξη, γίνεται η ιδέα *λοξιά* κι ο άνθρωπος *λοξιάς*. Είναι η πιο γνήσια, η πιο αντιπροσωπευτική ντοστογιέφσκι στιγμή του γελοίου. Όλοι οι κωμικοί –κι όχι μόνο– τύποι του Ντοστογιέφσκι είναι *λοξίες από την ιδέα τους*.

Και δεν χρειάζεται να επιμείνει κανείς ότι και η τόσο μεγάλη σημερινή δημοτικότητα του Ντοστογιέφσκι κατά ένα μέρος, ένα πολύ μεγάλο μέρος, οφείλεται στις παντός είδους ανταποκρίσεις εκείνων των φαινομένων με τα σημερινά, τα δικά μας, τόσο πληθωρικά και τόσο αναπόφευκτα σε μια εποχή πολύ πιο «μεταβατική», πιο άρρωστη και τρελή από τη δική του. Αφθονεί σήμερα το ντοστογιέφσκι γελοίο, μοιραίο σύνδρομο της απομόνωσης και της απόκλισης, όπως χαρακτήριζε ο Ντοστογιέφσκι, εννοώντας την απόσπαση της ιδέας, της δικής μας ιδέας, ένα κομματάκι αλήθειας, και της αναγωγής της σε αντάρκτη μονάδα, σε ανεξάρτητο καπετανάτο.

Αγγίζουμε εδώ ένα από τα πλέον νευραλγικά σημεία στη συγγραφική συνείδηση του Ντοστογιέφσκι. Αν ο άνθρωπος κατορθώσει να ξεκοκαλώσει και να ξεσκαλώσει, μπορεί από τις στιγμές αυτές να αντλήσει σπουδαία οφέλη προχωρώντας την ιδέα του δημιουργικά. Αλλά έντονο γνώρισμα της δικής του εποχής ο Ντοστογιέφσκι θεωρούσε την ερμητική περιχαράκωση που την έβλεπε ν' αγκαλιάζει όλο και περισσότερους ανθρώπους με επιδράσεις ολέθριες μέσα κυρίως στη νεολαία και στη διάνοηση. Λέει σ' ένα του κείμενο που το τιτλοφορεί με τη λέξη «Απομόνωση» και όπου μία άλλη λέξη – ο «καθένας» – επαναλαμβάνεται ανά πάσα πρόταση: «Όλοι αποτραβιούνται κι απομονώνονται, ο καθένας θέλει να επινοήσει κάτι το δικό του, καινούργιο κι ανήκουστο. Ο καθένας παραμερίζει ό,τι πριν ήταν κοινό στις σκέψεις και στα συναισθήματα κι αρχίζει από δικές του σκέψεις και δικά του συναισθήματα. Ο καθένας θέλει ν' αρχίσει από την αρχή. Κόβουν δίχως έλεος τους παλιούς δεσμούς κι ο καθένας πράττει το κατά βούλησιν και μόνο μ' αυτό παρηγορείται. Κι αν τίποτα δεν πράττει, θα ήθελε όμως να πράξει. Βέβαια ένας τρομαχτικά μεγάλος αριθμός δεν αρχίζουν τίποτα,

Προδημοσίευση από το καινούργιο βιβλίο του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου «Δαίμονες και Δαιμονισμένοι. Επιστροφές στον Ντοστογιέφσκι» που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Δελφίνι».

όμως γεγονός είναι πως αποκόπηκαν, κάθονται εκεί στην άκρη τους, κοιτάζουν το κομμένο μέρος και με σταυρωμένα τα χέρια κάτι περιμένουν. Σ' εμάς τώρα όλοι κάτι περιμένουν».

Σχεδόν όλοι οι ήρωες του Ντοστογιέφσκι ανήκουν σ' αυτό το είδος και συνήθως το μυθιστόρημα είναι παρακολούθηση από κοντά τι μπορεί να γίνεται όταν ο άνθρωπος περιέλθει σ' αυτή την κατάσταση, τι αρρώστιες ενδημούν στο τέλμα, τι ιδιοτροπίες, παραξενιές, έμμονες ιδέες φυτεύονται μέσα τους, τι συνήθειες αποχτούν, πού πρακτικά οδηγούνται, και οι «Δαίμονες» είναι επίσης μια τέτοια ιστορία, μια μεγάλη αλυσίδα από τέτοιες προσωπικότητες και παραδείγματα, ο δαιμονισμός τους είναι η αποκοιτία τους κι η μονομανία τους, αυτοί οι άνθρωποι, όχι τον σοσιαλισμό μόνο, όποια ιδέα και προσπάθεια να πάρουν στα χέρια τους θα την μεταχειριστούν με τον ίδιο τρόπο. Βέβαια έτσι δεν λύνεται καθόλου η αντίληψη που έχει ο Ντοστογιέφσκι για τον σοσιαλισμό, όμως το φαινόμενο που επισημαίνεται, ο ξεμοναχιασμένος κι απορροφημένος από τη φρεναπάτη του άνθρωπος, δεν είναι πια μια περίπτωση, ένας από τους τύπους της λογοτεχνίας, είναι ο **τύπος**, η μορφή που κυριάρχησε και δίνει την άρχουσα κατεύθυνση στα πιο ευαίσθητα μέλη της κοινωνίας. Αυτοί οι άνθρωποι ορίζουν πολλά γιατί δεν είναι καθόλου τύποι κοινωνικά μονήρεις, ασκητές, ίσα ίσα είναι μέσα σ' όλα, αγγίζουν και καθορίζουν πολλά, δίνοντας τον τόνο και το παράδειγμα.

Στο «Ημερολόγιο του Συγγραφέα», σ' ένα από τα πρώτα τεύχη του 1876, περιέρνει ένα παράδειγμα κι από τον εαυτό του. Μιλάει για έναν που ήταν τριών μηδενιστής κι έχει αρνηθεί τα πάντα, αλλά εξαιτίας αυτού υπέφερε και τα πάνδεινα κι έπειτα από τα πολλά που τράβηξε, ως και στο κάτεργο τον έριξαν, ανακάλυψε ξαφνικά μες στην καρδιά του το θρησκευτικό του ενδιαφέρον. Κι αμέσως τι έκανε; Έκοψε μ' όλους και με όλα, έκανε πέρα από αυτή τη χριστιανική πίστη όπως την έχουν μέσα τους όλοι οι άλλοι χριστιανοί και κάθησε κι έφτιαξε μια δική του θρησκεία εντελώς καινούργια, χριστιανική κι αυτή, μα άσχετη απ' όλη την υπόλοιπη θρησκεία των χριστιανών, καθ' ολοκληρίαν δική του.

Μιλά όμως για τον εαυτό του σ' αυτές τις γραμμές ο Ντοστογιέφσκι;

Πολύ συχνά τα κείμενά του ανακινούν τέτοια ερωτήματα.

Δεν υπάρχει γι' αυτόν μέτρο εγκυρότερο για την αποτίμηση του ανθρώπου, από το όριο που φτάνει ο καθένας στην προσπάθεια να γνωρίσει τον εαυτό του, ο βαθμός αυτοσυνείδησης. Αυτή είναι η έννοια της ιδέας στη δική του ορολογία και στο σύστημά του, η ιδέα των ιδεών. Αυτή, με τον τρόπο που την σκέφτεται ο Ντοστογιέφσκι, του δίνει τη δυνατότητα να ταυτίσει την περιπέτεια της ιδέας με ό,τι βαθύτερο και κρισιμόρο περιέχει η περιπέτεια του ανθρώπου κι ενός έθνους, όταν πρόκειται για την εθνική συνείδηση, και σε συνέχεια της ανθρωπότητας, η πανανθρώπινη ιδέα, όλα μαζί σε μια κοινή υπόθεση.

Τα άλλα που μπορούν να συμβαίνουν στον άνθρωπο και στην κοινωνία, έξω από τον αγώνα της αυτογνωριμίας, τον Ντοστογιέφσκι σαν συγγραφέα δεν τον ενδιαφέρουν. Συνήθως τα προσπερνά, όπου δεν του είναι απαραίτητα για να οργανώσει και να κινήσει τη σκέψη του. Ο άνθρωπος που ν έχει αρχίσει τον αγώνα αυτόν, δεν είναι κάτοικος της δικής του περιοχής, υπηκοότητα ντοστογιεφσκή δεν μπορεί να λάβει. Όλα τα ενδιαφέροντα και τα θέματα του Ντοστογιέφσκι συνεχονται με την απαραίτητη αυτή αζήτηση, που συνήθως παίρνει μορφή και περιεχόμενο μεγάλης αγωγής. Και τον ενδιαφέρουν ακριβώς τα σημεία εκείνα όπου σχηματίζονται ρυθές αγωνιώδεις, εκδηλώνονται κάποιες πολύ ταραγμένες καταστάσεις ψυχικές και κυρίως πνευματικές. Έτσι βλέπουμε πόσο καθοριστική είναι η ρήξη αυτή στη δόμηση των μυθιστορημάτων του, αλλά και στην ιδιοσυρρασία και στην έκφραση της σκέψης του – ακόμα και στο χρώμα της φωνής του μπορεί να πει όποιος τον ακούει και να μιλά.

Ο Ντοστογιέφσκι είχε κλείσει για πάντα μέσα του κάποια διδάγματα του Πούσκιν. Όλον τον Πούσκιν, στίχο προς στίχο, τον έχει πάντα μαζί του στην ψυχή και σ' αυτό κατόρθωσε, τότε που ξεκινούσε, να ξεφύγει τη μέγγενη Μπελίνσκι), αλλά κυρίως μερικές θεμελιακές γι' αυτόν υποδείξεις. Και κοντά σε όσα προσπαθώ να πω, είναι μια διπλή παρακαταθήκη του Πούσκιν, δύο εντολές, από τις οποίες άντλησε πολλά, άντλησε σκέψη και λόγο, σκοπό, συγγραφικό και ανθρώπινο ιδανικό.

Είναι η υπόδειξη για τις κρίσιμες στιγμές όπου Ζωή και Τέχνη αποχτούν πιο πυκνή και ένταση, ο άνθρωπος δοκιμάζεται και, όσο αντέχει,

επιβεβαιώνεται, παίρνει την πιο έγκυρη γνώση για τον εαυτό του, γιατί αυτά είναι και τα μόνα σημεία, απαλλαγμένα από όρους τυχαίους και κυρίως από ψευδαισθήσεις. Εκεί απάνω στις πιο καυτές στιγμές του δικού του πολέμου, εκεί που δίνει τις μάχες του, εκεί και μόνο αποσαφηνίζει κανείς τι είναι και τι δεν είναι, εντοπίζει την ιδέα του όλη τελείως αληθινή, τον άνθρωπο μέσα στον άνθρωπο, κι αυτή τη φράση ο Ντοστογιέφσκι δεν μπορούσε να μην την έλεγε, όπως και την άλλη για το θεό που θα τον κατασκευάζαμε αν δεν υπήρχε, σκέψη που στο σύστημα το δικό του αποτελεί συνέχεια και τελείωση της προηγούμενης.

Η πρώτη από τις δυο εντολές του Πούσκιν είναι το τραγούδι που τραγουδά στην τραγωδία *Γλέντι τον καιρό της Πανούκλας* ο πρωταγωνιστής του έργου. Και κυρίως οι επόμενες δύο στροφές όπου έχουμε προγραμματισμένον όλον τον Ντοστογιέφσκι:

*Έχει μεθύσι ο πόλεμος τρελό
και του γκρεμού τ' ακρόχειλο, θολό,
κι η θάλασσα η φουρτουνιασμένη
– τ' αγριεμένα κύματα, η μαύρη σκοτεινιά –,
της Αραπιάς ο ανεμοστρόβιλος κι η ανασεμιά
της ρήγισσας πανούκλας η φαρμακωμένη.*

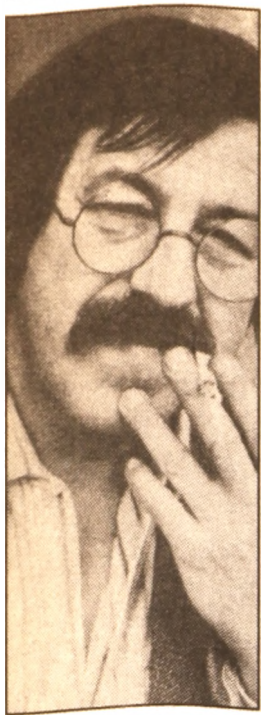
*Όλα τους, όλα που μας πάνε στην καταστροφή
κρατάν για τη θνητή ψυχή μας μια κρυφή,
ανεξιχνίαστη, παράξεν' ηδονή.
Ποιος ξέρει, ίσως της αθανασίας
τάξιμο να 'ναι. Μακάριος όποιος τις ώρες της δοκιμασίας
τη συλλαβαίνει και μαντεύει τι μηνεί.*

Κι αν εδώ προέχει το στοιχείο της μεθόδευσης, η άλλη υποθήκη του Πούσκιν αποτελεί αναφορά στη θεμελιακή αρχή, πάνω στην οποία κινήθηκε η ρωσική λογοτεχνία που τόσα οφείλει στον Πούσκιν ακριβώς γιατί με απaráμιλλο τρόπο ξεκαθάρισε σε δύο λέξεις ό,τι αλλιώς μπορούσαν και να μην καταλάβαιναν οι συμπατριώτες του για έναν ακόμα αιώνα. Είναι μερικά πράγματα σπουδαιότατα που αν δεν ειπωθούν από κάποιον με δύο λέξεις δεν μπορούν και ν' αποσαφηνιστούν και να κατανοηθούν κι όσο πιο σπουδαία, τόσο λιγότερες πρέπει να είναι και οι λέξεις με τις οποίες λέγονται.

Πρόκειται για ένα ποιητικό σχεδιάσμα του 1829 ελάχιστα γνωστό. Επαναλαμβάνονται σχεδόν τα ίδια σύμβολα και σήματα, απροσδόκητα όμως είναι η κατάληξή του:

*Εγκατέλειψα το ανθρώπινο κοπάδι μας
για να φυλάξω το δικό σας μοναχικό φως
μόνος μιλώντας με τον εαυτό μου...
Ύστες ανεξιχνίαστων ηδονών!
Αυτές ξανοίγουν τα βάθη της καρδιάς μας
και μας μαθαίνουν, δυνατούς κι αδύναμους,
να τρέφουμε και ν' αγαπάμε όχι τα θνητά,
μα τ' άλλα, τὰ μυστικά αισθήματα
κι από τις επιστήμες την πρώτη-πρώτη:
– τίμα τον εαυτό σου.*

Κι αυτό είναι το ζητούμενο και το πιο σπουδαίο κλειδί για να κάνει έπειτα δια βίου όλες τις δικές του επιλογές ο Ντοστογιέφσκι. Τούτη η υποθήκη του Πούσκιν τον δίδαξε με μια λέξη τα πάντα. Σαν τον τυφλό με το ραβδί ψηλαφεί τον κόσμο μ' αυτόν τον ισχυρότατο μαγνήτη κι όσες ψυχές νιώθει να παθαίνουν από τις αόρατες δονήσεις του, αυτές γίνονται οι δικοί του ήρωες με την έννοια κυρίως ενός επίμονου συνομιλητή. Και οι στιγμές όταν ο άνθρωπος κάνει αξιοσημείωτες ανακαλύψεις στον αγώνα για την εξιχνίαση του μυστηρίου του είναι πάλι οι μόνες που σταματούν και τον Ντοστογιέφσκι για να τις γνωρίσει, προωθώντας με τον τρόπο αυτόν τον ίδιο τον δικό του αγώνα πάνω στο πρόβλημά του, ανθρώπινο και δημιουργικό. Κι ένα από τα σπουδαιότερα που προσέχει είναι η κρίση που κάνει ο ίδιος ο άνθρωπος για τα κέρδη που αποκομίζει σ' αυτήν την προσπάθεια – όχι η κίνηση όλη στην εξέλιξη της αλλά οι εκτινάξεις στη γνώση και στη συνείδηση που καταγράφονται και δηλώνονται με τις λέξεις. Στον Ντοστογιέφσκι δεν έχουν τόση σημασία οι καταστάσεις και τα ίδια τα πρόσωπα, όσο οι λέξεις, αυτές που λένε οι άνθρωποι και κατακυρώνεται το αποτέλεσμα.

Ο Günter Grass

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

• Σκέψεις για τα 65α γενέθλια του Günter Grass

Αποσπάσματα από το βιβλίο του *Το Ημερολόγιο ενός Σαλίγκαρου* (1972), το εγκώμιο εκείνο της πολιτικής των μικρών βημάτων του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, επέλεξε ο Günter Grass για το κοινό του στις 17 Οκτωβρίου, τρεις μέρες μετά το θάνατο του Willi Brandt, τρεις μέρες πριν από τα γενέθλιά του. Το κοσμικό Βερολίνο συνέρρευσε στην Αίθουσα Τέχνης για να τιμήσει τον αντιπροσωπευτικότερο ίσως συγγραφέα της δυτικογερμανικής μεταπολεμικής πεζογραφίας που του έμελλε να κλείσει τα 65 του χρόνια στην ενιαία και πάλι Γερμανία.

Μετά την ένωση νεότεροι συγγραφείς, όπως ο Patrick Süskind, αποχαιρέτησαν τη Δυτική Γερμανία με τη μελαγχολία των παιδιών που υποχρεώνονται να μετακομίσουν σ' ένα μεγαλύτερο σπίτι και χάνουν τον μικρό, αλλά οικείο τους χώρο, τη συνηθισμένη προοπτική του κόσμου. Ο Grass όμως, μέσα στον ενθουσιασμό της πτώσης του τείχους, την επέλαση δηλαδή των Ανατολικογερμανών στην επικράτεια του μάρκου, υπό τους παιάνα της δυτικογερμανικής πολιτικής, διαισθανόταν την αναστήλωση των παλιών εικόνων, διέβλεπε την επιστροφή ενός εφιάλτη: του Auschwitz. Κατακεραύνωσε λοιπόν επανειλημμένα την ένωση των δύο Γερμανιών δίνοντας όμως την εντύπωση ενός πατριάρχη που συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να επηρεάσει πια τα πράγματα και προσπαθεί να ανακόψει τη ροή τους με ρητορικές ομοιοφωνίες.

Δεν υπάρχει αμφιβολία: μέχρι την ενοποίηση ο Grass είχε εξελιχθεί σ' ένα είδος χειραγωγού της εθνικής συνείδησης και οι πα-

ραινέσεις του αντλούσαν το ηθικό κύρος τους από την αταλάντη της απόρριψη του ναζιστικού παρελθόντος της Γερμανίας. Υπήρξε ο εκπρόσωπος μιας επιδεικτικής και μεγαλόστομης γερμανικής μεταμέλειας για τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο που αντιμετώπιζε τον χωρισμό της Γερμανίας σαν την αποπληρωμή της ιστορικής αμαρτίας. Η Ένωση συνέτριβε ξαφνικά το κοσμοείδωλο του πατορικού αμαρτήματος και της αιώνιας μετάνοιας και ο Grass γαντζωνόταν στην τιμότητα του μεταπολεμικού δυτικογερμανικού οράματος. Καθώς η ένωση άλλαζε καθημερινά το κλίμα σ' Γερμανία, ο Grass έμοιαζε μ' έναν κήρυκα του χθες που δεν έβγαζε πια πέραση. Δεν ήταν σε θέση να παρακολουθήσει τις εξελίξεις. Μήπως έχανε βαθμιαία την αίσθηση της πραγματικότητας;

Σε μια στιγμή που οι ιστορικές εξελίξεις επανέθεταν το ζήτημα της εθνικής συνείδησης ως αυτονόητης και για τους Γερμανούς, μας διέφευγε ότι και η απόρριψη μόνο της κριτικής του Grass απεδείκνυε έμμεσα πόσο ανίσχυρη γινόταν πια η επίκληση του Auschwitz, πόσο διαφορετική γινόταν η περιρρέουσα ατμόσφαιρα στη νέα, τη μεγάλη Γερμανία. Και, στη συνέχεια, ήρθαν τα κύματα της βίας κατά των ναν, τα χειροκροτήματα ενός μέρους του κοινού, οι εύκολες κατακευκαίες των πολιτικών, η χλιαρή στάση της αστυνομίας. Και βέβαια ο Grass εκμεταλλεύθηκε τα γεγονότα όχι μόνο για να δείξει πόσο καιολογημένες ήταν οι πολιτικές του ανησυχίες, έστω και διατυπωμένες με το μανδύα ηθικών προσταγών, αλλά και για να καταγγείλει τη στάση της κριτικής έναντι του λογοτεχνικού του έργου.

Πριν από μερικούς μήνες η γερμανική λογοτεχνική κριτική ρακτήρισε και το τελευταίο βιβλίο του με τίτλο *Οι κοασμοί των τράχων* (μεταφορικά: οι κραυγές της Κασσάνδρας) προϊόν γραφικής δυσκοιλιότητας. Η αποτυχημένη απόπειρα της γερμανικής πολωνικής συνεννόησης μέσα από τον γεροντικό έρωτα του I

Σε λίγες μέρες θά είναι Παρασκευή 4 Δεκεμβρίου, της προστάτιδος του Πυροβολικού Αγίας Βαρβάρας, μεγάλη η χάρη της, κι ενώ γράφω γίνεται σεισμός αλλά η αγία έβαλε το χέρι της και δεν συνέβη κανένα κακό. Μεγάλη γιορτή στο σπίτι μας και στο Μεγάλο Πεύκο θα γίνει. Σάντα Μπάρμπαρα και Αγία Βαρβάρα. Προ-

τοιμάζομαι για μίαν εκ προμελέτης ίδια με την περσινή έκκληξη στην γλυκειά μου Μπάρμπαρα, η οποία — δεν σας τό είπα — έχει την ίδια μύτη με την άλλη, την Στρέιζαντ. Κάποτε είχε και τους γλουτούς -περίπου- της Μπουσέ· τουλάχιστον έτσι μου φαινόταν.

Λοιπόν, θα σηκωθώ πρωί πρωί και θα γράφω με το κραγιόν της στον καθρέφτη: *Ζήτω η Μπάρμπαρα - Χρόνια Πολλά. Κι από κάτω με φιλά:*

Μέσα σ'τά φύλλα τσάι καρδιάς, μέσα σ'το μαύρο σ'κώτι, / έκειά 'χω την αγάπη σου γραμμένη και βαστώ τη.

“Στο μαύρο μου σηκώτι βεβαίως, πολυαγαπημένη μου. Κοντεύουμε εικοσαετία μαζί, καλή μου Μπάρμπαρα. Μίαν εικοσαετία εξοφλώ εκείνο το μπέιμπυ-ντόλ. Ξεκίνησα από το χωριό μου για σπουδές στην Πρωτεύουσα. Αφελέστατος, αθώος, ορμητικός, ασυγκράτητος, να κατακτήσω, όπως νόμιζα, τον κόσμο. Και βρέθηκα Ροβινσώνας στην Αθήνα, στην Ομόνοια δηλαδή και τα πέριξ. Και τότε, ώ τότε, που σε είδα, παρθένα μου, να φορείς με την επιτηδευμένη σου στημελυσία τό... δεν ήξερα πώς το λένε, και δεν σε ρώτησα, ντρεπόμουν βλέπεις, εγώ ήξερα μονάχα τις περισκελίδες της γιαγιάς τού Χαρικλείου, με τα κορδόνα και τα μακριά ποδωνάρια, τις δίκην εσφωράκου βαμβακερές γυναικείες κυλότες, και τις τοιαύτες τών κορασιδών (κρίνοντας από τις παχειές γραμμές με τις οποίες διεγράφετο κάτωθεν της μπλε ποδιάς κάποιας συμμαθητριάς)· το μοιραίο εκείνο λοιπόν ροδόεν ένδυμα τού υπαινιγμού, το οποίο για καιρόν πολλύν ήτο αινηγμός, πνιγμός και ωκεανός ονειρών και πα-

ραισθήσεων, ενδεδυμένος ο “Ιμερος, κι ενόμιζα πως η φαντασία αν μπορούσε να φορέσει κάποιο ένδυμα δεν θά ‘ταν άλλο από λίγο ημιδιαφανές σατέν (μετάξι το νόμιζα), κι αισθανόμουν βέβηλος — είχε προηγηθεί ο άλλος μεγάλος έρως, η Επανάσταση —, κι αισθανόμουν τιποτένιος και επίορκος που το αριστερό ιεταρτημύριο τού εγκεφάλου μου πληρωνόταν από την εκρηκτική ύλην εκείνου τού ενδύματος, απειλώντας πραγματικά τήν κυριολεκτικώς φαιοτάτην επαναστατικήν ουσίαν τού λοιπού — όσον τέλος πάντων και εάν και εφόσον επλεόναζε — εγκεφάλου... Και αισθανόμουν ένοχος, εγώ ο κατά φαντασίαν τρυφών Τρύφων, κι όλο εσκεπτόμουν πως μου εταίριαζε εκείνο τού Πλουτάρχου: “Τόν άναίσχυτον έν τοίς δμμασιν ούκ έχει κόρας, αλλά πόρνας” κι εκοκκίνιζα ως τ’ αυτιά, αλλά οι οφθαλμοί μου δεν επτοούντο. Αυτό λοιπόν το μοιραίον μπέιμπυ-ντολ και η κουνουπιέρα ευθύνονται... Αλλά γι’ αυτήν θα σου εξομολογηθώ, αγαπητέ Αναγνώστα, έν ευθετωτέρω χρόνω και, αν είναι δυνατόν, όχι έν θερμώ.”

Λοιπόν, θα σηκωθώ, θα της προσφέρω πρωινό στο κρεβάτι, θα την βοηθήσω να σηκωθεί, θα της μιλήσω γλυκά, τρυφερά, θα της ψιθυρίσω — για να μην τους ακούσΩ — δυο λόγους ιστορικάς αληθείς, και θα την αφήσω να απολαύσει την αγαπημένη της τηλεοπτική εκπομπή. Μετά το πέρας τού...εκκλησιασμού θα ασχοληθεί μαζί μου. Τότε, θα της προσφέρω κόκκινα τριαντάφυλλα και το δώρο της: ένα ροζ μπέιμπυ-ντόλ. Κι εκείνη θα μου πει: “Σοβαρολογάς, αγάπη μου; Πού το θυμήθηκες; Θυμάσαι, Τρυφωνούλη μου, τότε που σε κυνηγούσανε κι εγώ κρατούσα υπό εχεμύθεια ΤΟ μυστικό; Τρυφωνάκο μου, θέλω να μ’ αγαπάς αφιλοκερδώς πάντα, όπως κι εγώ”.

Το απόγευμα θα δει, παρέα με την μάμα της, τού μεγάλου Φώσκολου το σήριαλ, το βράδυ θα δεχθούμε τους συναδέλφους της απ’ το γραφείο και η Μπάρμπαρα, ροδόεσσα, θα καμαρώνει: “Εγώ έχω ταλέντο στη ραφτική και στη ζωγραφική, ο μίτος τών ιδεών μου είναι δεμένος στην καλλιτεχνία, γι’ αυτό και είμαι φίλη φανατικά τού Μεγάρου, πεθαίνω όταν πηγαίνω εκεί, πώς να δείτε τό λείει ο Τρυφωνάκος μου, συν γυναιζί και τέ-

χνης, λείει, με πάει στο Μέγαρο, εγώ δηλαδή είμαι Τέχνη, και γιά να σου πω, τα δίνω όλα, παιδάκι μου όλα, και είμαι και ανωτέρων χρημάτων”, κι εγώ θά νω υπομονή να ξετυλιχτεί το ροδόκι και να τελειώσει το τέλος της μεγάλης βραδυάς. Ωσπου να ξαναφορετό το whale doll (φάλαινα ντολ πλέον), και να πέσει πια στο αριστερό τού εγκεφάλου μου συνθλιβοντάς Μετά θα κοιμηθώ: αύριο θα είναι άλλη μέρα· ακροστερον, τα μεθεόρτια.

Νιώθω ότι δεν θα αντέξω όμως. Ως σύζυγος της ροδοπανδοκευτριαρτοπώλιδος, που έγινε κι Τρύφωνος Τσουρδαλοτρυποκουφιοκαρυδάκη, δημο (υπαλλήλου ηττηθείσης κατά την πάλιν τών μεταπειών), απηυδισμένος και ολίγον προ της ψυσιολογ προσθήκης τού συνδέσμου “και” μεταξύ των ρημάτων θύω και απολλύω, θα συγκεντρώσω όλη μου την χрайμία και θα καταβάλλω μια προσπάθεια:

— “Βρε Βαρβάρα, δεν συνάδει, τρυγόνα μου κιεά...”

— “Αμάν πια, βρε Τρύφων, μ’ αυτήν τη μαγία σου τις ξένες γλώσσες! Επιδειξιάς κατάντησες μ’ αυτά τά γαλατικά. Α, ξέχασα να σου πω ότι η Βαρβαρ σου ξεκινά να διαβάσει, τι λες; Πήρα στο γραφείο νο το καφέ βιβλίο τού Κούντερα. Είν’ ακόμα στη άραγες;”

Ο Kundera o mores!

— “Είχα μίαν ερωτιά, τη λέγανε Βαρβάρα...”, θενειάξω και θα φύγω για να μην πω τήν επί πλέον κεντα και συμβεί το “ποιοτικό άλμα”, που λέει ο μισμός, ή το “νήδημα του άλματος”, που θά λείει Μπάρμπαρα, δηλαδή μή σπάσει το ποτήρι αντί να ξλίσσει. Κάποτε ήτο ταυτοχρόνως αντικείμενον πόθοι μὴν ἀλλὰ και λαογραφικών μελετών μου εις την ετέραν περιοχήν τού Αιγαίου, που θά ‘λεγε και ο Καθηγητής. Τώρα η γραφικότης έφυγε, το αντικείμεν έβάρυνε και ο πόθος εξατμιζόμενος ταχέως δημιουργήσας αφόρητον. Και του χρόνου ελεύθερος παντός ρους, θα ευχηθώ στον εαυτό μου και ικανοποιημένο κοιμηθώ βαριά, στο πλευρό της.

Μανώλης Βασιλά

μανού χήρου Αλεξάντερ και της Πολωνέζας χήρας Αλεξάνδρας ήταν ταυτόχρονα και μια παταγώδης λογοτεχνική αποτυχία. Παρ' όλα αυτά η αγγλική μετάφραση εκδόθηκε αυτές τις μέρες και ο Griss αυτοπαρουσιάζεται σε συνεντεύξεις του στον βρετανικό Τύπο σαν ένας παραγνωρισμένος στη χώρα του προφήτης. Κατηγορεί μάλιστα την κριτική ότι επιτέθηκε στο βιβλίο του εκδικούμενη επειδή τα πράγματα δικαιώνουν την πολιτική του στάση. Παρακολουθούμε, με άλλα λόγια, την απόπειρα ενός καλού συγγραφέα να ερμηνεύσει τη δική του λογοτεχνική εξάντληση ως συνωμοσία της κριτικής με πολιτικά κίνητρα. Και σε ένα άλλο επίπεδο ννόμαστε μάρτυρες μιας από τις ύστατες προσπάθειες των διανοημένων να ανακτήσουν στα πλαίσια της μαζικής κοινωνίας το κύλο που έπαιζαν στην ακμή της αστικής κουλτούρας: να παραιτούν, να διαπαιδαγωγούν την εθνική συνείδηση, να διατυπώνουν ναν παράπλευρο πολιτικό λόγο.

Σπύρος Μοσκόβου

ΥΜΝΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ

Ο «εντυπωσιασμός» ενός παραιτημένου μαζικού κοινού, ο κινηματογράφος και η πραγματική συγκίνηση

Πήγαμε, λοιπόν, στον κινηματογράφο κι εμείς, πρώτη φορά φέ- μαζί με μεγάλο πλήθος, να δούμε το πολύκροτο «Βασικό στικτο» του Πωλ Φερχόφεν. Ένα φιλμ που οι παραγωγοί του το οριοθετούν ως «τολμηρό ερωτικό αστυνομικό θρίλερ», με τον Μικλ Ντάγκλας και την Σάρον Στόουν να λειτουργούν ως μαγνή- του φιλοθεάμονος κοινού, με τον σκηνοθέτη του να υπόσχεται υπωσιακά επιτεύγματα (από τον «Τέταρτο άνθρωπο» μέχρι το «Μποκόπ» και την «Ολική επαναφορά», απ' την Ευρώπη στην ερική, ο Φερχόφεν έχει σκηνοθετήσει με συνέπεια μύθους, στο κεντρο των οποίων προτάσσονται η κτηνώδης βία που υποβό- στα όρια της ανθρωπίνης εκκοινωνήσης, ο έρωτας απογυμνω- ος από συναισθηματικές φιοριτούρες, το κακό με το οποίο μπο- να φορτίζονται ήρωες οι οποίοι να επιζητούν την ταύτιση του πη, σε μια ανατροπή των μοραλιστικών και των μανιχαϊστικών σεων που χαρακτηρίζουν το κυρίως σώμα του κινηματογραφι- προϊόντος), με το θόρυβο, τέλος, που δημιουργήθηκε εξαιτίας «τολμηρότητας» του θέματος στην Αμερική και που λειτούργη- ο κατ' εξοχήν διαφημιστικός κράχτης.

τι είδαμε; Πολύ κακό για το τίποτα. Η πιο προσχηματική ία που υπογράφει ο Φερχόφεν. Σχήματα, δήθεν ερωτικά πάθη οδηγούνται σε διπλά κρεβάτια και σε ομοιώματα πολύκροτων ομών, έμμονες ιδέες που προέρχονται από την κλασική αστυ- κή φιλολογία (ο παγοκόφτης, π.χ., με τον οποίο η μυστηριώ- δολοφόνος σκοτώνει τα θύματά της), πλοκή συμβατική ενός νομικού σόφου και, κερασάκι στην τούρτα, ολίγον από ψυχο- α, που φοριέται πολύ τελευταία στον αμερικανικό κινηματο- ο, ιδιαίτερα μετά την επιτυχία της «Σιωπής των αμνών».

ίδαμε, όμως, πολύ καθαρά και με ποιον τρόπο το Χόλλυγουντ θύνεται στο κοινό του, στους καταναλωτές κινηματογραφι- εικών σε κινηματογραφικές αίθουσες. Με φλύαρο παραγε- ατά ενός συμβατικού σόφου: με σώματα νευρόσπαστων που περιφέρονται ως να κάνουν συνεχή χρήση κανθαριδίνης, με υσιώσεις ματοβαμμένων πτωμάτων, οη στο φακό, με ακρο- κά κινηγητά αυτοκινήτων στα πλέον ανισόπεδα μέρη.... ι, όμως, ο κινηματογράφος περιπίπτει σε έναν κατασκευαστι- κρισισμό, όπου η αξία του έχει να κάνει με τις γυμναστικές εξεις που λαμβάνουν χώρα στο ορθογώνιο παραλληλόγραμ- ος κινηματογραφικής οθόνης.

απάντηση ότι αυτά πουλάνε, από μόνη της, μπορεί να δικαιολο- ι γιατί ένας κινηματογραφιστής όπως ο Φερχόφεν, χωρίς ιδιαι- σκασία να εκμαιεύσει κάτι από τη βαθιά συγκίνηση που ο κι- τογράφος προσφέρει στους θεατές του αν δεν είναι ξεκομμέ- από την πραγματική ζωή, καταναλώνεται σε επιδέξιες κινήσεις

εντυπωσιασμού, υπακούοντας απολύτως στη μηχανή της παραγωγής θεάματος. Το ότι πουλάνε σαν τρελά, όμως, ακριβώς αυτά –κι όχι, ας πούμε, η ταινία του Τζιμ Τζάρμους «Μια νύχτα στον κόσμο», που παρακολουθώντας πέντε ταξιτζήδες, σε πέντε διαφορετικά σημεία στον κόσμο, κάνει ένα σχόλιο για την επιβίωση των πολιτιστικών ιδι- αιτεροτήτων πίσω απο τη φαντασμαγορική και ισοπεδωτική εικόνα της επιφάνειας, που συνοδεύουν την καθημερινότητα και τις εκδη- λώσεις της– δείχνει ότι, ένα κοινό που ζει στη νεύρωση της υπερβο- λής, της υπέρβασης των ορίων του εαυτού του και της κοινωνικής του κατάστασης, είναι διατεθειμένο να συνεχίζει να καταναλώνει οτιδήποτε του προσφέρει την ψευδαίσθηση πως, κάπου, κάποτε, μπορεί να αλλάξουν τα πράγματα, να γυρίσει κι ο τροχός...

Δεν ξέρουμε αν, το γεγονός ότι γίνεται αυτός ο κινηματογράφος, συντηρεί στη ζωή και τους υπόλοιπους, τους μικρούς λόγους που έχουν κάθε δικίο, παρ' όλα αυτά, να τον αντιστρατεύονται. Δεν ξέ- ρουμε αν έχει μεγαλύτερη αξία η συντήρηση μιας τέχνης που στηρί- ζεται στην ψευτιά ή η παρουσία, μέσα από άπειρες δυσκολίες, ζω- ντανής της ματιάς που ρίχνει γέφυρες στη ζωή και στα πραγματικά της προβλήματα. Πολύ φοβόμαστε, πάντως, ότι η μαζική αποδοχή τέτοιων προϊόντων, που στηρίζονται στο διαφημιστικό θόρυβο και στον εντυπωσιασμό, οδηγούν τελικά το σημερινό μεγάλο κοινό στην κούραση και σε μια ολοένα και μεγαλύτερη αποστροφή αυτού του τύπου των κατασκευών – παρά τις εξαιρέσεις. Θα είναι κρίμα αν, στη θέση τους, δεν γίνει δυνατόν να ξαναυπάρξει το πραγματικό σι- νεμά, που γίνεται από ανθρώπους, με πρώτη ύλη ανθρώπους και προσφέρει πραγματικές συγκινήσεις. Και δεν συμβάλλει απλώς στην έκκριση τεστοστερόνης ενός κοινού όλο και πιο μαζικού, όλο και πιο άλαλου, αλλά και όλο και πιο παραιτημένου.

Ηλίας Κανέλλης

Η Σάρον Στόουν. Από κρεβάτι σε κρε- βάτι, εκθέτο- ντας την οργα- σμική της δει- νότητα.

Ο ΟΙΚΕΙΟΣ ΛΟΡΚΑ

Ο Λόρκα έμελλε να
χαθεί μέσα στο μύθο του
«καταραμένος» ποιητής
της Γρανάδας,
συγγραφέας
ανδαλουσιάνικων
δραμάτων, τραγικό θύμα
του Ισπανικού Εμφυλίου.
Αυτός είναι ο οικείος
Λόρκα, στον οποίο
συχνά-πυκνά
ανατρέχουμε. Αντίθετα,
ένα αιρετικό έργο, όπως
Το κοινό, τόσο προσφιές
στον ποιητή, δεν
δελεάζει.

ΟΜΟΙΑ λησμονημένος είναι
και ο έφηβος με την παιδική ψυ-
χή, που ακόμη στα 36 του χρό-
νια έγραφε και έστηνε παρα-
στάσεις κουκλοθεάτρου. Αυτόν
τον θυμηθήκαμε πρόσφατα, με α-
φορμή την παράσταση του ΔΗ-
ΠΕΘΕ Λάρισας, Οι Φασουλή-
δες με τη μαγκούρα. Ένα ευ-
φρόσυνο, μεικτό θέαμα από κού-
κλες και ηθοποιούς που συνδυάζει
την αφέλεια της φάρσας με το
συμβολικό θέατρο.

Το μεράκι για το θέατρο, της
Λ. Κονιόρδου -πρώτο βάπτισμα
ως σκηνοθέτιδος-, τα παραμυθέ-
νια σκηνικά και κοστούμια του
Α. Βέττα και οι τρυφερές κούκλες
της Ε. Χειλαδάκη, στήνουν ένα
μαγικό χώρο με ηθοποιούς που
διατηρούν τα εξογκωμένα χαρα-
κτηριστικά των ανδρείκελων. Εύ-
θυμοι φασουλήδες ζωντανεύουν
το κουκλοθέατρο του Λόρκα, σε
μια ατμόσφαιρα λαϊκού πανηγυ-
ριού που δημιουργεί η μουσική
του Γ. Μανωλιδάκη.

Τον ίδιο Λόρκα βρίσκουμε και
στον Ματωμένο γάμο. Το θέ-
μα, πιθανόν κοινότοπο, όμως ο
ποιητής μιλά και πάλι λατρευτι-
κά για τη γενέθλια γη προσκολ-
λημένος στα αυστηρά ήθη και τα

αδιατάρακτα έθιμα, διαγράφει
ρωμαλέους και λιγομίλητους αρ-
σενικούς, σχεδόν ριζώματα της
γης. Όμως η ανδαλουσιάνικη ψυ-
χή του ταυτίζεται με τις γυναίκες
εκείνες, τις γήινες και τολμηρές
ηρωίδες του που, αν και γνωρί-
ζουν την αμείλικτη καταδίκη της
πατριαρχικής κοινωνίας, εκφρά-
ζουν το πάθος τους, απαλείφον-
τας στην ορμή του κάθε ενοχή
αμαρτίας.

Μετά από είκοσι χρόνια στο
νεοελληνικό θέατρο, και μάλιστα
τη θαλερότερη εκδοχή του, το
ρεαλιστικό έργο που καταπιάνε-
ται με τον Νεοέλληνα και τις
αντιξοότητες του βίου του, η
«Στοά» του Θ. Παπαγεωργίου
και της Λ. Πρωτοφάλη θέλησε
μια δοκιμή στο ξένο ρεπερτόριο
με ένα έργο που είχε ως πηγή
έμπνευσης μια διαφορετική, αλλά
το ίδιο συγκεκριμένη, πραγματι-
κότητα. Επετειακή η παράσταση
του Ματωμένου γάμου, αφού
το 1993 συμπληρώνονται 60
χρόνια από το πρώτο θριαμβευ-
τικό ανέβασμα στη Μαδρίτη.

Η πρόσθετη πρόκληση, που πα-
ρουσιάζει ο Λόρκα, βρίσκεται στο
ποιητικό μπόλιασμα, όπως η ρεα-
λιστική εξεικόνιση διασκεδάζεται
από έναν πλήρη συμβόλων λυρι-
σμό. Η μετάφραση του Ν. Γκά-
τσου αποδίδει την αμφιθυμία του
ποιητή, προσφέροντας μια σίγουρη
βάση. Ωστόσο η παράσταση, που
σκηνοθετεί ο Θ. Παπαγεωργίου,
ενώ ευδοκιμεί, όταν κινείται στο
οικείο του στερεό έδαφος, μάλλον
διαταράσσει την ισορροπία στις αλ-
ληγορικές σκηνές.

Την αντίθεση, ανάμεσα σε μια
περισσότερο παραδοσιακή σύλλη-
ψη και κάποια υπερρεαλίζουσα
αντιμετώπιση, υπογραμμίζουν η
μουσική και τα σκηνικά. Την
ευαισθησία και το λυρισμό πα-
λαιότερων ακουσμάτων επαναφέ-
ρουν, σε μια δική τους εκδοχή, η
μουσική και τα τραγούδια του Ν.
Δημητράτου, δημιουργώντας την
ατμόσφαιρα που επιζητεί το έρ-
γο, αλλά αντιμάχεται το αφαιρε-

Ο Πάυλος
Ορχόπουλος
και η Μαρία
Χατζοπούλου
στην
παράσταση
της
«Στοάς».

τικό σκηνικό της Λ. Κούση,
στραγγίζοντας εκ των προτέρων
το πάθος στις σκοτεινές αποχρώ-
σεις του θανατικού.

Μάνα, βαθιά ανθρώπινη, η Λ.
Πρωτοφάλη συνταιριάζει τις
αντίθετες δυνάμεις που ο Λόρκα
σάρκωνε στην ηρωίδα του: μη-
τριαρχική, υπέρμαχος μιας παρά-
δοσης που την θέλει αμείλικτη
στην εκδίκησή της και, ταυτόχρο-
να, η γυναίκα που δεν πρόλαβε
να χαρεί, αλλά γνωρίζει να κρα-
τά βουβό τον πόνο.

Γύρω της, σε χαμηλούς τό-
νους, ο πένθιμος χορός των γυ-
ναικών, όπου διακρίνονται η δού-
λα-Α. Παντελάκη και η γειτό-
νισσα-Ν. Χαντζίδου. Η Ν. Αβα-
γιανού, ως νύφη, δεν φαίνεται να
μετέχει στο πάθος, που υποτί-
θεται πως τη διχάζει. Επιπρόσθε-
τα, ο συμβολικός χαρακτήρας,
που ο σκηνοθέτης θέλησε να προσ-
δώσει στο τελευταίο ερωτικό
αγκάλιασμα της νύφης με τον
απαγωγέα της, φέρνει μάλλον α-
μηχανία, υπερβαίνοντας σε αίσ-
θημα τις συγγραφικές προθέσεις.
Υποβαθμισμένες οι τρεις μοίρες,
σε αντίθεση με τη ζητιάννα, που

σαλεύει σε όλο το έργο ως
άγγελος θανάτου. Μια παρα-
που παραμένει εμβόλιμη,
τις ευφάνταστες χορογραφίες
Μ. Αλβανού.

Γνήσιος Ανδαλουσιάνος, ο
νάρδος του Π. Ορχόπουλου,
ναντι σε έναν αδύναμο γα-
Π. Χατζημιχαηλίδη και τον
τονικό πατέρα - Ν. Δημητ-
Θυμόσοφες και μακρινές φη-
οι τρεις ξυλοκόποι, υποβά-
για την επικείμενη καταστ-
Όμως η ένταση αποδυναμώνει
όταν συναντιούνται οι δύο
γοί του θανάτου' επιδεικνύει
για επίφοβο το φεγγί-
Πάτροκλος, με πλαστική
χωρίς παλμό στο λόγο η
να-Μ. Αλβανού.

Ο Ματωμένος γάμος
φέρει τα λόγια του Λόρκα,
μεγαλοσύνη μιας ποίησης
εξαρτάται από το μέγεθος
ματος...». Μάλλον ο Θ.
γεωργίου φοβήθηκε μια
παραδοσιακή παράσταση
να τη μάνα.

Μ. Θεοδοσο

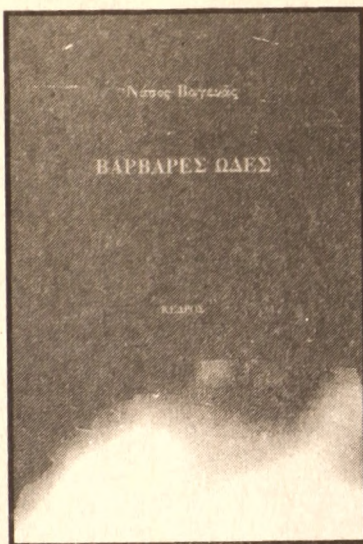
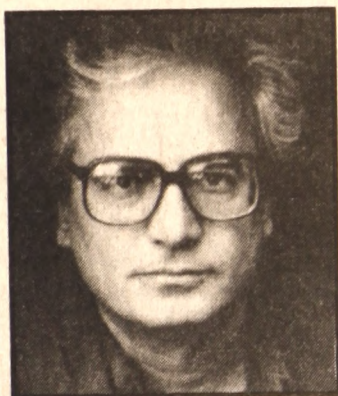
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 — Τηλ. 36.09.712 - 36.02.007

ΠΟΙΗΣΗ

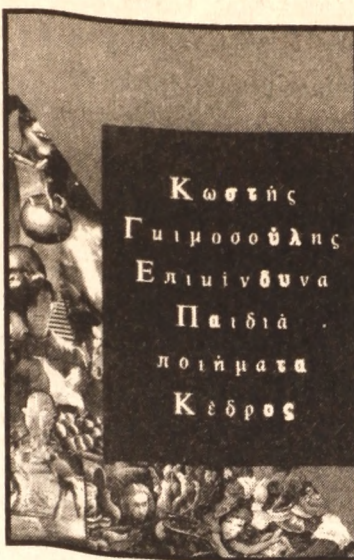
Νάσος Βαγενάς

ΒΑΡΒΑΡΕΣ ΩΔΕΣ

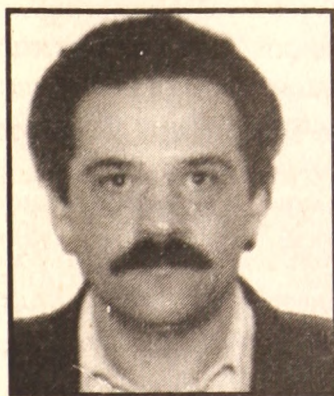

Κωστής Γκιμοσούλης

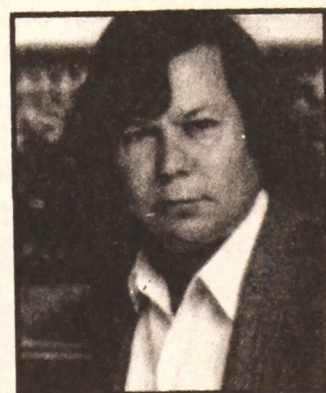
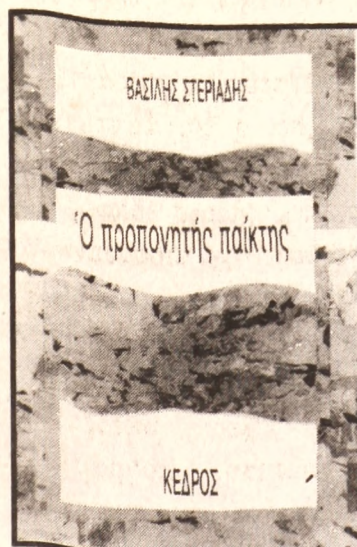
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΠΑΙΔΙΑ

Γιάννης Κοντός
**ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΑ
ΤΗΣ ΜΕΡΑΣ**

Μίμης Σουλιώτης
ΒΑΘΙΑ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ

Βασίλης Στεριάδης
**Ο ΠΡΟΠΟΝΗΤΗΣ
ΠΑΙΚΤΗΣ**

ΜΥΘΟΣ ΟΙΚΟΣΙΤΟΣ

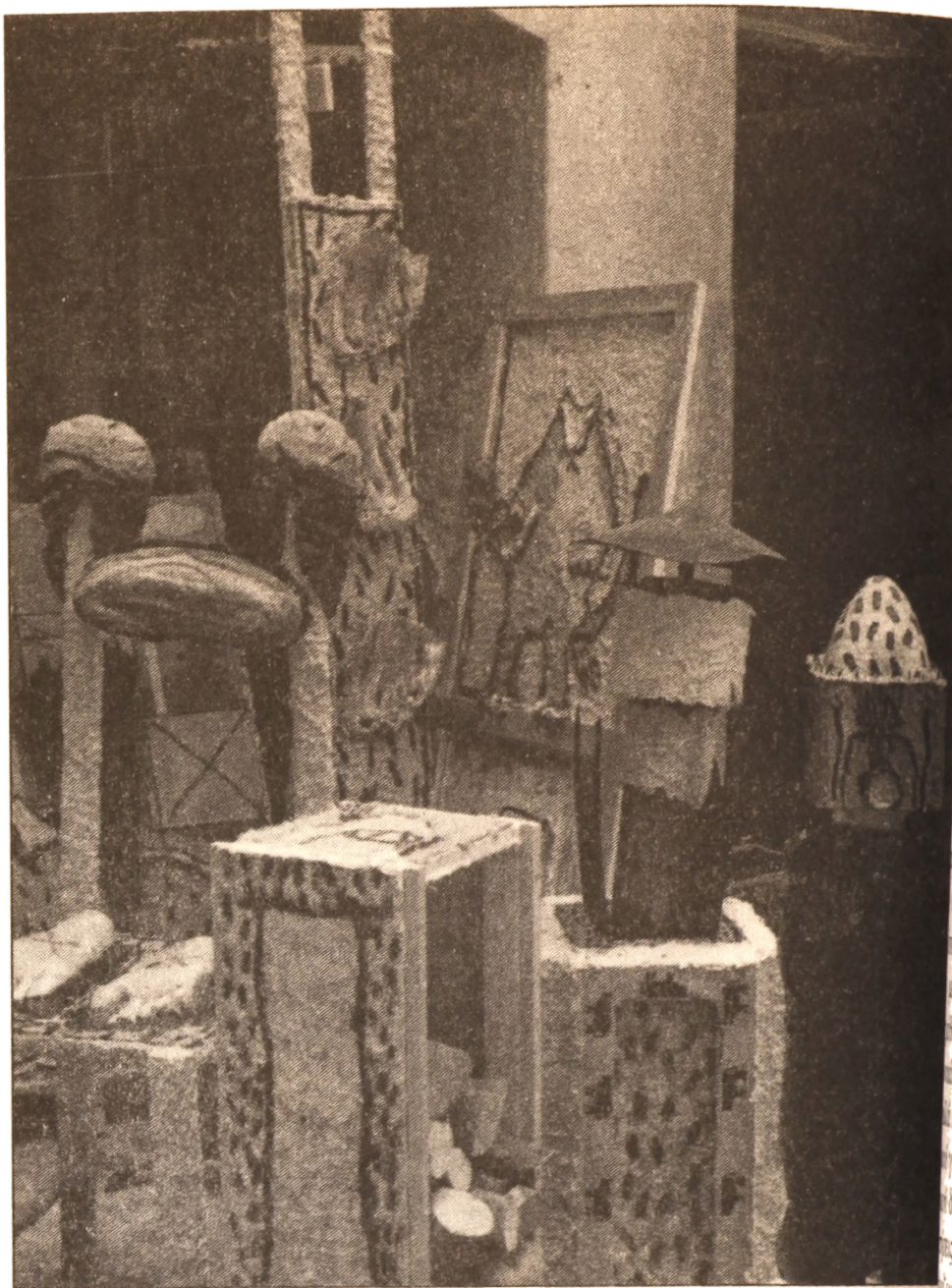
Η Άντζυ Καρατζά
και ο
Γιάννης Δημητράκης,
δυο ενδιαφέροντες
νέοι εικαστικοί
καλλιτέχνες

ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ της Άντζυ Καρατζά (στο «ΑΡΤΙΟ») πολλοί την είδαν ως χαριτωμένη, άλλοι πάλι ως ενδιαφέρουσα, μέσα από ένα είδος παιγνιδιού, που η καλλιτέχνης αυτή προτείνει. Δεν θα μπορούσε κανείς παρά να συμφωνήσει με αυτούς τους χαρακτηρισμούς, εν πρώτοις. Η Α.Κ. όμως έφερνε κάτι άλλο, πολύ ουσιαστικότερο, στο προσκήνιο. Ένα στοιχείο που παραπλανητικά το έκρυβε με το θέμα της, το οποίο προσέφερε συν τοις άλλοις ένα συναισθηματικό άλλοθι. Σ' αυτό άλλωστε το άλλοθι βασιζόταν όλος ο μύθος της. Κάτω από αυτόν τον οικόσιτο μύθο της γάτας που διαπραγματευόταν, έκανε νύξεις για μια σηματοδότηση του χώρου, που τις ψυχοδυναμικές ιδιότητές του δεν τις συναντάμε συχνά.

Ο μικρόκοσμος με τα ιδιωτικά του αινίγματα, μεταφερόταν ως επαμφοτερίζουσα σχέση στην πράξη του πλασίματος. Μέσα από το πλάσιμο, συγκεκριμένα της ζύμης, από την οποία η Α. Καρατζά έφτιαχνε παλιότερα τα ψωμιά της, τα οποία κατόπιν έψηνε σε φούρνο ηλεκτρικό, μεταβίβαζε όχι μόνο τη χειρονομία της, αλλά και την ψυχική επαφή που αποκτούσε με το δημιουργημά της (λεμβοειδείς συνηθέστερα φραντζόλες). Οι φραντζόλες προοριζόνταν να επιστρέψουν πίσω πάλι, ως τροφή στον υπαίτιο που τις έφτιαξε για να τις καταναλώσει, να τις κατασπαράξει ή να τις καταβροχθίσει, ικανοποιώντας από την ανάγκη μέχρι τη λαίμαργία του.

Έχουμε εδώ, κατ' αρχάς, μια μνεία του μύθου του Κρόνου που κατασπάραζε τα παιδιά του, ανάλογη σε συμβολισμό και διαπραγματεύσεις με τα καρβέλια που η Α.Κ. (αφορμώμενη από το κρητικό έθιμο) δημιουργούσε. Τα καρβέλια εδώ όμως τα προσωποποιούσε. Τα αντιμετώπιζε ως όντα επαναστατημένα, ανυπότακτα, με

δέσμιο στην προκειμένη περίπτωση τον πατέρα Κρόνο (δηλαδή τον «πλάστη», τον εαυτό της) στις αποφάσεις της εξουσίας εκείνων. Η προσωποποίηση στην έκθεση του «ΑΡΤΙΟΥ» γινόταν για τους γάτους της. Ζώα δυσδιάστατα κατασκευασμένα από ελαφρά ύλη και εύπλαστη (φελιζόλ), λειτουργούσαν ως όντα και ως φαντάσματα, προβάλλοντας τον τρισδιάστατο όγκο τους στο επίπεδο. Το επίπεδο της προβολής λοιπόν των γάτων (ή της γάτας-προτύπου) γινόταν και παθημασία, ψίθυρος, σύρσιμο, ατασθαλία, ανυπότακτη αυθαιρεσία που το συναισθηματικό δέσιμο, όμως, τα συγχωρεί όλα τούτα. Τα συγχωρεί αποδεχόμενο την ιδιότυπη ελευθερία του προστατευόμενου αδυνάτου μέρους, που έτσι γίνεται πανίσχυρο και κάποτε τυραννικό, αλλάζοντας τους ρόλους εξουσιαστού - εξουσιαζομένου. Αντί για τη φραντζόλα το ψωμί θα μπορούσε να κατασπαραχθεί για να κορεστεί η βουλιμία της όρεξης, οι γάτες, της Α.Κ. και οι σκιές τους μπορούσαν πλέον ασφυκτικά να πλημμυρίσουν με την ύπαρξή τους το χώρο και να αναποδογυρίσουν θεμιτά, τόσο την τάξη των σχέσεων αλλά και του μύθου. Μέσα από αυτό το δίπολο της ανταποδοτικής αγάπης - μίσους, δημίου και δεσμίου των επιθυμιών, η Α.Κ. άφηνε την ποιητική της φαντασία να πετάξει, υποδυόμενη καμουφλαρισμένα και δικές της παρορμήσεις, μέσω των τετράποδων όντων της. Η πλησμονή κενού (hoπτοr vacui) αποκτούσε ψυχισμό και ιδιώνυμο δυναμισμό με βάση τις διενεργούμενες περιπέτειες του νήματος αυτής της σχέσης, που άδηλα εκτυλισσόταν και το κουβάρι το μαλλί στο χώρο, δίνοντάς τον (και παρουσιάζοντάς τον) σαν ένα αζεδιάλυτο σχήμα. Σχήμα χώρου που το ελέγχουν «δήθεν» αόρατες δυνάμεις, τις οποίες μέσα από μιά φαντασμαγορία χρωμάτων και παιδικού σχεδιασμού (που ήταν το άλλοθι της Α.Κ.), περνούσαν η ειρωνεία, ο σαρκασμός (και ο αυτοσαρκασμός), η ποιητική και ευφρόσυνη φαντασία, έμμεσα και υπαινικτικά. Ο γλυπτικός χώρος προσελάμβανε κάτι από την ανθρώπινη αναπνοή, με αποτυπωμένη την επαφή, τη θερμότητα, τα απότοκα της επικοινωνίας και της ανατροπής σχέσεων. Θέρμη τεχνητή (του φούρνου ή και ενός επιθυμητού κρεματορίου, καθώς φάνταζε οι-

«Περιβάλλον», της Α. Καρατζά

κείος και δολοφονικός, άδολος και ένοχος συνάμα). Θέρμη φυσική (της σάρκας και του τριχώματος, του προσωποποιημένου ζώου και των αχαλίνωτων ζωικών ενστίκτων του ανθρώπου) που προσποιούμενος ή υποδυόμενος το άλλοθι της παιδικής αθωότητας, μπορούσε να αναποδογυρίσει τα πάντα, σε αυτό το χαριτωμένο, έτσι αν θέλετε, όσο και «επικίνδυνο» παιχνίδι επαφών τρίτου τύπου, που δεν είναι άλλος από τον γνωστό μας καθημερινό, δεύτερο τύπο διαπροσωπικών σχέσεων και επαφών. Ποιος είπε, άλλωστε, ότι δεν είμαστε σαρκοβόρα όντα; Ο μύθος προσφέρει το προκάλυμμα, το ένδυμα. Και εμείς το φοράμε σαν να μην συμβαίνει τίποτα...

«Μίνως Μίτος» ήταν το θέμα της έκθεσης στη «Μέδουσα +1» του Γιάννη Δημητράκη, και ερχόταν ως συνέχεια και εξέλιξη της προηγούμενης δουλειάς του. Τα παλαιότερά του εκείνα σχεδιαγράμματα και οι καρικατούρες, οι σκιές και τα ίχνη της φιγούρας που στριφογύριζε ή μετεωριζόταν στο χαρτί, μέσα από το εκκρεμές

των ασυναίρετων αντιθέσεων κνησης - στάσης, σε αυτήν εδώ τη παρουσίαση έγιναν τοιχοποιημένα ακιδογραφήματα. Με επάλλιν χαράξεις και επαναχαράξεις στο σοβά, ο Γ.Δ. εμφάνιζε ένα χρώμα κοκκινωπού και στεγνωμένου (οξειδωμένου) αίματος, που αποκάλυπτε η χειρονομία του τ' χάραξης. Της χάραξης που επείθεση μίτου, σε έναν λαβύρινθο σχέσεων έρωτα και απώλει Σώματα, σήματα, μνήμες συνανούνταν και παράλληλα έδιναν τ' ασπασμό, ως υποψία του τελευταίου αποχαιρετισμού, μέσα σε ένα παιγνιώδες πνεύμα και μια ποιητική ατμόσφαιρα. Στην μ' από τις αίθουσες υπήρχε «εγκατάσταση» το Πηγάδι (σή και σημείο άντλησης αλλά και ενυδάτωσης σημασιών), ενώ, μια άλλη, η γαμήλια πασάδα νόταν σημείο συνεύρεσης τροχού της τύχης, της ιστορίας και της θημερινότητας, της αέναης κίνησης και της ανυπότακτης χειρονομίας, μέσα στο λίκνο γέννησης μιας νέας ζωής.

Αθηνά Σηλ

Ζητήματα αφηγηματικού λόγου

Άννα Τζούμα, *Η διπλή ανάγνωση του κειμένου*
Για μια κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης
Εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1991

Η κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης που προτείνει Άννα Τζούμα στο μελέτημά της αυτό συνοψίζεται στο τρίτο και τελευταίο μέρος όπου κάτω από τον τίτλο «Η ιδεογραμμική λειτουργία της μορφής» υποστηρίζει τη διπλή διάρθρωση του λογοτεχνικού έργου αφενός στο επίπεδο της μορφικής του οργάνωσης και αφετέρου στο επίπεδο της σύνδεσής του με την πραγματικότητα. Η παράλληλη μελέτη των δύο αυτών επιπέδων επιτρέπει την ανάλυση του κειμένου τόσο σε επίπεδο σημαινόντων (θεωρία G. Genette) όσο και σημαινομένων (θεωρίες Bremond, Peimmas) μέσω της οποίας αποκαλύπτεται ο «ασκελής μύθος» των κειμένων με εμφανή ιστορικά και κοινωνικά συμφραζόμενα (διακειμενική προέγγιση) αλλά και ο ρόλος της γλώσσας ως φορέα ιστορικού γίνεσθαι που, με τη μορφή του κοινοπολεκτικού διακειμένου, εγγράφει τις ιδεολογικοποθετήσεις στο σώμα των «μη εμφανών ιστορικών συμφραζομένων» έργων.

Είναι, φυσικά, αδύνατο να αναφερθεί κανείς διεξοδικότερα στις θέσεις που αναπτύσσει η ερευνήτρια, σ' έναν περιορισμένο χώρο όπως αυτός, χωρίς να προδώσει το πνεύμα μιας τόσο σημαντικής θεωρητικής μελέτης για τη λογοτεχνία. Θα μπορούσε να αναφερθεί συνοπτικά ότι προτού καταλήξει στην τελική της πρόταση, η Α. Τζούμα αναφέρεται μετά αναλυτικά αλλά και με σαφήνεια στις σημαντικότερες κοινωνιολογικές και δομιστικές θεωρίες οι οποίες εκθέτει με κριτικό πνεύμα και πλούσιες παραπομπές ώστε στους τομείς αυτούς το βιβλίο της αποτελεί πλέον αναγκαίο εργαλείο του φοιτητή αλλά και του ερευνητή της θεωρίας της λογοτεχνίας. Αυτό δεν σημαίνει φυσικά ότι δεν υπάρχουν και άλλες αντιρρήσεις ως προς τις επιμέρους θέσεις που εκφράζονται στο βιβλίο. Έτσι, ενώ η μελετήτρια εκθέτει τις διάφορες κοινωνιολογικές οπτικές πεδίο της λογοτεχνίας (σχολή της αισθητικής της πρόσληψης: Jauss, Iser – κοινωνιολογία της πρόσληψης και της ανάγνωσης: Jurt, Leenhardt και Jozsa ως και την καλούμενη εμπειρική κοινωνιολογία) διαφοροποιηθεί κριτικά απέναντί τους προκειμένου να αναδείξει την προτεραιότητα που δίνει στη μελέτη του αξιολογικού (ιδεολογικού) συστήματος του κειμένου. Μια τέτοια, όμως, κριτική στάση απέναντι σε θεωρίες που λειτουργούν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά προς το συγκεκριμένο κείμενο έρευνας δεν δικαιολογείται ούτε μοιάζει αναγκαία. Τη στιγμή μάλιστα που σήμερα, όσο

ποτέ άλλοτε, ο ρόλος συνισταμένων όπως η έκδοση και η πρόσληψη του λογοτεχνικού έργου αποτελούν προϋποθέσεις και αυτής της παραγωγής του ενώ αυτή τούτη η εμπορευματοποίησή του μας κάνει πλέον να μιλάμε για «βιβλιοπροϊόν». Από την άλλη, ο ρόλος της κριτικής αλλά και των πελατειακών σχέσεων που αναπτύσσονται γύρω από το βιβλίο, ανάλογων με εκείνες του πολιτικού χώρου και για τις οποίες έχει μακρότατη πείρα ερεύνης η κοινωνιολογία, δεν μπορούν άλλο να αποκρύπτονται αφού αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της εμφάνισης ή μη του λογοτεχνικού έργου, άρα και της δυνατότητάς μας να προσεγγίσουμε το περιεχόμενό του.

Μια απορριπτική αντιμετώπιση επιφυλάσσεται και στις παλαιότερες «μαρξιστικές-κοινωνικές» (και όχι κοινωνιολογικές) προσεγγίσεις για τη λογοτεχνία όπως εκείνες του ιστορικού υλισμού και των εξαντανακλάσεως θεωριών του Πλεχάνοφ και του Λούκατς και όχι άδικα.

Στις τελευταίες, κάπως αυθαίρετα, η μελετήτρια κατατάσσει και τον γενετικό δομισμό του Lucien Goldmann όπου φθάνει να προτείνει την αντικατάσταση του όρου «ομολογία δομών» από τον όρο «αναλογία» καταφεύγοντας, προς απόδειξη, στον προσδιορισμό της δομής σύμφωνα με τον Γκρεϊμας και τη δική του θεωρία και αγνοώντας τη συμβολή των άλλων συγγενέστερων δομολόγων όπως ο Λέβι-Στρος. Η απόρριψη του γενετικού δομισμού θα απασχολήσει όμως μέχρι το τέλος τη μελετήτρια η οποία επανέρχεται σ' αυτήν και στον επίλογό της διαισθανόμενη ότι στην τελική κοινωνιοσημειωτική της προσέγγιση ολισθαίνει τελικά σε έννοιες που εκείνος έχει θεμελιώσει. Έτσι, θα μπορούσε να πει κανείς ότι ενώ ο Goldmann θα υποστηρίξει μια ομολογία κοινωνικών δομών και νοητικών δομών του έργου, η Τζούμα θα θελήσει να παρεμβάλει ως αναγκαίο μεσολαβητή τη γλώσσα και πιο συγκεκριμένα την κοινωνιόλεκτο της ομάδας η οποία, στην ουσία, αντανακλά τις κοινωνικές δομές και τις εξελίξεις τους. Χωρίς να εξαντλώ με αυτά τις παρατηρήσεις μου για το θέμα, το οποίο αναδεικνύεται κυρίαρχο και στον προβληματισμό της ερευνήτριας, θα ήθελα να επισημάνω ότι επαναλαμβάνεται και εδώ το πρόβλημα της αδυναμίας ένταξης των υπό εξέταση κοινωνιολογικών θεωριών της λογοτεχνίας στο εννοιολογικό οπλοστάσιο της κοινωνιολογίας: στην εγγενή αυτή αδυναμία οφείλεται και η μη κατανόηση και αμφισβήτηση της έννοιας της συλλογικής συνείδησης, η οποία εξετάζεται εδώ αποκλειστικά μέσω της προσέγγισης του Goldmann και όχι ως κοινωνιολογική έννοια που εισήγαγε πριν 100 χρόνια ο Ντιρκάιμ και η οποία έκτοτε έχει γνωρίσει τεράστια απήχηση και εξέλιξη στις κοινωνικές επιστήμες. Ενδεικτική η έλλειψη αντίστοιχης βιβλιογραφίας αλλά και η παρά-

Θα ρωώ πως νιώθει τη χαρά
το κύπελλο, ως τ' αγγίσουν /
της ερωτιάρας Ζηνοφίλας
μου τα ποθινά τα χείλη. /
Και τα δικά μου, ω, ας ήτα-
νε τα χείλη της ν' αγγίσουν /
και την δική μου την ψυχή
με μιας να πει ως τον πά-
το!»: Μελέαγρος (Παλ.
Ανθ. V, 171) σε μετάφραση
του Βασ. Ι. Λαζανά από το
βιβλίο του *Τα αρχαία ελλη-
νικά συμποτικά και σκωπτι-
κά επιγράμματα* (εκδ. Δημ.
Ν. Παπαδήμα, Αθήνα
1992). Στην έκδοση αυτή
περιλαμβάνεται ολόκληρο
το ενδέκατο βιβλίο της ελ-
ληνικής ή παλατινής ανθο-
λογίας – αρχαίο κείμενο,
έμμετρη μετάφραση, σχό-
λια, βιογραφικά στοιχεία
των ποιητών και προλεγό-
μενα – παρουσιασμένα με
τη φροντίδα του φιλόπονου
και συστηματικού μελετητή
Βασ. Ι. Λαζανά.

Ιωάννης Καποδίστριας
1776-1831. Ο κορυφαίος
Έλληνας Ευρωπαίος (εκδ.
Γκοβόστη, 1992). Εισαγωγή
– επιμέλεια – σχόλια:
Παύλος Πετρίδης. Γράφουν
οι Ν. Πανταζόπουλος, Β.
Σφυρόερας, Π. Πετρίδης, Γ.
Κοντογιώργης, Γ.
Αναστασιάδης, Δ. Λουλές,
Γ. Νάκος, Σ.
Παπαγεωργίου. Συναγωγή
κειμένων για τον
Καποδίστρια με συνεκτική
διάρθρωση που αποκτά,
κατ' αυτό τον τρόπο, τη δο-
μή μιας μονογραφίας. Οι
εργασίες του καθηγητή Ν.
Πανταζόπουλου που περι-
λαμβάνονται στον τόμο
προσδιορίζουν και το στίγ-
μα του: ευρύτητα πνεύμα-
τος.

Καθημερινή ζωή στη Ρωσία
την εποχή του τελευταίου
Τσάρου (μετάφραση: Νάση
Μπάλα, εκδ. Δημ. Ν.
Παπαδήμα, σειρά: «Λαοί
και πολιτισμοί», Αθήνα
1992). Ένα αναδρομικό ρε-
πορτάζ στην Τσαρική

Ρωσία των αρχών του 20ου αιώνα γράφει ο Henry Troyat. Συνδυασμός αναμνήσεων από τα παιδικά του χρόνια, οικογενειακών διηγήσεων και μελέτης, το βιβλίο αυτό κατορθώνει ένα συνταίριασμα σχετικά δύσκολο: αξιοπιστία, επισημονική τεκμηρίωση και αφηγηματική αμεσότητα.

Λόγος για το βιβλίο – και μία ενδιαφέρουσα έκθεση με θέμα «Το βιβλίο για το βιβλίο» πραγματοποιήθηκε στο Γαλλικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο της 2ης Συνάντησης «Οι στρατηγικές του βιβλίου στην Ευρώπη σήμερα» που οργανώθηκε από το Γαλλικό Ινστιτούτο σε συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκαρίων, το Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ του Παντείου Πανεπιστημίου, το Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών, τη Βασιλική Πρεσβεία της Δανίας, το Βρετανικό Συμβούλιο, το Ινστιτούτο Γκαίτε, το Ιταλικό Ινστιτούτο (ο χαρτοκόπτης μένει έκθαμβος μπρος σε τόση συνεργατική διάθεση!).

Συμβαίνουν, λοιπόν, αυτά στην Αθήνα, Νοέμβρη μήνα, ενώ στη Θεσσαλονίκη μόλις πραγματοποιήθηκε ένα Συμπόσιο με θέμα την προβολή της Νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό κατ' ουσίαν θέμα, η μετάφραση της λογοτεχνίας, η παραγωγή μεταφράσεων, η προβολή και η διάδοση ελληνικών λογοτεχνικών έργων. Το Συμπόσιο αυτό οργανώθηκε στο πλαίσιο των «Δημητρίων '92» από το Δήμο Θεσσαλονίκης. Ευρώπη, λοιπόν, και ο πυρετός ανεβαίνει...

Μετά από όλη αυτή την κινητικότητα που προεσβλέπει στην Ευρώπη, ένα βιβλίο σημαντικό που εξέδω-

λειψη αναφοράς σε έναν άλλο σημαντικό θεωρητικό της κοινωνιολογίας της λογοτεχνίας, τον Jean Duvignaud, του οποίου, πιστεύω, η ανάλυση των έργων μέσα από την οπτική της «ανομίας» που, επίσης εισήγαγε ο Ντιρκάιμ και επεξεργάστηκε ο Μέρτον, σε πολλά θα είχε διευκολύνει τη μελετήτρια. Εξάλλου, και το μοντέλο Δράσης του Γκρεμάς, μετά τις αντίστοιχες επεξεργασίες από άλλους θεωρητικούς, προσφέρεται, μέσω της δρώσας δύναμης (διαφωνώ με την ελληνική ορολογία της Τζούμα που αποδίδει το «actant» ως αφηγηματικό ρόλο) του αποδέκτη/ευεργετούμενου της δράσης, σε κοινωνιολογικές προεκτάσεις τύπου ομολογιών των δομών αφού, όπως και η ίδια η μελετήτρια προτείνει (για να απορρίψει στη συνέχεια) υπάρχει συγγένεια μεταξύ βαθιάς δομής του Γκρεμάς και χαρακτηριστικής δομής του Γκολντμάν.

Αν επέμεινα περισσότερο, στην κριτική μου, στις κοινωνιολογικές θεωρίες που παρουσιάζονται στο βιβλίο, το έκανα ακολουθώντας τη συλλογιστική της συγγραφέως η οποία αφιερώνει μεγαλύτερο μέρος της μελέτης της σε αυτές ενώ παράλληλα επεξηγεί σε υποσημείωσή της ότι τις δομιστικές θεωρήσεις τις θεωρεί γνωστές (!) και τις αντιπαρέρχεται πιο σύντομα.

Θα τελειώσω εδώ με μια τελευταία παρατήρηση που αφορά σε αυτές τις τελευταίες και πιο συγκεκριμένα στην ενότητα των «εμφανών ιστορικών και κοινωνικών συμφραζόμενων» στο έργο. Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση που επιχειρείται εδώ, το ιστορικό κειμενικό διακείμενο εξετάζεται μόνον ως προϋπάρχον κείμενο στο οποίο έχει ανατρέξει άμεσα ή έμμεσα ο συγγραφέας. Γεννάται επομένως το ερώτημα κατά πόσο θα πρέπει να συμπεριλάβουμε εδώ και τα λογοτεχνικά έργα των οποίων το ιστορικό

διακείμενο είναι λόγος προφορικός όπως και εκείνα τα οποία στηρίζονται σε προσωπικό ιστορικό βίωμα που μεταπλάθεται την ώρα της γραφής σε λογοτεχνικό κείμενο. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να εννοήσουμε ότι η ιστορική και κοινωνική εγγραφή των «ιστορικών μυθιστορημάτων» έχει μόνο κειμενικό χαρακτήρα, όπως υπονοείται στο σχετικό κεφάλαιο και αν ναι τι γίνεται με τα υπόλοιπα τα οποία μένουν ανένταχτα στη μελέτη; Διότι αν, επί παραδείγματι, για να αναφερθούμε σε ένα σύγχρονο έργο, «Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ Πασά» της Γαλανάκη εντάσσεται δικαιωματικά στην κατηγορία που μας επιτρέπει να ανιχνεύσουμε το σύνθετο του μύθου του (ιστορικό συμβάν και φαντασία) μέσω κειμένων, τι γίνεται τότε με τον «Δρόμο της Φλάνδρας» του Κλοντ Σιμόν, όπου δεν υπάρχει ιστορικό κειμενικό διακείμενο αλλά μόνο προσωπική εμπειρία μεταλλαγμένη σε μυθοπλασία; Δυστυχώς, η έλλειψη παραδειγμάτων από την ελληνική ή ξένη πεζογραφία σε όλο το βιβλίο στερεί ακόμα και αυτή την καθ' όλα νόμιμη και αποδεκτή θεωρητική τοποθέτηση της ερευνήτριας απέναντι στην αποδεικτική τους δύναμη σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις και σκέψεις δεν θέλω να βαρύνουν περισσότερο απ' όσο πρέπει στην κριτική αποτίμηση του παρουσιαζόμενου βιβλίου. Αντίθετα, θα ήθελα να τονίσω και πάλι ότι η συμβολή της παραπάνω μελέτης στην ελληνική βιβλιογραφία της θεωρίας της λογοτεχνίας είναι πολύτιμη αλλά και απαραίτητο ερέθισμα για προβληματισμό πάνω σε έννοιες και θεωρίες που στον τόπο μας, χωρίς ουδέποτε να έχουν αφομοιωθεί πραγματικά απέναντι στον θεωρητικό και κριτικό λόγο, θεωρούνται απ' πολλούς ξεπερασμένες.

Δημήτρης Τσατσούλ

Η μετάπλαση μιας απλοϊκής ιστορίας

Ριουνουσούκε Ακουταγκάουα
«Ρασομόν και άλλες ιστορίες»
Εκδ. Καστανιώτης, Αθήνα 1992

Τα έξι διηγήματα που συνθέτουν το πρώτο αυτό βιβλίο που μεταφράζεται στα ελληνικά του κορυφαίου Ιάπωνα συγγραφέα Ρ. Ακουταγκάουα, γραμμένα στις αρχές του αιώνα μας, αποτελούν παραδειγματικά πονήματα μετάπλασης μιας απλοϊκής ιστορίας σε λογοτέχνημα μέσα από την κατάλληλη αφηγηματική τεχνική. Η κάθε μία από τις ιστορίες αυτές, τοποθετημένες σ' ένα απώτερο παρελθόν, φθά-

νει στον υπονοούμενο αναγνώστη μέσω μιας αφηγηματικής φωνής που, κινούμενη σε διαφορετικά αφηγηματικά επίπεδα, αποκαλύπτει τα πολλαπλά πρόσωπα του αφηγητή αλλά και τις πολλαπλές οπτικές που γνωρίζει το ένα και αυτό γεγονός.

Εξαίρετο παράδειγμα της «εναλλασσόμενης», εκεί όπου επιτρέπει την εξέλιξη της ιστορίας με νέες πληροφορίες, αλλά και «πολλαπλής», εστίασης, εκεί όπου το ίδιο γεγονός επαναλαμβάνεται διαφοροποιημένο, παρουσιαζόμενο απο διαφορετικές φωνές, αποτελεί το διήγημα «Σ' ένα σύδενδρο» που αποτέλεσε και τη βάση του περίφημου

έργου του Ακίρα Κουροσάι «Ρασομόν», γεγονός που δικαιολογεί και το γενικό τίτλο της πλούσιας έκδοσης. Ένα διήγημα όπου η εναλλασσόμενη οπτική και οι συνέπειές της, από σημαντικό της αφήγησης (τεχνική του κειμένου) γίνεται εδώ σημαντικό (θέμα της αφηγούμενης ιστορίας). Στην τεχνική της εναλλασσόμενης οπτικής συνδυασμό με τη χρήση ενός «αναφερόμενου λόγου» με μορφή μονολόγων υπακούει το διήγημα «Κέζα και Μορίτο» που δίδοντας στην ιστορία του πηγαίου μελετημένου εγκλήματος διαφορετικών, των οποίων τα συνθήματα κινούνται μεταξύ έρ-

τα, μίσους και φόβου, μια απρόσμενη έκβαση που αποκαλύπτει την πραγματικά τραγική διάσταση των ηρώων.

Στο διήγημα «Ο Μάρτυρας», ο συγγραφέας αποδεικνύεται ακόμη πιο σύγχρονος, αποδομώντας με περίτεχνο τρόπο αυτή τούτη τη μυθοπλαστική κατασκευή του και μη διστάζοντας, στο «Υστερόγραφο», να τοποθετηθεί ο ίδιος, ως «ενδοδιηγητικός αφηγητής», μέσα στην ιστορία, καταφεύγοντας έτσι σε ένα είδος πολύπλοκου εγκιβωτισμού που όσο αγαπάει στις δικές του ιστορίες ο Μπόρχες. Απομιμούμενος το ύφος του «Χίλιες και μια νύχτες», ως κλασικού παραείγματος εγκιβωτισμών και ολλαπλών αφηγηματικών επιπέδων, στο διήγημα «Ο δράκος», Ρ. Α. χρησιμοποιεί ένα άλλο έχασμα για να αναιρέσει τη «μεταδιηγητική» (διήγηση 3ου αθμού) αληθοφάνεια της ιστορίας: το παρατσούκλι του ήρωα της πρώτης μεταδιήγησης είναι «ανάξο» (μυταράς), ενώ ο επόμενος μεταδιηγητικός αφηγητής δηλώνει, αρχίζοντας την ιστορία του, «χωρίς να την συνεχίσει για-εδώ ακριβώς τελειώνει το διήγημα! – ότι ο δικός του ήρωας είναι επίσης μεγάλη μύτη... Έτσι,

το παρατσούκλι του ήρωα, ως σημαίνον, δημιουργεί μια πολυσημία που ξεφεύγει από το πρόσωπο και αγκαλιάζει την όλη ιστορία του – αν όχι και την αφήγηση – επανασηματοδοτώντας τη «φανταστική» διήγηση με το να αποκαλύψει την ορθολογική της ερμηνεία, δηλαδή το «ψεύτικο» της κατασκευής της.

Ανάλογη χρήση συνδηλωτικών λειτουργιών που αγκαλιάζουν την όλη αφήγηση συναντάμε και στο διήγημα «Γιάμπολη», όπου το παρατσούκλι του ήρωα «Γκόι», που εσκεμμένα του δίνει ο αφηγητής, είναι, όπως μας αποκαλύπτει ο ίδιος, η ιαπωνική λέξη που χρησιμοποιείτο για όποιον είχε το αξίωμα του σαμουράι της πέμπτης αυλικής τάξης που θεωρείτο αξίωμα πολύ χαμηλό και στο οποίο ανήκε πράγματι ο ήρωας της ιστορίας. Ο Γκόι, ανάγεται έτσι σε εκπρόσωπο ομάδας αλλά ταυτόχρονα και σε μη-πρόσωπο, αφού στερείται δικού του ιδιαίτερου ονόματος, η δε συμπεριφορά του μέσα στη διήγηση, επιβεβαιώνει την άποψη αυτή. Ο Γκόι δεν θα γίνει ποτέ ισότιμος συνομιλητής, η δε ύπρεξή του δεν χρησιμεύει σε άλλο από το να δικαιώνει την ύπαρξη και θέση των υπολοί-

πων. Αλλά όχι μόνον: η παραβίαση της δηλωμένης αυτής κατάστασης, δηλαδή η υπέρβασή της, που συμβολίζεται με την ικανοποίηση της επιθυμίας του ήρωα που μεταφράζεται σε ένα ολόκληρο πιάτο γιάμπολη, σημαίνει και την αφαίρεση του μοναδικού νοήματος ύπαρξης του Γκόι. Το κειμενικό σημαίνον απομένει δίχως σημασιόμενο, άρα δίχως νόημα. Το σημαίνον «γκόι» γίνεται έτσι εδώ η αφορμή για μια αλληγορική αφήγηση με έκδηλες τις κοινωνικές της προεκτάσεις.

Έξι διηγήματα, λοιπόν, που ο αναγνώστης θα απολαύσει μέσα από πολλαπλές αναγνώσεις, γραμμένα από έναν μεγάλο Ιάπωνα λογοτέχνη που αυτοκτόνησε στα 1927, αφήνοντας το όνομά του συνδεδεμένο με ένα από τα μεγαλύτερα λογοτεχνικά βραβεία της Ιαπωνίας με το οποίο έκτοτε έχουν βραβευθεί σημαντικοί Ιάπωνες συγγραφείς. Έξι διηγήματα που εξακολουθούν ακόμη να διδάσκουν το πως λογοτεχνία δεν είναι μόνο ιστορίες αλλά πετυχημένη σύζευξη μύθου και τεχνικής.

Δημήτρης Τσατσούλης

σε η «Ελληνική Επιτροπή της Διεθνούς Αμνηστίας» μας υπενθυμίζει την επέτειο των 500 χρόνων από το ταξίδι του Κολόμβου στην Αμερική και την έναρξη μιας περιόδου καταστροφών για την ανθρωπότητα. Το βιβλίο αυτό με τίτλο *Αμερική. Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ιθαγενών πληθυσμών* μπορείτε να το βρείτε, στα γραφεία της Διεθνούς Αμνηστίας, Σίνα 30, 106 72 Αθήνα. (Τώρα πια, βέβαια, δεν πρέπει να τα ρίχνουμε όλα στον Κολόμβο – βάζουμε και εμείς το χεράκι μας!)

Να σταματήσω εδώ, λοιπόν, και να σας πω ένα παραμύθι: «Μια φορά κι έναν καιρό, σ' έναν τόπο μακρινό, ξέσπασε ένα βράδυ μια τέτοια χιονοθύελλα, που ομοιά της δεν είχε ξαναγίνει...» και δεν είναι για να σας πάρει ο ύπνος, καθώς πρόκειται για το *Το φιλί της Νεράιδας* το παραμύθι του Χάνς Κρίστιαν Άντερσεν, σε μουσική Ιγκόρ Στραβίνσκι της ωραίας σειράς «Παραμύθια που χορεύουν», των εκδόσεων «Κέδρος» (Αθήνα 1992) – ένα μικρό βιβλιαράκι μαζί με την κασέτα του (διασκευή: Ειρήνη Μάρρα, μουσική επιμέλεια: Ιάσων Αντωνιάδης) ο χορός, βέβαια, είναι δικός σας!

Ξέρω, πάντως, κι άλλα παραμύθια που χορεύουν: Η Ζιζέλ, η *Λίμνη των Κύκνων*, η *Σταχτοπούτα*, η *Ωραία Κοιμωμένη*... και ελπίζω να μην την πάθετε, ω γονείς, σαν τον μπαμπά που αγόρασε στο γιο του δώρο ένα τραινάκι, γιατί το ζήτημα εδώ θα μπλέξει με Ζιζέλ, *Ωραία Κοιμωμένη* και μαμά...

ο χαρτοκόπτης

Πραγματικότητα και μυθοπλασία

Μιγκέλ ντε Ουναμούνο

Ματαχιά

Μετφ.: Λένα Μιλιλή

Εκδόσεις Ροές, Αθήνα 1991

Καθηγητής της ελληνικής φιλίας και φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο της Σαλαμάνκα, ο Ουναμούνο θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους συγγραφείς Ισπανίας. Η συγγραφή της *Ματαχιάς* χρονολογείται από το 1907 αλλά δημοσιεύτηκε το 1914. Παρ' όλη τη χρονολογι-

κή του απόσταση από τις σύγχρονες τάσεις της πεζογραφίας και τους προβληματισμούς της σύγχρονης θεωρίας της λογοτεχνίας, το έργο θέτει εντυπωσιακά το ζήτημα της σχέσης δημιουργού και ηρώων του ή αλλιώς πραγματικότητας και μυθοπλασίας. Επιβεβαιώνοντας την παντοδυναμία του συγγραφέα απέναντι στους ήρωές του και κάνοντας την κατάδηλη με ποικίλα αφηγηματικά τεχνάσματα, δεν κάνει άλλο από το να αναιρεί την αληθοφάνεια της μυθοπλασίας και να αποκαλύπτει τον χαρακτήρα της ως «κατασκευής».

Παράλληλα, προλογιζόμενος από έναν ήρωά του ο οποίος φθάνει να αμφισβητήσει αυτή τούτη την «αλήθεια» της μυθοπλασίας που ο ίδιος, ως συγγραφέας, κατασκεύασε, όχι μόνον εντάσσεται ο ίδιος, ως πραγματικό πρόσωπο, σ' αυτόν το μυθοπλαστικό χώρο, αλλά έλκει στο εσωτερικό του κειμένου μυθοπλασίας και τον ίδιο του τον αναγνώστη. Τεχνικές που ο Μπόρχες θα αναπτύξει αργότερα με μεγάλη επιτυχία, καταλύοντας και αυτός, τα όρια των δύο κόσμων της φαντασίας και της πραγματικότητας.

Δ.Τ.

Το Όνομα και η Χάρis

Σκάνδαλο δημιούργησε πριν από λίγο καιρό στην Ιταλία η απονομή, σε μαθητικό ποιητικό διαγωνισμό του δεύτερου βραβείου σε ποίημα του... Τζιουζέπε Ουγκαρέτι που υπέβαλε στην κριτική επιτροπή, από καθηγητές και δημοσιογράφους, αποδομιστής (των βραβείων) μαθητής ως δικό του. Το πρώτο το κέρδισε, με το σπαθί της ετούτη, μια δεκάχρονη μαθήτρια.

Μάλλον τελείως απαραίτητο πέρασε στη χώρα μας και το ακριβώς αντίστροφο περιστατικό που είχα την ευκαιρία να επισημάνω σε λογοτεχνικό περιοδικό πριν από λίγα χρόνια: η συμπερίληψη στον Β' τόμο των ποιητικών απάντων του Γιώργου Σαραντάρη του ποιήματος ενός... πεντάχρονου κοριτσιού, που αιτλούσε την έμπνευσή του από το θάνατο του Λένιν, και το οποίο ο επιμελητής των καταλόγων του ιταλοθρεμμένου και συγγενικού προς τον Ουγκαρέτι ποιητή μας το εξέλαβε ως δικό του!

Θα παρατηρήσει κανείς -συγκρίνοντας τις δύο «γκάφες»- πως είναι λιγότερο σκανδαλιστικό να καταστήσεις επώνυμο ένα «αγώνυμο» κοριτσάκι από το να ρίξεις στην άβυσσο της μαθητικής «αγωνυμίας» ένα μεγάλο της ευρωπαϊκής κουλτούρας. Τουλάχιστον έτσι συμπεραίνουμε από τα δακρύβρεχτα σχόλια του Τύπου για την «ασχετοσύνη» των κριτικών επιτροπών και την ελεεινή μοίρα των μεγάλων «λαπάδων» του καιρού μας.

Όμως το μεγαλύτερο σκάνδαλο βρίσκεται, πράγματι, αλλού: στην αποσιώπηση της μεγάλης υποκρισίας που κρύβει όλος αυτός ο «φιλολογικός» ολοφνηρμός: Τη χωριατιά μας, δηλαδή, να μπερδεύουμε την ποίηση με τα υφάσματα, και ακαίσθητοι, χωρίς αφή, να αφήνουμε ανέγγιχτους τους στίχους και να σπεύδουμε να διαβάσουμε το όνομα στην ούγια, περιμέροντας απ' αυτό να μας πει αν η ύφανση είναι πετυχημένη ή όχι. Την υποκρισία μας να πιστεύουμε πως όλα όσα έχουν γράψει οι «επώνυμοι» είναι γνωστά τοις πάσι αριστουργήματα και πως ένας μαθητής μόνο πρωτόλειες σαχλαμάρες μπορεί να φελλίσει. Την αθλιότητα, τέλος, στην οποία μας έσυρε μια -ελέω mass media- διαλυμένη παιδεία που καταλαβαίνει μόνο απο ενυπόγραφο κύρος και σταριλίκι: Να νιώθουμε, δηλαδή, ασφαλείς μόνο με τα ονόματα, ανίκανοι να αναγνωρίσουμε και να αισθανθούμε τη χάρη.

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΓΙΑΝΝΗ
ΠΑΤΙΑΗ

Γιάννης Πατιά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 — Τηλ. 36.09.712 - 36.02.007

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

κυκλοφορούν

ΚΩΣΤΑ ΑΡΚΟΥΔΕΑ
Το παλιό δέρμα του φιδιού

Το παλιό δέρμα του φιδιού είναι ένα μυθιστόρημα του 17ου αιώνα. Οι ήρωές του προχωρούν, αλλάζουν και τελικά μεταμορφώνονται αφήνοντας πίσω το παρελθόν τους.

ΠΑΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ
Το θεόπαιδο

Οι περιπέτειες ενός ιππότη στη Μεσαιωνική Μακεδονία

ΤΑΣΟΥ ΚΑΠΕΡΝΑΡΟΥ
Λουτρά

Εφτά ιστορίες με πρόσωπα που αποπειρώνται, μάταια πάντοτε, να υπερβούν μια εφιαλτική πραγματικότητα.

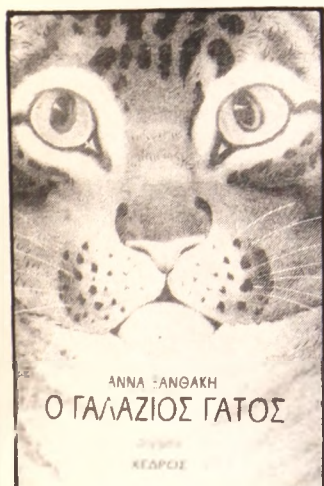
ΜΗΤΣΟΥ ΚΑΣΟΛΑ
Το Γένος, το ιερό και το δέδηλο

Πρόσωπα ορμητικά, με αρετές και κακίες, με έρωτες, συγκρούσεις και πάθη, κυνηγώντας να ζήσουν ή να επιζήσουν.

ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ
του Κύπριου
Τα τρία καρφιά

Ο Στρατής Τσίρκας είχε γράψει για το βιβλίο «...μυθιστόρημα που θα το υπέγραφε ο Μπαλζάκ...».

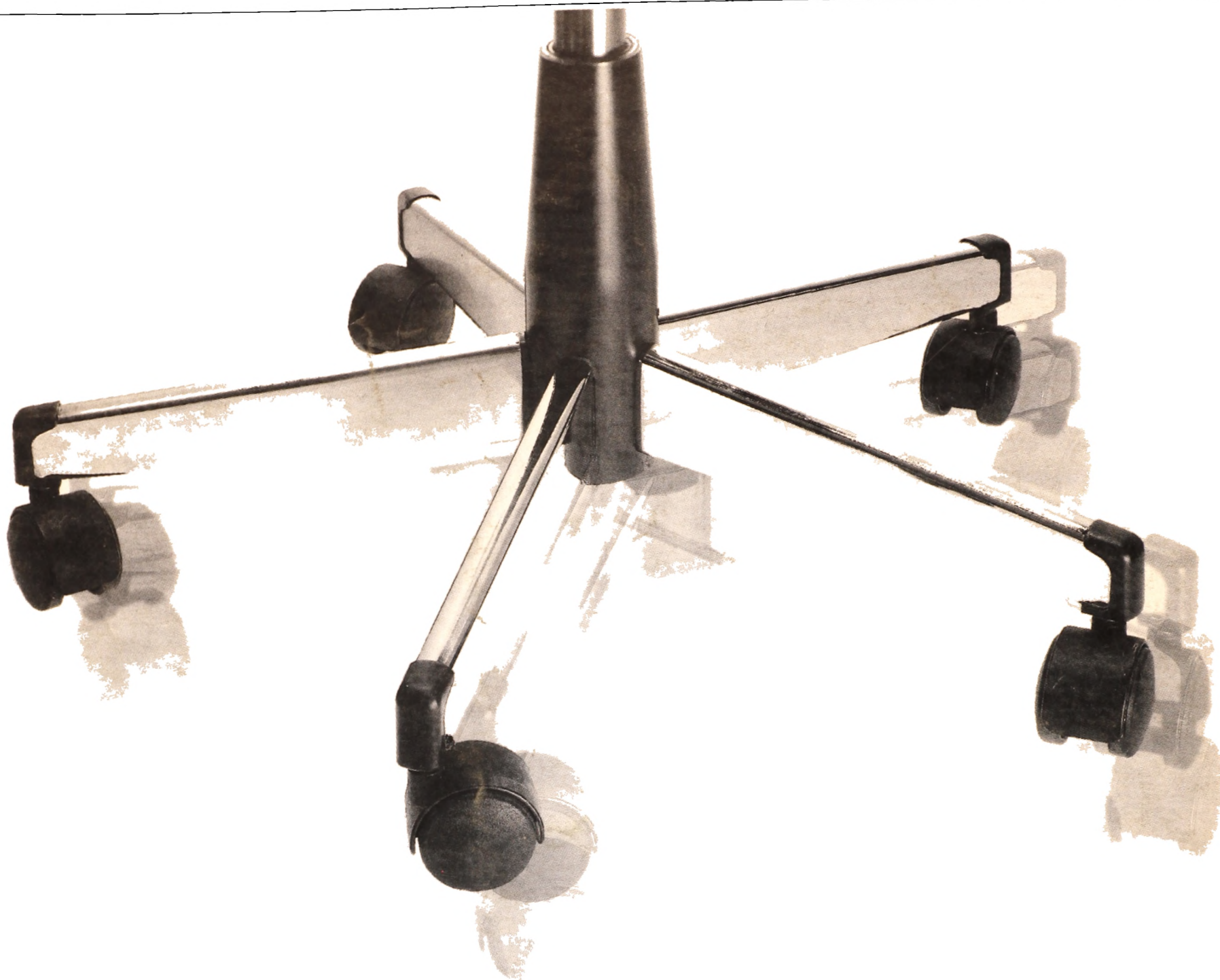
ΑΝΝΑΣ ΞΑΝΘΑΚΗ
Ο γαλάζιος γάτος

Ζούμε σε καιρούς πολέμου. Αυτό το βιβλίο είναι γραμμένο για φαντάσματα.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Των αγίων πάντων

Η ιστορία ενός εφήβου που, συναρμολογώντας εικόνες ενός ανομολόγητου έρωτά του, ανακαλύπτει σιγά σιγά το σώμα του μα και έναν κόσμο ολόκληρο.

ευελιξία

Ευελιξία: Η ικανότητα, με σωστούς ελιγμούς, να προσεγγίζεις το σκοπό σου.

Δεν υπάρχει χρόνος για χάσιμο. Ταχύτητα, πρωτοβουλία, καινοτομία, ευελιξία είναι οι νέες απαραίτητες προϋποθέσεις. Η Εμπορική Τράπεζα καθιερώνει

νέες μεθόδους συνεργασίας και εξυπηρέτησης. Είναι αποφασιστική. Παραμερίζει, εκεί που χρειάζεται, χρονοβόρες διαδικασίες και ενεργεί. Καίρια, γρήγορα, ευέλικτα. Έτσι είναι σε θέση να στηρίζει φιλόδοξες προσπάθειες. Να παραχωρεί περισσότερο χρόνο σε σας.

Τα 300 και πάνω καταστήματα της Εμπορικής Τράπεζας, λειτουργούν με αυτή τη νέα τραπεζική αντίληψη που θέλει μία τόσο μεγάλη Τράπεζα ανταγωνιστική. Σύγχρονη. Ευέλικτη.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ
η τέχνη να είσαι Τράπεζα